

A Z Ú T

Folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára

ALAPITOTTA:

RAVASZ LÁSZLÓ

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK:

DR. IMRE LAJOS

DR. TAVASZY SÁNDOR

XIV. ÉVFOLYAM

1932.

Ravasz László 121

Az Ige Tükrében:

A belső élet szolgálata. (Mezey M.)	1
A farizeus és a vámszedő. (Nagy József)	153
„Ha nem hisztek...” (H. J.)	122
Légy hű mindhalálig. (Dósa Dániel)	57
Ne lopj! (I. L.)	25

Tudomány és Világnézet:

Br. Kemény Simon curator Instructioja. (Olajos L.)	135
A nevelés sorsa az ev. világánál. (I. L.)	124
A protestantizmus és a proletariátus. (I. L.) 5	30
Magyar ref. lelkipásztorok munkája a csehek közt 150 évvel ezelőtt. (Rican-H. J.) 60	130
Régi egyházfegyelmi szokások az udvarhelyi egyház- megyében. (Nagy Lajos.)	63

Gyülekezeti munka:

A 60 éves Francia Népmisszió. (Farkas Jenő)	170
A predestináció tana jelentősége a pásztori munká- ban. (I. L.)	83
Az aarai diákkonferencia. (Orth Imre)	43
Az adventista áfium ellen való orvosság. (Káli Dénes)	14
Az egyház harca a betegséggel. (I. L.)	135
Testvéri közösség ápolása a gyülekezetben. (H. J.) .	48

Igehirdetés — Kultusz:

Hogyan predikáljunk a világ végéről? (G. L.)	73
--	----

Vallásos nevelés:

A ref. kollégium hivatása. (M. Nagy Ottó)	162
Elmélkedések a Heidelbergi Káté magyarázatához. (Mezey M.)	78
A vallásos nevelés módszerének problémája. (I. L.)	156

Egyházi Szemle :

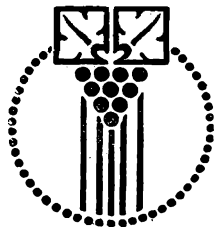
- „Egyház és Papság“. (Toró Gyula) . . . . .
Lelkipásztorok Baráti Szövetsége konferenciája. (H. J.)
Sáfárság a lelkipásztor életében. (H. J.) . . .

Irodalom :

- A Heidelbergi Káté magyarázata. (Dávid Gyula) .
A H. K. magyarázata. Válasz. (Mezey Mihály) .
Kálvin Almanach. (Dávid György) . . . . .
László D.: A biblia használata az ifj. munkában.
(Kese A.) . . . . .
Luther: The Bondage of Will. (I. L.) . . . . .
Lutz Nelly: A megoldatlan kérdés. (Kese A.) . . . . .
Lutz Nelly: Harc a tisztaságért. (Kese A.) . . . . .
Mátyás E.: Pál apostol viszonya a misztérium-
vallásokhoz. (Maksay Albert) . . . . .
Moura J. és Louvet P. Calvin. (Farkas Jenő) . . . . .
Zanchius J. The doctrine of Absolute Predestination.
(I. L.) . . . . .

Folyóiratok szemléje:

- Evang. Quarterly. (I. L.) 52
Hajnal. (H. J.) 21 56
Life and Work. (H. J.) . . . . .
Revue d-Histoire et de Phil. rel. (Dávid György)
Schule und Evangelium. (I. L.) . . . . .

A belső élet szolgálata.

Josué 1:8.

Meditáció.

A belső élet szolgálata első tekintetre valami autódidaktikai eljárásnak látszik, ami bizonyos külső formákhoz való alkalmazkozással megkülömböztetett magatartáshoz segít. Nincsen miért vitatkoznunk. Az ember belső élete feltétlen befolyásolja külső magatartását. Hiszen még a különféle foglalkozások is egyéniségünkön könnyen észrevehető módon kifejezésre juttatják sajátos jellegzetességüket. A papi szolgáltatnak is megvannak ezek a külső ismertető jelei. De rettenetesen szomorú, mikor ezek csak külsőleg észrevehető szokások, mikor csak *olyan* szolgáltatból sarjadt, azzal együttjáró habitusok csupán, mikor csak hamis látszat az egész és nem a belső gazdag valóságnak lelkekbe csapódó kicsendülése.

A régi egyház nagy pszichológiai érzékkel ismerte fel, hogy a külsőn keresztül milyen és mekkora hatást lehet gyakorolni a lelkekre s ezért módszeres eljárással az igazi belső életnek legalább a látszatát igyekezett fenntartani. Mi nem követhetjük ezt az utat, mert a mi vallásos meggyőződésünk és szent szolgálatunk a *belső élet* mélyében bírja súlypontját. Azért vagyunk az *Ige* egyházának pásztorai, hogy ne reflex mozgásokban és sablonos cselekedetekben szolgáljunk az Istennek, hanem lélekben és igazságban, tehát magával a valóságos élettel. Nekünk minden tevékenységünkben az életnek kell lüktetnie, a mi igehirdetésünknek magát az életet kell nyújtania a várakozó szíveknek, minden sáfárkodásunk az erre indítás kell legyen. Ezért nem elégedhetünk meg psycho-technikai eljárásokkal, habár a belső élet szolgálatában is nyilvánvaló a pszichológiai mozzanatok bizonyos egymásutánsága.

A papi szolgálat értékét a választottság dönti el, a minnek világos jele a Szent-Lélek bizonyágtétele és bizonyossága a belső élet gyakorlására való készség. A belső élet gyakorlásában a magunk részéről is azonban meg kell legyenek a szükséges feltételek. Az első ilyen feltétel az, hogy szakítsunk azzal a végzetes felfogással, hogy az Isten Ígéje a mi szolgálatunknak, a mi munkánknak az objektuma. Ellenkezőleg! Mi magunk vagyunk annak választott eszközei. Csak akkor vagyunk valóban lelkipásztorok, ha már a mi lelkünkért is mun-

kába indultunk és ha belső életünk gondozását komoly igyekezettel munkáljuk. Nem a kanaanita nyelv elsajátítása, sem pedig a bibliai mondások bősége tesz erről bizonyosságot, hanem a *bibliai gondolkozás és cselekedet* mutatja, hogy Isten szavát mint egy alázatos, hűséges és odaadó tanítvány hallgatjuk. A Szentírásból az örökké Létező szava hangzik felém... és én annak kifelé csak tökéletlen tolmácsa lehetek. A kritikai vizsgálódás a tudomány dolga. Ez mindig egy bizonyos méretű distantíát követel meg, ami a kutatás értékességét kívánja biztosítani. Nekem azonban *közvetlenül* kell kapcsolatba jutnom az Isten szavával, nekem *hallgatnom* kell, mivel tudom és megvagyok győződve, hogy az Ő szavának megértéséhez csak Ő adhat értelmes szívet.

Az Igével ilyen közvetlen viszony áll elő a *meditáció*-ban, ezért a meditáció a belső élet gyakorlásának egyik legfontosabb feltétele. Mi a *meditáció*? A figyelem kiszegzése, a lélek feszült várakozása, mikor az Ige élő szóvá, hallható beszéddé lesz és a szívünkbe markoló eleven valóság. Mikor az Igét lefejtve minden burkolatától, mint eleven valóságot, mint magát a *lélet* érzem. Egy neme az intuíciónak, de még annál is több, mert nem csupán önmagában nézem a dolgokat, mint egy exaltált mystikus, hanem az Igét megragadó *Én*-em felforrósodik s a lelkemben felolvad az Igének világot teremtő, fenntartó és megszentelő *jelentése*, hogy aztán az én kicsi lételemet is áthassa és egy új ég ragyogjon felettem és egy új föld támadjon alattam és egy újjá született élet fakadjon bennem.

A meditáció elsősorban öncélú tevékenység. Az Isten beszél hozzám s én csak Őt akarom hallgatni. A meditáció nemcsak az utat jelenti a szent hegyre, de magát az ottartozkodást is, ahol az Isten szava hatalmába ejtett egészen. Ez valóban azonban csak akkor következik be, mikor a tapasztalásnak erre az „ünnepi csúcásra“ való emelkedés rendszeres élettevékenység lett számomra, mert a meditációban a tartalom kimeríthetetlen s ezért formális gyakorlása még eszközi cézzal is teljesen lehetetlen. A meditációban az Ige a betűk fekete sorából — mint valami homályos lepel alól — kilép és a lét bizonyosságával sugárzik felénk. Egy szent találkozás ez a mindenható Istennel — a Jézus Krisztusban, — akit én a por és hamú az Igében az élet ízével megtapasztalok, aki engem személyesen megragad és magához emel és beszél hozzám. A Szentírás többé nem csupán egy könyv előltem, amelyik az élet ezernyi érdekes, fontos és sokszor pedig nagyon nehéz kérdéseire feleletet ad, sem pedig az életben kívánatos gyakorlati alkalmazkodásnak tudományát tartja elibém, nem történelem, sem pedig moral-kódex, hanem a Szentírás a Szentséges Istennek az élő szava. Természetes és nagyon érthető dolog, hogy a meditációban teljesen kizárt dolog a bibliával való ké-

nyelmes foglalkozás. A lélekben — miután megüresítette magát, amikor leráz magáról mindent, s összes erőit szent várakozásban, önátadásra való alázatos készségben és benső higgadt-ságban sűríti, — két kegyelmi gondolat fénye világlik: a kereszt megváltó és Istennel békéltető erejének bizonyossága és hogy Isten Igéje most éppen az én életemre irányítottan egyenesen *nekem* szól. Magasztos, de nagyon nehéz, szinte elviselhetetlennek látszó pillanatok ezek. Nagyon helytálló ez a kérdés: „Van-e bátorságod egyedül lenni Isten szavával?” (Kierkegard). Ha őszinték akarunk lenni, be kell valljuk, hogy bizony kevés a bátorság bennünk erre, mert ahol egyedül az Isten szava szól (s nem kommentárokon keresztül), nagyon is személyünket érintőleg hangzik, ami ránk nézve rémítő és fenyegető,

A meditáció nem prédikációi előkészület, habár anyagával az igazi és áldásos igehirdetéshez nélkülözhetetlen, de ez csak velejáró következmény. A meditáció *üdvtapasztalatok* gyűjtésének egyetlen lehetséges módja. A papi szolgálat szegénysége és hatástalansága nem az időleges theologiai irányok egyoldalúságának következménye, hanem e tapasztalatoknak hiányából következik. *Kálvin* előtt is — bár a Szentírásban az üdvösségre nélkülözhetetlen tantételek egészét látta — de mindég az Írás üdvirtalma volt a fontos. Istennek választott szolgálja volt, mert az Írás neki nem csupán Principium cognoscendi, de az élő Isten *Igéje*, mi minden másféle értelmi munkával megközelíthetetlen *tapasztalatokkal* gazdagítja az ember életét.

Különös szemléletnek szörnyű eredménye az a be nem vallott, de annál inkább követelt felfogás, hogy amíg a tudományban mennyire megköveteljük a pontos és szakadatlan figyelmet és csak a folytonosan halmozódó tapasztalatokból leszűrt eredményeket vagyunk hajlandók elfogadni, addig az egyéni élet teljességét egyedül biztosítható *hit* világában megelégszünk röpké ötletekkel, amit felsallangozva oda kínálunk a világnak, mint valami nagyszerű dolgokat. Igehirdetésünk még mindig csak „szónoki alkotás” és nem belső életünk expansiv ereje, s természetes, hogy papi szolgálatunk is csak *hivatal* és nem szolgálat.

A meditáció nem maga a csendes óra, hanem csak annak tartalmában a legjelentékenyebb része. A csendes óra alkat-elemei: ének, könyörgés, *meditáció*, hálaadás. Hogy a meditációnak is meg kell legyen a szükséges formaisága, az az emberi lélek tulajdonságához tartozik. Nem kell a lelki élet egészének: minő az emlékezet, megfontolás, akarattindítás, — túlfeszített aktivitására gondolni, csak teljes receptivitás kívánatik meg, mikor a Szentlélek prédikál, mi csak az öntudat világosságába szőlított gondolatokat elraktározzuk, esetleg érzés állapotunk megrögzítésére feljegyezzük. A meditációban nem emberi erőfeszítés eredményét keressük, hanem a kegyelem.

áldásával gazdagodunk, mivel a szívet is az imádságra a meditáció melegíti fel.

A meditáció formaisága a fegyelem és a rendszeresség. Az első megszokott kényelmességünk és felületességünk legyőzését követeli, a másik pedig egyszerűen követelménye annak. Szomorú papi életet lát az ember! Míg erőteljes és igyekezettel telített a test és lélek, addig minden, kifelé rögtön látható munkában részt vesz. A sikertelenség vagy az észrevétlenség kikoptatja az ambíciót s jön a fásult közöny. Mit csinálunk? Vagy a kenyérharc sodra ragad magával, vagy ha kényelmesebb az életünk, „szellemi szórakozások“ után sóvárogunk (színház, regény, társadalmi élet). Néha a biblia is előkerül, ha nincs újság, vagy más olvasnivaló. Hogy érzi ezt a mi népünk! Mert vagy nagyon „szépen“ beszélünk, amit aztán nem értenek, s a frázisoktól csillogó ködpárázat, amivel tele szórjuk az Isten házáat, már a templom ajtajában szétfosztik. A testet ha nem tápláljuk leromlik, energiátlan lesz. Hát a lélek, a belső élet kiegészítése nem olyan fontos? De mit adjak másnak, mikor nekem sincs?

Ott van előtted az örökéletnek üzenete, csak tartsd oda szívedet és elmédet. Hallgass az élő Isten szavára! Vedd kezbe minden nap korán reggel vagy késő este az Írást és mondd: „Szólj Uram, hallja a Te szolgád...“ (I. Sám. 3—9).

Dr. Mezey Mihály.

• Tudomány és Világnézet •

A protestantizmus és a proletariátus.

I. Az utóbbi évtizedekben mind hangosabban és élesebben hangzott fel az egyház s különösen a protestáns egyház ellen az a vád, hogy elmulasztotta azokat a feladatokat, melyek reá a munkásosztály megnyerése tekintetében vártak. Több, mint egy félszázad óta nőttön nő körülöttünk az a kérdéstömeg, mely szociális kérdés néven kezdődött s ma már sokak szemében az egyetlen kérdés, mellyel foglalkozni kell, mely már túlnőtt a könnyű megoldási kísérletek korlátain, nőttön nő körülünk azoknak a tömege, akik legjobban érzik ennek a kérdésnek súlyát s ez osztály befolyásban, jelentőségben napról-napra hatalmasabb. Mégis azt látjuk, hogy az egyház kevéssel több tájékozottsággal és munkával tekint eléje, mint egy félszázaddal ezelőtt. Nem ismerte fel sem a kérdés centrális fontosságát, sem annak az osztálynak jelentőségét, mely csak ebben a kérdésben élt s így lehetetlenné vált számára, hogy ebbe a kérdésbe úgy szóljon bele, mint ahogy hivatása szerint kellett volna. Sokan egyenesen úgy állítják be ezt a dolgot, hogy azt a vádat szegezik az egyház szemébe, hogy egyáltalában nem is akart törődni azokkal a vitális kérdésekkel, melyek a társadalom egy rétegének kérdései voltak, s ezzel azt a réteget el ejtette, hivatását azok között nem szolgálta, sőt ezt az osztályt kiszolgáltatta olyan szellemi áramlatok hatásának, melyek az egyházzal ellentétesek. Sőt vannak, akik most már csak egyetlen lehetőséget látnak az egyház, a keresztyénség előtt, ha magát meg akarja tartani és feladatát teljesíteni akarja, ha eddigi egész gondolatvilágával és meggyőződésével szakítva, melléje szegődik annak a világnézetnek, melyet ez az osztály képvisel. Tényleg az a helyzet, melyben az egyház, a keresztyénség, és a keresztyén világnézet ennek következtében ma van, tragikusnak mondható, mert világos, hogy ma ismét olyan választ előtt áll, amilyen ugyan sokszor állott előtte a történelemben, de amelynél mindenkor szükség volt arra, hogy komoly revízió alá vegye a saját élete legfőbb kérdéseit s megkeresse azokat az alapokat, melyekről feladatait és jövődjét néznie kell. Ma eljött az ideje annak, hogy egy ilyen döntéssel világosan leszámoljon az egyház is, de az egész keresztyénség.

is, mert ettől függ nemcsak a saját jövője, hanem annak a megbízásnak teljesítése is, mely reá van bízva. Míg ugyanis, eddig lehetett úgy nézni a dolgot, hogy itt a társadalomnak egy, nem is nagyon nagy rétegről van szó, mellyel szemben az egyház más, jelentősebb és nagyobb rétegekre támaszkodott, ma tisztában kell lenni azzal, hogy a proletár világnézet mind jobban előretörő hatalma és befolyása, valamint az egész társadalomnak a gazdasági helyzet következtében fokozódó proletarizálódása azzal jár, hogy a keresztyénség és az egyház lassanként teljesen elveszti ezt a folyton növekvő réteget s ezzel pótolhatatlan tömegeket. Mert ha ez a veszteség csak az egyház külső formáinak s keresztyén világnézetek változásával vagy csökkenésével járna, akkor is védekezni kellene ellene. Ha azonban azt valljuk, hogy az egyház nem önmagáért van s hogy az ú. n. keresztyén világnézet mögött egy annál sokkal fontosabb valami: egy megbízás áll, egy üzenet, melyet az egyházaknak kell szolgálnia, akkor ennek elhanyagolása nem a társadalom, nem a világ, vagy egyes osztályok ítéletének teszi ki az egyházat és keresztyénséget, hanem annak az ítéletnek, melyet reá e mulasztásért Isten ígéje mond ki. Szükséges tehát felvetni azt a kérdést, milyen helyzetben van a protestántizmus s főképen a protestáns egyház a proletáriátussal, igaz-e, hogy teljesen elvesztette itt talaját, van-e valami kapcsolópont a kettő között, milyen felelőssége és lehetőségei vannak, főképen a református egyháznak a proletáriátussal szemben.

Legelső sorban itt bizonyos *különbségeket* kell tennünk, melyek e kérdés vizsgálatát meg fogják könnyíteni. Ha azt kérdezzük, hogy a protestántizmus és a proletáriátus között milyen viszony és milyen helyzet van, akkor különbséget kell tennünk először a *protestántizmus*, vagyis a protestáns keresztyénség és a másik oldalon, a *protestáns egyház és világnézet*, között. Vagyis, mikor protestántizmusról beszélünk, nem egy világnézetet akarunk alatta érteni, mely valamilyen formában valahol megvalósult vagy hirdettetett, és nem is protestáns egyházakat, hanem a keresztyénség azon alakját, mely a reformációban az evangélium alapjára helyezkedett vissza, amely így magát, a körülte levő viszonyokat, az embert s a világot Isten ígéjének feltétele alatt nézi. A protestáns világnézet, a különböző időkben nem mindig tartotta meg ezt az alapot s protestáns egyház nem volt képes mindig érvényesíteni keresztyénségének ezt a követelését. Az előbbi, mint gondolatrendszer, változó formákat mutat, az utóbbi, mint a protestáns keresztyénségnek egy földi szervezetben való megvalósulása, sokszor lesiklott erről az alapról, de bár ebből kifolyólag az egyház és protestáns keresztyénség sohasem azonosítható teljesen, mégis a protestáns egyház sohasem tagadta meg tudatosan azt

a fundamentumot, melynek létét köszönheti. A protestáns keresztényiség ilyen felfogásának, annak történeti világnézetével, vagy az egyházzal való azonosítása mindig súlyos tévedések, főíreértések és félremagyarázások kútforrása volt, amitől az egyháznak is, de az ellenfeleknek is óvakodnia kell. Mikor tehát a proletáriátusról a protestantizmussal kapcsolatban beszélünk, nem a protestáns világnézet, vagy egyház tanításait, vagy tetteit vesszük alapul, hanem magának a protestáns keresztényiségnek, mint az evangélium igazi értelmezésének formájáról szólunk a proletáriátussal való viszonyban.

A másik különbségtétel a proletáriátusra vonatkozik. Mikor erről beszélünk, ismét különbséget akarunk tenni a *proletáriátus*, mint társadalmi osztály és azon *világnézet* között, melyet ez az osztály elfogadott s melynek alapján áll, valamint azon politikai szervezet között, melyben *szociáldemokrácia*, vagy *kommunizmus* néven, a maga harcát vívja. És ebben a kérdésben, amint a proletáriátus hibája gyakran az, hogy azonosítja a keresztényiséget a világnézettel és az egyházzal, épen úgy hiba, ha ugyanezt az azonosítást a másik oldalon nem kerüljük el. Mert amint megsérti és elszigeteli a keresztényiséget, mint az evangélium szolgálatát az, ha azt egynek vesszük az egyházzal, úgy elszigeteli a proletáriátust, mint társadalmi osztályt és embertömeget az, ha azonosítjuk a szociálistizmussal, mint világnézettel, vagy a különböző politikai pártalakulásokkal. S mint az egyház részéről bűn kisajátítani ezzel a keresztényiséget, hogy magát annak teljes megvalósulásának állítja, úgy tévedés az egyes politikai pártformációktól az, ha egy külső formát úgy tüntetnek fel, mintha az ez osztálynak egyetlen megfelelő formája volna, mikor a tény az, hogy vannak jelentős tömegek, melyek ilyen formációkban nincsenek benne. Hozzá kell vennünk ehez azt, hogy a proletáriátus világnézeti-
leg nem mindenütt ugyanazon alapon áll. Vannak országok, ahol ennek szelleme radikálisan egyház- és vallásellenes, másutt, pl. az angol munkásság meg tudta óvni magát a szociálistizmusnak, mint világnézetnek attól a hatásától, mely azzal egyértelművé tette a vallás- és egyházellenes magatartást. Sőt azt láthatjuk, hogy a proletáriátusnak az egyházzal és vallással szemben elfoglalt helyzetét nagyban befolyásolta az a tény, hogy milyen egyházzal állott szemben, mert e tekintetben pl. az államegyházakkal szemben mindenütt hevesebben lépett fel, de befolyásolta az is, hogy milyen vezetés alatt volt, mert annál ellenségesebben viselkedett az egyházzal és vallással szemben, minél inkább kerültek ki vezetői olyan világnézet és vallásos közösség kebeléből, mely a keresztényiségtől távol állott. Mikor tehát itt a proletáriátusról beszélünk, szólunk azokról a tömegekről, akik háttérben és szemben állva az uralkodó osz-

tályokkal s nem találva meg elhelyezkedésüket a meglévő állami és társadalmi formák között, a meglévő társadalmi rendbűnei és mulasztásai súlyát legjobban érezve, új formákat akarnak teremteni maguknak.

Ezek a tömegek legelsősorban az ipari munkásság köréből kerültek ki, majd mezőgazdasági államokban a mezőgazdasági munkások közül, míg ma már a legtöbb országban beszélhetünk lateiner proletáriátusról is, melynek keletkezését és folytonos növekedését ezen pályákon történő állandó túltermelés okozza s az elhelyezkedés lehetetlensége növeli. Ha csak egy néhány adatot ragadunk ki az újabb kimutatásokból, láthatjuk, hogy pl. Németországban a főiskolát végzett diákok száma az utolsó 30 év alatt megnégyszereződött, s a legutóbbi két évben kétszerezére emelkedett, számítani kell rá, hogy a jövő évben a túlprodukciónak százszázalékos lesz; Amerikában a magasabb iskolát végzettek száma 1890 óta húszszorosára emelkedett, úgy, hogy az összes ifjúság létszámának fele végez magasabb iskolákat; Hollandiában háromszorosra, Argentínában nyolcszorosra, Latviában az utóbbi öt év alatt több mint kétszerezére növekedett a magasabb képzésben részesültek száma; ezekkel egy mértékű a japán iskolák statisztikája, ahol bár a magasabb iskolák számát kétszerezésre emelték az előbbinek, mégis kétszer annyi jelentkező van, mint amennyit fel lehetne venni az iskolákba.) Ha ezeket az adatokat nézzük, világos, hogy a proletarizálódás folytonos és ijesztő arányokban halad előre s évente újabb és újabb tömegeket von a maga speciális helyzete hatása alá. Ez a tény mindazokat, akik e helyzetről gondolkoznak, meg kell, hogy győzze afelől, hogy nem lehet többé, ha valaha lehetett, a proletáriátust egy jelentéktelen töredéknek tekinteni s nem lehet azt a helyzetet, melyben a proletáriátus van, elégedetlen tömegek nyughatatlankodásának nézni. Sőt ezek a jelenségek arra kell, hogy indítsák az egyházat és keresztyéniséget, hogy foglaljon el bármilyen állást a szocializmussal, mint világnézettel, vagy az egyes pártokkal, mint szervezetekkel szemben, vélekedjék bárhogyan az egyes gazdasági szisztémák felől, nem szabad figyelmen kívül hagynia azokat a tömegeket és azokat a lelkeket, akiket a proletáriátus magában foglal s akik számára üzenete van, akik iránt bármilyen gazdasági rendszer és világnézet mellett az egyház elengedhetetlenül és lerázhatatlanul felelős. Mikor tehát itt a proletáriátusról beszélünk, úgy kell róla beszélnünk, mint egy helyzetről, melyben az emberiség egy része van, mely helyzetnek megfelel egy olyan egységesítő gondolkozásmód, mely természetesen vonja a hatalma alá mindazokat, akik abban a helyzetben vannak.

Nachrichtendienst des Verbindungsausschusses für Arbeit unter Schülern Höherer Lehranstalten. Genf. 1931. 7. sz.

Úgy beszélünk róla, mint olyan helyzetről, mellyel szemben az egyháznak feladatai vannak. Mikor azt kérdezzük, hogy milyen pontokon találkozik a proletáriátus a keresztyénséggel, akkor nézzük azokat a kapcsolópontokat, melyekben a protestáns keresztyénség üzenete szól épen ahhoz a helyzethez, mikor pedig az egyház feladatáról beszélünk, nézzük azt a kötelezettséget, ahogy az egyháznak épen abban a helyzetben ezt az üzenetet hirdetni és szolgálnia kell. Az egyház ezen kötelezettsége következik abból, ami az egyház lényege s abból a megbízásból, melyet épen a protestáns keresztyénség vonásainak érvényesítésére kapott.

II. Ha azt a kérdést nézzük, hogy a proletáriátussal szemben hogyan foglaltak állást az egyes egyházak, ebben nagy különbségeket látunk. A római egyház, mely látta azt a veszedelmet, melyet a proletáriátus épen azon világnézetnél fogva, melynek sodrába került a keresztyén társadalomra nézve képvisel, több oldalú tevékenységet fejtett ki. Egyik oldalon ez a tevékenység arra irányult, hogy világnézeti szempontból védelmezze meg a keresztyén hitet és felfogást a szocializmus és materializmus ellen s ezen a téren hatalmas irodalmi tevékenységet végzett, melyben a katolikus világnézetnek a legkiválóbb egyházi személyiségek állottak védelmére. Sőt ebben a tekintetben ismét érvényesítette a római egyház azt a jellemző vonását, hogy a vele szemben álló fél harcmodorát és érveit a saját maga céljai szerint használja fel. Mig egyrészt határozottan és mereven szegezte szembe a saját hitének és világnézetének álláspontjait az ellenkező irányokéval, addig az élőszó és sajtó hatalmas propagandaeszközeivel lépett be ebbe a harcba, s mig egyik oldalon állhatatosan képviselte a társadalmi rend fenntartására vonatkozó követelményét, másikon egyes képviselői nyilatkozatai a proletáriátus követeléseit közül sokat elismertek és szentesítettek. E világnézeti harc azonban csak egyik oldala volt a római egyház munkásságának. A másik oldal a gyakorlati, társadalmi kísérlet volt arra, hogy ez a kérdés megoldassék, s ebben is azt az eljárást követte, hogy azokat az eszközöket próbálta felhasználni, melyeket az ellenfél vett igénybe. Így alkotta meg a keresztyén szocializmust, úgy is mint társadalmi szervezetet, de úgy is, mint politikai pártot, mely által az egyház szociális irányú programját akarta szolgálni. Csak érthető, hogy ez az eljárás a szocializmusnak, mint politikai és világnézeti irányynak a részéről épen ezért találkozott mindig olyan heves ellenzéssel. Emellett a római egyház megszervezett egy egész sereg akciót, melyeknek az volt a hivatása, hogy megadja a munkásságnak épen azt, amire szüksége van, amit a szocializmus akar megadni, de ke-

resztény katolikus alapon. Meg kell vallanunk, hogy ezzel a munkásságával a római egyház sokkal hamarabb kezdett ezzel a kérdéssel foglalkozni és sokkal nagyobb arányú munkát végzett, mint a protestáns egyházak, s hogy ennek a munkásságnak következménye gyanánt, hatalmas, egységes szervezete, a rendelkezésre álló társadalmi és állami hatalom és támogatás, valamint az anyagi eszközök által olyan eredményeket ért el, melyek által egyrészt a proletártömegek egy tekintélyes részét meg tudta tartani az egyházban, másrészt kiépítette a saját elvei alapján és a saját módszereivel a szociális segítség olyan hálózatát, melyről a protestáns egyházak nem tudnak beszámolni. A római egyház, melynek hitvallása szerint a jótékony-ság és szociális segítség egyik eszköze az üdvösség biztosításának, mely az egyházi tan fegyelmét, az egyes ember életének minden kérdésben érvényesíti, ahol nem lehet szó az egyes lélek önálló kutatásáról és döntéséről, s mely szervezetének egysége által egyöntetű munkát tud végezni mindenütt ugyanolyan irányítás mellett, a szociális kérdés megoldásában úgy és ott szólott bele, ahol a protestáns egyházak nem voltak képesek vele a versenyt felvenni. Ez egyháznak mai elevensége, a feladatok felismerése s azok megoldására váró gyors igyekezet, az ifjúsági szervezetektől kezdve a laikus apostolkodás propagálásáig, a világnézeti harcától a szegénygondozás megszervezéséig azt mutatja, hogy a római egyház megpróbált behelyezkedni a proletariátus helyzetébe és segíteni azon.

De bár a római egyháznak több alkalma volt rá, hogy a proletariátus kérdésével foglalkozzék, mégis azt kell mondanunk, hogy ettől az egyháztól távolabb áll és ezzel hevesebb harcot folytat a munkásmozgalom, mint a protestáns egyházakkal, annak az egységes világnézeti állásfoglalásnak s nagyarányú szociális munkának dacára is, melyet ez az egyház kifejt, sőt magát proletariátus helyzetét, kérdéseit sokkal kevésbé tudja megérteni, mint a protestáns keresztyén-ség egyházai. Ennek a jelenségnek egyik oka az, hogy a munkásság mindig azt az egyházat tartja elsőrangú és veszélyesebb ellenfelének, mely a legnagyobb társadalmi és politikai súllyal rendelkezik. A magyar katolicizmussal pedig ez volt a helyzet. Az az egyház melynek kezében a legnagyobb kiterjedésű földbirtokok voltak és vannak,¹ melynek tagjai közé számították magukat legnagyobb részét a történelmi osztály tagjai, mely a közgazdaságban és tisztviselői státuszban fölényes számaránnyal vetett részt² s melynek befolyása olyan nyilvánvaló volt a tár-

¹ Karner K. dr. A felekezetek Magyarországon. Theol. Szemle VI. évf. 669. l.

² Karner K. l. m. 673. Schneller K. A magyar prot. népesség demologia sajátosságai. Miskolcz, 1930. 39. l.

sadalmi és állami élet minden terén, világos, hogy nem lehetett rokonszenves azon proletártömegek előtt, akik éppen itt nagy részben a mezőgazdasági munkások és zsellérek közül kerültek ki s akik egyik propagandaeszköze minden időben éppen az egyház és állam teljes szétválasztása és a holtkezi birtokok megszüntetése volt e tömegek előtt. Ha azt a propagandanyagot nézzük, amivel a munkásmozgalom a római egyház ellen dolgozott, abban nem kis súlyt képviselnek azok a hivatkozások, melyek az egyháznak gazdagságát, befolyását, társadalmi súlyát hányják szemére, mely megakadályozza, hogy a nyomorgó tömegek panaszát meghallja. Az uralkodó és legbefolyásosabb egyházzal szemben való ezen állásfoglalás volt az egyik nagy nehézség, mely a római egyháztól a munkástömegeket elfordította és azzal szemben bizalmatlanná tette, s mely viszont a római egyháznak is megnehezítette a magyarországi munkásság megértését.

Ezen külső alkat mellett a római egyház hitrendszerében is található olyan okok, melyek számára a munkástömegek előtt az út sok tekintetben elzárták. Ilyen a római egyház szigorú ragaszkodása a tradíciókhoz, mely a radikális gondolkozású munkásságnak kihívta az ellenszenvét, különösen mikor ez az ellenszenv ugyanis olyan nagy mértékben irányult a nemzeti és társadalmi tradíciók ellen. Az a tekintélytisztelő, melyet a római egyház a maga hitrendszere, organizációja, papsága, munkája iránt megkövetel, mely az egyéni kezdeményezés és vizsgálódás jogát kétségbevonja, vagy megköti egy egyházi tekintély korlátai közé, mely magának és intézményeinek különleges szentséget, a világgal szemben magasabb fokú megbecsülést igényel, természetesen hívta ki ismét a munkástömegek ellenszenvét. Itt is megállapítható, hogy a propagandaanyag elsősorban az egyháznak a világtól való ez elkülönzése, az egyháznak való engedelmesség, a világi javaknak s az élet kérdéseinek a mennyei javakkal szembeállítására vonatkozott. Az az azonosítás, mellyel a proletariátus a római egyházat a keresztyénséggel azonosította, melynek oka nagyfokú tájékozatlanság mellett taktikai vonatkozásokban is keresendő, arra mutat mégis, hogy a mozgalom a római egyházzal nem annyira a világnézet terén vette fel a harcot, mint annak befolyása és hatalma ellen küzdött, úgy, hogy a római egyház és proletariátus közötti harc főképen hatalmi küzdelemnek nevezhető.

Sokkal nehezebb a helyzete a proletariátussal szemben a protestáns egyházaknak. Ezeket az egyházakat állandóan az a vád érte és éri a római egyház részéről, hogy a protestáns elv hangoztatásával, az egyéni vizsgálódás, a lelkiismereti szabadság, a személyes kegyesség elvével útát nyitott azoknak a

felforgató irányoknak és mozgalmaknak, melyekhez a munkásság is világnézetileg csatlakozott, hogy a protestantizmusnak nincs mindenkire érvényes és kötelező hitrendszere, hogy az egyéni önkénynek nyit utat a hit és élet kérdéseiben, s a protestáns theológiában egymásután felmerülő és egymással szemben álló irányok egyenesen illuzóriussá teszik a keresztyén hit egységét és szilárdságát. Viszont a proletariátus úgy kezelte a protestantizmust, mint vagy olyan elhanyagolható mennyiséget, mellyel nem érdemes törődni, mért politikai és gazdasági súlya nincs, tehát a hatalmi harcban nem számbavehető ellenfél, vagy pedig olyant, melyet a római egyházzal szemben való harca és ez egyház által való fenyegetett helyzete kényszerít arra, hogy fegyvertársul a proletariátushoz és annak világnézetéhez csatlakozzék. Meg kell vallani, hogy ebben a vádban s ebben a helyzetben sok igaz volt. Azok a világnézeti irányok, melyeknek a protestáns egyház és gondolkodás időről időre magát kiszolgáltatta, melyek a protestantizmus hitbeli egységét megtörték, sőt néha épen a lényeges vonását közömbösítették el, a protestáns egyházakat tényleg belsőleg töredezeteknek, erőtelenségeknek mutatták, viszont az a küzdelem, melyet létéért épen a római egyházzal szemben kellett vívnia, sokszor kényszerítette lényegének ellenmondó és azzal össze nem egyeztethető szövetségbe olyan irányokkal, melyek alapjukban véve tőle teljesen különböztek.

Igy őrlődött a protestantizmus a maga egyházi formájában két malomkö között, melyek közül egyik is elég volt arra, hogy összezúzza s mely két fél közül egyikhez sem adhatta magát fenntartás és a maga lényege megsértése nélkül. A római egyházzal összekapcsolta az evangélium szolgálatának kötelezettsége, melyet a keresztyén egyházaknak szolgálniok kell, de szembeállította a római egyház hatalmi törekvése, mely abszorbeálni és a maga kebelébe bekényszeríteni törekedett, a racionalizmus, humanizmus, radikálizmus és idealizmus egymást váltogató irányai mellé kényszerítette az a meggyőződés, mellyel a maga feladatát különösképen akarta szolgálni a fellépő irányzatok között, de mikor ide csatlakozott, tulajdonképeni lényegét kellett áldozatul adnia. Azok a törekvések, melyek a protestantizmus igazi feladatának megőrzése mellett akartak a proletariátushoz közeledni s keresték az egyház és a munkásmozgalom vagy az egyház és a szocializmus közötti kapcsolatot, kevés helyen értek el lényeges eredményeket és tudtak komoly kapcsolatokat szerezni. Pedig világos, hogy ha az evangéliumnak van üzenete a munkásság számára, vagyis azok részére, akik az életnek ebben a speciális helyzetében vannak, ezt az üzenetet csak a protestáns keresztyénség képes átadni, sőt felismerni. Ez az üzenet nem világnézeti irányoknak szól, hanem

a proletariátusnak, mint helyzetnek, mint az emberek egy tömegének, melynek sajátos kérdései és nehézségei vannak; de ebben a protestantizmus sem mint világnézet van hivatva ez üzenet átadására, hanem mint a keresztyénség azon formája, mely a tiszta evangéliumot minden korlát és emberi hozzáadás nélkül akarja szolgálni. A római egyház ennek az üzenetnek átadására nem képes s e helyzet világos felismerésére sem, mert ez az egyház az Isten ígését emberi szervezet, a földi egyház, annak dogmái és organizációja alá helyezi, azonosítja hit-tételekkel, gondolatrendszerekkel, egyházi szertartásokkal és függővé téve azoktól az ige abszolutságát és szuverénitását teszi kockára. De nem képes ezt az üzenetet a proletariátus maga sem megtalálni, mert egy olyan világnézet szolgálatába adta magát, mely éppen úgy emberi célokat állít az Isten aká-rata helyébe s külső, anyagi és társadalmi feladatokat elébe helyez az élet igazi kérdéseinek. Mindkettő az evangéliummal szemben egyformán emberi mértéket állít fel s az emberi szempont alá állítja azt. Ezen az alapon most fel kell keresnünk azokat a vonásokat, melyek a protestantizmusnak lehetővé teszik ezen feladat meglátását s rá kell mutatnunk azokra a nehézségekre, melyek ebben megakadályozták s keresnünk kell azokat a lehetőségeket, melyek a protestáns egyháznak ebben rendelkezésére állanak.

I. L.

(Folyt. köv.)

• Gyülekezeti munka •

Az adventista áffium ellen való orvosság.

Egyik lelkész-testvér szorultsága adta az impulzust, hogy papírra vessem az adventistákkal való tülekedésem hasznosítható eredményeit. Én magam is lebecsülöm ezeket a naturálista harcmódorhoz hasonlítható alkalmi frontalakításokat. Mert nagyrabecsülöm a rendszeres theologiai tudományosságot. De bárki is, aki gyakorló lelkész, igazat ad, hogy a szekták-diktálta guerilla harcban a momentán siker a fontos és el kell fogadni a fegyvernemet, amit ők választottak, nemkülönben a színteret is. Nem esik a theologiai tudományosság kisebbségére, ha olyan elméletnek minősítjük, amit az életbe kell átvinni, amint a természettudományok nem ingerülnek, ha technológiáról, technikáról, sőt mechanikáról esik szó. Sőt egyenesen rátámaszkodnak. (Pl. az elektromos világítás igazolt lehetősége egyedül a volfrámfém megtalálásától függött.) — A theologiai tudományosságában elismert és hitelesített egyházi exponens gyakran azon kapja magát, hogy a fegyvereivel nem tud bánni. — Nem lesz érdektelen, ha néhány bevált fogásról értesül.

Évek óta szinte közszükség egyházi irodalmunkban a szekták elleni küzdelmet nyilvántartani és szolgálni. De egypár traktátus füzetben és cikken kívül nem történt több. Aligha a támadások megszüntét kell e mögött sejtetni. Ha a statisztikát tekintjük — amire nem térek ki — alighanem a szégyent kell látnunk a hallgatás mögött. Álszeméremnek, őszinteség és bizalom hijjának tartom, hogy a megszégyenüléseket elhallgatjuk. És tán tanácsos is elhallgatnunk. Nincs bizalmunk a testvéri szolidaritás segítségével. A bajoknak is logikája van. — És ez világért sem sunyi gyanusítás, hanem annak a pozitív lelkületnek a hangja, amelyik a lelkészek vidéki baráti köreinek megszervezését, munkába állítását javasolja most és azonnal. Egy ilyen parányi szolgálat kíván lenni az alábbi cikk is. A fogyatkozásai nem bírálatra jogosítanak, hanem kiegészítésre köteleznek.

*

A szektáskodás súlypontnélküli lelkeket támad ki. A mi népiünk történelmi kényszerültség folytán inklinál reá. Olyan kezelést kíván, ami injekciózással nem pótolható. Ez évek és élet munkája. A veszedelem azonban azonnali. A szektának nincs

veszteni valója: ő csak nyerhet, de semmit se kockáztat. Tehát a lelkésznek egymagában kell felvennie és megállania a harcot, mint a pásztornak a farkassal, mielőtt a karám rendbeszedésére gondolhatna. Vitatkozás közben felmerülő naturálista ötletekkel csak az veheti fel a kesztyűt, aki maga is meg van áldva a szemléletes rögtönzés adományával. Ha nem érez erre képességet, ne lépjen e térre, mert egy fiaskóval könnyen elejtheti nemcsak egyéni tekintélyét, hanem ügye felsőbbiségét is. Mellőzöm tehát az egyházépítés módszereire való rámutatást, amit mindenkinek hivatalból kell tudnia. Térkép helyett egyenesen a színtérre vezetek.

*

A legelső feltétel az adventistákról megtudható dogmatikai jellegzetesség megtalálása és beillesztése a keresztyén hit-rendszerbe. Hogy azonban mi az a kardinális adventizmus, azt nehéz tőlük is megtudni. Vagy maguk sem tudják, vagy nem mondják. Azok a kis, akadémikusok számba vehető hecctételek, amik a „szombatról“ feltámadásról, paruziáról, ételekről forgalomban vannak, — semmivel sem többek azoknál a vulgarizmusoknál, amik a mi hiveink bizonytalan hittudatában is előfordulnak. Csak épen missziói hévvel vannak átfütve.

Semmi esetre se kicsinylem le a dolgot a laza szerkezet címén, miután a veszedelme nagy. De tudnunk kell, hogy valaminek a hordereje mégis a belső igazság súlyán múlik. Ha tehát az a valami amit adventizmusnak kell tartanunk, a Krisztusnak az idők teljességében való eljöveteleivel megítéltetett és „ó“-nak találtatott: eo ipso bukott ügy, akárminő reneszánszon vigyék is át. Az Élet vallásával szemben minden formalizmus a tegnapé, árnyék, halott. Az adventizmus még keresztyénséggel fejelve is halott, bár élni látszik. — Ezt jó tudni, hogy bizzunk ügyünk győzelmében személyes érvényesülésünk nélkül is. — Ebből önként következik a taktika is: minden igyekezettel át kell sodorni az ellenfelet az ó-testamentum hatalmi területére. Egy jotta igazát sem vitatni el, de leengedni a sorompót az „új“ és „ó“ között.

Menni fog, mert az első összecsapás a „szombat“ körül történik mindenütt. A kihívásra kedvelt vesszőparipáik vannak, melyek közül egyik így néz ki: „aki szeredára van megidézve tárgyalásra, nem mehet csütörtökön“ Vagy: „a szombat rendeltetett, a vasárnap sehol se rendeltetett“; „Jézus a törvényről azt mondotta, hogy egy jotta vagy pontoska se töröltetik el belőle, tehát érvényes ma is“. A lényeg a „szombat“ az ötlet a változó, de vaskos és gúnyos a legtöbbször.

Mielőtt egy rövid textus-gyűjteményt adnék, ideiktatok egy hevenyészett gondolatmenetet, aminek hasznát láttam.

A teremtéskori „szombat“-nál (I. Móz. 2:3) szó sincs, hogy ünnepként rendelte volna az Úr. Se Nőénál, akivel az első szövetség kötöttet, se Ábrahámnál (I. Móz. 17:7 stb.) se a szövetségnek

a patriarchákkal történt megújításánál nincs szó a szombaról, mint a szövetség jegyéről. Annál inkább a körülmetélkedésről (I. Móz. 17:13—14). Tehát az első igazi zsidó részesül a kegyelemben szombat nélkül. A szombat, mint törvénnyel rendelt ünnep a II. Móz. 20. alapján csakis a zsidóknak szól. Senki másnak! — Jézust voltaképp a törvény ölte meg s az ő halála a törvény diadala. A feltámadás pedig, amikor a Jézus diadala, ugyanakkor a törvény halála. Tehát a feltámadás, mint tény eldöntötte a törvény, mint elv és Krisztus, mint elv közötti küzdelmet. — Kik hisznek igazán a Krisztus feltámadásában: azok-e akk az őt sírba tevő törvény érvényét vallják, vagy azok-e akik a vasárnapi feltámadásban Jézus Krisztus diadalát látják?

Akik Jézuséi, azok nem is ünnepehetnek máskor, csakis a diadal napján, mert különben azt se tudják, hogy melyik ügy oldalán hadakoznak. Ez oly független tőlünk, mint a napfelkelte, amikor is a baglyok aludni térnek, a fiak pedig — akiknek a világosság az eleme — felkelnek. I. Thess. 5:5. — Nagyon is igaz, hogy akiknek az idézőjük szombatra szól, nem jelentkezhetnek vasárnap. Azonban szombatra csak a „szolgák“ idézője szól, míg a „fiak“ vasárnapra vannak invitálva.

Ugyanígy, kíméletlen következtetéssel kell levernü a feltámadás körüli ugratásokat is. — A feltámadás úgy is tény, ha segítenek hinni az adventisták, ha nem segítenek a reformátusok — nemde? S miután egytől-egyig betűfalók, nem nehéz kinyögetni velük, hogy így áll. Ha pedig nincs másképen: akkor hol a törvény? Elnyeletett — hála Istennek! (I. Kor. 15:54—56.)

Említeni is fölösleges, hogy a szemtől-szembe viaskodótól szinte zsonglőri jártasság kívántatik meg a Bibliában. Aki még nem rendelkezik vele, annak nem-ajánlatos a defenzíva. — Lépjön fel támadólag és szegezze szembe ezt az egyetlen kérdést: „hogyan üdvözülsz?“ A feleletet ki kell csikarni, hogy ne lehessen más, mint ez: „— a Krisztus által!“ — „Nós, ha a Krisztus által, akkor Ő elégséges-e az üdvösségre teljesen hijja nélkül?“ (II. Kor. 12:9.) (Csel. 4:12; Ján. 14:6). Csakis igen-nel felelhet. — „Egy véleményen vagyunk. De mikép jövünk hozzá, hogy az adventistaknak mégse elég az „elég“? Hiszen meg kell toldaniok a Krisztust a szombattal?! Ha egy hordó tele van, mégis tele, ha tölteni kell még hozzá, hogy színültig teljés legyen. A hiba tehát nem a hibátlan adventistákban van, hanem a Krisztusban — bizonyára. (?) — E ponton el is dőlt az aznapi mérkőzés. Következni szokott a theatralis martirium, amihez ismét be vannak rendezkedve.

Van egy ponton egy könnyen kikezdhető gyöngénk. És ez a képzettségünk és foglalkozásunk felhánytorgatása, vagyis, hogy „bírnjuk szóval“ és „fizetnek érte“ stb. És persze, hogy „hijjával vagyunk a szeretetnek“ De ne is maradjunk adósok, se a kímélet lagymatag hulláma meg ne szédítsen. A farkasnak sohse lehet

kellemes a pásztor botja. Csak sózza! Nem igaz szeretet az, amelyik kíméletet ismer, mikor ezt a drága magyar vért jöttek megaltatni, akarata acélától megfosztani, passzív megadásra csábítani az Istent használva cégerül, s a Krisztust palástul. Az életünkre törtek, mert a lelkünk erejét huzzák ki kenetes ábrázattal!

A „hivatalból“ való bizonyágtevés hánytorgatása másképp nem hárítható el eredményesen, csak ha munkatársakat nevel és állít az élre a lelkész. Egy „harisnyás“ bizonyágtevő érdektelensége, képzettség nélküli, egyszerű meggyőződöttsége pótolhatatlan segítség. A szekták saját fegyvere fordul ellenük ezzel. Természetesen vezet ez a szál a bibliakör felé, ami tehát korántsem „magáért a művészetért“ folytatott magán foglalkozás, hanem az Ef. 6:13. értelmében vett felkészülés. Válogassa ki a lelkész a legrátermettebbeket és akár magánál, akár közéjük menve gondos, szeretetteljes vezetéssel nevelje ki csatárokká. Fel se becsülhető erőt állít akcióba velük. — Midőn hat évvel ezelőtt az első adventista lökések értek, épen az ingadozókat vettem magam köré s mindennapos vendégeimül látva, elkezdtem velük az abc. elején. Közben én is meggazdagodtam az őszinte szeretet és megbecsülés, olyan mértékével, amit sehol másképp nem találhattam volna meg. Ez a „nehány kereső lélek aztán úgy felerősödött, hogy azóta kocsirakomány számra hengerelte le az adventista, millenista kalózokat. Megegett, hogy a konferenciájukról hazaözönlő szombatosok közé keveredett az egyik bibliakörös. Felvette a szócstatát egy magában, s a saját bibliájuk alapján forgatta fel lelkük nyugodalmát. Megszerezte azt a nyereséget is, hogy a nagyszámú nem adventista hallgatóság is felszabadulva a kigyóbüvölet alól, ősi hite győzelmében ragyogott. Más alkalommal meg csúfos futásra kényszerítették a téli szezon alatt halászni jött „Jehova-tanu“-kat. — Ritka eset, amikor a lelkész személyesen jelen lehet a szektás maszlagolásoknál, amint ez a „farkas“ természetrajzából (Csel. 20:29) következik. Ezért minden. célszerűség sürgéti, hogy hívei u. n. öntudatos hitét aktívá emelje, — szerintem — első sorban a bibliakörön át.

*

Az eddigiek már rávezettek, hogy mit kell tennie egy megtámadott gyülekezet pásztorának az első riadalom lohadtával. Látjuk valamennyien, hogy nem valami ad hoc incidensről van szó, hanem szakadatlan készenlétről. Az alapvetésnél kell kezdeni mindent, előlről. El kell gondolkoznunk mélyen a II. Péter 1. rész fölött. Mi minden kell az eredményes pásztorsághoz a „hit mellé? Szeretjük-e, szánjuk-e, búsuljuk-e ezt a megcsúfolt, szegény, marakodó népet, a fajtánkat? Érezzük-e, hogy fel kell áldozzuk magunkat érte? Beláttuk-e már, hogy semmi sem sikerült nekünk, amiben magunkat kerestük, de semmi se vallott

szégyent, valamiben elfelejtettük önmagunkat. Bevettük-e „a kevesen való hűség“ lealázó ambícióját; tudunk-e már utána is menni annak, aki nem jön hozzánk, „az elveszett bárányak“? — Ha érezni fogják a hangunk mélegén az elszánásaink hevén, hogy érettük élünk, akkor nem fogják számolni, hogy belőlük élünk. Nem fog többé kísérni az árnyék, az örök gyanu, hogy „kitartottak“ vagyunk. Ha mégis: már nem fájna.

Van-e tehát vasárnapi iskolája, bibliaköre, nőszövetsége a lelkésznek? Mintha csak azt kérdezném: otthon van-e a falujában? Kell lennie! A való élet könyörtelen szava kéri számon, amihez képest a hivatali kötelezettség jámbor szalonzene.

*

Ideiktatom a beigért textusokat. Kevés, az igaz. De aki ki-jegyzi és összefüggésbe csoportosítja, annak adódnak újak, világosabbak és hamarosan egész határrá szaporodnak. Ezeknek a lókusoknak az a különös kedvessége van, hogy épen azok a bibliakörösök állították össze, akik ingadozásuk idején pont ezeket az ígéket nem tudták lenyelni. — I. Móz. 2:3; II. Móz. 20; Ezs. 1:12 és köv.; Ezs. 66:3—4; Amós 5:21—24; Hozs. 6:6; Máté 12:8; 15:11; Róm. 14:17 s köv.; Róm. 3:21; 10:3; Kol. 2:14—16; Gal. 4:9; Zsid. 8:6—13; 9:14 s köv.; I. Tim. 4:4; II. Kor. 3:1; Csel. 4:12; I. Ján. 4:1—2; Tit. 1:4 s köv.

*

Utólag jut eszembe, tehát idejegyzem, hogy nagy szüksége leendő a „tűzbe“ került pásztorok tisztában lenni a Krisztus preexisztenciájával. Ugyanis, amint én észleltem, előszeretettel tartják az orrván alá, hol az ó-testamentumot, hol az apokalipszist, azt állítván, hogy nem adunk a prófétákra és nem hiszünk a Krisztus eljövételét. A Péter zsidós kereszténységének felújítása az adventizmus. Péter ugyan leszerelt a Csel. 10:10 s köv.-ben leírt látomással, de az adventisták ezt nem hajlandók magukra venni. Ragaszkodnak hozzá, hogy „aki be akar menni a házba, az nem nélkülözheti a lépcsőt“

A jánosi (Ján. 1:1 s köv., stb.) és páli theologia nyomán emelje ki a kereszténység kardinális tételét, a Kr. preexisztenciáját. (Róm. 11:36.) A mindenség a „Krisztus“-ra van beállítva, érte, benné, reá nézve lett, általa él. Az ó-szöv. hosszú előkészület. Ha pedig az épület kész, az állásokat lebontják. A zsidóság betöltötte szerepét. Lebontatott. — Erre azán jött a ripozt.: „senki se született felnőttnek, hanem csecsemőkoron kezdte, tehát át kell mennie az ó-testamentom iskoláján annak, aki az Úré akar lenni“ A Ján. 15:15 se használ nekünk, mert mi még nem estünk át a tanítványi előképzésen. — Jó lesz e ponton kipengetnünk ádáz nyugalommal az I. Kor. 13:11-gyel, hogy valóban a gyermekkorral kezdtük, de a hasított nadrág azért máma mégse kötelező.

Mire ide értünk, már a vizsga alapján engedélyezett üdvöz és bemelegítéshez érkezünk. Ennek elintézése már bagatell ügy. Még csak a Roberston II. kötetét (A szombat jelképi és való értelmé c. beszéd) Viktor János: Térj magadhoz drága Sion c. munkájában a baptisták elleni előadásokat, „Az Út“-ban megjelent régebbi cikkeket ajánlom az érdekeltek figyelmébe. Nem lesz haszon nélküli Chesterton: „Hagyományok-hazugságok“ c. kötetét elolvasni, amiben ugyan mi utolérhetően szellemesen csepegtetünk. De azért jól fog nekünk.

Ismétlem, hogy az irottak hézagosságok, vázlatosak, rendszertelenek: nem a kritikára jogosítanak, hanem kiegészítésre köteleznek. Mert ez a pázsma csak bajtársakat ismer.

Káli Dénes.

Irodalom

A biblia használata az ifjúsági keresztyén munkában. Irta *László Dezső*, az erd. egyházkerület ifjúsági utazótitkára. Ifjú Erdély kiadása. 10 Leu.

Ez a terjedelmére kicsi munka azt a háromórás előadást jelenteti meg közóhajra, melyet a szerző a Soli Deo Gloria diákszövetség balatonszárszói vezetőképző tanfolyamán tartott. Bátisan és merészen veti fel azokat a szempontokat, melyeket nem egyszer éreztünk, de kimondani nem mertünk. A biblia és ifjúság — állapítja meg — két külön világ. Hogy erre a kérdésre megfelelhessen, először ismerteti a bibliát. Megállapítja, hogy keresztyén munka nincs Szentírás nélkül. A Szentírás nem Istenről szól, hanem benne Isten szól mihozzánk. Benne egy emberi tett vagy gondolat áll Isten ítélete alatt. A Szentírás tükör. Nem a tükröt nézem, hanem magamat nézem a tükörben.

A 2. pontban az ifjúság jellemrajzát adja. Az ifjúságot mindenek előtt meg kell ismerni. Az ifjúság, mikor nő, kiábrándul a biblia mesészerű elbeszéléseiből. Mély igazságait még átélni nem képes. És mégis a szerző azt mondja a biblia éppen az ifjúság könyve. Csak ne tartsuk történelmi vagy valláskönyvnek. Az ifjúságot az élet maga érdekli és nem amit mások mondanak az életről. A bibliában ezt az életet találja meg. Az ifjúság mindig reformálni szeret. „A Szentírás olyan tényeket mutat, amelyek folyton döntés elé állítanak és örök reformációra készítetnek. A bibliában prófécia és missió van. A próféta örök reformátor s így közelebb áll az ifjúsághoz. A missio kalandos vál-

lalkozás, activ munka.“ És itt meg is kaptuk a kapcsoló pontot a biblia és ifjúság között. Ha a vezetőben megéri a maga kereset határozott cél felé küzdő barátját, együtt indulnak el Jézus keresésére.

A II. részben külön van szó az Ószövetség használatáról. Meg kell érteni, hogy az Újszövetség a régi nélkül alaptalan, az Ószövetség az Új nélkül befejezetlen.

A III. rész az Újszövetség használatáról beszél. Központja ennek Jézus, ki az ember egész életét követeli. Jézus Istenország ügyét szolgálja. Erre a nagy ügyre kell felhívni az ifjúság figyelmét. A biblián túl meg kell láttatni az élő Krisztust. A legszárazabb dogmatikai részek is eleven tapasztalatok hordozói voltak és ilyen személyes tapasztalatokká is változnak.

A szerző minden mondatában világosan látja célját s minden sorából kiérzik a bibliának és ifjúságnak úgy ismerete, mint szeretete. A kapcsolatot a biblia és ifjúság között helyesen találja meg. Az Írásban végbemenő folytonos reformációkat állítja fel következményül az ifjúsággal szemben, mert az ifjúságnak is a folytonos reformálás az ideálja, lelki természeté.

Ha ifjúsági munkát vezetők áttanulmányozzák e füzetet, sok új szempontot és erőt nyernek nagy munkájukhoz, az ifjúságot Jézusnak adni.

Kese Attila.

Harc a tisztaságért. Irta Nelli Lutz. Erdélyi Ref. Leányszövetség kiadása.

Nelli Lutznak fenti című füzetét adta ki a Leányszövetség magyar fordításban főleg leányok és asszonyok számára. Ez amily kicsi, annyira hasznos füzet azzal a megállapítással kezdődik, hogy a mai társadalom úgy a maga berendezkedésében, mint legnépszerűbb megnyilvánulásaiban, mozi, színház, divaton keresztül, valóságos izgatást végez a tisztaság ellen. Ilyen körülmények közt érdemes-e harcolni és hogyan harcoljon egy fiatal leány a tisztaságért? Erre a kérdésre ad feleletet, illetve útmutatást N. Lutz.

Mindenekelőtt leszögezi, hogy a nemi öntudat önmagában nem tisztátalan. Istentől van, de magasabb célokat kell szolgálnia. Az ösztönök szabadon bocsátása vezet a tisztátalanságba s tiszta csak az marad, aki az ösztöneit lelke uralma alá helyezi. Ez a cél, melyért harcolni kell. Értékes megállapítása, hogy külső törvényekkel nem lehet belső tisztaságot teremteni. Ahol Isten hatása a lelket érinti, ott tudja mindenki mi a tiszta és mi a tisztátalan és Isten igéjének világosságában meglátjuk, hogy a tisztátalanság bűn. A Galata levél 5—17 szerint mutatja be a test és lélek közötti harcot. A leírtakban ismertettem nagy vonásokban a munka eszmemenetét, megállapításait. Tisztánlátásán, szigorú következetességénél és megállapításai igazsá-

ánál fogva alkalmas arra, hogy leányolvasói lelkét megragadja és a legkönnyelműbb lépéstől visszatartsa. A leányszövetség hasznos munkát végzett, mikor a füzetet magyarra fordította és kiadta.
Kese Attila.

A megoldatlan kérdés. Komoly szavak felnőtt leányokhoz. *Irtó Nelli Lutz.* Erdélyi Ref. Leányszövetség kiadása. 6 Leu. E füzet témája ugyanaz, mint a fentié. Mutatja, hogy az író nő szereti témáját és harcol érte.

Helyesen állapítja meg, hogy a kérdések, amelyeket tárgyal az emberiség örök kérdései s egy nép fejlődése vagy hanyatlása sokkal inkább függött ezektől, mint a megnyert vagy veszített háborúktól.

Tárgyalja és minden oldalról megvilágítja a szabad szerelem veszedelmeit, cáfolja a házasság ellen, illetve a házasságon kívüli nemi élet mellett felhozott összes érveket. E füzetke legértékesebb megállapításai közé tartozik ez a megállapítása: „Ha a leányvilágunk erkölcsi nyomorúságát megnézzük, állíthatjuk, hogy azok az érzelmek, melyek egy leány tisztaságának elvesztéséig juttatják, a legtöbbször távol vannak az aljasságtól és romlottságtól.“ Éles szemmel látja és láttatja meg, hogy az érzéki élvezetekről való lemondás nem az életről való lemondás, sőt aki ösztöneinek enged, elveszti vidámságát, a jó lelkiismeret nyugalmát, Istenét s ezzel minden tiszta öröm forrását.

Azonban egy leánynak ezeket tudva is nehéz győzni, mert az áruoló nem csak kívül, de belül is van. A győzelem csak így lehetséges, ha valaki olyanra támaszkodik, aki erősebb nála és ez a valaki Jézus.

Ezek a gondolatok vannak részletesen kifejtve Nelly Lutz munkájában. Azt hiszem, nagy szolgálatot tett leány, illetve asszonynevelésünk ügyének, mikor ugyanazt a témát ismételten is szőnyegre hozta.
Kese Attila.

Hajnal. *A Magy. Er. Ker. Missziói Szövetség külmisziói lapja.* (Egy évre 60 L. Kiadóhiv.: Bp., VIII. Gyulai Pál-u. 9. II. em.) 1931 július—december.

A júliusi szám elején K. A. tesz különbséget a vallásos (ilyen lehet a pogány is a maga módján) és keresztyén (Krisztuskövető) közt. Justin-nak a bpesti Theologia külmisziói Szemináriumában tartott előadása, Misszió a bélpoklosok közt, a délamerikai holland Surinamban (Guaiana) folyó bélpoklos-telep munkáját írja le. Itt a lakosság 1%-a leprás (kb. 2000). Gyógyításukra legelőször a prot. és kath. misszió állított menhelyet, majd az állam. Ma már gyógyult betegek is távoznak belőlük. V. D. közli, hogy a jeruzsálemi missziói konferencia határozata értelmében Genfben megalakult és munkáját megkezdte a misz-

szói mezők gazdasági helyzetét tanulmányozó *szociális osztály* a Nemzetközi Missziótanácsnak. *Döbrössy L.* bulgáriai misszió-
nárius levele a moh. misszió eredménytelenségének kérdésével
foglalkozik. Zwemer etekintetben a Lukács ev. 5:5-re utal. Leg-
súlyosabb akadály, hogy a hitehagyottat moh. társai igyekez-
nek eltenni láb alól. *Vasel M.* írja, hogy visszaérkezett szabad-
ságáról a csengsai vakiskolába. *Kinában* egyébként egy kissé
csendesült a helyzet. *A délamerikai* indiánok megöltek egy
misszióárust (*Tylea*), kislefiával együtt.

Az augusztusi szám csaknem egészen a szerkesztő beszámó-
lója balkáni missziói útjáról. Itt ment keresztül s Kolozsváron
a misszió helyi barátjaival, vezetőivel tanácskozott. Megismer-
kedett a mi külmissziói törekvéseinkkel, terveinkkel és nyilván-
nos előadást tartott a M. E. K. Missziói Szövetség munkájáról.
Bukarestben is kiszállva azután a bulgáriai Sumenbe utazott,
hol néhány napot együtt töltött Döbrössyvel és a némét mis-
szionáriusokkal. Tanácskozás és a helyi viszonyok lehető meg-
ismerése után Jugoszlávián át tért haza, a misszió ottani bará-
taival is érintkezésbe lépve. Útja eredményeként a vezetőcikk-
ben közli ama meggyőződését, hogy mi magyar reformátusok
igazi missziói célul török testvéreink Krisztushoz vezetését tűz-
hetjük ki leginkább. *Molnár M.* írja, hogy már fehér ellenség is
van: Pak nevű község ausztráliai ültetvényese, ki a bennszülöt-
teket ellene lázítja, bár nem sok eredménnyel. A jávai missziói
helyén férjhezment *dr. Dietselné dr. Horváth G.* magyar orvos-
misszióáriusnő leírja missziói útját, munkáját. *Missziói hire-*
ket olvasunk ezután.

A szeptemberi számban a szerkesztő folytatja a júniusi
számban megszakított beszámolóját a kollektív konferenciáról. Pál
missziói munkájának legmélyebb alapjait *Lilje* előadó ezekben
látta: 1. a kiengesztelés Istentől indult ki, 2. annak világot át-
fogó jelentése van s 3. tartalma szolgálatunknak is. *Schomerius*
a jelenlegi Indiáról szólva megállapítja, hogy India a világ
legvallásosabb országa, de most válságban van. Ghandi mind-
jobban eltávolodik a keresztyénségtől, melynek azonban igazi
ellenfelei a szekularizmus és szinkrétizmus. *Döbrössy L.* levelei
felhívja az ottani tábor imádkozására a figyelmet és Sumen
városát ismerteti. Valamikor itt töltötte bújdosása első hónap-
jait Kossuth s itt született Szinászi, a törökök legnagyobb köl-
tője. Epizódokat közöl munkájából, mely még nem rendszeres s
kizárólag személyes. *A M. E. K. Missziói Szöv. pápai csoportjá-*
nak 1930. évi beszámolójából megtudjuk, hogy ez a csoport mi-
lyen-imádságos lélekkel, érdeklődéssel és áldozattal hordozza a
misszió ügyét. 47 tagja, Pongrácz J. elnök vezetésével havonta
missziói összejövetelt tart s a célra a múlt év folyamán 508 pen-
gőt áldozott. *Molnár M.* levele megrendítő halálozások hatását

írja le munkájával kapcsolatban. Homlokzatán közli a lap, hogy a M. E. K. M. Sz.-tól különszakadt az Otthon Misszió iránítása.

Az októberi szám külsején már érzik a gazdasági helyzet súlya: újra borítéklap nélkül jelenik meg, szűkített terjedelemben, mint valamikor a háborúvégi súlyos években. A Missziói Szövetség, mely most a Bethánia házába költözik, nov. 6—8. napjain újra országos missziói konferenciát rendez, közgyűlésével kapcsolatban. Ezen részt vesz a most szabadságra érkezett Döbrössy Lajos mohamedán misszionárius is. Vásárhelyi Dezső közli és tiszta látással kommentálja Ghandinak a világlapok számára adott nyilatkozatát a misszióról és a keresztyénségről India függetlensége esetén. Ghandi ilyeneket mondott: „Egyik nemzet vallása éppoly jó, mint a másiké, India vallásai bizonyára teljeseen megfelelőek ennek az országnak. Nekünk nem kell a megtérés szelleme.“ Azután: „Mindenki tudja például, hogy mennyire szeretem a hegyi prédikációt, is mennyire tisztellem annak szerzőjét, mint az emberiség legnagyobb tanítóját.“ Ezek a nagyon fontos kijelentések mutatják, hogy Ghandi szívében, vallásában még igazi hindu. Pitiluból Molnár M. leve a misszionáriusok családi örömeiről számol be s Isten iránti hála adással közli, hogy készen van számára a pitikai missziói ház. Kinából a most visszatért Varel Matild írja le útazását s azt a nagy örömet, amellyel a csangsai vak kínai gyerekek fogadták. A mi Kunst Irénünk is ott járt, meglátogatva régi munkahelyét útban most már hazafelé. Forstmeier Annától, a Vasel M. munkatársától szintén közöl egy kedves levelet a lap, melyet gyermekrovat és szövetségi hírek zárnak.

A novemberi szám homlokzatán meghívót és programot találunk a nov. 5—8-án tartandó missziói konferenciára. E konferenciának nevezetessége, hogy most elsőizben folyik (részben) két, ref. és ev. csoportban. Vásárhelyi D. Iones Stanley indiai munkáját ismerteti. Stanley a legbefolyásosabb misszionárius, ki a főiskolás és vezető hindu emberek közt dolgozik, sajátos, egészen indiai módszerrel. 1930. óta a Himalája lábánál „sram“-ot, azaz indus mintájú elmélkedő otthont tart fenn. Döbrössy L. bulgáriai (májusi levele az előkészítő munkáról, nyelvi nehézségekről stb. számol be. A szövetségi hírek közlik, hogy a külmisziót tanulmányozó körök szaporodnak; beszámoló adnak a református ág három intéző-bizottsági üléséről. Megtudjuk, hogy Magyarországon járt s előadásokat tartott Noack Gertrud moh. misszionáriusnő, most várják Achenbech Pált, Lasota Károlyt stb. Bpsten 12 református leánykollégium növendékei vállalták évi 100 pengő összeadását a mohamedán misszió céljaira.

A decemberi szám Isten iránti hálával közli vezetőhelyén,

hogy a magyar reformátusság az utolsó munkaév alatt 31.067 P. 75 fillért, közel egy millió lejt áldozott a külmisszió ügyére. *Csia Sándor dr.* hallei beszámolója most a kínai helyzetet állítja elénk, Richter berlini prof. előadása nyomán. A misszió százéves (1842) munkájának eredménye százezer keresztyén kínai. A munka akadályai a nyugati műveltség, a sokféle felekezet, a politikai propaganda és a kommunizmus. *Vásárhelyi D.* missziói költeményét olvassuk ezután Ézs. 51:5-ről. *Molnár M.* küldeményeket köszön s a bennszülötteket pusztító járványról ír. Kihalóban van az a népfaj. *Döbrössy L.* a magyar-török rokonságra közöl adatokat s munkája módszerét írja le. A bulgáriai törökök 90%-a analfabéta. Egy *itthoni levél* a novemberben lefolyt pesti missziói konferenciáról számol be. Döbrössy, Lasota misszionáriusok s mások tartottak előadást az orosz helyzetről. Jack Lajos Walter missziói felügyelő, ki előadói körúton is volt azután több magyar városban. A konferenciával kapcsolatos közgyűlés mondta ki s hajtotta végre az Evang. és Réf. Ág. különválását. Döbrössy Lajost, ki kisgyermeke betegsége s halála miatt itthon tartózkodik, most szentelték fel lelkipásztorrá. Hazaérkezett Bpestre Kanst Irén is. A pesti mohamedánok szervezkedéséről szól egy hír, majd könyvismertetés, adománynyugtázás stb. következik.

Örömmel szögezzük le a Hajnal s az általa képviselt ügy szemellátható erősödését. Az egyszerű, de őszinte és szívünkig ható írásokból dinamikus erő árad: a Krisztus Lelkének titokzatos hatalma. Ezt a lapot és a misszió ügyét nem kell félteni a mai mindent megingató gazdasági válságban sem: minden során, megmozdulásán ott a megtartó bélyeg' „Tied az ügy, óh Jézusunk...”

H. J.

Az Ige tükrében

Ne lopj!

(Heid. káté 110–111.)

II. Móz. 20 : 15.

A világ talán sohasem forgott úgy egy dolog körül, ahogy most a *tulajdon* kérdése körül forog. Mintha ez a kérdés, mint olyan sokszor a világ történetében, de most egészen élére állítva és döntésre kényszerülve, végső küzdelemben vívná a maga nagy harcát, melyben egészen és véglegesen meg kell oldódnia, Ebben az örült forgatagban már nem társadalmi osztályok, nem egyének, vagy nemzetek küzdenek egymás ellen, hanem az egész emberiség, melynek, úgy látszik, léte vagy nem léte, élete és jövődjöje dől el azon a kérdésen: kié, *kit* illet a tulajdon?

Az egyik oldalon a *boldog birtokosok* állanak, akik az életüket arra áldozták, hogy megszerezzenek maguknak mindent, ami ezt az életet külsőleg biztosíthatja. Akik egy élet megfeszített munkája, idegölő spekulációi, mesteri számítása, vagy kényelmesen kihasznált körülményei folytán birtokában vannak mindannak, ami az élet fenntartásához szükséges. Ez a tulajdon, amit én szereztem, akár egy nyugalmas otthont biztosító házacská, akár hatalmas bérpaloták sora, akár egy kis tőke, akár hatalmas aranykészletek, akár pár hold föld, melyet nemzedékek adtak át egymásnak, mig hozzám eljutott, akár mérhetetlen mamuth birtokok — ez az *enyém!* — mondják, és én nem engedem ki a kezemből! Így beszél a polgár, a tőketulajdonos, a konzorcium, az állam. Addig van biztonság, nyugalom a világban, mig mindenki használhatja és élvezheti a magáét, amig biztosítva van a tulajdon szentsége.

A másik oldalon rámutatnak a *kifosztottak*, a nyomorultak, a vagyongyűjtés áldozatai seregére, a *nincstelenekre*, akik éheznek, rongyoskodnak, az utcasarkon köldülnek vagy öngyilkosokká lesznek, ha már nem bírják tovább. „A tulajdon — lopás” — hangzik innen, ahol azt állítják, hogy a világ nyomorúságát a vagyonfelhalmozás esztelen és gonosz munkája okozta, hogy minden fillér, amit egy ember a maga céljaira foglal le, mások szájából veszi ki a kenyeret, másoktól vonja meg a munkát, az emberi élet legtermészetesebb szükségéit. A tulajdon, a vagyon, nem az egyesé, hanem a *közé*, — és a jelszó alapján újabb öklök emelkednek, hogy elvegyék az egyesek által lefoglalt javakat a köz használatára.

Kié a vagyon? Az egyesé, vagy a közé? Bizony, Testvéreim, úgy látszik, hogy a Sátáné, mert ahol megjelenik, gyűlölködés, háború, gyilkosság, káromlás köszönt be a nyomában. Judás ott áll Krisztus mellett, az első keresztyének között ott van Anániás és Safira, és Démásról azt írja Pál, hogy elhagyta őt, „a jelenvaló világhoz ragaszkodván”. Úgy látszik, hogy a Sátáné, mert ami keserűség, testvérgyűlölet és bűn van a világon, annak legnagyobb része a vagyonhoz tapad. Úgy látszik, hogy az egyestől is, a köztől is ő vette uralma alá, s mindkettőt, egyes embert is és a közösségeket is az arany láncokkal köti diadalszekeréhez.

Akkor azt kell e mondanunk Testvéreim, hogy a vagyon önmagában gonosz? Sokan vannak ebben a véleményben, akik idézik Krisztus szavait a gazdagság veszélyeiről és hivatkoznak rá, hogy boldognak mondotta a szegényeket. Sokan utalnak rá, hogy van valami félelmesen sátáni a vagyonban és pénzben, mely hatalmába tudja ejteni és kárhozatba tudja vinni a legtisztább lelket is. — Mégis Isten ígéje nem ezt mondja. Isten ígéje azt mondja, hogy a vagyon sátánivá és kárhozatosná lesz abban a pillanatban, mikor elveszik igazi tulajdonosától, az pedig nem az egyes és nem a közösség, hanem Isten. Az ember bűnében osztozik, annak eszközevé lesz a pénz, a tulajdon, fellázad az ellen, aki hódol neki, aki Isten uralma alól kiragadva, a magáévá akarja tenni és mint egy kegyetlen rabszolgotartó úr, igájába hajtja és a kárhozatba viszi szolgáját.

És ha így nézzük a kérdést, már látjuk is, honnan kell nézni ezt a kérdést s hogy Isten ígéje mit tilt meg, mikor ezzel a szóval áll elénk: Ne lopj!

I.

Mindenki tudja nagy általánosságban, mit jelent ez a parancsolat. Hogy tiltja a más vagyonának eltulajdonítását, tiltja, hogy „gonosz mesterkedésekkel és fogásokkal” — mint a ká-ténk mondja, erőszakkal vagy tolvajsággal magunkhoz ragadjuk felebarátaink tulajdonát, hogy tiltja a fősvénységet és a tékozlást, mint amelyek közül mindegyik a vagyon mindenekfelett való uralmát akarja biztosítani a lélekben. Ezek úgynevezett dűrva bűnök, melyek távolállanak mindenkitől, akiről azt tartjuk, hogy keresztyén nevelés alatt nőtt fel, s távol állanak tőlünk, akik könnyen úgy érezzük, hogy e parancsolatnak semmi mondanivalója sincs a számunkra. Pedig, a mi világunkban sajnos, ezek a formái sem ritkák a bűnnek. A háború utáni időkben megingott polgári becsületesség hiánya az egész világon mutatja következményeit, a könnyelműségben, a közvagyon prédálásában, konjunktúra-meggazdagodásokban más pénzével, vagyonával való visszaélés szomorú példáival.

De vannak finomabb példái is a bűnnek. Olyanok, amiket az általános felfogás legfeljebb apró megtévelyedéseknek néz, szépséghibáknak, melyektől nem is lehet szabadúlni. A *magam haszna* kíméletlen és önző keresését könnyen szokták indokolni a nyomorúsággal, a *közvagyon* rongálásának vagy tékozlásának kisebb fajai napirenden vannak a mi világunkban, a minden áron való *vagyongyűjtést*, a fősvénységet takarékos-ság neve alatt gyakorolják, a *pazarlás*, amikor nemcsak felesleges, hanem egyenesen kártékony dolgokra, könnyelmű és veszedelmes élvezetekre tékoznak el vagyonokat, érthető annál, aki nem tud lemondani arról, hogy úr maradjon akkor is, mikor már nincs miből. Csak ha számbavennénk, mennyi pénz vész el haszontalanul ilyen káros, vagy legalább is felesleges célokra, akkor látnánk, hogy ez a nyomorútt világ még mindig mennyire bőviben van a pénznek s mennyire nem tud bánni vele.

Pedig Isten ígéje kárhóztatja mindezeket, mert mindezek alapján arról való bizonyosságok, hogy az ember ma is a vagyonnal való bővülködésben keresi a maga életét, és ezzel a vagyon rabszolgája lesz. Rabszolgája a vagyonnak, melytől nem tudja függetleníteni magát, amelytől függ élete, jövője, békessége, lelke, amelynek szolgál, amelyért megrabolja és megöli egymást s amelyért odaadja a saját lelkét.

Nem is lehet a vagyon e félelmes szolgaságából szabadulni másként, mint ha meglátjuk, hogy az tulajdonképpen Istené és ahelyett, hogy magunk akarnánk megtartani, *Istennek* adjuk át.

II.

A vagyon az Istené, ez az, amit a nyolcadik parancsolatban Isten mondani akar. Eredete nem rablás, nem a kedvező körülmények összejártsága, hanem az, hogy Isten a becsületes munka eredménye gyanánt adja azt, ami életünk fenntartására szükséges. Nem a miénk, nem tőlünk származik Isten szabad ajándéka, melynek elvétele, megszerzése, eszköze a munka. Ezért *Isten ígéjével nem egyeztethető össze sem a vagyonfelhalmozás, sem a koldússág*. Isten nem akarja, hogy gyermekei egyrésze olyan bővében legyen mindennek, hogy ne tudjon mit kezdeni vele, a másik részét pedig a legszükségesebb életfenntartási eszközök hiánya a testi és erkölcsi züllöttség útjára kényszerítse. De az igazságos vagyoneozlás s az életszínvonal mindenki számára lehetővé tétele *nem szabad, hogy erőszakos és gonosz úton történjék*. Az a vagyon, melyet valaki a mások könnyei árán szerez és tart meg magának a nyomorúság idején, anélkül, hogy meglátná a másik nyomorát és enyhítene rajta, épen olyan átkozott, amilyen átkozott az a koldússág, mely erőszakkal és gyűlölettel fordul a más vagyona megkaparítása felé. Az evangéliumi gazdag azért volt

bűnös, mert nem volt *szeme*, hogy meglássa a morzsákon élő Lázárt, mert természetesen és magától értődőnek gondolta, hogy neki mindene van, amaz pedig éheznek. Ezért *fordított* világ az ítélet világa, ahol aki itt bővölködött, ott szenved, s aki itt gyötretetett, ott boldog. Semmiféle emberi berendezkedés nem fogja az igazságos vagyoneeloszlást megteremteni, mert itt, a világi életben csak a *testvéri szeretet* gondoskodhat róla, hogy a „mindenkor velünk levő” szegények szintén részesüljenek abban, amit a gazdagoknak adott Isten, az örökkévalóságban pedig sem szegény nincs, sem gazdag, hanem egyedül az Úr. A testvéri szeretet, mely magát is a bűn és nyomorúság terhe alatt érzi, testvérenek azzal, aki nyomorog és éheznek, aki abban nem idegent lát, hanem *önmagát* látja, ez a szeretet nem lehet, hogy elforduljon attól, aki bajban van és meg ne ossza vele javait, nem világi jószívűségből, nem emberi részvétből, hanem azért, mert erre a Krisztus iránti háladatosság vezet.

De ha a vagyon az Istené és nem a miénk, akkor sem *megszerzésében*, sem *megtartásában* nem járhatunk el, csak Isten törvénye szerint.

Az ige szellemében káros és erkölcstelen minden *szerepmény*, melyre nem a becsületes munka, hanem a meggazdagodás vágya, nyereszkedés, hiúság, a pénz szeretete vezet, és rablás minden, ami ilyen úton jut a birtokunkba. Az Isten ígéje ezért óv a pénz szerelmétől s ezért figyelmeztet rá, hogy a magunk kezeivel munkálkodjunk, vagyis, hogy a saját munkánkkal igyekezzünk keresni a kenyerünket. A könnyen szerzett pénz gőgössé és elbizakodottá tesz, Isten kegyelme helyett a saját sorsunkban tanít bízni, majd mikor ezt megtanultuk, könnyedén otthagyt és nyomorúságba dönt. A keresztyén ember a munkájáért kapott pénzt is áhítattal és hálaadással veszi el, mert Isten gondviselő kegyelmének és megbízásának jelét látja benne.

És a pénz *megtartásában* ismét Isten törvénye az irányadó. Tévedés azt gondolni, Testvéreim, hogy a keresztyén embernek meg kell vetnie és gyűlölnie kell a pénzt és félnie kell tőle. A keresztyén ember a pénzt megbecsüli, nem kíván sem nagy gazdagságot, de kéri Istent, hogy óvja meg a nyomorúságtól is, megbecsüli mint Isten ajándékát, mint olyan *megbízást*, melyet Istentől kapott. S abban, hogy amink van, Isten megbízása a mi számunkra, rejlik a pénz keresztyén használatának litka is. Az a pénz, amit Isten nekem adott, az a vagyon, amit tőle kaptam, *szent* ajándék, mert csak az Ő dicsőségére szolgálhatok vele. Örködnöm kell felette, mert minden fillért, amit Ő ellenére adok ki, elraboltam tőle, megsértettem dicsőségét. Könnyelműségre és haszontalanságra nem költöhetem, mert ezzel elvonom a céltől, amiért adta, de fel sem

halmozhatom, gyönyörködve abban, mert ezzel a magamévá teszem, kiveszem Isten kezéből. Az evangéliumban a gazdag ember bűne az volt, hogy mikor összegyűjtötte a javakat, melyeket Isten neki adott, elzárta őket és *gyönyörködött* azokban. A vagyonban való gyönyörködés a vagyont önértékűvé teszi és Isten szolgálatából vonja ki. Istennek kell azt visszaadnom, úgy, hogy arra fordítsam, amire Ő rendel, én csak kezelője vagyok a pénznek, aki Isten rendelése után fizetem ki, amit és ahová kell.

Ezért a keresztyén embert a pénz dolgában a másik oldalról két vád éri. Mikor látják, hogy vonakodik haszontalan és felesleges kiadásoktól, azt mondják róla, hogy *fősvény*, és ez igaz is, mert nem lehet valaki elég óvatos és fősvény azzal a pénzzel szemben, ami nem az övé, hanem Istené. Mikor pedig azt látják, hogy olyan dolgokra költ, melyekre más nem tartja érdemesnek, hogy igyekszik meglátni a szükségeket és áldoz, azt mondják róla, hogy *tékozló*, ami szintén igaz, mert nem gondolhat senki arra, hogy az Isten által kiutalt pénzt egy ügy szolgálatára keveselje s nem tarthat semmi pénzt elég soknak, ha Isten ügyét kell vele szolgálnia. De a keresztyén fősvénység és Isten szerinti tékozlás mellett a keresztyén ember nem a pénzt, nem százakat és ezreket, hanem mindig *önmagát* adja s önmaga lelkével gazdálkodik. Az Isten ígéje és a könyörgés az, mely megszentéli, amit Isten neki adott s amiből Isten dicsősége növekszik és háládatossága gyarapodik. Ha így kezelné ez a világ Isten pénzét, ma bizonyosan nem volna gazdasági nyomor a világon.

Mert mindennek alapja a *háládatosság*. Azt, hogy Isten minket Krisztusban megjelent kegyelmével táplál és fenntart, mutatja rólunk való gondviselése is. Mi nem a magunkéi vagyunk, mint ahogy nekünk nincs semmink, ami a miénk, Istentől van, az Ő tulajdona, mivel mi is az Ő tulajdonai vagyunk. Neki csak visszaadhatunk mindent. S így ezzel a parancsolattal szemben: ne lopj! áll Isten eme parancsolata: „áron vétettek meg, dicsőítsétek Istent testetekben és lelketekben, melyek Istenéi”. Így lesz életünk, javaink, időnk, szolgálatunk nem önmagunké, hanem Istené, az Ő dicsőségére.

I. L.

• **Tudomány és Világnézet** •

A protestantizmus és a proletariátus.

III. A protestáns keresztyénség lényeges jellemző-vonásait abból lehet megismerni, hogyan gondolkodik az emberi élet és világ alapvető kérdései felől s épen ezek a vonások azok, melyekben a protestáns keresztyénségnek a proletariátus problémáiban állást kell foglalnia.

Ezen vonások közül az első az, hogy minden kérdésben, mely az életre és a világra vonatkozik, a protestáns keresztyénség vissza akar menni a kérdések fundamentumáig, addig, amiben mindennek alapját, okát és meghatározó célját látja: *Isten akaratáig*. Fel akarja ismerni és vallani akarja azt, hogy Isten abszolút akaratától függ minden s ennek az akaratnak van alávetve minden s ez akarat föltétlen uralmat gyakorol, és föltétlen engedelmességet követel. Ebből kifolyólag semmiféle emberi uralom és akarat, de semmi személytelen, egyénfeletti közösségi akarat sem lehet önálló a világon. A protestantizmus minden fajta emberi szuverénitást, mint önálló szuverénitást elutasít s el nem ismer,¹ sem gondolkozásban, mintha az emberi ész abszolút érvényű igazságot felismerhetne, mintha emberi hatalom abszolút joggal rendelkezhetnék, mintha emberi eredetű berendezettség abszolút megoldásokkal vagy igényekkel léphetne fel. Ezzel a protestáns keresztyénség kérdésessé teszi s csak az Isten igéjének mértéke alatt ismeri el a jogosultságát s csak az ige ítélete alatt a létét minden emberi hatalomnak, akár egyházi, akár polgári hatalom legyen az s akár elméleti téren mozogjon, mint világnézet vagy tudomány, akár a megvalósulás tárgyi területén, mint szervezet. Sem abszolút emberi igazság, sem abszolút emberi rendelkezés, sem hatalom nincsen, mely önmagában bírná jogát és eredetét, csak olyan hatalom vagy igazság van, mely Isten akarata alá van rendelve s magát az ige rendelkezéseinek alá veti. Ez ad mindennek alapot is és korlátot is. Alapot, mert az Isten által rendelt hatalomnak és emberi tekintélynek célja van, nem önmagáért való, hanem, hogy a rendet fenntartsa s az emberek együttélésének feltételei felett őrkdjék, de korlá-

¹ *Sehüle*: Grundlagen des ref. Kirchenrechts. Basel 1926. 15. 23. k.

tot is, mert minden emberi rendelkezés csak az ige feltétele alatt állhat. Mikor Kálvin a polgári hatóságokról beszél, hangoztatja, hogy ennek egy célja van, hogy az Isten igaz tisztelét védelmezzék és annak külső lehetőségét biztosítsák, hogy az emberi együttélésben az anarchia kizárassék, de ugyanakkor azt mondja, hogy azoknak, akikre a nép jólétének biztosítása van bízva, ha az erőszakosan önkénykedő hatalommal szemben gyáván meghunyászkodnak, hallgatásuk, képmutatásuk elvetemült hitetlenség, mert ezzel elárulják a nép szabadságát.¹

Ha most azt látjuk, hogy a proletariátus egyik legsúlyosabb kérdése épen az egyházi és világi hatalom kérdése volt, hogy küzdelme azon az alapon állott, hogy küzd azon abszolút hatalmi felfogás ellen, melyet a polgári közvélemény képviselt, láthatjuk, hogy itt a protestantizmus tanításával egy pontban, az emberi hatalom, igazság, tudomány abszolutságának kétségbevonásában találkozunk. Ezért találunk olyan nyilatkozatokat a proletariátus oldalán, melyek a protestantizmus, s épen a kálvinizmus demokráciáját szokták kihangsúlyozni, mely annak hitében és egyházalkotmányában érvényesül s mely Isten országának ezen felfogásával kiveszi azt a világi uralkodók önkénye alól.² Mindennemű imperializmus elleni küzdelemben a proletariátus előtt nyitva állott az út, hogy a protestáns keresztyénsséggel találkozzék. Sajnos, ebben a kérdésben mindkét oldalon súlyos nehézség állott elő. A protestáns keresztyénsség oldalán az, hogy ennek az elvnek, mely alapjában az Isten igéjének reá bízott tiszta tanítása volt, önmagán belül sem tudott érvenyt szerezni. Az ige kritikáját, mellyel minden emberi hatalmat mérni és ítélni kell, nem tudta érvényesíteni kellőképen. Az Isten szuverén igéje helyére az orthodoxyában az egyházi tant állította, melynek akkora tekintélyt követelt, mint Isten szavának s ezzel abba a nehézségbe jutott, melybe a római egyház: kiépített egy szuverén, önmagában jogosultnak vallott egyházi szervezetet, a racionalizmusban az emberi ész szuverén uralmának alapjára helyezkedett s elfogadta az állami utilizmus és mindenhatóság elvét, az idealizmusban pedig kiképzett egy polgári keresztyénsséget, mely a maga eszményeiben, bizonyos társadalmi osztályokhoz való kötöttségében megerőtlenítette és elsekélyesítette az ige igazi üzenetét s azzal, hogy az egyház létét és fennállását az államhoz kötötte, az egyház igazi lényegével jött ellentétbe. Mindezekkel elmulasztotta a lehetőségeket, melyek épen a munkásság vezetésében előtte állottak. Viszont a proletariátus az emberi szuverénitás gondolatát csak negatívum ellenezte, az Isten szuverénitá-

¹ Kálvin: A ker. vallás rendszere. IV. 20. 31.

² Engels: A burzsoázia és a vallás. Szocializmus. IV. 5. k.

sának gondolatát elejtette. Ezzel a ténnyel egyik oldalon az anarchiának nyitott útát, mely megelégedett a meglévő megsemmisítésére való törekvéssel, mindennek a tagadásával, ami van, másik oldalon a kommunizmusban egy másik, épen olyan veszedelmes imperializmusnak nyújtott lehetőséget, mely az ember szuverénitását még erőteljesebb és vitathatatlanabb dogma gyanánt állítja oda. Mindkettő éles bizonyosága annak, hogy ha az ember Isten uralmának elismerését tagadja, vagy azt megveti, kikerülhetetlenül jut emberi uralom alá s áll olyan világnézeteknek szolgálatába, melyek az emberi uralom abszolutságát hirdetve az embert alapjában véve rabszolgává teszik. A proletariátus, mikor egy ilyen világnézetnek a hatása alá helyezte magát, tulajdonképen épúgy megtagadta kiinduló pontját, mint a protestantizmus, mikor a reá bizott üzenetet nem teljesítette.

A másik, ami a protestantizmust jellemzi, és annak lényegét meghatározza, az, hogyan gondolkozik a *világról*. Ezen a ponton a protestáns keresztyénség ismét az Isten tiszta ígéje alapján akar állni. Ezen az alapon ellene mond annak a felfogásnak, mely a világ berendezettségét, amint az az emberi törvények és rend alapján áll, önmagában jónak és Isten akaratával megegyezőnek tartja. Tagadja, hogy ez a világ a maga mai formájában tökéletes lenne, vagy lehetne, tagadja, hogy bármilyen emberi gondolat, terv, vagy berendezés jóvá és tökéletessé tehetné azt, hogy a világ mai állapotát, állami, egyházi, társadalmi berendezettségével megnyugtatónak lehetne elfogadni, mint a jelenben lehető legjobb világot. A világ helyzetéről szóló ítéletet nem az emberi megelégedés, külső békeség, bizonyos osztályok uralma szempontjából nézi, hanem Isteni ígéjének parancsa szerint. Sőt inkább úgy tekinti a világot, mint amely a bűn következtében Isten haragja és ítélete alatt van, melynek nyomorúságai, háborúsága, a benne levő bajok és nehézségek nem átmeneti, emberi intézkedéssel és rendszabályokkal könnyedén orvosolható tökéletlenség, vagy helyrehozható szépséghibák, hanem eredendő baj jelei, amely baj maga emberi eszközökkel sem ki nem küszöbölhető, sem ideiglenes panaceákkal nem orvosolható. A protestáns keresztyénség ezen meggyőződéséből következik a világra vonatkozó felfogásában, hogy míg egyrészt a világgyűlölettől való meneküléstől óvakodik, másrészt egy percig sem legalizálja azokat a bajokat, visszaéléseket és nyomorúságokat, melyeket ebben a világban lát. Az első megóvjá attól a veszedelemtől, hogy vagy csak átmeneti nehézségeket lásson a világban, melyek valami jobb és tökéletesebb emberi berendezéssel kiküszöbölhetők, vagy egyszerűen ezt a világot a maga minden nyomorúságával együtt az ördög művének s így a ke-

resztyén emberre nézve megvetendőnek tartva, kivonja azt Isten hatalma alól és a bűn hatalma alatt állónak vallja. Ez a magatartás üres és alaptalan pesszimizmusba vinné, melynek következményeképen elvesztené érzékét a baj s annak igazi forrása iránt, tehetetlenné lenne azzal szemben s átadná magát egy tétlen passzivitásnak azon kérdésekkel szemben, melyek e világ életében felmerülnek. A másik veszedelem épen az ellenkezője: a hiú és felszínes optimizmus, mely megelégszik e világgal úgy, ahogyan az van, nem akarja elismerni a benne levő bűnt, azt átmenetinek tartja, a világ igazságtalanságait és az abban uralkodó gonosz és sátáni szellemet mellékes jelenségek következményeinek tulajdonítja. A protestántizmus szellemétől és hivatásától épenúgy távol áll a sokat akaró és emberi képességben bízó aktivitás; mint a léha és felületes passzivitás s ezért a protestáns keresztyénség látja legjobban a feladatot, mely egyrészt a világ nyomoruságának az eredeti és igazi okra való alázatos visszavezetésében áll, másrészt követeli, hogy minden erővel igyekezzék küzdeni ezen alapok nyilvánulása és a gonoszság uralma ellen azon formákban, melyek neki adattak.

Egészen speciális az a felfogás, ahogyan a protestáns keresztyénség a világ jövőjét nézi. Itt az ige alapján abban a hitben él, hogy e világ mindenestől fogva mulandó, s e világot semmiféle tökéletesedés meg nem tudja szabadítani a bűn s annak következményei terhétől, azért sem nem menekül e világból, sem nem adja magát oda ábrándos reformterveknek, hanem várja a keresztyén reménység beteljesülését. Ez azt jelenti, hogy a világra azzal az eschatológiai várakozással tekint, mely a világ elmulásával Isten országa eljövételét várja és reményli. E várakozás nélkül vagy a világ imáadásába, vagy annak gyűlöletébe megy át s nem képes megtalálni azt a helyzetet, ahogyan ezt a világot s annak körülményeit nézze. A protestáns keresztyénségnek az Isten ígéje alapján álló ez a hite sok pontban ismét találkozik a proletariátus felfogásával a világ felől, mikor ez a világ helyzetét, annak berendezettségét úgy nézi, mint amiben könnyen vehető és egyszerűen nem magyarázható hibák, igazságtalanságok, visszasságok vannak, olyan egyenlőtlenségek, melyek az emberek különböző tömegét szembeállítják egymással és amelyre meggyugvással nem lehet nézni, mikor rámutat azokra a bajokra, melyek a társadalom, anyagi és gazdasági élet terén nyilvánvalók s melyeket nem lehet szemhúnyó optimizmussal tekinteni, mindkettő találkozik abban is, hogy egy másik világot vár, melyben eltűnnek e nehézségek, hogy e világ felett megdöbbenve látja a Sátán hatalmának megnyilvánulásait.¹ A proletariátus ezen escha-

¹ *Tillich*: Prot. Princip. u. prolet. Situation. Bonn. 1931. 15. l.

tológikus alap gondolatának megrendítő bizonyosságai éppen azok a vonások, ahol az a vallásos motívumokat és gondolatokat játszák ki s ahol a szocializmus és kommunizmus magát éppen a vallás pótlékaül állítja oda olyan gyakorlatokban, melyek ezt a vallásos, szinte azt mondhatnánk, hívó paruziát fejezik ki.¹

A nehézség azonban, mellyel az előbb találkoztunk, itt is megtalálható. Ez a nehézség a protestantizmus oldaláról abban nyilvánul, hogy a világ helyzetének az íge által való megítélésének ezen elvét nem érvényesítette. Egyik oldalon az orthodoxyában épenugy beleesett abba a hibába, hogy a világot megvetette, arról lemondott, mint a római egyház, s ennek következménye lett, hogy sok időre, épen mikor legjobban szükség lett volna izenetének hangsulyozására, elvesztette érzékét a való élet kérdései, feladatai iránt, elszükült, képtelenné lett arra, hogy az idők által megkivánt eszközökkel és módokon szólja a maga izenetét, ezzel támogatta azt a felfogást, mely szerint az egyháznak csak a jövendőre nézve van hivatása, a jelennel nem kell törődnie. A másik oldalon egy felszínes liberalizmussal és humanizmussal belevegyült a világ kérdéseibe, de úgy, hogy alapvető izenetéről elfeledkezett, egy külsőleges aktivitással, úgynevezett szociális munkáival gyakran épen akadályozta annak az ígének hirdetését, mely reá bízott. De a legszomorubb ezen a ponton az eschatológikus várakozás gondolatának teljes elejtése, vagy felületes felfogása, mely mutatja, hogy mennyire elhagyta a protestantizmus a maga talaját, az ígét, hogy mikor ez a gondolat a szektáknál felmerült és a protestáns közfelfogással szembeállott, nem akarta elismerni a magáénak. Viszont a proletariátus tévedése az, hogy a világ bajának okát nem a belsőben, hanem a külsőben keresi egyedül, annak egyetlen okául nem a bünt, hanem a társadalmi igazságtalanságot állítja oda, így nem tudja megtartani a világgal való azon függetlenségét, melyre pedig predestinálva van, mert kritikája elvét magát is a világban s nem a világon túl keresi. Így fenyegeti a proletariátust magát is ugyanaz a veszedelem, mely ellen küzd, a hedonista és utilista értékelés érvényesítése, az igazságtalanságnak másik igazságtalansággal való orvoslása s ezzel az erkölcsi érték teljes relativizálása. Az eschatológia oldalán pedig két egymással szemben álló veszedelem, egyik az utópia, mely ábrándozásba viszi és elhíveti vele, hogy lehet egy olyan világ, melyben nyomorúság és baj nincsen, másikon a megalkuvás, mely épenugy emberi eszközökkel akarja kivívni a maga céljait, mint az a világ, melyet megtagadott s épen úgy hisz az emberi erő végtelenségében s ezzel a tiranizmusba viszi, mely egyszerűen megelégszik az-

¹ Piechowsky : Prolet. Glaube. Brl. 145. a Socialistische Jugendweihe.

zal, hogy a meglevő helyett egy általa kormányzott világot állítson. Mindkettő a várakozás igazi gondolatának feloldása és megszűnése, s ezzel az abban rejlő erő elvesztése.¹

A harmadik gondolat, melyet protestáns gondolatnak kell elismernünk az, ahogyan a protestáns keresztyénség az Isten ígéje alapján az *embert* magát nézi. Ez a tekintet különbözik minden más felfogástól abban, hogy az embert a bűn következtében akaratában megromlottnak, tehát a jóra önmagában teljesen alkalmatlannak nézi, vagyis képtelennek arra, hogy a maga életében és világában tökéletes cselekedeteket hozzon létre. Ez azt jelenti, hogy az emberrel szemben bizalmatlan, tudja, hogy minden rendszer, minden intézkedés mivel emberi, tökéletlen, hogy tehát a meglevő társadalmi, állami és egyházi berendezkedést nem lehet véglegesnek és tökéletesnek tekinteni. Az emberi közösségek az ember gyarlósága következtében folytonos korrekcióra és megítélésre szórulnak, mely megítélést ismét nem emberi vélemények, hanem az Isten ígéje alapján kell végrehajtani. Az embert ebben az állapotában is másik oldalon a megigazulás alapján nézi, vagyis hiszi azt, hogy az emberi élet és cselekedet gyarlósága Isten megigazító kegyelme által lesz elfogadott Isten előtt. A megigazulás az embert a maga Istenéhez való viszonyában kiveszi e világ hatalma alól, de nem veszi ki a világból, mely munkájának és szolgálatának helye és színtere. Az ember csak a megigazulás következtében élhet itt a földön és ezen kegyelem biztosít afelől, hogy az emberi gyarlóság bár a maga valóságában az ember minden tettét meghatározza és befolyásolja, nem arathat végső győzelmet s nem ronthatja meg Istennek az emberről megállapított akaratát. Ebből következik az, hogy a protestáns hit szerint az ember sem nem merülhet el ebben a világban, sem ki nem szakíthatja magát belőle, vagyis míg nem elégedhet meg e világgal, nem tarthatja tetteit örökértékűeknek, épenúgy, ebben a világban reá váró feladatait fel kell ismernie, nem szabad elzárkóznia a világ kérdései, bajai, nehézségei elől, fel kell ismernie minden reális feladatot, szükségét, helyzetet s ebben a helyzetben kell dolgoznia, hogy bár tudja, hogy munkája tele van gyarlósággal, de a megigazító kegyelemben bízik, hogy Isten e gyarlóságok dacára is érvényesíti akaratát, tetszése szerint használva fel azt, amit az ember az Ő megbízása folytán végez. Ez a gondolat határozottan szemben áll azzal a gondolattal, mely az emberek egy részének, vagy egy emberi közösségnek, vagy hatalomnak, különleges szentséget tulajdonít, mely a világ némely dolgát vagy kérdését a gonosz hatalmába adja át, hogy más kérdéseket vagy dolgokat Isten számára foglalhas-

¹ Tillich: I. m. 20–21. ll.

son le, szemben áll azzal, mely ismer olyan részt a világ dolgai közül, mely Istené s olyat, mely nem az Övé, de azzal is, mely az embert önmagában képesnek tartja arra, hogy tökéletes dolgokat hozzon elő, szemben áll a szekularizmussal, mely Isten dolgait a világnak csak egy részére akarja szorítani. A protestáns keresztyénség ezen felfogásában ismét vannak olyan találkozó pontok, melyek a proletariátus alaphelyzetével összekapcsolják. A proletariátus, mely az embernek ebben a világban látható feladatait, sorsát, kérdéseit, nehézségeit, nyomorúságát állítja szem elé, az embert úgy nézi, mint aki ebből a világból ki nem szakítható, akinek itt ebben a világban kell élnie, mikor a figyelmét irányítja az ember közösségi életére, figyelmeztet arra, hogy ezeket a köröket nem lehet eltolni és egyszerűen Istentől függetleneknek tekinteni, hogy az ember mint a közösség tagja szintén figyelemben részesítendő, mikor konkrét szükségekre mutat rá arra figyelmeztet, hogy az ember a maga egészében áll Isten ígéje mértéke alatt, s mikor rámutat azokra a nehézségekre, melyek az emberiség egy osztályánál felmerülnek, azokra a kérdésekre, melyek ennek kérdései, a munka, a számára másokkal egyenlően biztosítandó jogok stb. kérdéseire, ezzel arra mutat rá, hogy az emberek minden osztálya Isten ígéje szerint ugyanazon ítélet és mérték alatt áll.

Ezek ismét olyan vonások, ahol a protestáns keresztyénség azt a tévedést követte el, hogy nem érvényesítette erre nézve az ige rábizott üzenetét, nem látta meg a konkrét adatok érvényét, nem kereste azokat a módokat, melyekkel kétségessé tehetné volna az emberi tevékenységben vetett hitet, nem érvényesítette azt a gondolatot, hogy az egyes társadalmi osztályok számára Isten ígéjének van üzenete s ezt az üzenetet hirdetni kell, egyformán mindegyik számára. A megigazulás kérdésében pedig nem mutatta meg annak jelentését és következményeit az emberi élet és munka minden területére, hanem ezt a kérdést egy elvont hittétel gyanánt kezelte. Viszont a proletariátus a maga elfogadott világnézetéhez képest, az embernek csak egyik, e földre vonatkozó vonását emelte ki, megfosztotta azt ezzel attól a vonásától; mely az ember életének és munkájának világlelti újtalást adott volna.

Végül említsük a protestáns keresztyén gondolkozás jellemző vonásául azt, ahogyan a protestáns keresztyénség a *bűn kérdésével* szemben áll.¹ Itt az ige alapján a bűnt olyan valóságnak tekinti, mely a maga félelmes hatalmával, mint indulat, mint Isten akarata ellen való lázadás és pártütés él a világban, az emberben és megfertőzi az ember minden cselekedetét. E bűn súlya alatt nyög a világ, az ember, ez az egyedüli ellen-

¹ Tillich: I. m. 11. l.

ség, mely ellen küzdeni kell s ennek a hatalmából semmiféle emberi eszközzel szabadulni nem lehet. Viszont a bűn hatalma nem végleges, Isten a váltság által már legyőzte a bűnt, az nem tud többé végleges diadalt venni az ember felett, sorsa megpecsételtetett az ítéletben, melyet Isten ígéje állandóan hangoztat a bűn felett. Ez a gondolat határozottan szemben áll azzal a felfogással, mely a bűnt a cselekedetben keresi, mely annak lényegét abban akarja találni, hogy ez egy rendelkezés áthágása, mely emberileg helyrehozható, hogy tehát az ember kezében vannak azok az eszközök, melyek a bűnt le tudják győzni. Kizárja azt a felfogást, hogy a bűnt ne egy jelenlevő sátáni hatalom munkájának, hanem emberi eltévelyedésnek tartsuk, hogy Isten akaratán kívül bármilyen emberi hatalom vagy megállapítás döntsön a bűn felett, hogy azt tisztán egyes ember cselekedetének tartsuk. De ugyancsak kizárja azt is, hogy a bűnről úgy gondolkozzunk, mint amelynek lényege a társadalom elleni vétség, értelmi vagy műveltségi hiányosság, a természet törvényeinek egyszerű áthágása, s melynek megoldását és kiküszöbölését lehet várni egy jobb társadalmi rend, az emberiség mélyebb belátása, bizonyos felfogások uralomra jutása bekövetkezésétől, vagy amelyet meg lehet egyéni karakterétől fosztani s el lehet általánosítani.

Itt ismét utalhatunk arra a tényre, hogy a proletariátus a protestáns keresztyénségnek a bűnről szóló eme felfogásával több ponton egyezést mutat. Az az egyetemesen érvényesülő sátáni vonás, mely minden emberi berendezkedésben megvan, mihelyt az Isten akaratától eltér s melyet a proletariátus a kapitalizmus rendszerében szemlél, egyezik a protestáns felfogással, mely rámutat arra, hogy minden emberi rendszer a bűn hatalma alatt áll és ahoz szegődik, mihelyt hiányzik belőle az Istennek való szolgálás akarata s mihelyt magát emberi célok szolgálatába állítja. Egyezést találunk abban a tapasztalatban, hogy a bűn hatalmában tartja az emberiséget és pedig nemcsak egyéneiben, hanem közösségekben, társadalmi igazságtalanságokban, köznyomorban, az anyagi javak esztelen és gonosz felhalmozásában és azoknak egyéni célokra való lefoglalásában, stb. És itt ismét látjuk ugyanazt a két nehézséget, amit az előbbi pontokon láttunk. A protestantizmus részéről látjuk azt, hogy itt sem érvényesítette ezt a neki sajátosan adott gondolatot, hanem áldozatul esett a racionalizmus és idealizmus kísértésének, mikor belement a bűn eláltalánosításába, az emberben levő jóról szóló felfogás elfogadásába, a bűn kérdésének csak az egyén szempontjából való tekintésébe, s ábba az optimizmusba, mely a bűnt neveléssel, felvilágosítással akarta kiküszöbölni a lélekből. Viszont a proletariátus, ismét az általa elfogadott világnézet következtében a bűnt csak a természettel

való ellenkezésnek fogva fel, azt elsekélyesítette, bizonyos társadalmi osztályokra korlátozva éppen ellentmondott annak, amiből kiindult: az egyetemes bűn gondolatának, s ezzel elvesztette azt a radikális vonást a gondolkozásában, melynek érvényesítésére hivatva volt.

Lehetne folytatni ezt a sort, felkeresve nyomról nyomra azokat a pontokat, ahol a protestáns keresztyénségnek éppen a proletariátus helyzetében ához szóló és annak megoldására irányuló felelete volt, mely a protestáns keresztyénség lényegéből, legsajátosabb elvi alapjából származik. Lehetne utalni rá, hogy a javak kérdésében, az emberi testvériség gondolatában mennyire le van téve éppen a protestáns keresztyénség kezébe és reá van bízva az a felelet, melyet Isten igéjéből adnia kell. És lehetne tovább folytatni annak kimutatását is, hogy ez a keresztyénség hogyan mondott le arról, hogy éppen ezeket az üzeneteit az igének a maguk határozottságában képviselje s jutott így éppen azok közé, akik a keresztyénség és proletariátus nagy ellentétében a kettő között, félszeg helyzetet foglalnak el. S lehetne több oldalon is rámutatni arra, hogy a proletariátus viszont hogyan jutott ellentétbe azzal, ahonnan kiindult, az által, hogy egy olyan világnézetet fogadott el, mely ezeket a kérdéseket nem úgy oldotta meg, ahogy meg kellett volna oldani. Világos, hogy a protestáns keresztyénségnek és az egyháznak ez a mulasztása és tévedése abból származott, hogy nem tudta elég határozottan és komolyan érvényesíteni az ige üzenetét, hogy magát alávetette emberi véleményeknek, s világos, hogy ebből az következik, hogy vissza kell térnie a tiszta evangélium, Isten tiszta igéjének szolgálatához és hirdetéséhez. Ez az egyetlen szolgálat, melyet ma a protestáns keresztyénség a proletariátusnak tehet, hogy revízió alá veszi a maga helyzetét, azokat a felfogásokat, melyeket táplál és levonja a végső következményeit félelem nélkül és határozottan az ige követelésének.

IV. Ha most végül azt a kérdést nézzük, melyek azok a feladatok, melyek éppen a *református egyházra* várnak azon a téren, hogy a protestáns keresztyénségnek az Isten igéjében adott üzenetét hirdesse a munkásság között, akkor ebben az első dolog, hogy meglássa az egyház azokat az *adottságokat*, melyek helyzetét és feladatait körülveszik. A magyar református egyház tagjainak zömét nem a munkásosztályból nyerte. A statisztika tanúsága szerint a magyarországi református egyház az összlakosságnak 20%-át tette ki, míg az egyéb keresztyének 67%, a zsidók 6%-al voltak képviselve. Az 1910-iki népszámlálás adatai szerint a keresők arányszáma a református egyházban volt a legnagyobb, ahol 100 református közül 21 volt a kereső, míg egyéb keresztyének közül 66, a zsidók között 55,

azaz a ref. keresők arányszáma felülmulta országos arányszámukat. A foglalkozások statisztikája szerint, az őstermeléssel foglalkozóknak 26%-át tették ki a reformátusok, 66.5%-át az egyéb keresztyének és 0.4%-át a zsidók, az ipari foglalkozási ágban a reformátusok 15.5%; az egyéb keresztyének 68.4%, a zsidók 10.3% számot mutatnak, a kereskedelemben a reformátusok arányszáma 9.8%, az egyéb keresztyéneké 70.7%, a zsidók 1.3%-al vannak képviselve. E rétegek közül különösen az ipari munkásság és a napszámosok voltak kitéve a proletariátus propagandájának. Ha a birtokeloszlást nézzük, ott a reformátusokat látjuk azon a helyen, ahol az önálló, független megélhetéssel rendelkezők aránya a legnagyobb, míg az egyéb keresztyének között több a végletes helyzetben levő vagy nagybirtokos, vagy zsellér; az ipari népességnél az önállók arányszáma a reformátusoknál 37.53%, meghaladja az egyéb keresztyénekét 30.53%, de a segédszemélyzetnél már nagy fölényben vannak az egyéb keresztyének (66.50%) és tekintélyes számmal rendelkeznek a zsidók (46.37%) a reformátusokénál (60.63%); általában pedig míg az önálló polgári elem képviselésében a reformátusok 46.5%, a tisztviselői státusban 4.1% s az egyéb segédszemélyzetnél, munkásságban 44.8%-al szerepel, addig ugyanezen foglalkozási körben ugyanily sorrendben az egyéb keresztyének, és pedig a róm. katolikusok 40.3%, 5.3% és 54.4%-al, a görög katolikusok 37.6%, 3.2% és 59.2%-al vannak képviselve, a zsidók pedig 53%, 22.8% és 24.2% az arányszám 100 református, róm. kath. stb. kereső közül. Ezek a számok azt mutatják, hogy a református lakosság tényleg az ország azon eleméből került elő, mely anyagilag jobban konszolidálva, viszonyainál és tradicionális érzésénél fogva legkevésbé volt kitéve a proletarizálódás veszélyének, míg az ennek kitett földmives és ipari munkásság tagjainak legnagyobb száma az egyéb keresztyének és az izraeliták közül kerültek ki. Talán ez a tény szintén hozzájárult ahhoz, hogy az egyház figyelmét jobban kikerülte a munkásság helyzete és annak nehézségei, bár nem mentheti ez a körülmény sem régen, sem ma, régen, mikor a városi lakosság köréből mégis sok tagja volt az egyháznak, akiket gondoznia kellett volna, sem ma, mikor az általános proletarizálódás kényszeríti az egyházat arra, hogy nagyobb gondot fordítson épen a munkásság gondozására.

Ha a jelen helyzet adottságait nézzük, meg kell állapítanunk, hogy ma épen az ipari és munkáslakosság jelentőségben és súlyban sokkal inkább előtérbe nyomult, ami következménye annak a rendszeres művelő és felvilágosító munkának, melyet a proletariátus önmagán végzett évtizedek óta, ha egy bizonyos

¹ Schneller: I. m. 34 52. k.

világnézet eszközeivel és keretei között is. Mégis azt találjuk, hogy ma is nemcsak általában van elhanyagolva városi gyülekezeteinkben a munkássághoz tartozó egyháztagnak gondozása, de speciálisan is pl. az iparos tanulók nevelése fontosságára az egyház nem eszmélt rá teljesen s amit e téren végez, nyomába sem léphet annak, amit a szocializmus és egyéb mozgalmak tesznek a munkásság gondozására. Egy másik ilyen adottság, mely az egyház munkáját meghatározza, éppen az erdélyi s más kisebbségi egyházak életében maga a kisebbségi sors, az a tény, hogy az egyház nem tartozik egyetlen olyan hatalmi csoporthoz sem, mely kezében tartaná a hatalmat s befolyást gyakorolhatna a közállapotok változására, ennél fogva kihívna maga ellen a proletáriátus különös ellenszenvét. Nagyjelentőségű az a tény, hogy a magyar református egyházban mindennél találkozzunk egy sokkal eleve nebb és öntudatosabb munkavágygyal, az egyház ma mindennél tullepott azon a kényelmi határon, melybe előbb bezárkóztott s új feladatokat lát meg, olyan módokon próbálja szolgálni feladatát, melyek azelőtt elszigetelt jelenségek voltak az egyház életében. Elősegíti az egyház munkáját maga az a gazdasági helyzet és nyomoruság is, melyben az egyház és annak vezetői osztoznak, mely az egyházat is, de a munkásságot is figyelmezteti, hogy nem tartozik azok közé, akik nyugodtan és biztonságban érezhetik magukat s amely sorsban egyenlővé teszi őket, mely nyomoruság, ha súlyos és elviselhetetlennek látszik is az egyház számára, sokkal közelebb viszi az egyház vezetőit azokhoz, akik hasonló helyzetben vannak, s megtanítja az egyházat arra, hogy külső segítség helyett a saját tagjai támogatására számíthat csak és kell számítania. Végül az általános bizonytalanság, mely a lelkekben uralkodik, mely minden emberi tervet a kibontakozásra lehetetlennek mutat, mely a véges segítség felől kétséget ébreszt a lelkekben, szintén egyik eszköz, mellyel a lelkek odafordulhatnak az emberfeletti, a végtelen célok és lehetőségek meglátása felé.

Az egyháznak most egész létét ítélet alá állítja az a tény, hogyan nézi ő maga ezt a helyzetet s hogyan akarja épen a proletáriátussal kapcsolatban a maga szolgálatát végezni. Az első feladata tehát az egyháznak ebben a kérdésben az, hogy meglássa azt az ítéletet, melyet Isten az egész világgal együtt felette is gyakorol, hogy e hiábavalóság alá vetett világban ő maga is ott áll, osztozva a nyomoruság terhe alatt, mely reá nem ártatlanul, nem véletlenül, hanem Isten nevelő és fegyelmező keze nyomán szakadt. Ez kell, hogy indítsa az egyházat alázatosságra s Isten sujtoló ítélete alatt való meghajlásra, hogy lemondjon minden olyan világi előnyről és hatalomról, melyet Isten hatalma elé állítva, azzal elhomályosítaná Isten

egyetlen akaratát. Az egyháznak ez az alázatosság tudja megadni a biztonságot a veszedelmek között, melyek létét fenyegetik, nem a világi lét üres biztonságát, hanem azt, mely abból a meggyőződésből és reménységből fakad, hogy idői létén túl az örökkévalóságban teljesedik be hivatása. Ez az eschatologikus reménység, Isten dicsőséges országára való tekintés és annak epedve várása az egyház létalapját ismét átteszi a jelenvaló világon túl az örökkévalóságba s ezzel képessé teszi az egyházat arra, hogy a jelen világot elfogulatlanul, Isten országára szempontjából s ne földi érdekek, adottságok, lehetőségek és követelmények alapján nézze. Ma ez a várakozás az egyház egyetlen reménysége s egyetlen, ami függetlenné teheti a körülmények bármely változásától.

Isten ítéletét az egyháznak elsősorban önmagára nézve kell hirdetnie s ez az ítélet Isten igéjében található. Revízió alá kell tehát venni az egyháznak a maga *igehirdetését* az igazi ige alapján s az ígét hirdetnie kell minden formában. Az, hogy az egyház az ige alapjára kell, hogy helyezkedjék, azt jelenti, hogy az ige hirdetésének egyrészt valósággal az örökkévaló ige hirdetésének kell lennie, annak reális, tényszerűségében. Nem világnézet hirdetése vár az egyházra, akár keresztyén, akár más formában, hanem az ige hirdetése, mely ma is szólni akar mindenkihez s melynek meghallására, dacára minden ellenkező körülménynek, ma több a vágyakozás, mint eddig. Ha az egyház erre nem készül fel, meglepetve fogja érni az az idő, amelyik ismét be fog következni, hogy lelkek keresik Isten üzenetét és nem hallhatják meg, mert nem hirdettetik nekik. Minden világnézethirdetés legfeljebb csak külső kérgét, kifejezéseit próbálja adni az igének, de azzal nem azonosítható, csak emberi felfogást hirdet, nem Isten szavát az emberekhez. Másrészt az egyház igehirdetéséből számüzni kell minden emberi nagyotakarást, dicsekvést, nagyarányúságot, mely azzal a veszedelemmel jár, hogy elfedezi az ige igaz üzenetét s ahelyett, hogy Isten cselekednék, emberi cselekvéssel állja útját az Isten munkájának. *Isten igéje tett, igazabb és valóságosabb tett, sőt az egyedüli tett minden emberi cselekedettel szemben*, mely emberi cselekedet nem lehet más, mint engedelmisség Isten szava iránt. Az Isten szavának való engedelmisség pedig szent és aláztatós figyelésén alapul annak, amit az Isten az egyháznak mond s ha azt meghallotta, kételkedés és aggodalom nélkül való végrehajtásán a kapott parancsnak.

Végül az igének való engedelmeskedés és annak *hirdetése minden formáját* meg kell az egyháznak találnia. Ezekben a formákban Isten alkalmakat ad az egyház elé, hogy ne csak szóval, hanem írásban, cselekedettel, a szeretet és szolgálat tetteivel is hirdesse az ígét és ezekkel is csak az ígét hirdesse.

Meg kell mutatnia, hogy ha most az emberiség világosabban áll a bűn és az általa fakasztott nyomoruság hatalma alatt, akkor fokozottabb szeretetre, összetartásra, engedelmességre van szükség, fel kell vennie a szenvedőt, hordozni az elhagyottat, útat mutatni az eltévedtnek, ott állani mindenütt a testvéri szeretet erejével, elítélni minden bűnt, bármelyik részről jöjjön és megkeresni minden alkalmat a szolgálatra. Ezekben az ítéletes időkben így talán alkalma nyílik az egyháznak, ha arra nem is, hogy elkövetett hibákat tegyen jóvá, de talán arra, hogy az ezután jövő feladatokat jobban tudja teljesíteni.

I. L.

• Gyülekezeti munka •

Az aarai diákkonferencia.

Az első nap „*Der moderne Mensch und der christliche Glaube*“ volt a téma. Referens Pfr. Lic. G. Spörri volt. A modern ember klasszikus fényképe a tornyot építő ember. (I. Móz. 14.) Ezt az embert már Dante is ismeri, Morus Utopiája leleplezi, Kant Vom ewigen Friedenben jellemzi. A tornyot ma Wilson és Lenin építik. Amerika és Szovjetország a modern ember ideálja. A modern világot a nyelvek összezavarása jellemzi, Sich-nicht-verstehen-können, Trennung, Gespaltenheit. A keresztyén ember helyzete ebben a világban az Ábrahám helyzete. (I. Móz. 12.) Külsőleg beletartozik még ebbe a világba, de belsőleg idegen tőle az Úr szava által: „Eredj ki a te hazádból!“ Ez a kívülről jövő szózat, az ennek való hiteladás teszi a keresztyén embert hívővé. A hit nem egy konstans nagyság, hanem egy mindig újra adott ajándék. Épen ezért a hit megbizonyíthatatlan, rendszerbe nem állítható, le nem vezethető. A hit nem bizonyítgatást, hanem bizonyágtételt kíván. Aki Isten szavát hallotta, annak az Igét tovább kell adnia. Aki hitéről nem tesz bizonyosságot, az nem hisz. Az igehirdetés sohasem marad hatás nélkül: „aki Velem nincs, ellenem van!“ A bizonyágtétel a hit igazsága mellett elsősorban negatív, az akadályokat távolítja el. Protestál az egyéni szabadság elnyomása ellen egyfelől, másfelől az „én“ hitetlen szabadsága ellen. A hit szabadságának nincs köze a ethikus idealistához, aki vagy annak örül, hogy ő jobb mint más és saját magából él, vagy pedig szenved, hogy saját magát kell élje, azt az „ént“, mely nem jobb mint a többi és csalódottan hal meg (Tolstoj). A hit mellett pozitíve bizonyosságot tenni nem egyéb, mint Jézus Krisztust prédikálni. Jézus Krisztusban tudjuk meg, hogy mit jelent szabadnak lenni a világtól, benne ismerjük fel a világhoz fűző kötelekeket. Ő szabaddá tesz minket az „én“től, szabaddá a világtól, a világ számára. A keresztt feltárja a bűn feneketlen mélységét és mi megismerjük, hogy elveszettek vagyunk. De akik ezt valóban felismerik, azok számára a keresztt már nemcsak egy fadarab, hanem az Isten kegyelmének jele: „én megbocsátottam a te bűneidet és megváltottalak téged a haláltól.“ A hit mellett azonban az életnek is bizonyosságot kell tennie. Az ember vagy

a bűn rabszolgája, vagy engedelmisségben az Istenhez van kötve. Más eshetőség nincsen. A modern ember kísérletezik, a keresztyén ember, (Ábrahám) engedelmeskedik a hitből. Hinni, vagy nem hinni! azonban nem vaksorsa az embernek. A hit ajándék, az ajándékért pedig imádkozni, kérni kell.

Második nap „*Technik und Verantwortung*“ volt a téma. Referens *Dr. G. Eidelberg* műegyetemi professzor. A technikát ma vagy dicsöítik, vagy átkozzák. Egyik felfogásnak sincs igaza. A technika önmagában sem nem jó, sem nem rossz. A gép mindenesetre túltermelést teremt a kézimunkával szemben s így indirekte munkanélküliséget hoz létre, azonban ennek nem a gép az oka, hanem az ember, aki a gépet felelőtlenül használta, aki egyfelől nem ismert maga felett magasabb kötöttséget, aki számára a technika lett a cél. Megoldást csak az a hatalom adhat, aki által az egymás iránti felelősségben a közösségben egymáshoz kötve érezzük magunkat. Correferens: *Dr. E. Brunner* theol. professzor csak elődjének szavait kívánja aláhuzni. Aristoteles jóslata, hogy: „eljön az idő, amikor az embereknek nem kell már dolgozniok, mert a gépek (techna) fognak dolgozni érettök és akkor az ember emberi lehet“ csak az egyik oldalon vált be. Az ember teremtő ereje csodákat mívelt, a maximumot produkálja, — mindezt azonban felelőtlenül és közösség nélkül. Problémánk épen ezért nem a technika, hanem az ember a technikában. Az ember a technikában magát mint „teremtő embert“ ismeri fel. A teremtő ember azonban az „Úr“-ember, aki teremtő geniuszát isteníti. Korunk legveszedelmesebb ellensége épen ezért az idealizmus, mely a teremtő emberi szellemet abszolutizálja. Abszolutizálás azonban vallást jelent és a modern embernek ez a vallása: az ember istenítése. Távol legyen tőlünk, hogy mi a teremtő erő ellen küzdjünk. hiszen ez Istennek értékes ajándéka bennük. Nekünk azt kell felfednünk, miért kellett a teremtő erőnek végső fokon embert megsemmisítőleg hatnia. (Hogy az eredmény ez lett, azt a mai világkrízis mutatja, amikor emberek pusztulnak el éhen azért, mert a gépek által felesleg van.)

A teremtő erő nem lehet öncél, alá kell rendelni valaminek. Ezt sokan látják már ma. Az embert kifárasztotta „ratió“-ja, az irracionálisba menekül: vissza a természethez! Ez azonban mese. A történelem kerekét nem lehet visszafordítani. Az európai ember nem lehet ismét pogány. Közben történt valami, amit meg nem történtté tenni nem lehet. Ami pedig történt, az Jézus Krisztus, vagy másképp kifejezve: a személlyel bíróság (Personhafte) kijelentetett az ember előtt. Aki a természetbe menekül, az ez elől menekül. Komolyan azonban senki sem gondolhatja, hogy a tárgy (es) több és nagyobb legyen, mint a személy (Du). Az a személy, aki sze-

mélyesebb személy nálunk — az eredeti személy: Isten. Isten, akinek képére az ember teremtetett. A teremtő ember a természetnek nem rendelheti magát alá, csak a Teremtőnek. A teremtői erővel azonban ellenkezik a kötöttség, amikor alkotok, szabad vagyok. Ami teremtői, az felelősség nélküli. Hogyan rendelhetem alá mégis alkotó erőmet a felelősségnek? Ez a döntő kérdés itt. De ez egyúttal a hit kérdése is, mert a hit azt mondja: Te felelős vagy! Így kerül a theológus ide ebbe a terembe most, mert „theologia nem egyéb, mint ráeszmélés a felelősség alapjára, fáradozás az után, hogy mi a felelősség, kinek és miért vagyok felelős.“ Felelősnek lenni annyit tesz, mint Istent, az eredeti Személyt, életed és léted alapjának és urának elismerni.

Ma sokat beszélnek felelősségről. A kultúra, szellemi értékek, ideálok iránti felelősségről. Ez azonban csak látszat felelőség. Felelős csak Valakivel szemben lehetek. A valami alárendelt, mert én valaki vagyok. Felelős csak akkor vagyok, ha valakihez vagyok kötve. De kicsoda köt meg engem? Isten, az Úr! Ahol a legmagasabb személy helyét ideákkal, kultúrával, szellemmel helyettesítjük, ott hamis vágányra futottunk. Ezekkel szemben nem lehetünk felelősek, mert ezek az enyéim, az „Én“ ideái, kultúrája, az én teremtő erőm. Önmagának való felelőség azonban felelőtlenység. És ezért kell még azt is hozzátennünk, amikor „Istent“ mondunk, hogy „Jézus Krisztus“: 1. Isten nem a „Szellem“, a „Mindenség“ vagy az „Én“, hanem az a hatalom, aki „mindenség“ és „én“ felett áll, mert ő maga Személy, nem természet, nem lélek. 2. Krisztust mondunk annak megjelölésére, hogy ez a hatalom sem a természetből, sem a szellemből meg nem ismerhető, hanem a saját uralkodói kijelentő aktusában. Isten a mi Urunk, akit ismerünk, mert mint Úr jelentette ki magát nekünk.

Ennek a felettem álló Urnak az elismerése teremti meg a közösséget. A teremtői ember egyedül álló ember, individualista. A teremtői ember abszolutizálása nemcsak a felelőséget, hanem a közösséget is megszünteti. Itt azonban óvakodjunk egy félreértéstől: itt nem szellemben való közösségről van szó. Ideákat, kultúrjavakat közösen bírhatunk, közösség azonban csak személy és személy között, én és te között lehet. Ahol én nem a teremtő ember vagyok veled szemben, hanem ahol felelősnek tudom magam veled szemben, ahol az Úr által hozzád kötve érzem magam alkotással, ideáimmal együtt, ahol te ezáltal a felebarátom vagy, a testvérem.

Ahol ez a közösség nincsen, ott az ember nemcsak ura, hanem rabszolgája is lesz a természetnek. Szép típusa ennek a modern gazdasági ember, ki számára a profit az utolsó kérdés. Aristoteles nem tudhatta ezt. Közösségről tudni nem

egyéb, mint az Úrról tudni, aki minket egymáshoz köt a felelősségben. A felelősség pedig ebben az értelemben (én hozzád vagyok kötve) a szeretet. Nem a gépek, nem a termelés a Gonosz ma, hanem a közösségből kiszakított termelés, mely öncéllá lett. A technika válsága a hitnek válsága! Az ember kiszakadt a közösségből, mert elszakadt Teremtőjétől! A közösségből való kiszakadás azonban nemcsak gazdasági téren történt meg: az állam, az erotika, stb. sincsenek már a közösséghez kötve. Ezért beszélünk válságokról, pl. sexualis válságról. Mégis ez a válság a legtömörebben a gazdasági életben jut kifejezésre. Ha nem érzem magam a kenyérben kötve a másikkal szemben, akkor nem vagyok már közösségben. Az Új Testamentumban mindenütt, ahol Jézus a felelőségről beszél, a kenyérről szól.

Egy nagy félreértést kell még távoltartsak. Könnyen azt gondolhatná valaki, hogy a mai idők kötetlenségével szemben a középkor kötöttsége előnyt jelent. A középkor kötöttsége személytelen, kozmikus jellegű és ezért hamis volt. Óvakodjunk a hamis kollektívizmusoktól, a rabszolga kötöttségektől. Igazi kötöttség csak a hitben van: az Úr által kötve vagyok a felebarátomhoz. De illúziókba se ringassuk magunkat. Az ember bűnös: az emberi kultúra mindig hamis kötöttség és szabadság között fog ingadozni. Csak az „egyes“ ember tudja, hogy a hamis kötöttség a kozmosznak a kozmosz Urával való felcseréléséből, a hamis szabadág pedig az Én-nek az én Urával való felcseréléséből ered. Mert csak az egyesnek van hite: az Úrnak elismerése; szeretete: felelősség a másikkal szemben, akihez kötve vagyok; reménysége: hogy ez a világ, mely hamis kötöttség és szabadság között hányódik nem az utolsó, van a tökéletes örök világ, hol az igazi szabadság azonos az igazi kötöttséggel.

Mit jelent azonban mindez a gyakorlati életben? Minél inkább ismeri az egyes ember, egy idő óta a hitet, annál inkább lesz érezhető ez az igazi kötöttség a technikában, a kultúrában, a gazdasági életben is. De csak az „egyes“ hihet, mindenki maga kell feleljen önmagáért, az egyes felelős. (Kollektív bilétát csak az államvasutakra válthatunk.)

Isten a világ nyomorúságát ép ott tárta fel előttünk, ahol a legerősebbek vagyunk. A teremtő ember emberi életet romboló lett. Nem az alkotó erő a gonosz, hanem az alkotó ember, az a hazugság, hogy az ember, aki teremtmény, magát mint teremtőt játszotta ki. Ne akarjuk továbbra is saját magunk urai lenni — ismerjük el Teremtő és Megváltó Urunknak akaratát, ebből kötöttség, felelősség és közösség következik. Ezt az elismerést pedig mi hitnek nevezzük.

A hozzászólások közül két értékes gondolatot emelek ki. A theológiát ép annyira „úr“ emberek művelték, mint a tech-

nikát. Ha a theologusok azt mondják: mi csak az élet közép-ponti kérdéseivel foglalkozunk, az élet apró-cseprő bajaival nem törődünk, ezzel csak a kényelmesebb útat választják a maguk számára. A theologia sok tekintetben nélkülözi a valóság érzékét, holott: „evangélium nem egyéb mint üzenet arról, hogy mit jelent embernek lenni azokban a valóságokban, melyekbe az ember beállítatott.“ (Család, állam, technika, hivatal, stb.)

„*A keresztyén ember helye az osztályharcban*“ címmel harmadik nap Dr. G. Dehn vezette be a megbeszélést. Osztályharc nem egyéb, mint erőszak alkalmazása erőszak ellen. Aki az osztályharcban részt vesz, annak tudnia kell, hogy az osztályharc végén a polgárháború áll. A keresztyénség azonban nem akar háborút. Békesség a földön! mondj le igényeidről, szolgálj, áldozd fel magad. Ez a feltétlen békeakarás azonban csak az utolsó napon lehetséges. Ma azonban hatalom és erőszak uralkodik és a keresztyén ember egy keserű muszájban él.

Ma általában a proletáriátus küzdelmét értjük osztályharc alatt, a polgárság ellen, Marxista gondolatokkal kvalifikálva. Célja egy osztálynélküli szociálista társadalom megteremtése. Az embert az érdek határozza meg. Minden ember élni s pedig minél jobban akar élni. Természetesen mindenki igyekszik az érdekeit jelszavak és ideák mögé elrejtteni, de ez ma már nem lehetséges. Az osztályokat is a közös érdek hozta össze. Osztályok mindig voltak, a kapitalizmus csak kiélezte a helyzetet szegények és gazdagok között. A tőke és a munka szemben állanak egymással. A mai intelligencia a tőkét szolgálja; iskola, egyetem, állam, sajtó, sőt maga az egyház is hatalmában vannak. Csak kizsákmányolók és kizsákmányoltak vannak. Le a burzsoáziával, el a kapitalizmussal! Az osztályharc egy szent küzdelem.

Tulajdonképen egy messianizmussal, eschatológiával van itt dolgunk, mely azonban az immanenciában marad. Ebből a vallásos jellegből származik az osztályharcok entuziazmusa. tettekkészsége, elszántsága és áldozatkészsége.

Részt vehet a keresztyén ember ebben az osztályharcban? Hiszen itt önmegváltásról van szó. A keresztyén ember bizalmatlan kell legyen egy olyan osztályharcval szemben, amelyik szent. Sokat nem is várhatunk tőle. A szociálizmus szellemi gyökerei igen közel vannak a kapitalizmuséihoz. Nem lehet tömegmegoldást találni. Az egyesnek azonban meg kell jól gondolnia a következőket:

1. Az osztályharc ma meglévő tény. Tőke a munka ellen, munka a tőke ellen. Ezt a harcot nem lehet ignorálni. Aki nem áll a munka mellé, a tőke mellett van.

2. A tőkével szemben nem a nép áll, hanem a proletáriátus. Az a része a népnek, mely eddig még mindig a rövidebbet húzta. A proletáriátus szenved. Vajjon a keresztyének nem inkább a szenvedők, nyomorgók mellett van a helye?

3. A proletár is csak a saját érdekeit keresi, a saját biztonságáért küzd. A keresztyén ember látja, hogy ebben a harcban tulajdonkép egy álvallás rejlik, mely a földi világot isteníti és óvakodik ettől, a világ igazságtalansága és jogtalansága elleni küzdelemben azonban kötelessége részt vennie.

4. Keresztyén ember mindaddig részt vehet az osztályharcban, míg maguk az osztályharcosok megtürik őt maguk mellett. Mert ha keresztyén ember áll az osztályharcban, úgy ez egy fordulatot vesz: nem a marxizmusról van már szó, hanem a proletáriátus megsegítéséről; egy tárgyilagos illuzióitól megfosztott osztályharcról van szó.

Ily tárgyilagos küzdelmet folytathatnánk, ha az egyházunk egyház lenne, távol minden szociális és politikai ellentétektől: az a hely, hol az ember megvallhatná bűneit, hol kapitalista és proletár kezét foghatnak. Az osztályharc, a világ sorsa az egyháztól függ, különben még forróbb poklokba fog vezetni. Minden osztályharcon túl a legfontosabb kérdés az egyház existenciája!

Orth Imre.

Testvéri közösség ápolása a gyülekezeti életben.

Az egyetemes embertestvériség gondolata nem új: ősi vágy ez az egyházi lélek mélyén. Ma már ebben a demokratikus jelzőszavakkal tele világban aligha vonná kétségbe valaki (ha még olyan „kékvér“-származású is), hogy Isten „az egész emberiséget egy vérből teremtette.“¹ Az elmélet hát, hogy testvérnek kell lennünk, kétségtelen, csak a valóságban állunk egy kissé messze tőle. Ám a gyakorlatban sem egészen új dolog ez: Jézus nemcsak imádkozott érte („hogymindnyájan egyek legyenek“); hanem meg is valósította: a tizenkettők testvéri közösségében.² Azóta világossá vált, hogy igazi testvérséggel csak a Krisztus követése kapcsolhatja össze az embereket, amire az őskeresztyének egységétől³ a mai bibliás barátságokig nem egy példa van a történelem folyamán. *A világtestvériségnek onnan kell kinőnie a Krisztus egyházából. S mert ezt az egyházat gyülekezetek alkot-*

¹ Ap. Csel. 17:26.

² L. Márk ev. 3:34—35.

³ L. Ap. Csel. 2:44.

ják; az egyes gyülekezetekben kell kezdeni a testvéri közösség ápolását.

Ápolni csak azt lehet, ami van. A mi református gyülekeze-teinkben van még testvériség. Ha nem volna, igazat kellene ad-nunk a millénistáknak, hogy t. i. Isten elvetette az egyházat. Test-véri kapcsolat a családban van. Minden gyülekezetünk egy-egy család. A családok különbözők: vannak boldog, békés egyességek és szomorú, szétzüllő családok. Némelyikben a testvérséget már az utolsó szálak tartják össze, mint az évtizedekre Amerikába szakadt fiut az a tudat, hogy várja valaki odahaza.

Én nem tudom felmérni, hogy mekkora a testvériség a mi református gyülekezeteinkben, egyházunkban. Csak arról tehe-tek bizonyosságot, hogy van, mert megéreztem. De az is kétségte-len, hogy sok fogyatkozás van még ebben a testvéri közösség-ben: nem olyan, mint amilyennek az Úr Jézus családjának kel-lene lennie. Ápolni tehát van mit és lehet.

De kell is. Isten országa, amelyért a gyülekezet, az egyház van, nem egyéb, mint testvéri közösség, az igazi világtestvériség, ami meg is fog valósulni. Ám ma, a mi gyülekezetünk talán még csak annyira család, mint amennyire mestermű a puszta vasérc. Formálni, ápolni kell, hogy az igazi testvéri közösség kialakul-jon belőle. Virágjainkat naponként öntözgetve ápoljuk, lehet-e télenül nézni, hogy az embertestvériség csodavirágja ránkívva elhervadjon köztünk?

Hogyan ápoljuk most már ezt a testvéri közösséget? Ott kezdődik, hogy ráébredünk arra, hogy testvérek vagyunk. Mint hazatért tékozló fiúk, akik felismerték Istenben Mennyei Atyju-kat, mintegy megtöröljük szemünket embertársunk előtt: hiszen ő is testvérem! Meglátjuk, hogy a templomi egymásmellé ülés mennyire nem volt még testvériség — ő, a pad türelmes, nagyon sokat elbir. Tudjunk az életben is ilyen békesen egymás mellé ülni! A megdöbbenő válaszfalakat, szakadékokat, amik ember és ember testvérsége között állnak, nem lehet leereszkedéssel, karácsonyi segélyekkel eloszlatni. Nem vagyon-megosztás, nem a méltóság elhagyása — ezeknél sokkal több kell: a Családfőtől tanult szeretet, hosszútűrés, megbocsátás. Ez a Családfő Krisz-tus, aki erőt is ad minderre. Ezt a Családfőt ismeri fel Benne Pál, mikor azt mondja, hogy az egyetlen igazi testvérközösség az anyaszentegyház, amelyben mint egy testben Krisztus a fő s mi a tagok vagyunk. Mint egyik kéz a másikkal, úgy tartozunk mi is össze egymással. Számoltunk-e ennek minden következményé-vel? Mint ahogy elképzelhetetlen, hogy a balkéz ne siessen se-gítségére a jobbnak, mikor ez bajban van, épúgy képtelen dolog az evangélium világában, hogy ne indítsion meg minket s ne kész-tessen testvéri segélynyújtásra a másik szenvedése, nélkülözése.⁴

⁴ L. I. Kor. 12:26.

Lelki köteleztetés ez, melyet hit-erejének mértéke szerint érez minden krisztuskövető. „Tartozunk mi, az erősek, hogy az erőtlenekek erőtlenségeit hordozzuk és ne magunknak kedveskedjünk — mondja a mások terhét hordozó apostol.⁵

Csak az ilyen segítség, mely mögött ott áll az a tudat, hogy egyek vagyunk mindnyájan, Krisztus megváltottai, segít igazán s építi egyben a gyülekezetben a családi összetartozás, a testvériség kapcsolatát. Finom lelki szálak ezek, melyek olyan könnyen szétszakadnak egy-egy kellemetlenség, pártoskodás, bűn következtében. Ám ahol Ő a kapocs, ott soha teljesen el nem szakad egymástól két lélek. Mint ahogy az igaz családi egység is megbonthatatlan s a halállal is dacoló szeretete belenyulik az örökkévalóságba. Sőt kimondhatjuk, hogy a család is családdá, nem csupán vérségi, hanem örök lelki közösséggé azáltal a testvéri viszony által lesz, amiben Istennek Lelke kapcsolja össze a gyülekezet tagjait.

Mert ezt a testvéri közösséget Isten akarja. Ha csak mi, emberek akarnók, örökre álom maradna. Isten akarja s Szent Lelke által Ő is munkálja bennünk. Ezért vagyunk bizonyosak felőle, hogy egész világot betöltő valóság lesz. Még ha ellene szegül-nénk is. Mert kevélyek, haragosok, kik nem óhajtják mindenki-vel a testvériséget, még sokáig lesznek. De Isten magához ölel mindnyájunkat. A gyűlölet pogány világa reccsen. Isten magá-hoz ölel és azt mondja: *Gyermekeim. Ez az atyai szó, ez fogja összehozni szíveinket egy testvéri közösségbe, nem pedig a mi fájdalmasan késlekedő testvéri szavunk.*

H. J.

Dr. Mátyás Ernő: Pál apostol viszonya a misztériumvallásokhoz.

Ujszöv. vall. tört. tanulmány. Sárospatak, 1931. 46 lap.

A dialektikai theologia térhódítása az utolsó években nagyon bizonytalanra tette az összehasonlító vallástörténet eddig elért eredményei és tudományos következtetései alatt a talajt. A tényleges értékükre szállította őket, amikor rámutatott, hogy a vallástörténeti kutatások vélt eredményei csak adatok következtetései csak iránykeresések. De sem a tényleges értéküket nem tagadta meg, se feleslegessé nem tette őket. Különösen a keleti misztériumvallásoknak a keresztyénséggel való összefüggésében van még mindig temérdek olyan kérdés, melynek vallástörténeti tisztázása, vagy tisztázni-próbálása korunk és a következő korok minden keresztyén theologusa szempontjából elengedhetetlen feladat marad. Erre mutat rá dr. Mátyás Ernőnek „Pál apostol viszonya a misztériumvallásokhoz“ című újszövetségi tanulmánya is (Sárospatak, 1931. 46 oldalon). A szerző ugyan óvatosan csak annyit mond, hogy a problémával való foglalkozást nem tartja feleslegesnek (17. oldal), de a kérdésnek a rávonatkozó irodalom gondos áttekintése kapcsán nyújtott ismertetése és a saját álláspontjának közlése mellett sem tartózkodik annak az elismerésétől, hogy az idáig végzett vizsgálatokkal ez a vallástörténeti kutatási terület egyáltalában nincsen meg minden igényt kielégítően feltárva.

Dr. Mátyás Ernő dolgozatának időszerűségét az adja meg, hogy a dialektikai theologia és az egzisztenciális filozófiai gondolkozás beállításában világítja meg a misztériumvallások és a Pál igehirdetése közötti kapcsolatokat. Majdnem hiánytalan bibliográfiai szemle alapján mutatja be a kérdés jelenlegi állását (csak még a sidney-i S. Angusnak, a misztériumkultuszok elismert tekintélyének munkáira kellett volna kitérnie), felvázolva a formai egyezéseket és a tartalmi különbségeket, amelyek eldöntik, hogy minden hasonlóság ellenére is a Pál szerinti evangélium lényegében más, mint a misztériumvallások extatikus váltságélménye. Tagadhatatlan, hogy Pál apostol és a misztériumvallások közötti közös gondolatok tekintetében a függés viszonya áll fenn, Pál apostol szakramentumtanának megértéséhez is okvetlenül szükséges a misztériumvallások hatásának ismerete, ám ezek a kölcsönözött elemek nem döntő jelentőségűek. A formákat azért kölcsönözte az apostol a misztériumvallásoktól, hogy ezekkel azok fölé emelkedjék, de igehirdetését nem ezek a kölcsönelemek

határozzák meg, hanem az eschatologiai és ethikai tartalom. Ezt a tartalmat pedig Pál nem kölcsönözte sehonnan sem, hanem a Kijelentés utján nyerte.

Dr. Mátvás Ernő kis dolgozata, bár terjedelme szerint igénytelen, tudományos értékét tekintve fontos és hiánytpótló nyeresége az újszövetségi biblika-theologiai irodalomnak. Lelkiismeretes szakirodalmi utalásai és tudós önzetlensége teljes szélességében hozzáférhetővé teszik a témát mindenki számára, aki közelebbről érdeklődik a részletek iránt, — tömör fogalmazású és precíz megállapításai viszont azt is kellően tájékoztatják, aki ezen a speciális téren még nem foglalatzkodott.

Maksay Albert.

Evangelical Chuarterly.

1931. IV. 1932. 1.

Ez értékes folyóirat nevezetesebb tanulmányai a következők:

Brenton Greene volt princetoni professzor *Az újszövetség ethikájáról* írt hosszú tanulmányában két oldalról világítja meg a kérdést: keresi azt az összhangot, mely a filozófiai erkölcsstan és az ószövetség erkölcsstanával találkozik az újszövetségben, az előbbivel összeköti az, hogy ugyanazon törvényadó és törvény áll előtte; az ószövetség erkölcsstanával bizonyos különbségek mellett is azonos, mindkettő a reménység alatt van, személye ugyanazon Istentől függ, Isten ígését feltétlenül állítja oda s Isten alá rendeli az erkölcsi életet. Mindkettőben Isten választottairól van szó, az engedelmesség és erény a hitből fakad, az ószövetség erkölcsstana az újszöv. világánál vizsgálendő. Majd vizsgálja azokat a jellemző vonásokat, melyek az újszövetség erkölcsstanában találhatók. E különbségek okait feltárva, rámutat, hogy a keresztyénség a természetes erényeket (külső szeretet stb.) megszenteli az erk. törvényt Istenre viszi vissza, az újszöv. erkölcsstana superioritását látja a kötelesség az erkölcsi élet jutalma, az erény ker. felfogása, a legfőbb jó ker. felfogása, különbségében. Az evangéliumi erények a hit, mely a Krisztus hármas tiszté helyes megértésén alapul, a szeretet, a háládatosság, átadás. A keresztyén önszeretetet felebaráti szeretet és a világ iránti szeretetben nyilvánul, s végül az Isten országa iránti szeretetben, végül a reménység; a keresztyén erkölcsi élet motiváló ereje Isten kijelentése, a kegyelem, melynek birtokában vágyunk Isten után, s a Szentlélek, aki adatik s aki által őt szolgáljuk.

Vollenhoven amsterdami professzor *A kálvinizmus jelentősége a filozófia reformációjában* címmel ír. Abból indul ki, hogy a ker. hit és a jelenkori filozófia közötti szintézis lehetetlen. Első részében a tanulmány azt fejtegeti: mi a kálvinizmus, s ebben a bibliai filozófia alapvető vonásait kutatja, majd a nem-bibliai filozófia alapvető gondolatát keresi s hogy melyek voltak azok az alapvonások, amik a pogány és ker. gondolkozást összekapcsolták s ezzel a jelenlegi zavart előidéztek történetileg s végül, mi a kálvinizmus feladata.

Henderson G. H. aberdeeni professzor *Skót theol. tanulmányozás a XVII. században* címmel ír érdekes cikket, mely azon korban felmerült theol. kérdésekkel, a tudományos theologiai irodalommal s a lelkészek átlagos olvasottságával s könyvtára gazdagságával foglalkozik. Végül *Veldkamp: Milton filozófiájáról* szól.

Stoker H. G. A lelkiismeret fenomenologikus analysisét adja, foglalkozván annak lényegével, s elemeivel, eredetével, fejlődésével, végül érvényességével, azon kérdéssel, tévedhet-e, nevelhető-e, gyöngülhet és megsemmisülhet-e? Gordon H. Clark Determinizmus és felelősség címen ír, Mc Intyre: A negyedik evangélium kérdését fejtegeti. Smith R. N. Az ószövetségi kánon címen annak az újszövetséggel való egyenrangúságát állítja a hit kérdéseiben, De Moor Leonard: A látható egyház címen referál Barth K. Die Not der ev. Kirche című cikkéről, melynek alapján a dial. theol. felfogását az egyházzól fejtegeti. Imre Lajos: Kijelentés és pedagógia c. cikke után Lunb A. L. értekezik a Hexateuchos kritikájáról.

Life and Work.

The Record of the Church of Scotland 1931. január - március.

Vezetőhelyen *Lord Maclay*, a Skót Fogadás- és Szerencsejáték-ellenes Liga elnöke ír, mint legsúlyosabb szociális gonoszról, a szerencsejátékról, közölve egyben a Liga felhívását. A háború óta egyre terjed Skóciában, ezerféle formában (lóverseny, kátrya, tőzsdejáték, stb.). Megdöbbentő volt a legutóbbi irországi sorsolás, melynek több, mint 658.000 font bevételéből alig 140.000 maradt kórház-akcióra. Valósággal társadalmi dögvész a szerencsejáték. Megmérgezi az egész közéletet. Bár a Wesley-féle megújulás eltörölte az állami sorsjátékot, ma ezer jele van ennek a parazita, saját hasznát leső foglalkozásnak, mely a brit szigeteken évente 400 millió fontot von el a becsületes munkától. Ellensége a vallásnak, oka a legtöbb sikkasztásnak. Az újságok ütik a dobot mellette, még a lóversenyi fogadásokat ellenőrző bizottság is csak fokozza a fogadások számát. A futball-meccsek nézőinek háromnegyed részét fogadás tartja izgalomban. Skócia Egyházának 1930. évi nagygyűlése állás foglalt minden szerencsejáték ellen, teljesen kizárva azt, hogy az egyház ilyen módon próbáljon egyházi célra pénzt szerezni. A *Szemle* rovatban sajnálkozást olvasunk afelett, hogy a legutóbbi népszámlálás nem törődött az emberek vallási megoszlásával. Az új skót rádióállomást a moderator imája nyitotta meg. Az orth. egyházakban több megmozdulás észlelhető; baj a vezetőhiány. *A kanadai egyház nagygyűlésén megjelent skót delegátus* (J. A. Findlay) beszámolót ad. 200 pap és 200 világi (köztük 11 nő) alkotta a gyűlést, mely úrvacsoravétellel kezdődött. Külön napokat vett igénybe, ami nem csoda, hisz Kanadában 77 nyelvű lakosság él. A gyülekezeti énekekről *W. M. Page* értekezik. Halott lélek az, amelyik nem óhajt a templomban énekelni. Idézi a Zsoltáríró, Pált (Kol. 3:16), Luthert, Moody és Sankay példáját. Tanulni kell otthon, a vas. iskolában és a gyülekezeti énektanuló összejöveteleken. *Dr. H. Miller kérdésrovatában* arra, hogy lehetne-e vasárnap golfot játszani, azt feleli, hogy ő maga semmiféle játékot nem játszik vasárnap, de ezt nem szabad szigorú törvényül állítani fel. Azt lehet tenni, ami nem vonja el Istentől figyelmünket, lelkünket. A dohányzás tekintetében Pál szavaival ajánlja, hogy legyen kiki meggyőződve a maga lelkiismeretében afelől, amit tesz, de mást ne botránkoztatassunk. *Az Előre Mozgalomról* D. F. közli, hogy nevét a közönség adta, az egész egyház megújítására igyekszik. A különböző munkaágak szerint 12 bizottság alakult. Okt. 26-30-ra nagy kongresszust készítenek elő. Eddigi eredmény egy új gyülekezet Glasgow külvárosában (vas. iskolájába pl. 700 gyermeket vont be). A mozgalom tengelye az imádság. Érdekes leírását találjuk ezután annak, hogy egy presbiter buzgólkodására néhányan autóra ültek s egy vidéki gyülekezetben beindították a vas.

isk. munkát. Az egyházi nővérek képzését Miss Mackenzie írja le. A női belm. bizottság veszi fel és képzí ki két otthonban a jelölteket s az évi nagygyűlés szenteli fel munkára. Ezidőszerint 113 van munkában városokban, bányász- és halásztelepeken. Evente 8 új munkás szükséges. A tanfolyam két éves. *A glasgowi egyetem* kápolnájában minden reggel áhitat van. *D. E. M.* a 9—12 éves fiúk között négyes programmú *serdülő munkát* ismerteti. Ez a másfél évtizedes kicsi-cserkész forma munka a vas. isk. munkáját egészíti ki. *A belmissziói jegyzetekben* az otthonok és látogatásuk problémája mellett evangélizáló hetekről olvasunk, melyeket egyesek s gyülekezetek rendeztek. *A skót egyháznak Jeruzsálemben* temploma épült. *Missziói mezők* közül a lap most Madrast mutatja be, hol a missziói munka minden ága ki van építve, el egészen a belpoklos-telepig. A külmissziói hírek közül kiemeljük Csang-Kai-Sek megkeresztelkedését. A volt kínai elnököt már régóta keresztényen feleségével együtt mutatja be a lap. Az önmegtartózkodás hetéül a külmisszió javára husvét hete jelöltetett ki. *A európai gyengébb egyházak segítésére* *J. M. W.* hívja fel a figyelmet, említve többek közt Erdélyt, a theológia-nélküli jugoszláviai testvéreinket, stb. Amerikai, britt és más egyházak e segítő akciója 8 éve sokat tesz. *M. Lamand* a nőszövetség tagjait a márc. 20-ra kijelölt nők világitanapjának megtartására.

Az *iszákoság átkáról* *D. MacLennan* ír. Skóciában 1913—29-ig egyharmadára esett, de még így is harminc millió font felé jár az évente itálra adott pénz. Egész Nagybrittánia 1929-ban mintegy 288 millió fontot költött itálra. De az igazi kár az erkölcsi. *Kirk-Church-egyház* szó történelmi kialakulását látjuk *Dr. M. B. Lang* tanulmányában. Eredete a régi kőralakú pogány áldozati helyek nyomán a circus (gör. kirkos) = kör szóra vihető vissza, a német Kirche-vel együtt. *P. E. H.* adatokat közöl a Slisser Mária afrikai „gyermekai” közül való Ekarté-ról, ki Liverpoolban hősies missziót fejt ki ottani néger testvérei közt. *H. Miller* kérdésekre adott feleletei közül fontos az egyházi mulatságok illető álláspontja: nem illő dolog s az egyházi pénzszerzésben általában minél kevesebb az indirekt mód, annál jobb. Közli a lap *A. B. Keay*-nek a halálos ágyán diktált gondolatait az *egyház pénzügyéről*. A leromlott gazdasági helyzet által előidézett deficittek elsűggesztik az embereket, a heti önkéntes adakozás rendszere kevés helyen van meg. Sok helyen az ifjú lelkész járatlansága a baj, szükséges lenne etekintetben is valami képzés a theológián. Sok módszer hibás (még jazz-banddel is próbáltak pénzt szerezni — misszióra). A női segítő-munkát fel kell használni. *Rózsputáná missziói mezője* áll előttünk. Indiában van, 18 bennszülött és egy britt államcseska alkotja. 1859 óta folyik itt a munka minden ága, újabban a nők közt szépen halad. *Dr. D. Trater* arról a mozgalomról ír, mely a misszióra áldozókat közeli kapcsolatba akarja hozni a segélyezett misszionáriusokkal. Az eddigi módszer szerint 38 férfi és 144 nő-misszionárius gondját hordozzák egyletek és csoportok. Az új terv: évi 5 font hozzájárulás ellenében félevenként levelet kap az adakozó attól a missziói állomástól, hol adományát felhasználják. *Missziói útjáról a Himalaya tövében* *A. Macleish* számol be. E missziói szempontból fontos stratégiai helyen a szépen működő halimpongi állomás a legészakibb. *Az egész külmissziói munka* végzésére az otthoni gyülekezetektől átlag 4 font (3200 L.) adománya van szükség évente. A nőszövetség külmissziói munkájának költségeire 9000 új perselyt készítettet. *A Kontinensen* Skócia Egyháza 31 helyen tart istentiszteletet, köztük Kolozsváron is. *A zsidómissziói hírek* közt legkiemelkedőbb *J. V. Martin* lelkes beszámolója a bpesti skót misszióban tett látogatásáról. Zsidó-missziói konf. lesz Edinburghban IV. 6—8-ig.

A külmiszióra való teljesebb áldozat végezt, vezetőhelyen *Dr. W. P. Paterson* ír hatalmas cikket a *külmiszióról*. Kötelesség ez a munka a mi Urunk iránt, kinek mintegy a munkáját folytatjuk. Aki nem használja, attól elvételik a talentum. Míg egyfelől ott van a sok pogányosság (csak három nép: a kínai, hindus és japán több, mint egyharmadát teszi az egész föld lakosságának), másfelől bizonyosság és biztatás a megtérítettek nagy serege. A *Szemlé*-ben a *szerkesztő* felhívja a figyelmet a pesszimizmus kísértésére. Ma inkább, mint valaha vigasztalnia kell az ígéhirdetőnek (És. 40:1.) „Minél többet beszélünk a helyzet nehéz voltáról, annál nehezebb tovább küzdeni.“ Ausztráliában kórház céljára sorsjátékot akartak rendezni, de az egyházak összefogtak ellene s inkább vállalták, hogy összegyűjtik a szükségelt összeget (500.000 fontot). Indiában most ünnepelték *Duff missziói munkakezdésének százéves fordulóját*. *C. W. G. Taylor*, itthonról küldött missziói felügyelő, ki elmökölt is az ünnepségen, beszámolójában mindenkifőlött azt a lelki egységet emelte ki, mely a ker. hindukat a brittekkel összekapcsolja. „*A mi nemzeti szentjeink*“ c. sorozatban *T. R. B.* mutatja be a negyedik sz.-ba visszanyúló skót keresztyénségnek hőseit. Az első *Szt. binjar*, ki, mint a keresztyénség úttörője jött át Irországból a IV. sz.-ban, Withorn-ban megépítve az első templomot, a *Candida Casat*. *A Szolgálatfenntartó Alappal* kapcsolatban *Dr. W. Whitelaw*, bizottsági vezető közli, hogy az elmúlt évre sikerült a lekipásztorok számára a 300 font évi minimális fizetést központilag biztosítani. *A kivándorló skótokkal* kapcsolatban még egyfelől szervezett gondozásról olvasunk el egészen Afrika szívéig, másfelől panaszt, hogy az otthoni lelkészek nem tartják eléggé számon a távozókat. A bpesti munka áll a *zsidómissziói* rovat élén. *Krausz L.* evangélista szorgalmasan járja a vidéket. Glasgowban nyílt uccán kezdtek ilyen munkát, nem minden eredmény nélkül. Az afrikai Kalabárban levő nagy skót missziói iskola, a *Hope-Waddele Training Institution* nevelőmunkáját *J. K. Macgregor* igazgató írja le. A bentlakó gyermekekkel együtt mintegy 300 az intézet lélekszáma. A tanulók szigorú fegyelem alatt ipari munkára is kiképzést nyernek. Az intézet számára nemrég külön templom épült. Az indiai *Lakadganj*-ban épült új iskola felavatásáról *A. M. Oskney* számol be. *Missziói mezők* során a kínai *Ichang* környéke áll előttünk. 1878 óta folyik itt, 1000 km-re Sanghaitól, a skót missziói munka, ma már evangélizáló, nevelői és orvosi téren egyaránt. *A nőszövetségi rovat* leírja, hogy a nőszövetségi tanács, melyben minden gyülekezetet képvisel egy nő, a presbitériumokkal együttműködik, egy-egy kölesönös kiküldött révén. *M. Lamond* hangsúlyozza, hogy az adminisztrációs és szoc. tevékenységek mellett nem szabad feledniök a nőszövetségeknek, hogy elsősorban a lelki munkáért vannak. Felhívja az anyákat az Anyák Egyesületébe való belépésre. *W. L. Speight* tanulmányát olvassuk a *délafrikai reformátusságról*. Az első magvető itt *G. Thom* volt 1813-ban. Legrégibb gyülekezet a Cape Town-i (1827), gyarmatosokból. Az első benszülött gyülekezet a főlzabadított rabszolgákból alakult 1838-ban ugyanott. Ma kiterjedt ref. egyház van ott, további fejlődését jelzik: 1. a gyülekezeti tevékenységek kiterjesztése a sűrűn lakott városokban, 2. az elzárt területek felkutatása, 3. az európaiak közti misszió és 4. az egyesülésre való törekvés.

A „*Life and Work*“ *W. J. Livingstone* szerkesztése alatt, mint a fentiekből látható, egyre fejlődik s méltó kifejezése az unió által megerősödött Skót Református Egyház lelki alkatának és munkájának.

H. J.

„Hajnal.“

A Magyar Református Külmiszió Szövetség. Lapja. 1932.

Krisztus sorozása a külmisszióra, így látja a mai helyzetet *Szabó Imre*. Isten megadta ezt a drága kiváltságot nekünk is. Idézi egy misszionárius vallomását: „Tíz évig kértem Istent, míg kiküldött a misszióba“. Az előkészület ideje nem veszett el. — *Dél-amerikában* az indiánok egy missziói állomás 8 tagja közül hatot legyilkoltak. Hiba volt a misszió részéről az illető nép nem-ismerése. — *Zsidó-misszió* terén a választott nép multját ismertető előadás-sorozatot kezdett a bpesti skót misszió. A harmadik nemzetközi zsidó-keresztyén konferenciát 1931. VII. 17—23-ig High Leighben tartották meg 200 résztvevővel. A konf. elhatározta, hogy 12 mill. lej értékű területet vásárol Palesztinában egy zsidó-keresztyén település számára. *Kinából Vasel Matild* írja, hogy a csang-sai vas. iskola összedőlt kápolnája helyén már felépült az új. Két képzett lány a vakok közül evangélizáló munkába kezdett. 160.000 L. költséggel felépült missziói házáról, a „Bethánia-lak“-ról képet közöl a lap. *Döbrössy L.* májusi jelentése a bulgáriai török faluk helyzetét írja le. A misszió munkáját nemcsak az izlám fatalizmus, hanem a bolgárok protestáns- és magyarellenessége is nehezíti. *Döbrössy József* „*Világosság fiai*“ c. cikke rámutat, hogy azért csak derengés külmissziói munkánk, mert hitünk fénye itthon is csak pislákol. Fájdalmas tény, hogy annyit kell kérni nálunk az áldozatot. *Virágh S.* ezt a kérdést: „A betű öl!“ szózatként kiáltja milliók felé, mert csak százak azok, akik a Hajnalra és kiadványaira áldoznak, pedig ezek a betűk a Lélek hordozói akarnak lenni. *Itthoni leveleiben Morvay I.*, az új utazótitkár számol be *Kunst Irén* pesti tartózkodásáról és saját útrakeléséről. *Kunst I.* egyébként egy hónapot töltött Magyarországon s dec. 20-án Németországba ment. *Döbrössy L.* itthoni körútját gyengélkedése megszakította; eddig 70 előadást, ígéhirdetést tartott a misk. misszióról. A ref. konvent 500 Pengő segélyt adott a Missziói Szövetségnek.

Dr. Patay P. az imahét alkalmával Bpsten tartott missziói előadásából közöl gondolatokat „*Sírás az Életfa alatt*“ címmel. Ez Adynak egy versét jelzi. Milyen fájdalmas, hogy nem írhatta meg a Keresztfa titkát és a mennyei Életfa ígérétét. De költő-proféta nélkül is hallja már a magyar ref. Sion a missziói parancsot. Felhívja Bpsetet külön egy misszionárius ellátására. *Az áldozatról Dr. Koczogh A.* ír. A világ ma is mérhetetlen vért és aranyat áldoz politikai és hatalmi célokra, szórakozásokra, önző érdekre, élvezetekre. Az áldozat igazi útját a Golgotha mutatta meg. Kicsiny magyar csapat jár ezen, de egyre nő. *A zsidó-misszióról* a bpesti imahéten tartott előadását *Dr. Földes D.* közli. Maga is zsidó, ki lelke egyensúlyát, békéjét Krisztusban találta meg. Százszorosan fokozta ez népe iránti szeretetét. A zsidók lelki szabadságát a misszió nem sértheti, hiszen mindenki, aki ír vagy beszél, az általa igaznak látott igazságot hirdeti. A misszióban első feladatunk igazi ker. élettel kitűnni. Figyelembe kell vennünk a zsidó lelki-világot, érzékenységet is, „ügyelnünk kell arra, hogy a szeretet krisztusi törvénye soha csorbát ne szenvedjen. *Morvay I.* utazótitkár levele egri útjáról számol be. E jórészt kath. városban rendkívüli érdeklődés kísérte előadását a külmisszióról. — *Döbrössy L.* előtt lehetőség nyílt rá, hogy tanulmányi időre Ankarába menjen.

Az Ige tükrében

Légy hű mind halálig.

Jel 2,9—10.

Sokszor úgy gondoljuk, mintha Jézus is hozzánk, gyarló emberekhez lenne hasonlatos, kik azokkal szemben, akik a mi vezetésünk alatt állanak olyan követelményeket állítunk fel, melynek nem tudnak megfelelni. Nem pedig azért, mert mi, akik a követelményeket felállítottuk, nem vettük figyelembe az akadályokat és lehetőségeket, melyek a kivített elősegítik vagy gátolják. Jézus is kívánja az én halálig való hűségemet, de mintha nem látná és nem tudná, hogy nekem mennyi akadályom van ebben a tekintetben. Nagyon jó volna, ha nem volnék szegény és gyenge. Milyen pap lennék, ha nem kellene anyagi gondokkal küzdenem. Mennyi időt és erőt emészt fel a testi életről való gondoskodás. Azután milyen kevés ember van, akire munkánkban támaszkodhatunk. Hogy el vannak nevelve és milyen egyháziatlanok és hitetlenek azok, akik között forgolódniunk kell. „Itt, ilyen körülmények között nem lehet semmit sem csinálni — mondjuk. Lehetne, ha nem lennének ezek az akadályok, de ezekről bizonyára elfelejtkezett az Úr; csak a célt nézte s nem vetett számot az akadályokkal.“

Es most ebben az igében mégis azt mondja: *tudok mind-
ezekről, ezek a dolgok mind benne vannak az én tervemben
és én azt akarom, hogy ép ezek között a körülmények között
légy hű mindhalálig.* Te bizonyára úgy akarsz hű lenni, hogy élj és uralkodj, hogy te légy a központ, akin megfordul minden. Azt akarod, hogy az akadályok, egy szempillantás alatt eltűnjenek. Ugy akarsz szolgálni, hogy a hívek hódoljanak előtted, kivánságod parancs legyen, légy gazdag, aki kénye-kedve szerint szórja a pénzt és kultúréletet élhet. Színház, mozi, rádió, kocsis, automobil, nagy vagyon, előkelő pályákra nevelt, jól elhelyezett gyermekek. Azt hiszed, hogy

így tudnál hűséges lenni, így menne minden, mint a karika csapás. De hiszen álljunk csak meg... akkor nem az Úrhöz, vagy hú, hanem magadhoz, a világhoz, a Sátánhoz. Hát nem tudod, hogy hűség és halál elválaszthatatlanul összetartoznak? Tekints csak a keresztre, ott van a hűség, mind halálig. Mert ebben az igében, az a szó, hogy *halál*ig, nem egy időpontot, nem az életed végét jelenti, hanem a hűség mértékét és lényegét. Az igazi hűség mindig halálos; ha pedig te félsz az önmagad keresztrefeszítettésétől, ha olyan nagyra becsülsz magad s a világot, meghalni úgy is meghalsz, mert elmúlik veled együtt e világ dicsősége, de halálodra nem jön jutalmul az élet koronája, hanem a kárhozat megsemmisítő átka és gyalázata.

Sokszor elgondolkozom a vértanúk hűségén. Sokan közülök épen ohajtották, hogy Krisztusért letehessék életüket és így megmutathassák Neki hűségük igazi tiszta voltát. Ők valóban halálosan szerették az Urat. S aztán elgondolom, mi lenne velünk, ha első keresztyének üldözése korabeli, vagy a középkori és reformáció korabeli üldözések ideje elevenednék ismét fel s az Úr minket is megkérdezne, mint Pétert: „Jobban szeretsz-e engem ezeknél?“ (Ján. 21,15.) Igen, ha rámutatna a Savonarola bitójára a Husz János máglyájára a magyar reformátorok börtönére, a gályarabok evezős padjaira s megkérdeznék: jobban szeretsz-e engemet bitóval, kereszttel, máglyával, börtönnel, gályával együtt és azokon keresztül is, mint ezeket, amiket a világban látsz: a kényelmes, úri életet, hatalmat és tekintélyt, hódolatot és gazdagságot. Vajjon mit felelnénk! a máglya, csúfság és felnégyeltetés láttára, mikor még abban is megbotlunk, ha az emberek az első szavunkra nem esnek hasra előttünk, ha nem számítanak minket a világ úgynevezett úri emberei közé, ha jó konyhát, fogatot, vagy autót megfelelő cselédséggel nem tarthatunk, ha ingyen kívánják a szolgálatunkat, ha az állam nem fizet, mikor egy kis éhség, rongyosság és kényelmetlenség láttára is kész vagyunk megfutamodni.

Aki képtelen a könnyebb dolog végrehajtására, az sokkal inkább képtelen a nehezebbre. A „vitam et sanguinem sed avenam non“ lehetséges ott, ahol a földi élet alkotmánya a

minden és azontúl nincs semmi; de az örökkévalósággal, az Úrral szemben előbb a kisebbek jönnek és azután csak a nagyobbak. A vértanúk is bizonyára előbb odaadták az Urért ezt a világot, annak dicsőségét és kényelmét és csak azután voltak képesek odaadni a legnagyobbat e földön: az életet is. Azért ezt az ígét úgy kell olvasni: Légy hű egész a halálra való készségig, gyakorold magad az Úr iránt való hűségben, önmagad megtagadása, keresztre feszítése által a kisebb dolgokban naponként, míg végre odáig jutsz, hogy az életed is kész örömmel és boldogan teszed le bármelyik pillanatban Ő érette.

Ha egyházunk és népünk jövőjét egy-egy pillanatra, mikor csak a magunk gyengeségét és nem Isten mindenható kegyelmét vesszük számításba, bizonytalannak látjuk, ez éppen onnan van, mert kivesszett belőlünk a halálos hűség. Mi a hűséget mindig a jutalommal, az előnyökkel és a boldogulással akarjuk összekötni, pedig Isten a halállal kötötte össze. Konvenció, alkalmazkodás, megalkuvás minden körülmények között és beilleszkedés a dolgok és helyzetek rendjébe, nehogy valami, mégcsak a legkisebb sérelem is érje személyünket; ugyanis mi az egyház és népünk életét a saját boldogulásunkkal kötöttük össze s azon keresztül véljük megmenthetőnek s úgy gondoljuk, ha mi elvesztünk, akkor elveszett az egyház, elveszett népünk és elveszett a világ. Pedig az a nép vész el, amelyik így gondolkozik és így él; az ilyen csakugyan szétszóródik és elvész, de ahol inkább szereti minden egyes népét, egyházát, az Úr ügyét, ahol naponként gyakorolják a lemondást és magukat naponként gyakorolva a keresztben egész az élet letevéséig jutnak el a hűségben, ott csakugyan van megtartatás, élet. Mert az isteni sorrend mindig ez: hűség, halál, élet koronája.

Dósa Dániel.

Magyar református lelkipásztorok munkája a csehek közt 150 évvel ezelőtt.

„Az Út” számára írta: **Dr. Ríčan R.** cseh lelkipásztor.

„Szeretettel szolgáljatok egymásnak.” Gal. 5 : 13.

Emlékezzünk a XVII. sz. korára. 1618-ban a cseh protestánsok fellázadtak a kath. Habsburg-dinasztia ellen, látva, hogy ez uralkodók egyre jobban elnyomják vallásszabadságukat. Ez időben Bethlen Gábor is szövetségese volt a cseheknek. Leverték a cseheket. Erdély és mások segítsége nem volt elég; Svédország, később, szintén elhagyta a szerencsétlen cseh száműzötteket. A nagy Comenius János Amós, a Cseh Testvérek Szövetségének (Egységének) utolsó püspöke, kapcsolatot tartott fenn, még a harmincéves háború után is, az erdélyi fejedelmekkel. Mint a sárospataki főiskola sikerrel működő vezetője, egy könyvet is írt, „Gentis felicitas” címen Rákóczy Györgynek ajánlva és remélte, hogy e fejedelemben új szövetségest talál levert nemzete számára, de erről a részről nem nyerhettek segítséget a csehek. Több, mint 160 éven keresztül (1629. óta) tartó üldözés következett a cseh protestánsokra: egyszerűen meg volt tiltva protestánsnak Cseh-Morvaországban élni. A sötétség ideje volt ez.

De mint „rejtett mag”, mégis maradt protestáns az országban. A kormány, kath. lelkészek és jezsuiták időről-időre akadtak ilyen titkos hívókra, csodálkozva, hogy olyan sok heretikus van még az elnyomott parasztok közt, különösen az elhagyatott helyeken és hegyvidékeken. Sok hívó titokban kivándorolt Szászországba, Sziléziába és Poroszországba; egy-részük megvetette az alapját Herrnhutnak, a pogányok közti misszió jelentős székhelyének. Végre a kormány is belátta, hogy dacára a sok üldözésnek, a sok ezer titkos protestánt nem tudja elpusztítani. A felvilágosodás új szelleme nem engedte tovább az emberek meggyőződésének elnyomását. A felvilágosult I. József (1718. okt. 13-án) kiadta közismert türelmi rendeletét, melyben megengedte az országban élő protestánsoknak hitük nyílt megvallását, bár sok megszorítással. Így a még megmaradt protestáns csehek Ausztria akkori területén megvédettek.

E rendeletet nagy örömmel fogadta Csehország és Morávia területén mintegy 70.000 cseh paraszt. Minthogy nem volt megengedve nekik, hogy a régi Cseh Testvérek Szövetségét vagy XVII. sz.-beli husszita egyházukat felépítsék, csatlakoztak a lutheránus és ref. egyházakhoz, ez utóbbihoz a többség, mivel ennek egyszerűsége jobban megfelelt meggyőződésüknek. Gyülekezetek alakultak (nehány falú kivételével), szegényes imaházak épültek.

Nagy szükség volt azonban lelkipásztorokra. Természetes, hiszen nem volt prot. lelkész Cseh-Morvaországban, legfennebb a németországi száműzötteknek egyik-másik fia. A lutheránusok hívtak maguknak lelkipásztorokat a tót vidékről, ezeket a cseh nép jól megértette. A ref. gyülekezetek megbizottáik útján a magyar ref. egyházhoz fordultak, lelkipásztorokat kérve. A küldöttek Miskolcra jöttek, Szalay, akkori szuperintendes székhelyére. A szuperintendenst a kormány is sürgősen felhívta a cseh gyülekezetek kérésének elintézésére.

Szalay nagy gondba esett. Csak egy néhány magyar lelkipásztor tudott tótul s azok se voltak hajlandók családjaikkal — mint mondták — „száműzetésbe“ menni. Mindössze kettő ment el; egyikük *Kovács* Ferenc, komoly és öntudatos lelkipásztornak bizonyult, követve *Vinczenzi* Mihály kolportörje által; másik, az idősebb, nem volt valami kifogástalan jellemű, de a szuperintendensnek nem volt miben válogatni. Végre Szalay és tanácsosai arra a gondolatra jutottak, hogy írnak a sárospataki Theologia rektorának, ugyanoda, ahol több, mint 100 évvel ezelőtt Comenius dolgozott, s kéri „Istennek szeretetéért“ az idősebb theologusokat, hogy menjenek segítségére cseh-morva testvéreiknek, legalább 3 évi szolgálatot vállalva köztük. Visszatérésükkor ők fogják megkapni a legjobb eklézsiákat Magyarországon. Ez 1782. szeptemberében történt.

Az ősz rektor, Szentgyörgyi István, összehívta a theologusokat s lelkes szavakkal ecsetelte előttük a csehek közti felújított ref. gyülekezetek sorsát, ahol „az aratni való igazán sok volt, de a munkás kevés“. Könnyek közt hívta fel az idősebb diákokat a szolgálat vállalására. Szavai sok ifjút megragadtak. Ez intézet nevelése kegyes és lelkes kellett, hogy legyen s látni fogjuk azt is, hogy azok a családok, ahonnan e theologusok kikerültek, valóban keresztyén szelleműek voltak. *Szalay*-József, egy kicsiny, gyenge ember volt az első, aki döntött, hogy megy. A második barátja, *Végh* János volt, amint ezt saját emlékirataikból tudjuk. Nemsokára *Kovács* András és *Molnár* Péter csatlakoztak hozzájuk. Négyen mentek Besztercebányára (Baniská-Bystrica), e részben tót-lakos-

ságú városba, hogy tótul tanuljanak, e nyelv nagyon kevésbé különbözvén a csehtől. Nem volt ugyanis alkalmuk rá, hogy országukban csehül tanuljanak. Am e tanulás is elég nehéz feladat volt, úgy, hogy már-már haboztak, mikor a szuperintendens Miskolcra hívta őket felszentelésre, hogy utána rögtön Csehországba induljanak. Engedelmeskedtek. Utközben Losoncban felkereste őket *László Pál*, egy idős katonatiszt s kemény, de szívbőljövő szókkal buzdította őket: menjenek csak bátran, ő ismeri a cseheket, sok évig élt köztük a porosz harcok idején és sok protestánst talált ott, akik jók voltak hozzá. Biztosította őket, hogy a csehek kulturáltak és szívesek. Szavai nagyon megerősítették a theologusokat. Megerősödvé mentek Miskolcra, hol vizsgáztak és felszentelték őket. Majd a szuperintendens elővette Csehország térképét, melyen meg voltak jelölve az új gyülekezetek helyei; ezek közül kellett az új lelkipásztoroknak kiválasztaniok jövőendő lakó- és munkahelyüket. A gyenge Szalay Lysá városát választotta, hol remélte, hogy lesz orvos, a többiek és a Miskolcban hozzájuk csatlakozott *Szeremley István*, valamennyien falút választottak.

1783. májusában aztán ez az öt fiatal ember, „a csehek apostolai“, búcsút vettek szüleiktől, hazájuktól s írataikkal útnak eredtek. Ezidőben a vasútnélküli Csehország nagyon elrejtett ország volt a magyarok számára. Május 25-én, a fel-támadás napján, érkeztek meg Velim-be, (Prága közelébe), hol a nép nagy örömmel és könnyek között üdvözölte őket. Szeremley ittmaradt, a többiek mentek tovább saját helyükre.

Ebben az időtájban aztán más magyar lelkipásztorok is mentek Csehországba. Így: *Czider Imre*, *Gaál István*, *Bacsó Mátyás*. *Kovács Ferenc*, az az idősebb lelkipásztor, aki a cseh ref. egyház első szuperintendense volt (Krounában, Csehország felvidékén), visszajött Magyarországra azzal a céllal, hogy más lelkipásztorokat is megnyerjen még erre a nehéz és rosszul fizetett, de szent szolgálatra. Nem hiába: 13 ifjú lelkipásztor ment ki vele, és pedig: *Akos András*, *Baka László*, *Berety István*, *Breznay I.*, *Galambossy Sámuel*, *Kazay I.*, *Kiss Benjámín*, *Márton Dániel*, *Szalatnay János*, *Szeremley Sámuel*, *Tardy Mózes*, *Toronyai Miklós*, *Túróczy J.* 1783. júniusában mentek ki. Júliusban *Orosz Sámuel* követte példájukat.

Egy theologus, *Szöts Sámuel*, Csehországban járt, megismerte a gyülekezetek helyzetét s azzal tért vissza Sárospatakra, hogy Csehországban fog szolgálni s még 7 pásztor nélküli gyülekezetnek szerez pásztorot. 1783. decemberében *Czomor J.* *Kapossy Sámuel*, *Rimány István*, *Szalatnay János*,

Szegő András, Sikora Péter és Törös István társaival együtt már Csehországban volt. 1784-ben Fazekas György, Bary Mihály, Bodnár János és Gaál Mihály mentek át, mintegy tizen követvén még őket a legközelebbi 20 év alatt.

Moráviában az első ref. ígéhírdető tót volt, Blazsek Mihály; szuperintendens lett. Slachta Pál valószínűleg szintén tót volt, a többi Magyarhonból átjött lelkipásztorok csupa magyarok: Baka István, Breznay István, Elek Márton, Fábry I., Inczedy J., Kalnay István, Kún Sándor, Mészáros Péter, Nagy György, Szalay Sámuel, Szentmártony Pál, Vámosy Mihály, Vásárhelyi István.

Mindnyájan nehézségekkel teljes munkába kezdtek, mint majd látni fogjuk néhányuknak életéből és munkájából e sorok folytatása során.

(Angol eredetiből: H. J.)

Régi egyházfegyelmi szabályok az udvarhelyi egyházmegyében.

(L. Protocollum seu Matricula Ecclesiarum Ref. in Dioec. Udvarhelyiens. 284—294. 302. 1)

A Méltóságos Supremum Consistoriumnak, a Sz. Generalis Synodusoknak és Pártvólis Sz. Synodusoknak, deliberátumai, conclusumai így következnek:

Ha ifjú leány tudva öreg emberhez mégyen.

36. Ha olykor valamely ifjú leányzó tudva olly férffiuhoz mégyen, ki a hatvan esztendőt meg haladta, annak ex titulo inpotentiae, divortiumot keresni nem engedtetik. In Generali S. Visitatione habita Udverhelyini 1756. 13. Julii.

Piatzon részegeskedőkről.

44. Héti vásárra, vagy sokadalomra, midőn bé mennek az atyafiak Udvarhelyre, vagy akárhováis, a piatzon való pálinka s egyéb részegítő italtól telyességgel abstineályanak, annál inkább in publico foro részegen ne láttassanak, úgy várason s falun is, se pedig váras között magok kotsisok ne légyenek, sub poena fr. 3. secundo 13. tertio suspensio, post admonitionem.

45. Ha ollyan incorribilis, részeges, szitkozódó, verekedő, káromkodó, papok vagy mesterek taláztatnának, a kik sem admonitioval, sem egyéb poenával nem gondolnának, az olyanokatt mulitalja a t. senior, bursalis poenávalis, ha annak sem engednek, hivatallyoktól fosztassanak meg, tanquam

sacri ministerii profanatores. In Generali S. Visitatione Udvarhelyini habita 1714. 24. Nobris.

Innep napon, Vasárnapokon tántzolókról.

46. Comuni Tabulae Continuae voto concludaltatott, és ezennel ekegyelmeteknek strictissime parantsoltatik, hogy az egész circulussában haladék nélkül mennyen ki és keményen tiltsa meg a szombaton délután celebraltatni szokott kalákázásokat s abban való vendégeskedéseket, a Vasárnap délutáni dolgozásokat, az ifjúságnak innep napokra való egyben állását, és vendégeskedésit, melyekből szoktanak származni, éjjeli nappali veszekedések, lármázások, tántzok, verekedések, az istentiszteletnek és innep szentelésnek nyilván való akadállya, gyanos és tisztátalan életek, melyek ezutánról absolute tolláltattnak; a kik e'féle egyben gyülemdő ifjúságnak helyt adnának, azokat a gazdákat vicetiszt atyáncfiai büntesség meg 36 forintokra, vagy conditiojok engedvén, büntessék meg corporaliter irgalom nélkül, úgy az egyben álló ifjakotis, kit, kit tizenkét jó csapással büntessék meg, sub poena severe animadversionis e' Tabula Continua Udvarhelyini, 1774. 16. Xbris.

Ha a t. senior ellen valamelly atyafi insurgálna.

47. Ha a t. esperest atyáncfia ellen, az atyafiak közül valaki insurgálna, tehát az atyafiak közönségesen tartoznak esperest mellett felkelni, és a' 85 Canon szerint oltalmazni, secus ha ezt el mulatnák 's a' Generalison panaszt téssen, az egész Partialisnak kemény censurája lészen. In Generali Sancta Visitatione Udverhelyini habita, Ao 1709. Dieb. 20. 21. 22. Martii.

Ruházatról, erköltsről.

48. E' mostani nehéz circumstantiak között is, nem kevés kedvetlenséggel observaltatik, nem tsak némely mesterekben, hanem még némely papokban is, a sz. ministeriumnak, 's valásunknak nagy kisebbségére, hogy mind ruházattokra, mind erköltsökre, mind magok viselésekre nézve, nem úgy comportállyák magokat, a'mint belső személvekhez illendő volna, és a mint annak a sz. hivatalnak dignitássá kívánná, mivel némelly t. papoknak nintsen illendő pani köntösök, némelyek még közönséges helyenis, néha félig fel öltözve, néha részegen tapasztaltatnak, némelyek idegen. és vagy magok, vagy feleségeik, színes és secularis emberköntöst, magos sarkú tsizmát, horgas fűsüt, tászlis inget, rósás nyakra valót, viselnek még in publico is, holott a'kik egyszer belső hivatalra adták magokat, akár papok 's akár mesterek légyenek, hogy azoknak mindenképpen belső személvekhez illő ruházattok légyen, és magokat a'hoz a sz. hivatalhoz illendő módon com-

portályák mindenkor és mindenütt, azt mind a mlgs Supr. Consistorium, mind a' sz. Generalis Synodus absolute meg kívánnyá és hogy minden t. predicatornak hosszú dolmányá légyen t. esperest uraimék partialisokban demandályák, nem acceptáltatván senkinek szegénységével, tehetetlenségével való maga mentetetése, mert a'ki magát olyan szent hivatalra devoveálya, melyben ha szegénys, de szép szabadságban élhet, és minden secularis embertől magát distingválni kell, meg kívántatik azért, hogyha tsak egyszer ványolt posztóból is papi öltözetet tsináltasson, és papi módon járjon, úgy a mesterekis hozzájuk illendő habitusba járjanak, togájok legyen, alioquin a functioban nem toleraltatnak. In Generali S. Visitatione Udvarhelyini habita Ao-1714.

Dohányzásról.

49. A' dohányzás a' sz. ministeriumban is rendkívül való abususba menvén, mind papoktól 's mind oskola mesterektől interdiktáltatik, és ha valaki az egyházi személyek közül ezután, főképpen városon, utcán, faluközött, vagy akár holottis közönséges helyen, dohányozni, vagy pipáját katona módra, tsizma szárába, s akárhollis hordozni láttatik, conparealtatik, a' t. officiálisok három forintokra poenázzák toties quoties indispensabiliter. In Generali S. Visitatione Udvarhelyini habita Anno 1714. 24. 9 bris.

Papnék, mesternék uroktól külön ne lakjanak.

52. A jószágos papok, se a mesterek feleségeik ne continuályák lakáskot a férjek vagy magok jószágokban, hanem az urokkal edgyütt lakjanak, propter malas consequentias evitandas, a'kik pedig ezt posthabealnék, post unam et alteram admonitionem az olyan contumaxok poenaztassanak flor. 10. vagy 12 ha azzal sem gondolnának, suspendáltassanak ab officio. In Generali S. Visitatione Udvarhelyini habita Ao 1714. 24. 9 bris.

Visitatio idein ha papot vagy mestert vernének meg.

54. A visitálásnak idejin, ha az inquisitionban oly dolog jó be, hogy vagy a predikatort, vagy oskola mestert, vagy a lakosok népét a parochialis háznál, vagy a parochiahoz és oskola házhoz tartozó jószágon valaki megszidalmazná, vagy meg verné, a visitationak idejin a' senior előtt és a secularis brachium előtt törvényesen eligazódjék, de ha azon kívül lett a szidalmazás, vagy vereség, nemes embert, darabontott maga székin, jobbágyott földes ura előtt perelyék.

Tsak vádra nem szabad senkit a Templomból kitiltani.

55. Vétkes személyt ad instantiam unius, vel alterius accusationem (kik bosszúból is vádaskodnak) a templomból

ki ne tiltsanak, hanem bizonyosan végire mennyenek, a vét-
kesek minemű vétékben incurráltatnak, annak utánna a Par-
tialis consensussából legyen. In Generali San. Visitatione
Udvarhelyini habita Anno 1643. 24. Junii sub Praesidio Su-
perintendentis Domini Stephani Gelei.

Variae Constitutiones.

56. Quicumque pastorum sese alicui ecclesiae aut patrono
ad munus ministerii stipulata manu, vel expressis saltem ver-
bis, semel obligaverit revocare minime ausit, nisi forsán jussu
a superioribus ad graves aliquas causas, alioquin si temere
adtentaverit, utroque loco, tam eo qualicet, quem deserere,
quam vero ad quem migrare voluerit excidet, ac loco carebit
ad certum tempus.

57. Nemo seniorum ministris eklesiarum aut rectoribus
scholarum, eorumque discipulis suae inspectionibus jacenti-
bus, enormis alicujus sceleris convictis, atque damnatis, poe-
nam meritam, propria sua autoritate, absque scitu et indulta
episcopi condonet, vei saltem mitiet, sub poena in primis flr.
24. postea vero depositionis.

58. Qui diebus adventus, vel duabus ante festa anniversa-
ria septimanis conjuges copulaverit flr. 3 mulctabuntur.

59.9 Qui uxores fugitivas nondum a prioris matrimonii
vincula solutas, vel notorios quosvis malefactores, nondum
ecclesiae reconciliatos, aut *alios* ob scelus aliquod in fames
temere sine publicatione, ac scitu permissuque sui senioris
copulaverint, ad generalem usque synodum officio priventur,
senior quoque praecipitanter absque ulla disquisitione annu-
ens, si copulati vel bigami, vel quovis scelere notati, postea
comperiantur, eidem poenae subjaceat, vei in instante flor. 12
deponat.

60. Qui super funera magnatum, vel nobilium, contiones
plures, quam ecclesia limitavit instituerit, aut ritmos jam
vetitos recitaverit contionator quidem flor. 3. privabitur, si
sit adolescens quispiam ignominiose e scola ejicietur.

61. Quicumque habitum ecclesiasticis haud convenientem,
utpote holosericum, aut ei colore ac nitore absimilem, induerit,
aut pileum marturinum praeter episcopum, contionatores
aulicos, et praecipuos aliquot seniores gestaverit, ipsis supe-
riores adimatur et jacturam illius patiat.

62. Eadem poena maneat uxores pastorum, modum in or-
nandis suis corporibus excedentes, si nimirum lacinias, seu
circumferentiam, infimam tunicarum suarum, fimbriis aureis,
argenteisque inspenserint, cervices torquibus gemmatis, aut
aliud id genus phaleris circumdederint, coturnis cujuscunq̄ue

coloris pedes muniverint, frontalia vittasque capitibus inposuerint.

63. Qui blasphemiam, illud convitium in Spiritum Sanctum usurpaverit, prima quidem vice flor. 12. secundo 24. tertio officio perennialiter privatur.

64. Qui pudicitiam alienae conjugis tentaverit, primo quidem flor. 12. mulctabitur, post vero deponitur.

65. Pastores interse rixantes, convitiis et verbis probrosis se mutuo proscindentes, vel etiam vulnera sibi invicem, non tamen lethalia instigentes, poenam flor. 12. sustinento, vel praeterea chirurgum pro vulnere curationis solvunto.

66. Rectores autem scholarum eadem interse patranes poenam flor. 6. solvunto, quodsi vero, iidem in pastores suos, vel alios quospiam, eadem commiserint, flagris excepti ignominiose proscribantur.

67. Qui vini emti edulatione quaestum exercuerit, pro singulis vasis ternis florenis mulctetur, licebit tamen vinum in salarium datum ex annuentia domini terrestris impune vendere.

68. Qui fidibus in conviviis cecinerit aut testudine luserit. flor. 3. poenam luito.

69. Qui chorias duxerint flor. 3. privabuntur, eadem poena decernitur pastorum conjugibus, si publice in nuptiis, vel aliis conviviis saltaverint flor. 3.

70. Qui supersticiosam curandi dationem peculiarem (?) videlicet de murmuratione aut alio quovis lege Dei vetito modo exercuerit, mulctam flor. 3. sustinebit.

71. Qui vulgariter ex lenitate pejeraverint flor. 6. deponunt, qui vero solemniter et computabuntur (?), officio suo deponuntur.

72. Qui diebus Dominicis, aut aliis festis solemnioribus ecclesiam suam, ob private aliquod commodum peregrinationem non necessariam, aut occupationes aliquas externas neglexerit, flor. 6. luito.

73. Qui diebus iisdem sacris in privato suo negotio, ac profanum aliquem ob finem iterfecerit, si peregre profectus fuerit. flor. 3. privabitur.

74. Qui privata sua auctoritate, sine senioris, et partialis synodi deliberatione, aliquos auditorum suorum e coeto excluserit, vel publico decreto exclusos receperit, flor. 6. mulctabitur.

75. Qui curias parochiales sordibus ac faetoribus compleverint, expurgare tenebuntur.

Fordítása: Különböző rendelkezések.

56. Ha valamelyik lelkipásztor magát egy eklézsiának vagy patrónusnak a papi szolgálatra kézádással vagy legalább kifejezett szavakkal egyszer lekötötte, ne merészelje azt visszavonni, csak esetleg a fölötteseitől származó parancsra, bizonyos komoly okok alapján, különben ha ezt vakmerően megpróbálná, mindkét helyből, úgy éppen abból, amelyiket elhagyni, mint pedig abból, amelyikbe átmenni akar, ki fog esni és bizonyos ideig hely (állás) nélkül lesz.

57. Egy esperes se engedje el, vagy legalább is ne szelidítse az egyházak papjainak vagy az iskolák rektorainak és az ők felügyeletük alatt levő tanulóinak, valamely csendkívüli rajtakapott és elítélt bűnre a megérdemelt büntetést az ő saját tekintélye alapján a püspök tudta és beleegyezése nélkül, először 24 frt., azután pedig letétel büntetése alatt.

58. Aki az advent napjaiban, vagy az évenkénti ünnepek előtti két hétben házassokat köt össze, 3 frttal büntetetik.

59. Aki megszökött és előbbi házassági kötelékből még fel nem oldott asszonyokat vagy bármely közismert gonosztevőket, még az egyházba vissza nem fogadottakat vagy már valami gonosztett miatt hírhedteket vakmerően hirdetés és esperes tudta és engedélye nélkül összeesketnek, a generális zsinatig a hivataltól fosztassanak meg; úgyszintén a meg gondolatlanul minden kérdezősködés nélkül beleegyező esperes is, ha az összeesketettek azután akár kétnejűcknek, akár valamely bűnben megbélyegzeteknek találtnak, ugyanazon büntetés alá essék, vagy rögtön tegyen le 12 frtot.

60. Aki az előkelők vagy nemesek halottai felett több beszédet tart, mint amennyit az eklézsia meghatározott, vagy már meg nem engedett verseket ad elő, a szónok 3 frttal büntetetik, ha pedig az tanuló ifjú, az iskolából csúfosan kizáratik.

61. Ha valaki egyházi emberekhez éppen nem illő, úgymint selyemből való, vagy színben és fényben hasonló ruházatot ölt fel, vagy nyest süveget visel — kivéve, ha püspök, udvari pap és valamelyik kiváló esperes, a fentebbiektől fosztassék meg és szenvedje annak kárát.

62. Ugyanazon büntetés érje azokat a papnékat, akik testük ékesítésében a kellő mértéket meghaladva szemmel láthatóan szoknyáik alsó szegélyeit vagy kerületét arany és ezüst rojtokkal rakják tele, nyakukat drágakövel kirakott nyakláncokkal vagy más fajta ékességekkel veszik körül s valamilyen színű csizmákkal védik lábaikat, fejükre homlokékeségeket és szalagokat tesznek.

63. Aki káromkodást, sőt a Szent Lélek elleni szidalmazást követ el, fokozatosan először 12 frttal, másodsor 24-el, harmadszor örökös hivatalvesztéssel büntetetik.

64. Aki más feleségének a tisztességét kisértgeti, először 12 frttal büntetetik, azután hivatalából kizáratik.

65. Azok a papok, akik egymásközl veszekednek s egymást folyton szidalmakkal és gyalázó szavakkal becsmérlik, sőt egymáson kölcsönösen sebeket (de nem halálosakat) ejtenek, 12 frt büntetést hordozzanak s még azonkívül az orvost a seb gyógyításáért fizessék.

66. Az egymásközl ugyanúgy osekívő iskolatanítók 6 frt büntetést fizessenek, ha pedig ezt papjaik vagy bárki más ellen követnék el, ostoraiktól megfosztatva, csúfosan kergatessenek el.

67. Aki vásárolt bor áruisásával kereskedést űz, minden egyes edény

után 3—3 frtra büntetetik, de szabad lesz a földesúr évi adományából fizetésbe adott bort büntetlenül eladni.

68. Aki vendégségekben hegedül vagy lanton (gitáron) játszik, 3 frt büntetést fizessen.

69. Akik táncolnak, 3 frttal büntetődnek, ugyanazon büntetés éri a papnékat is, ha nyilvánosan lakodalmakban vagy más vendégségekben ugrándoznak, 3 frt.

70. Aki a gyógyítás babonás, tudnillik a ráolvasásról ismeretes eljárását (?), vagy valamely más, Isten törvényében tiltott módon gyakorolja, 3 frt büntetést szenved.

71. Akik közönségesen gyávaságból lamisan esküsznek, 6 frtot fizessenek, akik pedig ünnepélyes alkalommal és megfogatnak (?), hivatalukból letétetnek.

72. Aki vasárnapokon vagy más nagyobb ünnepnapokon egyházközségét valami magánérdekű, nem szükséges útazás vagy valamely külső elfoglaltság miatt elhanyagolja, 6 frtot fizessen.

73. Aki ugyanezen szent napokon az ő magán ügyében és valamely világi célból útra kel, az idegen helyre utazik, 3 frtot fizessen.

74. Aki önhatalmából, az esperes és parciális zsinat határozata nélkül hallgatói közül egyeseket kizár az úrvacsorából, vagy a nyilvános határozattal kizártakat visszafogadja, 6 frttal büntetetik.

75. Akik a papi udvarokat szeméttel és trágyával megtöltötték, tartóznak kitakarítani.

Acta et conclusa S. Synodi Generalis Helveticae Confessionis Addictorum in Transilvania ad insinuatam Ill. Supr. Consistorii ad 28vum sequentesque dies mensis 7bris anni 1783 in oppidum Sárd convocata, publicata et exhibita in S. S. Generali in N. Baczon anno 1785 die 5. sequent. Junii sub praesidio adm. Rev. ac Cl. D. Sigismundi Eperiesi Superintendentis Refor. in M. Pr. Transilvania.

3tio. Tapasztalya a mlgs. Főconsistorium azt is, hogy a belső személyek az öltözetben való uniformiát, egyenlőséget meg nem tartanák, hanem igen sokan közülök hozzájuk nem illő öltözetben járnának, különb különb színű és formájú köntösöket viselnének, holott az öltözetben való egyenlőség nem kitsiny ékeségekre szolgál a belső személyeknek és ezen dolognak is még igazítását kívánván a mlgs. Főconsistorium,

Conclusum: Illő és szükséges dolognak tartya a Sz. G. Synodus is, hogy a belső rendek között az öltözet dogában is az egyenlőség megtartassék, melyre nézve határozta a t. atyafiak ilyen egyenlőséget reguláztassanak: A hazából külső országokba nem járó papok, a mint szokták neveztetni domidocusok, fekete köntöst, az az fekete prémmel prémeztetett hosszú mentét (kivéven az officialisokat, kiknek a megkülönböztetésért hosszú mentélyeket róka torokkal prémeztetni megengedtetik): fekete hosszú dolmányt, sima fekete szőr készü-

lettel, széles övet fekete nyakravalót, kiknek tetzik fekete ujas palástot is, de minden selyem készület nélkül viselyenek, mert a paláston való készület is tsak a officialisoknak engedtetik meg; ehez képest az eddig való rendetlen szokás szerént kaputban se sokadalomban, se városban, se valamely közönséges helyre elkerülhetetlen büntetés alatt menni ne merészelyenek. Az academicus papok ugyan német köntösökben járhatnak, de az is mindenkor fekete légyen minden készületivel egybe, de nem fényes gombbal, és sem eczer, sem mászor a kaput nevezetű külömb külömb színű köntösben, mint valamely kereskedő közönséges helyre nem menyenek. Ha pedig parukát viselnek, azt ékesen és tsinosan fel fodorítsák, mert illetlen borzos parukában járni meg nem engedtetik, — inkább a helyet viselye ki ki a maga haját, mivel hogy sokkal tisztességesebb maga tsinos hajával lenni, mint sem borzos parukájával másoknak neveltségekre kitétetni. Hasonlóképen meg nem engedtetik, hogy a t. papoknak feleségeik külső nemesi renden lévő személyeket illető színes öltözetben járjanak, annál inkább, hogy idegen tsufos bőbítés, bogolyás főköttöt viselyenek, hanem öltözetekben is alkalmaztasák magukat a belső személyeket illető szelidséghez és aláztatossághoz mind illik egyházi embereknek feleségeikhez. Az oskolamesterek is hasonló képen fekete, vagy szederjes köntöst viselyenek, de hosszú mentében vagy a mint hivják tógában ne öltezzenek.

NB. Hogy az oskola mesterek tógában ne öltezzenek. ez ránt minden tractusok egyenlő képen szót tette nek, mivelhogy azok is gyakorta papi szolgálatot tenni némű-némű tekintetben papjoknak otthon nem léte kben köteleztetnek.

Deliberatum S. Synodi Generalis 1744.

A templombeli székek állapotját ami nézi, ad normam formam et praxim ecclesiae Claudipolitanae redigaltatott, úgy, hogy minden ecelesiákban közönséges sumptusból székek tsináltatván, egy personanak is széke ne legyen, hanem ki ki a mint a templomban megyen, üljön le ahová akar és érkezik, helyet adván az utánna bé menőnek, usque ad parietem, másként reménlő, hogy ki ki a maga characterihez illendő széket acceptalni kíván, akár férfi, akár asszony légyen az et intimam sedis occupatae partem, ha ki az determinatio ellen rugódozik, illendő poenat is azok ellen hoc ordine et gradu statuala a Generalis Synodus, praesente hic Ill. Supr. Consistorio: Egész eklésia fr. 50. nemes ember fr. 12. szabad ember fr. 6. paraszt ember fr. 1, toties quoties brachium által esperest exequatthat.

1789. Conclusiones S. Synodi Generalis Publicand.

Mint hogy a mlgs. Refr. Fő Consistorium keményen parancsolni méltóztatott, hogy a Sárdi és más Generalis Synodusok közönséges jóra tzelző végzése a tractualis tiszteletes esperestek által publicaltatván, azok minden kifogás nélkül, mindenütt nagy accuratioval megtartassanak és mindenik t. esperest hogy, hogy a végzések iránt való publicatiot, mikor és miképen végté legyen véghez, és azok menyiben observatassanak, arról a superadtententiat tudósítani kötelességeknek esmerjék. Emelleti panaszképen adatik az is fel, hogy némely constitutiok vagy nem publicaltattak, vagy ha publicaltattak is, telyességgel meg nem tartatnak, erre nézve szükségesnek fiélte az ezen esztendőben Toroczko Szent Györgyön tartott Generalis Szent Synodus, maga némely végzéseit recapitulálni és a szoros meg tartás végett ujonnan is ki adatni, in sequentibus:

1 mo. Az 1783-ban Sárdon tartatott és ott kivált az itthonn tanult t. atyafiakra nézve eléggé meg határozott köntösön kívül, ha kaputot vagy egyéb hozzájok nem illő köntöst. a közönséges végzésnek praejudiciumara viselnének, az olyan köntös, tiszteletes esperestek által, brachio etiam secularis magistratus confiscaltassék, és ha így is az efféle köntös viseléstől nem abstineálnának, post unam alteramque admonitionem ad mentem canoais LXXXIII. ab officio pastoralis suspendaltassanak.

2 do. Ha kik a N. Baczonban 1785-ben tartatott Generalis Sz. Synodus végzésihez mely azt tartya, hogy a textusnak felvétele előtt az Atya Fiú Szent Lélek énekelte, és hogy az isteni tisztelet, mindenütt és mindenkor, cum benedictione pastorale végeztesék, magokat nem tartanák két vagy leg felyeb háromszor admonitio után ad futuram usque Synodum Generalem ab officio suspendaltassanak.

3 io. Hogy a temetési alkalmatossággal rendetlenül bé tsuszott ..hetetlen genealogica deductiok, melyek nem a papnak, hanem az arra választott oratoroknak különösön kötelessége szokott lenni, emellet az unalmat és nevetséget szerző, hosszas de kivált verseléssel való botsusztatások melyeket a LXXVI. Canon is in perpetuum abrogalt, és a melyről a Szatmár Németi Nationalis Synodus XIII. dik conclusumában ilyen végzést tett: . . . . . illae rhythmi lugubres, anilibus ut plurimum nugis ad lacrimas eliciendas confectis scattentes e sacris rytibus simpliciter plodantur, Szt. Synodusunknak ezen végzése által telyességgel töröltetnek, és akik ezen végzés ellenn tselekednének, felyebb dictalt poenalitast el nem kerülük.

4 to. Békezdett jönni az a rendetlen szokás is, hogy a tanulás végett külső akadémiákra menő déákok, kik az ekklesiáknak és más kögyes benefactoroknak segítségek által promevealtnak, azoknak notabile praejudiciumokra ki menvén, nem a tanulásban gyakorolják magokat és a magok és ekklesiák szükségére kéregettetett alamisnából, nem könyveket, hanem feleséget hoznak mind magoknak, mind pedig idegen feleségeknek tetemes romlásokkal, amint ezt a minden napi példa bizonyítja. Szent Synodusunk ugyan senkit az idegen országokon való házastól el nem tilthat, hanem az ilyeneknek meg zaboláztatásokra, szükségesnek ítélte concludálni, hogy ezeknek lejövetelek után három esztendőök alatt ekklesia ne adattassék, hogy így az alatt az idő alatt tanulják meg azt, amit feleség után való járással el mulattak..

Közli: *Nagy Lajos* esperes.

• Igehirdetés és Kultusz •

Hogyan prédikáljunk a világ végéről?

A legelső, amit kihangsúlyozunk az, hogy ne mellékesen, csak néha-néha előkerülő tárgya legyen az ígehirdetésnek, hanem *lényeges és permanens* tartalma. Az eddigi gyakorlat az volt, hogy az eszkatologia csak néha-néha és esetlegesen foglalt helyek az ígehirdetésben, mintha csak olyan függeléke lenne a mi hitünknek, amelyről tetszés szerint, az ígehirdetés kára és megcsonkítása nélkül lehetne hallgatni. És ha néha apologétikus célzattal, a szekták elleni védekezés képen vagy pedig mint fegyelmező és vigasztaló motívum szóhoz is jutott az eszkatologia, csak esetlegesen és mellékesen, anélkül, hogy ígehirdetésünk egészével organikus kapcsolatban volna. Csak azért beszélünk a paruziáról, hogy megcáfoljuk a szekták tévelygését, vagy futó vigasztalást adjunk az élet elbírhatatlan terhei alatt már-már roskadozó lelkeknek. Vagy ami leggyakoribb volt, időnként megharsogtattuk az ítélet trombitáit a megátalkodott bűnösök felett. Nem az volt ebben az ígehirdetői eljárásban a hiba, hogy ilyen célok szolgálatába állítottuk az eszkatológiát, hiszen maga Jézus is nem egyszer útasítja vissza a tévelygők ábrándképeit és nem egyszer állítja az eljövendő véget, mint rettentő fenyegetést vagy édes vigasztalást övéi elé. Nyilvánvaló, hogy nemcsak szabad, de kell is ilyen szempontból, ilyen céllal hirdetni a világ végét.

A hiba az volt, hogy mindig *mellékesen és izoláltan* került elő a világ vége. Mintha egy periférikus, nem jelentős része lenne a mi hitünknek, amelyről ha tetszik szól, ha tetszik, hallgat az ígehirdetés. A világvégéről való tanítás úgy állott és úgy áll ma is gyülekezeteink előtt, mint az okvetetlenkedő, szektáskodó emberek kíváncsiszkodásának a tárgya, amely után való kérdezzősködés, amelyre való tekintés nélkül egészen jól meg lehet a keresztyén ember. Ennél fogva csodálkozva, de mindenesetre érdeklődés nélkül hallgatták a hívek, ha ezek a dolgok képezték az ígehirdetés tárgyát. Sem serkentő, sem megnyugtató erővel nem hírt a világ végének felemlegetése. És, amint a szomorú tapasztalatok mutatják, megtartó erővel sem, ha egyszer a juhocskák elkezdettek arra-

felé tévelyegni, ahol ezek a kérdések centrális helyet foglaltak el a hitben és az ígéhírdetésben.

A világ vége mint egy négyes tagozatú dráma áll előttünk az Írásban: parusia, feltámadás, végítélet és a mennyei Jeruzsálem megvalósulása. Az Írás egészéhez képest azok a lokusok, amelyek kimondottan ezekről a dolgokról szólnak, vagy közvetlenül ezekre néznek, aranylag csekély számúak és elszórtak, kivéve a Jelenések könyvét, amely egészen erről szól. De, ha megpróbáljuk az eszkatologikus részeket kivenni az Írásból és az Írást ezektől eltekintve szemlélni, megérteni és magyarázni, Ő- és Újszövetség megdőbentően lélek- és élet nélküli torzóvá csonkul, és értelmetlenül, lehetetlenül állunk szembe még az olyan, az eszkatológiával látszólag semmi, vagy jelentéktelen összefüggésben álló írásokkal is, mint amilyen a Predikátor könyve, vagy a Jakab levele. És gondolkunk arra, mi maradna nemcsak az új, hanem az ószövetségből is, ha az eszkatologia fénye nem világítaná be? Úgy maradna ott, olyan élettelenül, olyan halálra váltan, mint a vérét vesztett test. Egy halott, mozdulatlan világgá, egy befejezett multtá merevülve, amelynek a jelenhez és a jövőhöz nem lenne köze. Ennek magyarázata az, hogy az Írás kulcsa, magyarázója: *a Krisztus egészen eszkatologikus*. Egész lénye és minden tanítása értelmet az eljövendő végtől nyer. Legelső beszédével: „Betölt az idő, és elközelített az Istennek országa (Mk. 1. 15.) azonnal a végre irányítja a hallgatók figyelmét. És utolsó szavaival is: „Meglátjátok majd az embernek a Fiát ülni a hatalomnak jobbján és eljöni az ég felhőivel.“ (Mk. 14.62.) erről a végről tesz tanúbizonyosságot. Mindaz, amit Ő hozott, Ő követelt és Ő ígért ettől a végtől nyert értelmet és jelentőséget. Botránkozássá és bolondsággá lesz az evangélium, ha tekintetünket elfordítjuk ettől a végtől, lehetetlen és reménytelen vállalkozás lesz a ker. élet, mert kivesz belőle minden motiváló és vigasztaló erő. „Ha csak ebben az életben reménykedünk a Krisztusban, minden embernél nyomorultabbak vagyunk.“ (I. Ker. 15. 19.)

Nyilvánvaló, hogy az eszkatologia nem egy olyan toldaléka a ker. hitnek, amelyet tetszés szerint le lehet kapcsolni és félre lehet tenni minden nehézség és kár nélkül. Az a hit, amely nem eszkatologikus, nem hit. Az eszkatologia félretervése a hit halála, mert azt jelenti, hogy Isten kezéből kivételtett a világ és az ember, és ezzel megnyílt a kapu, a lehetőség, sőt a kényszerűség arra, hogy a világ és az ember Isten nélkül, önmagában való életet éljen. Aki a világ végét máskepen is el tudja képzelni, mint eszkatologikusan, azaz Isten semmitől nem függő szuverén akaratától feltételezetten, az szükségképpen jut el a teremtés és ezzel együtt Istennek a vi-

lág és az ember fölötti királyi igénye tagadására. És aki következetesen levonja a végső konkluzióját ennek a világszemléletnek, annak számára a hit értelmetlen és tartalmatlan haszontalansággá lesz, mert feltámadás, váltság, örökélet, egyszóval mindazok a reménylett dolgok, melyeknek valósága, melyekről való meggyőződés a hit, üres fogalmakká sülyednek, melyeknek nincs jelentősége, mert nincs többé reálítása. A keresztyén hit, amely teljesen Krisztus-hit, az eszkatologia-hittel áll vagy esik: van-é, lehet-é hely a karácsony, a nagypéntek, a husvét, az áldozócsütörtök, a pünkösd, egyszóval a Krisztus számára egy olyan világban, amely bármi tekintetben Isten kezéből kivételt?

Ezért bocsátottuk előre azt a követelményt, hogy a világvégéről szóló tanítás legyen *permanens és lényeges* tartalma az ígéhírdetésünknek. Amikor azt mondjuk, legyen *permanens* tartalma, nem arra gondolunk, hogy mi is, mint az adventisták, szüntelenül csak ezt hirdessük, és semmi más ne jusson szóhoz mellette. Mert akármilyen lényeges része is az eszkatologia a Kijelentésnek, mégis csak egy része. Csak azt hangsúlyozzuk, hogy a prédikációt ígéhírdetéssé az eszkatologikus kitekintés és az ebből származó állandó feszültség teszi. Az eszkatologia a mi hitünknek fundamentális alkotó része, éltető lelke. Az egész keresztyén hitet és életet a dicsőséges vég bizonyossága határozza meg. Minden ígélet és minden követelés súlyt és erőt ebből nyer. Az a keresztyén-ség, amelyet állandóan nem úz, hajt, nem biztat és nem int az eszkatologikus végre-tapadó reménység, menthetetlenül belevész az elmuló világba és az időbe. Mert hiányzik az a magaslat, ahonnét át tud tekinteni mindent, kialszik az a fény, amely helyes megvilágításban mutat mindent és csak a múlt és a jelen marad meg számára. Amikor a világ végéről szóló tanítást ígéhírdetésünk állandó tartalmává akarjuk tenni, azt kívánjuk, hogy ne legyen ennek az életnek, ennek a világnak egyetlen kérdése, amelynek a véggel való kapcsolatáról elfeledkeznénk.

Ezt könnyüvé és természetessé pedig az teszi, ha *lényeges* tartalma lesz ígéhírdetésünknek az eszkatologia. Meg kell látnunk és meg kell láttatnunk, hogy a Szentháromság egy örök Isten hitében organikusan benne foglaltatik az eszkatologia. Az eszkatologia nem egy külön tan a többi tanok között, amelyet csak úgy esetlegesen és függelékszerűen csatoltak oda a mi hitünkhöz, hanem a teremtő, megváltó és újjászülő Isten hitéből szükségképen következik az a vég, mert benne fejeződik be a teremtés, a megváltás és a megszentelés műve. A kezdet és a vég, a teremtés és a paruzia: ez a két

határkö zárja be azt a történelmet, amelynek kiemelkedőbb állomásai a büneset, a törvényadás, a karácsony, a husvét és a pünkösd. Ezek mind organikusan, elválaszthatatlanul összetartoznak. Bármelyik nélkül is csonka, értelmetlen az egész. Annak a világnak, amely Isten legyen szavára létrejött, belső hajtó ereje az eszkatologia. Az egész teremtett mindenség az Isten által megállapított végső kifejlődés felé halad a teremtés hajnala óta.

Ha ígérvetésünknek megvan ez az állandó eszkatologikus vonása, tervszerűen és aggodalom nélkül vehetjük elő az eszkatologia kérdéseit mindannyiszor, amikor az alkalom és a szükség megkívánja. Nem lesz az eszkatologia a gyülekeztünk előtt ismeretlen, idegen világ, amellyel az emberek nem tudják, mit kezdjenek. Természetesnek, magától értetődőnek, szükségképpeninek fogják találni, ha azokat a dolgokat, amelyek máskor is, állandóan ott világítottak vagy sötétlettek a horizonton, időnként az ígérvetés középpontjába helyezzük.

A másik követelményünk az, hogy az eszkatológiát *ne megcsonkítva, hanem a maga egészében* tegyük tárgyává ígérvetésünknek. Ha megfigyeljük ígérvetésünket, azt tapasztaljuk, hogy nem egyforma mostohán bánik el a világ végének minden mozzanatával. Mert amíg a paruzia, a halottak feltámadása, a mennyei Jeruzsálem meglehetősen ritkán és meglehetősen erőtlenül jut szóba, az ítélet, a végítélet hirdetése annál gyakrabban és mennydörgőbb szóval. Nem azt kifogásoljuk, hogy az eszkatologia egyes mozzanatai külön választva és kiemelten állítanak a gyülekezet elé, hiszen ez elkerülhetetlen szükség. Azon sem csodálkozunk, ha a végítélet hirdetése többször és erőteljesebben hangzik fel a mi katedráinkon, mert református hitünk alaptermészetéből következik ez. Mi csak arra akarunk rámutatni, hogy az eszkatologia egy organikus egész, amelynek egyes mozzanatai organikus, tehát szétválaszthatatlan összefüggésben állanak egymással. Az eszkatologia lényegében egyetlen lénynak, a Krisztus végső, diadalmas eljövételének a reménysége. Ez az egyetlen tény bomlik szét a mi szemléletünk előtt egymás után következő mozzanatok sorozatára és csak ebben az értelemben beszélhetünk arról, hogy a paruzia után jön a feltámadás, majd az ítélet és a világ megújulása. Ennél fogva akár az ítélet, akár a feltámadás, akár az új ég és új föld kerül az ígérvetés középpontjába, csak ebben az összefüggésben, csak a paruziával való kapcsolatában nyer értelmet.

Ehhez kapcsolódik a következő feltételünk, amelyet úgy jelölhetünk meg: legyen a világ végéről való prédikálásunk *krisztocentrikus*. Az eszkatologia centrumában Jézus Kr.-nak

a testté lett Igének a személye áll. Az eszkatologikus várado-
lom ábrándból bizonyos reménységgé Krisztus földreszállása
és feltámadása által lett. Mert születése által lépett be a vi-
lágba és feltámadása által győzedelmeskedett az az egészen
más, idő- és viág fölötti transcendens új élet, amelynek végső,
bizonyos diadalára vár az eszkatologia. Jézus hozza el a vé-
get. Ő jön, Ő hívja elő a halottakat, Ő tart ítéletet, Ő újítja
meg a világot. Az Ő személye, az Ő ígérete, az Ő feltámadása
az egyetlen garanciája ennek a reménységnek. A mi ígehírde-
tésünk hangsúlya tehát az eszkatologikus textusoknál is a
Krisztuson van. Az ígehírdetés célja itt is, mint mindenütt
az, hogy Krisztusra irányítsa a tekintetet. Krisztusnak, az
élő Igének akarunk utat készíteni a szívekhez. Amelyik szí-
ven Krisztus, Istennek ez az örök csodája, minden csodáknak
ősforrása úrrá lesz, az nem fog a helyes útról letévedni, az
nem fog holmi aprólékos, mellékes kérdéseken fentakadni. A
világ végéről szóló prédikálásnak is legfőbb szabálya az,
hogy egyébről ne tudjunk, „mint a Jézus Krisztusról, még
pedig mint megfeszítetttről“. (P. Kor. 2.2.) *G. L.*

Elmélkedések a Heidelbergi Káté magyarázatához.

A mi vigasztalásunk.

Róm. 14./8.

I. Úrnapja.

Ha komolyan belenézünk az életünkbe, ha megfigyeljük embertársaink beszédjeit, mennyi sok szomorúságot látunk azokban, mennyi sok sirást hallunk azokból. Sokañ ugyan azt mondják, illetve azt állítják, hogy az étellel csak azért tudunk megbírkózni, mert a fájdalom, a csalódás és a szomorúság hamarabb és könnyebben kimosúl emlékezetünkéből, mint a vidám percek és az örömök emlékei. De, vajjon nem erőteljesebb visszhangot keltenek bennünk a nagy költő (Dante) látomásai a pokol gyötrelmeiről, az elveszett lelkek megrázó fájdalmaival, mint a paradicsomi élet a maga gyönyörűségeivel? A fájdalom, úgy látszik, a boldogságnak egyik alkatrésze. (Arany J.) Hány költő lantja csak zokogás és hány tudós, böles életmagyarázata csak sötét lemondás? Akik az élet útjának felén már túl vannak, s ha az átélt időkre emlékeznek, öntudatos életük első megnyilatkozásaiban nem fájó csalódások, szomorúsága borúl a szívükre? Hogy megfakulnak az álmok, hogy elszíntelenedik az eszmény amik az élet hajnalán és reggelén a lelkünkben csillogtak! Mennyi nagy és nemes akarást tör össze a sorsunk, nyomorúságunk...

Mi lopja meg az élet varázsát, mi nyomorítja meg a magasságokba vágyódó lelket és mi torzítja el az Isten dicsőségének tündököltetésére teremtett arcot? Miért olyan kevés az öröm, mikor pedig oly forrón vágyakozik az ember szíve utána és miért olyan nagy a nyomorúság, mikor úgy irtózik tőle az ember? Nem emberi bölcsesség sugalotta ezt a kérdést. Mi életedben, haláloedban egyetlen vigasztalásod? mert bizony az ember nyomorúsága!

A bűn rontotta meg az élet szépségét és zavartalan békességét. A gyermek tiszta tekintete, fénylő mosolya, derűs örvendezése, az ifjú lélek szárnyalása mind-mind elvítathatatlan nyomai annak az ős-emlékezetnek, hogy valamikor az élet ragyogó, örvendező és bőséggel megrakott paradicsom volt. Isten és ember együtt éltek. Egyszer csak a kívánság

az ember szívébe furakodott s az ember nyílt ellensége lett Istennek. Isten igazsága büntetéssel sújtotta az ember engedtlenségét s ezért „ki küldé őt az Úr az Éden kertjéből“ (I. Móz. 3—23.) s azóta az Isten haragja az embersors nyomorúságában hangzik vissza.

A bűn szakadatlan folytonossága és egyetemessége az emberi nemzetségnek egységes közösségét igazolja. Benne vagyunk a multban és magunkban hordozzuk a jövőt. Csak egyetlen egyszer szakadt meg és csak egy élet számára ez a folytonosság: a Jézus Krisztusban, aki a Szentlélek által Isten fiának bizonyított. (Róm. 1—4.) A bűn nem csupán az én bűnöm, hanem atyáim és gyermekeim büne én bennem. Micsoda rettenetes szétmorzsoló és megsemmisítő valóság! Itt állunk a mult és a jövő között. A multból szakadatlanul ömlik rajtunk keresztül és saját magunk által is megsokasítva — a bűn a mindenféle nyomorúság iszapos áradata a jövőbe. Apák és fiak viaskodnak vele és fájdalom, mind a ketten elesnek. Mennyi önzés, mennyi rosszakarat van a világban az emberek és a népek között és azután ennek következtében mennyi nyomorúság a földön!

„Óh én nyomorult ember, — kiálthatjuk az apostollal — kicsoda szabadíthat meg engem e halálnak testéből? (Róm. 7—24.)

Amde nemcsak „ítélő bíró a mi Istenünk“ (233. ének), hanem az Isten szeretet. (I. Ján. 4—16.) Az egész természeti világban, a nagy mindenségben, a csillagvilágok sokaságában minden erő, megmozdulás, minden törekvés erről az örök diadalmas szeretetről beszél. És az Istenétől elpártolt és neki ellene szegült embert vajjon csakugyan magára hagyta volna, ez a nagy Szeretet?! Nem hagyta, hanem aki a magasságban és szentségben lakozik (Ésaiás 57—15.) lehajolt érettünk, s a bűn keserves nyomorúságában vergődő emberhez, a Sátán halálos ölelésében elalélt lélekhez elküldte az Ő egyetlen szerelmes Fiát. Nemcsak Vigasztalót adott Benne nekünk, hanem minket is Neki adott. Megváltott a saját szívével, kiegészítelte magát a saját könyörületével. Ez a református keresztény ember egyetlen, de bizonyos vigasztalása!

A „Hitvallás“ a Kijelentésnek elvekké való tömörítése. Az a váz, az a gerendázat, amelyen és amelyeken belül felépül az ember vallásos élete. Útielzők sorozata, melyek az Isten kijelentésének csodás világába vezetnek. Az élet szövevényeiben bizonyos pontokra van szükségünk — akárcsak a föld felmérésében — hogy kellőleg tájékozódhassunk és eligazodhassunk. A Kijelentés világa olyan nagy, hogy a kivételes elmék sem járhatják meg önmagukban. Azonban itt is

— mint mindenütt — Isten jön segítségül, az embernek. Szent Lelkével megvilágosítja az elméket — az Ő választottjainak elméit, akik aztán tételekbe és elvekbe szövögetik Isten kijelentésének nagy tényeit. Ezek segítségével bárki fével-gés nélkül foglalkozhatik a Szentírással. A Hitvallás nélkül a gyöngye világosságú értelem a Bibliában hamar elkalandozik s a Kijelentés *formája*, minők az események, történetek, az emberek s azok viselkedései — és a *tartalom*, a tulajdonképpeni Ige, a *gondolatok* és az azokat kifejező *szavak* között nem képes mindenkor helyesen különböztetni. Ezért szükséges a Hitvallás. A mi Hitvallásunknak minden tétele, felelete, igazsága magából a Bibliából — de nem kiszakítva, hanem szerves összefüggéssel — van véve. Hitvallásunk kapúja éppen az a vigasztalás, amire annyira rá vagyunk szorulva s amelyet Isten maga adott nekünk az Ő szent Fiában az Úr Jézus Krisztusban.

„Nem önmagamé vagyok“, ez az a pótolhatatlan vigasztalás. Kettős vonatkozással áll szembe velünk. *Megnyugvást* ad és ugyanakkor rettegést és félelmet szül. Megnyugtat arra nézve, hogy van mentség számomra, mert az én életem is Isten ajándéka s Ő nem hagyja elveszni azt. A bűn nyomorúsága folytán a kárhozat — a minden rossznak summája — elnyeléssel fenyeget, de mert „az én hűséges Uramnak és Megváltómnak, a Jézus Krisztusnak tulajdona vagyok“, a Sátán minden hatalmától megszabadít és tőle megőriz. Mivel pedig nem önmagamé vagyok, hanem az Uré, azért *felelősséggel* tartozom Neki önmagamért. Ez a felelősségérzet dönti el sorsunkat. Ha elevenen él bennünk, akkor van szabadulás számunkra s felszáradnak a könnyeink s nem csak a nyomorúság borzalmaait látjuk, hanem minden a mi üdvösségünkre szolgál és a fojtó zokogásból áldott örvendezés lesz. A felelősségérzet nem fennhéjázó elbizakodottság, sem pedig pózoló nagyképűség, hanem egy állandó aggodalom, remegés a mi sohasem önmagunkban oldódik fel, hanem Isten állít fel. A felelősségnek ez a folytonos ébersége tesz bennünket alkalmasakká a Szentlélek bizonyosságának megtapasztalhatására.

A tulajdon nagy jelentőségű a mi életünkben. A mi egész anyagi életünk a tulajdon eszméjén nyugszik. Az újabb idők áramlatai éppen a magántulajdon ellen irányulnak és nem is egészen alaptalanul. Az ember ebben a tekintetben is megfélelkezett Isten kijelentéséről, arról, hogy minden az Istené, az egész természeti világ a maga gazdagságával és a mi életünk a maga szegénységével egyaránt. Minket az Ő szent Fiának ajándékozott, de ez csak ránk nézve ajándék. Az Úr Jézus részéről az Ő megváltói és kegyelemszerző áldozatát

jelenti. Erre a nagy áldozatra — a szenvedés csordultig való poharának kiürítésére — volt szükség, hogy a bűnös ember ismét megtapasztalhassa Isten kegyelmét, „hogy Isten gyönyörködhessen az emberben és az ember örvendezhessen Istenben.“ (Barth K.)

A tulajdon a tárgy, a dolog feletti szabad rendelkezést és uralmat jelenti. Jézus tulajdonjoga azonban áldozat és szolgálat. Ő nem akar velünk kénye-kedve szerint rendelkezni, zsarnokoskodni, hanem ellenkezőleg segítségül jön, hogy az igazi zsarnok, a Sátán hatalma alól megszabadítson, hogy kiemeljen a bűn nyomorúságából. Ezért itta ki egészen a keserű poharat, hogy mi az élet édes ízét megkóstolhassuk. Minél kiterjedtebb a tulajdonjoga, minél nagyobb a gazdagsága az embernek, az ember annál függetlenebbnek érzi magát, annál fölényesebb ember és dolgokkal szemben egyaránt. Jézus tulajdonjogi méltósága egy állandó szolgálat formáját ölti magára. Minél inkább az Ővé vagy, annál jobban érzed ennek a hűségnek rendkívülségét, mert „úgy megőriz“, hogy te teljes biztonságban lehetsz. Most már nemcsak azt tudod, hogy nem bolyongsz úttalan, eltévedt gyermek módjára, hanem azt is, hogy a mennyei Atya oltalma ölel körül. Az Ő akarata nélkül semmi sem történhetik veled, s ha te nem téped ki magadat az Ő rejtekéből, akkor valóban minden a te üdvösségedre szolgál. Minden öröm, az élet sok megpróbáltatásai is és így lesznek a könnyek a szív örvendezésének harmatcseppjei.

„Az a sorsunk, hogy függünk, embermivoltunk ott dől el, hogyan függünk és mitől függünk.“ (Révész I.) Vagyis az a kérdés: kinek a tulajdona vagy? Csak a természeti világhoz tartozol s azt hiszed, hogy léted a bölcsőtől a koporsóig terjed? Le akarsz mondani igényedről ami a végtelenbe kapcsolja bele életedet, el akarod némitani a szíved mélyében az örökélet sóvárgását? Hasztalan erőlködés. Az ember véges létében az örökkévalóság vágyát hordozza s az Isten-tagadók dadogásai is csak ezt bizonyítják.

„Nem önmagunkéi vagyunk“ ... Miért olyan átvilágítóan tiszta a gyermek öröme? Mert *érzi*, hogy ő valakié, van kihez simuljon, kinek ölelő karjai közé repüljön. Ez a felismerés a felelősségérzetünkkel együtt nemcsak megvilágosítja a sátáni elbizakodottság miatt meghomályosult látásunkat, hanem megmutatja rendeltetésünk komolyságát és megjelöli a világban való helyünket, életünk igazi célját. Nem leszünk többé a félelem, a sors, a szerencse nyomorultjai, hanem a Fiuság lelkével, mint az Isten gyermekei szív szerint Öneki élünk.

Nem használ semmit a világfájdalmas nyögdécselés, sóhajtás, a folytonos sírás.

Nyissuk fel szemeinket, lássuk meg bűneinket és nyomorúságunkat s ugyanakkor vegyük észre az érettünk jött Szabadítót s telítődjék meg a szívünk hálával az „Istennek e megváltásáért“. Ez a feltétele annak, hogy azzal az áldott vigasztalással, amely minket átal viszen a nyomorúság vizein, kiemel a sötét levertségből, boldogan élhessünk és hallhassunk.

Dr. Mezey Mihály.

Gyülekezeti munka

A predestináció tana jelentősége a pásztori munkában.

1. Ha már az ígehírdetésben és nevelésben láttuk, milyen nagy jelentősége van a predestináció tanának, nem kisebb ez a jelentőség a pásztori munkára nézve. És amit az előbbi két munkakörben azt találtuk, hogy a predestináció gondolata egy olyan felfogással áll szemben, mely a mai gondolkozást jellemzi, a pásztori munkában ez az ellentét épenígy megtalálható. A modern pásztoráció, szakítva a régi hagyományra, mely az embert tisztán csak bizonyos oldalakon vizsgálta, azt a feladatot tűzi maga elé, hogy megismerje a lelkeket, a maguk minden oldalú viszonylataiban. Egyik oldalon vizsgálja azt a lelki helyzetet, melyben az ember van, keresi azokat a lélektani feltételeket, melyek az ember életét, helyzetét, belső kérdéseit meghatározzák, s keresi azokat a feltételeket, melyekkel ezen kérdésekre válaszolhat. Keresi azokat a nehézségeket, melyek a lelkeket háborgatják, hogy megtalálhassa azok megoldását. E vizsgálatoknál igénybe veszi a modern lélektan különféle eszközeit, még a psychoanalizist is, s azt reméli, hogy így fel tudja tární a lelkek nehézségeit. Másik oldalon keresi azokat a körülményeket, melyek a lelkeket külső helyzetükben befolyásolják. Ezért míg egyrészt a lélektani vizsgálatok válogatott eszközeivel dolgozik, másrészt a szociológiai kutatások által foglalkozik a gyermekek, ifjúság, felnőttek, itt a falusi és munkásnépesség helyzetével, azokkal a kérdésekkel, melyek ezen körülmények között befolyásolják a lelkeket. Ez az iránya a pásztorációnak, bár kétségtelenül sok értékes adatot juttat a kezünkre az egyes lelkek, a különböző társadalmi rétegek problémái megismeréséhez, alapjában abból a téves felfogásból indul ki, hogy a keresztyén élet ilyen külső adatokból tevődik össze, s hogy ezeknek ismerete elégséges a pásztori munka végzésére. A keresztyén életet tehát nem a maga organikus egységében nézi, hanem úgy tekinti, mint egyes indítások elfogadását, bizonyos motívumok elsajátítását, vagy társadalmi helyzetek és erők hatásával szemben való állásfoglalást, s a pásztori munkát úgy nézi, mint amelynek a feladata, hogy ezekben az esetenként

felmerülő nehézségekben a bajokat felismerve, segítséget és tanácsot nyújtson.

A keresztyén életnek s ezzel kapcsolatban a pásztorációnak ez a felfogása ázzal jár, hogy a lelkek előtt elhomályosítja és eltolja a központból a lélek egyetlen kérdését: a lélek Istennel való viszonyát, azaz azt csak egyes véleményekre, bizonyos cselekmények vagy hangulatok átélésére, társadalmi állásfoglalásokra korlátozza. Így a ker. élet egységét megtöri, annak központját, az Istennel való viszony kérdését relativizálja, a személyes élettől, annak egyes eseményeitől, külső kérdésekben való állásfoglalásától teszi függővé. A keresztyén élet ezen felfogás szerint annyi, amennyit az ember bizonyos alkalmakkor megél az Isten közellétéből, amennyi felelősségre rájön abból a követelésből, melyet Isten eléje állít s amennyit tenni tud a maga életében és közösségében. Míg tehát egyik oldalon ez a felfogás a ker. élet teljes labilitására vezet, mert az embertől magától függ, saját maga tartja kezében a maga életét, a másik oldalon üres kazuisztikává teszi a pásztori munkát, mert azzal áltatja magát, hogy minden kérdésre kész feleletet képes adni s minden esetben meg tudja mutatni az utat, ahová a léleknek mennie kell.

Ha most ezzel a felfogással szemben odaállítjuk a predestináció tanát, akkor azt látjuk, hogy az először is világossá teszi, hogy a lélek központi kérdése nem bizonyos élmények megszerzése, sem bizonyos esetekben való állásfoglalás, hanem az Istennel való viszony kérdése, vagyis az, hogy láthatja meg a lélek a maga bűnösségén át Isten kegyelmét, hogyan folyik le benne a kegyelem munkája, hogyan kapcsolja őt Isten az íge által magához, hogyan védi, biztatja, oltalmazza, mint a maga választottját azon nyomorúság ellen, melyben itt, ez ítélet alatt álló világban, mint megváltott bűnösnek része van. A keresztyén lélek tehát a pásztoráció szempontjából a predestináció hitében nyer szilárdságot, jut révbe a bizonytalan egyéni benyomásokkal szemben az Isten kegyelmében, kiválasztásában és a Szentlélek által való vezetésében. A kiválasztás biztosítja a ker. lélek számára azt, hogy élete, magatartása, e világ útvesztőjében való eligazodása nem a saját munkája, nem saját magától függ, hanem Isten tartja a sorsát kezében. Hogy nem olyan lélek, akinek saját magának kell kitalálnia, hogy mikor mit kell tennie és hogyan kell viselkednie, hanem Isten szilárd ígéje ad neki erre utasítást. Azért a predestináció először is azt mutatja meg a lelkipásztorinak, hogy a lelkeket ne úgy nézze, mint akik egyedül vannak, bizonytalan sorsra dobva ki a világban, hanem úgy, mint akik Isten kezében vannak. A hit, mellyel rendel-

keznek, nem az övék, a jócselekedeteket nem ők hajtják végre, nem az övék a harcok, szenvedések és kétségek sem, mindez Isten kezében van, s őket „Isten hatalmas örzi hit által az üdvösségre“ (I. Pét. 1 : 5).

A pásztoráció munkájára nézve ez azt jelenti, hogy a lelkeket úgy nem nézhetjük, mint akik *kiskorúságban* vannak és abban maradnak örökké, akiket a lelkipásztornak kell folytonosan irányítani, nélküle meg sem mozdulhatnak, tehát a lelkipásztor szava és tekintélye folytonosan mellettük kell, hogy álljon, mely a pásztorációt egyszerűen a lelkek járószerűen való vezetésévé, a lelkek feletti uralkodássá tenné, mert ez uralkodás alól való kibocsátás azok üdvösségét veszélyeztetné. Ezzel a római egyház felfogásából vett felfogással szemben a pásztoráció senkinek üdvösségét nem biztosítja, sem meg nem szerzi, sem megszerzésében nem segít, hanem olyanokkal foglalkozik, akik Isten kegyelmében vannak, akikről reményli, hogy Isten őket elválasztotta s ezért a pásztoráció feladata a nekik szóló isteni parancs hirdetése, a velük együtt való alázatos keresése annak, amit Isten nekik mondani akar. De éppenúgy nem tekintheti a pásztoráció a lelkeket olyanoknak, akik *már készen vannak*, akik saját maguk is meg tudják keresni és ki tudják vívni üdvösségüket, akiknek csak arra van szükségük, hogy e világ kérdéseiben, világnézeti, társadalmi kérdésekben nekik az íge alapján tájékoztatást nyujtsanak. Ez a felfogás viszont a pásztorációt feleslegessé tenné, az embert magát tenné üdvössége szerzőjévé, a kegyelmet emberi felfogásokkal és meggyőződéssel azonosítaná s a ker. életet tisztán egyes kérdésekben való állásfoglalással kimerítené. A pásztoráció ez álláspont mellett nem lenne más, mint egy tanácsadó hivatal, ahol mindenki a maga körülményeihez képest hasznos utasításokat kapna, s a gyülekezeti munka egy szépen kiépített segélyegylet, vagy egy lelki klinika, ahol a bajok között küzdő ember munkát, kenyeret, a lelki problémákkal és nehézségekkel küzdő jó tanácsokat kapna, de a lélek igazi nagy és egyetlen hiánya kielégítetlen maradna. Sem az örökösen evangélizáló, mindenkit pogánynak tartó és térítésre utazó pásztoráció, amint azt a pietizmus akarta megalapítani, sem a gazdasági és társadalmi segélyegylet vagy lelki klinika, amint azt a racionalizmus, vagy újabban a Johannes Müller intézete képzelte, nemcsak hogy nem meríti ki a pásztoráció feladatát, de azt eltéríti a főkérdésről és mellékes kérdéssé teszi. Az állandó evangélizáció nem képes tovább vezetni a lelkeket, csak megindítja őket, a másik nem képes megindítani azokat. Csak az a pásztoráció, mely a predestináció hite alapján áll, nézheti a lelke-

ket úgy, amint kell: megváltott bűnösök gyanánt, akik közül a lelkipásztor is egy, akik a kegyelemre vannak hiva s akiknek ezt az elhívást s az ebből származó követelését Istennek folytonosan hirdetni, velük együtt keresni, a szolgálatban és munkában rámutatni kell.

Ezzel együtt a pásztoráció előtt világosabbá válik egy olyan gondolat, mely a mai időkben szintén elhanyagoltatott: a pásztori munka *kapcsolata az egyházzal*. Minél inkább lett a pásztori munka a modern gyak. theológiában az egyes lélek gondozása s minél inkább törekedett arra, hogy ezt a lelket a jelen világ kérdései felől tájékoztassa, annál inkább hanyagolta el azt a gondolatot, hogy a lélek az egyházban van, annak tagja s a lelket csak az egyházban lehet nézni, abból lehet megérteni s abban lehet gondolni. Az újabb időben ugyan felmerült az a gondolat, hogy az egyes lelkeket a helyi-gyülekezettel kapcsolatba kell hozni, annak feladataival meg kell ismertetni, hogy annak egész életközösségébe bekapcsolódják, de ez a helyi gyülekezetet csak egy külső közösségnek nézi, melynek inkább szociális karakterét tolja előtérbe s nem terjeszkedik ki az egész egyházra, mint a szentek közösségére s mint amely a keresztyén életnek egyedüli köre. Így a pásztoráció munkája is főképpen csak egyes lelkekkel foglalkozik, a gyülekezettel, mint az egyes lelkek munkatérével, mint olyan társadalmi közösséggel, melyben a ker. ember testvéri kapcsolatot, munkaközösséget, vagy a saját ker. élete ápolására alkalmakat, módokat talál, de nem mint olyan közösséggel, mely az üdvözülőknek, az elhivottaknak s nemcsak egy jobb élet után törekvőknek a közössége, mint amelyben a testvéri kapcsolatot nem valami romantikus barátság vagy érdekközösség vagy érzelmi szálak, hanem a megváltottak és örök életre választottak benső, Krisztusban levő életközössége teremti. Természetes, hogy így a pásztoráció munkájából a helyi gyülekezet és anyaszentegyház tekintetében az maradt ki, ami éppen az egyházat egyházzá teszi, ami a predestináció alapján kapcsolja bele az egyes lelkeket az egyháznak, a Krisztus misztikus testének, az üdvösség ígérete hirdetése egyedüli helyének közösségébe. Így a lélek kérdései közül is kiesett az, hogyan tartozom én az egyházhoz, mi biztosít a felől, hogy az egyház tagjai között állok, hogy a nekem adott kegyelemben az apostolok és próféták fundamentomán állva én is építetem Isten hajlékává s általam is nevedek az az egyház, mely itt a földön csak részben és külsőleg foglalja be azokat, akik a láthatatlan egyháznak már tagjai. Ez az oka, hogy míg akkor, mikor ez a gondolat még eleven volt a ker. lelkekben, a főkérdés így hangzott: mi biztosítékom van

afelől, hogy az egyháznak tagja vagyok, amint ez a kérdés a Heidelbergi Kátéban is felmerül, s amint erre a Keresszegi prédikációiban részletes fejtegetéseket találunk, most arra a másik és lényegesen különböző kérdésre változott: mi biztosít üdvösségem felől, mintha az üdvösség csak az egyénnek, egymagában álló egyéni kérdése lenne s nem is lenne összefüggésben az egyház kérdésével.

A pásztoráció munkája itt megint tehát a predestináció által azzal a gondolattal, hogy az elválasztás az egyházzal van kapcsolatban, hogy a lelkek az egyházban vannak elválasztva s hogy ebben kell munkálniuk üdvösségüket, tartalmában megszilárdult és megerősödött, mert munkatere nem egyes lelkek esetleges kérdései és nehézségei, hanem olyanok gondozása, akik mögött, akár érzik, akár nem, a láthatatlan egyház munkája, élete, javai állanak, s akik mellett a látható egyház és a helyi gyülekezet, mint ennek a láthatatlan egyháznak része áll. A lelkipásztor is nem egy szakavatott idegen, egy lelki orvos, aki valami különös adomány erejénél fogva képes az egyes lelkek segítségére jönni, hanem az egyház megbizottja, aki az egyház megbizásából, azon eszközök segítségével, melyeket Isten a egyházra bízott, van elhíva Istennek az egyházban összegyűjtött és nevelni akart választottai gondozására s nekik nem a maga bölcsességét, nem tanulmányai eredményét, nem saját meggyőződését, hanem Istennek az egyházban adott erőit, üzenetét, kegyelmi ajándékait és feladatait tárja a szemük elé. A pásztoráció számára tehát nélkülözhetetlen a predestináció gondolata, úgy azért, mert ennek világánál ismeri fel a pásztor a maga nyáját, ezáltal ismeri meg azokat a maguk igazi valóságában: Istenrel való viszonyukban, mint azért, mert csak a predestináció alapján álló egyház, a kiválasztottak közössége lehet ennek a munkának földi alapja, tere, mely nélkül elvesztené a munka is, a lélek is a maga szilárdságát és biztonságát.

2. A másik kérdés, amivel itt foglalkoznunk kell az, hogy most már a pásztori munkában magában mit jelent a predestináció tana és mit jelent az az egyes lelkek és gyülekezet gondozása érdekében.

Az egyes lélekre vonatkozólag azt kell itt megvizsgálni, hogy az egyes lélek azon nehézségei között, melyek a lelki gondozás tárgyát képezik, mit jelent a predestináció hite, s a figyelmünket nem annyira arra kell irányítani, hogy a személyes életben mit jelent ez, hanem hogy a személyes élet kérdései között milyen feleletet nyerhetünk az elválasztás gondolatából.

Az első gondolat itt az, hogy az elválasztás hite ad igazi

alapot a keresztyén életnek. Azzal a nehézséggel találkozunk ugyanis a lelkipigozásban, hogy a keresztyén élet alapját másban keresi az ember, akár valami rajta kívül álló, de emberi határozatban, vagy cselekedetben, mint az egyház tanához való külső ragaszkodásban, vagy az egyházhoz való tartozásban, akár pedig valamiben, ami saját magából származik, legyen az jócselekedet, a bűn levezéklése, a jóra való emberi igyekezet, vagy pedig egy személyes átélésre való törekvés. Az újabb idők különösen ezt az utóbbit hozták felszínre s a ker. életben ma gyakori nehézség, hogy a lélek a saját személyes érzelmeit vagy tapasztalatát szegzi szembe Isten ígérével. Ezzel szemben a pásztori munka feladata rámutatni arra, hogy a ker. élet alapja nem valami élmény, nem is valami emberi tény, hanem Istennek rajtunk kívül álló és felettünk határozó kegyelme. A ker. élet a kiválasztás hitén épül fel, mely azt kiveszi az ember kezéből, tulajdonából, birtoklásából, s aminek következtében csak úgy lehet beszélni a kiválasztásról, mint a megtörtént lehetetlenségről, amellyel Isten egy soha nem érdemelt és soha nem érdemelhető tény által tett magáévá, s nekem üdvösséget ajándékozott. „Ezt a nekem és engem semmivel sem lehet megmagyarázni, ez egészen a levegőben áll, az abszolút vertikális csoda... Minden tulajdonjog, amit ebből le akarnánk vezetni, a kiválasztás félreértése, Isten hívásának félreértése.“⁶⁶) Ennek a gondolatnak a pásztori munkában ott van jelentősége, ahol a hitet valami módon emberi tulajdonná, érdemmé, vagy produktummá akarják tenni, mely pedig a kegyelem csodája,⁶⁷) jele annak, hogy akiknek ez adatott, azok már megmentettek. Ellenmond ez annak a felfogásnak, mely a megtérést az ember munkájává, vagy az ember munkájává is akarja tenni. Az embernek nincs tehát tehetségében előre készülni Isten kegyelmének elfogadására, hanem az egész megtérés az Isten ajándéka.⁶⁸) Minden pietisztikus emberi megtérés, akár a magam megtérítése, akár mások megtérítése s a vele kapcsolatos nehézségek, melyekkel olyan gyakran találkozik a lelkipigozás, ellenkezik a predestináció hitével, sőt megrontja azt, mert az emberi hittel való dicsekvés Isten munkáját vonja kétségbe. Az egyéni hit túlbecsülésével szemben mondja Kálvin: „Notandum est quod salutis nostrae firmitas non in nobis sed in arcana Dei electione locatur. Quamquam enim custoditur salus nostra per fidem... altius tamen conscen-

⁶⁶ Barth: Römerbrief 35.

⁶⁷ Boettner: The ref. Doctrine 308. l.

⁶⁸ Kálvin: Kisobb művek 710 l.

dere oportet, ideo nos in tuto esse quia nos Pater Filio suo dedit et Filius ipse nihil quod sibi datum est periturum affirmat.“⁶⁹) Minden olyan léleknek tehát, mely a megtérés lehetőségét saját magában keresi, vagy amely a saját hite tökéletességében elbízakodva, magának tulajdonít valamit, vagy épen emiatt kétségbeesve belső békétlenségben van, a predestináció hite alapján a lelkigondozás rámutat arra, hogy mi Isten azon kegyelmi tényét, mely a megtérésben és hitben adja tudtul a mi elhívásunkat sem saját magunk nem eszközölhetjük ki, sem saját magunk meg nem tarthatjuk s így ez a tanítás alázatosságra int bennünket Isten velünk szében tanúsított kegyelme iránt. Ezért nevezi Kálvin az alázatosságot „radix pietatis“-nak,⁷⁰) a kegyesség gyökerének, mert ez szükséges hozzá, hogy az érdem és saját kezdeményezésünk minden gondolatát magunktól elvessük.

Azok között a súlyos kérdések között, melyek a keresztyén lelket háborgatják, az egyik legsúlyosabb a *bizonyosságért* való küzdelem. Érdekes, hogy ez a kérdés ma ismét előtérbe lépett, miután hosszú évszázadokon keresztül megszűnt volt a ker. ember kérdése lenni, mikor a ker. élet egyszerűen egy megszabott életfolytatásban, kegyes cselekedetekben merült ki s miután megelégedett azzal, hogy ő táplált véleményt Istenről, de nem volt annyira kíváncsi arra, hogy Isten milyen véleményt táplál róla. Ma, mikor egyrészt a súlyos életkérdések rávezették arra a gondolatra, hogy élete nincs annyira a saját kezében, mint gondolta, másik oldalon pedig, mikor a vallás, mint előírt cselekvények s egy annyira amennyire elfogadott egyházi hitrendszer hitelét kezdi veszíteni, az ember kezd érdeklődni az iránt is, hogy vajjon olyan bizonyos-e az, hogy az az Isten, akivel ő eddig olyan könnyű számadást csinált, a maga részéről is elfogadja ezt a leszámolást? Így merül fel sok lélekben, mint egészen új kérdés, mely most áll eléje a maga egész megdöbbentő komolyságával az üdvösség felőli bizonyosság kérdése. S bár kétségtelen, hogy még mindig a tájékozatlanságnak, az emberi sors és jövő feletti kapkodó félelemnek sok része van e kérdés felmerülésében, mégis azt kell mondani, hogy az a lélek, melyben ez a kérdés felmerült, már azon az úton van, hogy komolyan vegye Istent és figyelmét irányítsa az élet igazi kérdéseire. És bár a jelen világban a lelkek sokszor inkább mutatják a vihar közeledését látó és azt rettegő lélek nyomorult bizonytalanságát, mint a Krisztus nyájának képét, melynek

⁶⁹ Kálvin: Kommentár II. 274. l.

⁷⁰ M. a. De aeterna Dei predest.

tagjai ismerik Pásztorukat és követik az Ő hangját, mégis a lelkigondolkozásnak meg kell ragadni e kétségeket és meg kell mutatni a bennük vergődő léleknek a szabadulás útját.

A predestináció hite ebben a nehézségben legelőször is azt mutatja meg, hogy ez a kérdés hasznos s minden léleknek szüksége van arra, hogy komolyan felvesse a bizonyosság kérdését maga előtt. Ez a kérdés ugyanis a mi tehetetlenségünk s vele szemben Isten abszolút felségének megállapításából indul ki, mely az emberi ész, akarat, önállóság teljes bukásának látja, hogy Isten szuverénül dönt az üdvösség kérdésében. Hogy az üdvösség csak Isten kezében van, hogy annak megszerzésére az ember semmit nem tehet — kinek a számára ne volna ez botránkozás és ki ne ütköznék meg rajta, mondja Luther?⁷¹) „Be kell vallanom, folytatja tovább, hogy ezek a gondolatok engem is megbotránkoztattak, úgy hogy a legmélyebb csüggedésbe és kétségbeesésbe jutottam, míg megtanultam, milyen hasznos a csüggedés és hogy mögötte a kegyelem áll. Ezért dolgoztak és küzdöttek annyit azon, hogy igazolják az Isten jóságát, az emberi akaratot pedig megítélik.“ Minden kérdés tehát, mely az üdvbizonyosságra irányul, először is a saját erőinkkel való leszámolás, azokról való teljes és feltétlen lemondás alapjáról induhat ki, mert csak ez adhat helyet a bizonyosságnak. Egy ilyen szükséges kétségbeesésből indulhat ki csak tehát a kegyelem munkája, mely bizonyosakká tehet Isten választása felől.

Viszont nyilvánvaló, hogy minden komoly és őszinte kétséggel szemben a keresztyén életben a kiválasztás hite tud rámutatni arra a bizonyosságra, mely a reménytelenségtől megóvja a lelket. Az igazi biztonságot csakis az adhatja a léleknek, hogy Isten kezében van, hogy nem saját magára vár, hogy üdvösségét megszerezze s hogy Isten efelől akkor döntött, mikor még az ember „sem jót, sem rosszat nem cselekedett“ (Róm. 9 : 11), melynél fogva üdvössége nem cselekedeteitől, érzelmeitől függ, hanem Isten ingyen kegyelmétől. A bizonyosság forrása tehát nem bennünk van s ezzel felszabadul a lélek azoktól a gyötrő kétségektől, melyek sokszor annyira meg tudják rontani s rátekinthet Isten változhatatlan ígéretére, mely minden egyéni érzés vagy tapasztalat ellen szilárd és rendíthetetlen bizonyosság. A lelkigondozásban tehát fontos itt rámutatni arra, hogy a bizonyosságot nem önmagunkból, csak Isten ígéből nyerhetjük meg s ezzel útját vágni minden illuzionizmusnak a keresztyén életben, mely valóságos betegsége a lelkeknek a mai világban különösen,

⁷¹ Luther: i. m. 213: l.

mikor a földi élet bizonytalansága veszi körül a lelkeket. De e földi életen túl „túl minden magasságokon Jézus főpapi imádsága ég és árad a hívőkért, a Fiú könyörög az Atyához, az Atya ajándékozza a hívót neki, Ő felveszi szenvedéseibe, megtusakodik érte és győzelmi örömmel belekiáltja nevét a szentek szentjébe“.⁷²⁾ Ezért a bizonyosságért való küzdelemben nem az egyén tettei, vagy érzelmei számítanak, hanem azok a jelek, melyeket Isten maga helyezett el a ker. életben. A Szentlélek belső bizonyágtétele, a hit, a lélek csendje és belső öröm, a bűn gyűlölete és vágyakozás az örök élet után, az igazi bűnbánat, ezek a jelek, melyek mind a Lélek ajándékai, nem tőlünk származnak, hanem Isten munkája a lélekben.⁷³⁾ Akkor pedig, mikor ezek dacára is megtámadják a kétségek a lelket, figyelmeztet Isten ígéje arra, hogy maga az Isten előtti igazság után való vágyakozás is bizonyos jele annak, hogy Isten gondot visel arra, akiben az utána való sóvárgást felébresztette. Az, hogy Istenben nincs változás,⁷⁴⁾ azt jelenti, hogy békességben és reménységben lehet a kegyelem felől a lélek⁷⁵⁾ akkor is, ha felmerül benne az a kérdés: megmaradok-e a megválasztottak között, az egyházban?

Hasonlóképen egyedüli megnyugvása a ker. léleknek a kiválasztás hite a *kisértések* között is. A bűnnel való harcban az egyedüli biztonságot az nyújtja, ha tudjuk, hogy ezt a harcot nem mi magunk vívjuk, hanem Isten vívja bennünk Szentlelke által. A kiválasztás hite tehát először is Isten határozott ígéjével leleplezi és megvilágítja a bűnt azáltal, hogy rámutat annak valóságára, bűnösségére s Isten akaratával való szembenállására. Ezért a bűn valóságának világos látása következik elsősorban a predestinációból a kisértés elleni harcban, melyet követ a büntől való óvakodás, melynek veszedelme abban van, hogy szövetségesre talál a lélekben és nem idegen ellenség, hanem belülről támadja meg a lelket. Nem-hogy a bűnnel szemben való könnyelmű játéokra ösztönözne tehát ez a tan, egyenesen figyelmeztet arra, hogy mint Bod Péter mondja: „mikor a bűnnek alkalmatossága előtted vagy, ne cselekedd azt; midőn a szikra a te köntösödre szökik, levered azt, hogy meg ne égessen, így kell a bűnnek szikrájával cselekedni“.⁷⁶⁾ A kisértések figyelmeztetnek a saját

⁷²⁾ *Ravasz*: Tudom kinek hittem 220. l.

⁷³⁾ *Keresszegi*: Prédikációk a ker. hit igazságáról 495. *Robertson*: Beszédék IV. köt. 122. l.

⁷⁴⁾ *Heid. Káté* 59. kérd.

⁷⁵⁾ *Ursinus*: The sume of Catechism. 603—604. l.

⁷⁶⁾ *Bod P.*: Szent Judás Lebbenus. 107. l.

esendőségünkre, tehetetlenségünkre, s rávezetnek arra, hogy meglássuk, hogy saját magunk képtelenek vagyunk a magunk akarata által szabadulni. Az emberi akarat olyan, mint a megkötött kar, mely nem azért van megkötve, hogy hiábavaló guny legyen Isten parancsa, mely a megkötött karú embernek azt parancsolja, hogy nyujtsa ki a megkötött karját, hanem, hogy figyelmeztessen ez a parancs arra, hogy karunk megvan kötözve, akaratunk képtelen arra, hogy a bűnnel szemben védekezzünk.⁷⁷⁾ Így vezet rá az elválasztás hite a kísértések harcában az egyedüli védekezésre: Isten ígéjének hatalmára s így szabadít meg bennünket a saját erőnkben vetett hit veszedelmes kísértésétől.

Ma a külső *nyomorúságok* azok, melyek legjobban és leg-súlyosabban háborgatják a ker. lelkeket. S míg egyrészt az Isten igazságosságára, az emberek külső sorsára vonatkozó számos kérdést idéznek fel a lélekben és súlyos kétségek alap-ját vetik meg, másrészt üdvösen ingatják meg azt a külső biztonságot, melyben az ember földi helyzete után érezte magát és utalnak arra, hogy másutt keresse élete biztonságát, mint a külső viszonyokban. Ezekkel a nyomorúságokkal és bizonytalansággal szemben már a predestináció-tan legelső hirdetői, különösen Kálvin rámutatott arra, hogy a ker. ember számára az Isten kegyelmében való feltétlen bizalom, élete és sorsa abba való lehelyezése meg képes adni azt a békességet, mely a világ nehézségeit nyugodt lélekkel türi. Kálvin többször is kifejezést ad annak, hogy az elválasztó kegyelembe vetett hit mennyire meg tudja óvni az embert a félelmeiktől és a kedvetlenségekben való csüggedéstől. Bármi jöjjön is, a mi bizonyosságunk abban a hitben van, hogy Isten, aki minket egyszer a maga szeretetével átölelt, gondunkat soha el nem veheti.⁷⁸⁾ Van azonban ennek a kérdésnek még egy vonatkozása, melyre röviden utalunk, s mely ma nagyon fontos, és ez az, hogy a predestináció gondolata helyezi előttünk igazi világitásba az élet értékét. Ez mutatja meg, hogy a nyomorúság és kétségbeesés legfőbb oka az, hogy a földi életet tartja ma az ember a legnagyobb értéknek s ettől való megfosztatását a legnagyobb veszedelemnek, mivel pedig ez alapján nem másból, hanem az örökélet hitének gyöngeségéből ered. az elválasztás hite figyelmünket e földi életen túl az örökkévaló örökségre irányítja s ezzel bennünket a föld szolgálatából a mennyei javak szolgálatába állít. A lelkigondozásnak éppen ma alig van súlyosabb feladata, mint hogy ezt a

⁷⁷ Luther i. m. 136.

⁷⁸ Kálvin: Kommentár V. 129.

gondolatot igyekezzék érvényesíteni és a lelkek figyelmét a kegyelem által nyert örök javakra irányítani, így ad minden, földi javakért és örömökért rajongó és rettegő lélek számára ez a hit biztos orvosságot s helyezi át az ember gondját, figyelmét a világi érdekekről az örökkévaló javakra. Ma ez az a tanítása a predestinációnak, melyen a nyomoruságokban küzdő ember számára adott vigasztalása alapulhat.

A lelkigondozás egyik nagy kérdését képezi, úgy az egyes lelkek, mint a lekipásztor számára az a jelenség, hogy sokan vannak a keresztyén lelkek közül, akik egy ideig tartó hűség és komoly részvétel után, úgy látszik, mintha egyszerre irányt változtatnának és vagy lassanként, vagy hirtelen *elszakadnak* a ker. élet gyakorlásától, elhidegülnek az Isten ígéje iránt és amilyen erőteljesen vallották azelőtt, annyira közömbösek, vagy épen ellenséges magatartásuk lesznek az ígével s vele együtt az egyház és a ker. élet kérdéseivel szemben. Különösen az ifjúságnál tapasztalható ez a jelenség, melynek életkorában két nagy válságos időpont, a 14—15. és a 20. életév körül lép fel s gyakran a lelkigondozás egész munkáját megsemmisítéssel fenyegeti, vagy hiábavalónak mutatja. Kapcsolatban van ez azzal is, hogy gyakran, még ez eltávozás előtt, a lélek maga súlyos küzdelmet folytat magában a közelgő hidegség, a fenyegető közömbösség ellen, felismeri a fenyegető veszedelmet s igyekezik védekezni ellene. Így lép fel az a sok panasz, mely gyakran szinte elviselhetetlenné teszi a lélek helyzetét, panaszok a közömbösség, az íge és imádság hiábavalósága felől, melyekkel a lélek mintegy előre védelmezi magát a közeledő betegséggel szemben, mely panaszok, ha orvoslást nem nyernek, elernyesztik a lelket a hiábavaló küzdelemben és teljes apáthiába sodorják.

A predestináció hite itt két oldalon ad a lelkigondozásnak támaszt és segítséget. Egyik oldalon a küzködő léleknek biztonságot ad abban, hogy Isten a maga választottait sokszor saját maga helyezi a nehézségek és háboruságok közé, tévelygésbe, de ez nem jelenti azt, hogy le is mondott róluk és ki is szolgáltatta őket a pusztulásnak. „Mert bár némelyek a választottak közül egész életükben tévedésbe jutottak és sokáig meg is maradtak abban, haláluk előtt mégis vissza kell térniök a helyes útra, mint Krisztus mondja: Senki sem ragadja ki azokat az én kezemből.”⁷⁹) Aki a szív igazi bizodalmaival ragaszkodott Istenhez, az nem veszhet el, csak azok, akiknek bizodalma nem volt őszinte és nem igazán hittek Istenben. Sőt e tekintetben nem lehet irányadó és ok a lemondásra az

⁷⁹ Luther: i. m. 78. l.

sem, ha a lélek a választottság jeleit magában nem találja, amire Debreczeni Ember Pál ad feleletet: „Te, aki azon panaszkodol, hogy az Elválasztásnak jeleit nem érzed magadban s ezen gyöttrőd lelkedet, már vötted az választott ember címerét, mert aki a maga lelki szegénységét érzi s azt siratja, boldog az s megvigasztaltatik s övé a mennyeknek országa... Az olyatén panaszkodó szegény léleknek az a tiszt: nagy szorgalmatossággal figyelmezzon az Isten beszédére, melyből a hit nemződik s mely által tápláltatik.“⁸⁰)

Viszont az ilyen tévelygéseknek és eltávozásoknak nagyon sokszor az is az oka, hogy az ige épen az elválasztás tana nélkül hirdettetik. Az a lélek, mely a ker. hit eme biztató és összetartó gondolatát nem hallja, belevész a kérdések tömkelegébe és eltéved azokban, mert nincs meg az a szilárd fundamentum, melyre építsen. Az elválasztás tana nélkül az evangélium vagy *élmények* tömege, melyek gyakran ellenmondanak egymásnak, melyek megerősödnek és elhalványulnak bizonyos külső körülmények folytán, élmények, melyek nem Isten abszolút, velem való és reám irányuló, rajtam végrehajtott objektív akarataról, hanem csak az én elhatározásaimról szólnak. Nem csoda, hogy az így hirdetett ige elhalványul, ha hiányzik belőle az objektív elem s ki van téve az emberi vélemény- és hangulatváltozásoknak. Másik oldalon a predestináció nélkül az evangélium csak *törvény*, melynek előírásai és pedig elbírhatatlan előírásai először egy lelkes elhatározásra, hősies fogadásokra indítanak ugyan, de később, mikor a törvény ítélő jellege kidomborodik s mikor meglátszik, hogy ez is egy törvény a többi közül, amelyek az életet körülveszik, a törvény ellen természetesen lázadó lélek lerázza magáról a bilincseket. A predestinációs ígéhrítés és lelkigondozás ezzel szemben egyéni impressziók helyébe Isten megtartó és megőrző akarát teszi, az előírt s igazságosságot hozó törvény helyébe a háládatosságból való engedelmisség gondolatát, melynek Isten ügye nem egy a többi közül, hanem az egyetlen, egész életével összekapcsolódó ügy.

Végül a predestináció adja meg a lelkigondozásban a ker. élet *eschatologikus* kitekintését. Enélkül a ker. élet csak erre a földre terjedne ki s mivel e földön nem teljesedik be, csalódással és kiábrándulással kellene végződnie. A hit és élet közötti nagy válaszfalat, mely annyi ker. lélek számára a bánkódás és keserűség forrása, az rontja le, vagy magyarázza meg, hogy Isten munkája nem a célnál van bennünk, hanem folytonosan útban van, míg e földön élünk, de Isten ezt a

⁸⁰ Ember Pál: i. m. 101—102. l.

munkát el akarja bennünk végezni az örökkévalóságban s ennek bizonyosságáról az elválasztás hite győzhet meg.⁸¹⁾ Ma a lelkigondozásban ez az eschatológikus tekintete a ker. életnek különösen fontos, mert a ker. élet földi töredékességét, hiányait, nyomorúságait csak ez magyarázza meg és teszi elvi-selhetővé. A lelkigondozásnak ma különösen kell irányítani a figyelmet az örök élet, Isten országa dicsőséges beteljesedése hitének csak az elválasztásban található bizonyosságára.

3. Csak röviden akarunk rámutatni arra, hogy az egyes lélek gondozásán túl a gyülekezeti munkában mit jelent a predestináció tana. A gyülekezetnek először is ez adja meg az állandóságát, mely által a gyülekezet nemcsak egy földi közösség, hanem a láthatatlan egyház része, melynek élete az örökkévalóságban teljesedik be. A választottak gyülekezete, akik együtt munkálkodnak Isten dolgaiban e földön. Ez kizár tehát a gyülekezeti munkából minden más célt, egyedül Isten dicsőségét engedi meg a gyülekezeti munka célja gyanánt, sőt azt mutatja, hogy minden emberi cél, ennek az egyetlen célnak elhomályosítása s így bűn és botránkozás Isten előtt. Kizár minden emberi vállalkozást, emberi aktivitást, ami helyébe Istennek kegyelmi munkája jön a gyülekezet életében. Másodszor rámutat az elválasztás hite a gyülekezet életében és munkájában arra, hogy a gyülekezet tagjai választottak, akiknek életükkel bizonyosságot kell tenniök a nekik adott kegyelemről háládatosság gyümölcseivel, engedelmességgel és tisztasággal. Ez pedig azt jelenti, hogy az egyházban és gyülekezetben mindenkinek a munkájára szükség van, nem lehetnek abban tétlenek, öntudatlanok, a reájuk váró üdvösség s Isten uralma iránt érzéketlenek, a bűnnek szolgáltatók, a kegyelmet megvetők. Ez míg egyik oldalon követeli, hogy a gyülekezet minden tagja, mint Isten választottja, ne csak nézze azt a munkát, ami a gyülekezetben folyik, hanem saját maga is résztvegyen abban, azaz a református keresztyén gyülekezetet nem kiskorú vezetettek, hanem nagykorú, munkás egyháztagok gyülekezetéül vallja, addig másik oldalon egyenesen megköveteli a keresztyén egyházfegyelmet, melynél fogva a gyülekezet őrökdi a tagok élete felett, hogy az választottakhoz méltatlan ne legyen. Az egyházfegyelem ismét csak az elválasztás hite alapján állhat fenn igazán, anélkül, hogy az se libertinizmus ne legyen, ahol mindent elnéznek, ahol a bűnnel szemben laza közömbösség uralkodik, de ne legyen „fekete rendőrség“ sem, mely nem választottakat akar visszatéríteni a maguk helyes útjára, hanem vagy

⁸¹⁾ Barth: Vom christl. Leben.

az egyház külső rendje felett örökös csak, vagy emberi rendszabályokkal akarja „megtéríteni“ a tévedőket.

Végül, a predestináció hite alapján szabadul meg a gyülekezeti munka attól, hogy emberi kezdeményezések, programok jószándéku zürzavarába jusson, ahol mindenki a maga eszméjét akarja megvalósítani s hol emberi tervek uralkodnak. A gyülekezeti munkában Isten a maga gyermekeit akarja gondozni, az nem kísérleti hely, ahol módszereket próbálunk ki, ahol „be lehet indítani“ valamit, nem kísérleti telep, hol a gyülekezet tagjaival próbálkozunk, hanem Isten szántóföldje, mellyben Isten rendelkezik, Ő mondja meg, hova mit kell vetni s Ő határoz afelett is, hogy melyik része a földnek milyen gyümölcsöt hoz. Csak ezzel a hittel lehet letenni lelkipásztori munkánkat abban a gyülekezetben s az egész egyházban Isten kezébe, aki az aratás Ura, akinek örök végzése szerint és annak reményében dolgozni épen olyan boldog, bár terhes és fájdalmas feladat, mint amilyen reménytelen, emésztő, elbírhatatlan kötelesség lenne saját magunk kezében tartani a gyülekezet és egyház sorsát és jövőjét. S ma, mikor minden emberi munka bizonytalansága a gyülekezetekben mind viágosabban tárul elénk, mikor kudarcok, reménytelenségek állanak minden lelkipásztor előtt, mi letesszük az egész munkát az Ő kezébe, aki reánk bízta, hogy az Ő akaratát hirdessük az Ő gyermekeinek és tudjuk, hogy töredékes életünk, hiábavaló emberi munkánk, tévedéseink és botlásaink dacára Ő tart a kezében minden lelket, akit kiválasztott s azokat senki az Ő kezéből ki nem ragadhatja. Ez a predestináció vigasztalása a lelkipásztor számára.

Lelkipásztorok Baráti Szövetség konferenciája

Aug. 7-én este a Ján. 20 : 19-23 alapján *B. Bucsy* Endre házigazda lp. tartotta a *megnyitó áhítatot*, az addig megérkezett tagoknak.

Aug. 8-án reggel *Biró* Mózes vezette be a *bibliatanulmányozást* Mt. 24 : 1-14 alapján. A tanítványok is osztottak népük dicselkedésében. Jézus megdöbbenően utasítja vissza. Nyomorúságok lesznek, de Isten országa nem vész el, sőt egész világre elterjed. Ebbe reménykedjünk! Mindennap kérjük az álhatatosság ajándékát. Hozzászólások:

Ma: elmuló világ nyomorúságában sokan várnak. Mi erőteljesebben kellene Isten országára építsünk, mutassunk. Ez nem világos, a világ elmulása ma már igen. A vég kétféle látását mutatják az Úr Jézus és a tanítványok szavai. „Meg ne rémüljetekek“ ez jelzi, hogy miről ismerhető fel a Jézus tanítványa: nem fél a nyomorúságtól. Isten országába nem átmenet e világ, hanem, mint az ember életében is egy szakadék, a halál után, jön az üdv, úgy e világ életében is a fejlődés után szakadék jön s csak azután Isten országa.

Ezután *Dr. Gönczy* Lajos moderátor *számol be* a mult konferencia határozatairól és a Szövetség egy évi életéről. A tagok és új tagok vallomása következett ezután.

A választás rendjén a következő 3 évre moderátor lett *Juhász* Albert, pénztáros *Székely* János, naplóvezető *Bedó* Béla.

Délután a *férfiszövetségek munkaprogramjának* kérdését vezette be *Dr. Gönczy* Lajos theol. tanár. Céljaul nem elég a szeretetmunka kijelölése. Lelki alapozás kell. Egyetemesen beindítandó. Helyzetkép készítendő szociális kérdőív alapján. Tisztázandók a feladatok.

Végzetes dolog volna, ha, mikor amúgyis nagyon a szociális alapokra irányul a tekintetünk, a férfiszövetség alapszabályaiából kimaradna a bibliatanulmányozás, mely nélkül igazi, állandó munka nem lehet.

Indítványok: 1. adassék ki vezetőkönyv a szociális mun-

kák részletezésével; 2. mondassék ki, hogy mindenütt biblia-tanulmányozással kapcsoltsák a férfiszövetségi munka; 3. adassék ki főhatósági rendelet, hogy minden lelkipásztor haladéktalanul vegye munkába a férfiszövetség előkészítését s ha lehet, megalakítását záros határidőig, amikor tegyen jelentést, az esetleges akadályokról is, az esperesnek. Imre Lajos, Biró Mózes, Gönczy Lajos, Biró György, Bakk József, Bedő Béla, Maksay Albert és Horváth Jenő megbizattak, hogy okt. 31-ig a vezetőkönv dolgában röpíveket, programot szerkesszenek.

A *ref. naptár* ügyében *Biró M.* és *dr. Gönczy L.* terjesztik elő a kvári tanácskozás megbizásából összegyűjtött anyagot. Tavaly 5000 naptár fogyott el, jövőre 10.000-nek kéne elfogyni. Minél olcsóbb legyen. Okt. elején jelenjék meg. Reklámirozni kell. Százalék naptárban adandó. Fennmaradó példányok szöványbeli híveknek adandók később.

Máté 24 : 23-28 alapján *Székely János áhítatával* zárult a nap. A mai nyomorúságban az egyháznak nagy baja, hogy elejtette az eskatológiáját. Jönnek a hamis krisztusok és hódítanak. Eléri őket a nagy emberek végzete. De Isten országa bizonyosan jön. Vigyázzunk és imádkozzunk.

E napon a Szövetség tagjai a helybeli férfiszövetség tagjaival is töltöttek egy órát, megbeszélve a férfiszövetségi munka alapjait.

Szerdán *reggeli áhítatot* *Maksay Albert* theol. tanár tartotta Mt. 24 : 29-34 szerint. Vitás rész, de a vita lényegét nem dönt. Az összeroppanás ma mintha előttünk állna. Lássuk meg az Ember Fiának ma is látható jelét. Ez minden nemzedék előtt az élet jeleként áll ott.

Belmissziói munkáink átszervezéséről *dr. Imre Lajos* theol. tanár beszélt. Tíz évvel ezelőtti megindulásakor két dolog jellemezte belmissziói munkánkat: egyháziasság és önkénység. Az egyháziasság terén két ellenvetést küzdött le: a szektárius felfogást és a külföldről-importálást. Az önkénység terén is volt két ellenvetés: a belmisszió többlet, akiknek tetszik, csinálja, azután, hogy a hivatalból elrendelhető s így végezhető. Mind a négy kísértést legyőzte és mindvégig megtartotta erős *ref. theol.* alapozását. Az egész belmissziói munka bölcsőjéül a vécsi Szövetség tekinthető: ennek tagjai tették a kezdeményező lépést. Szervezete a belm. bizottsággal kezdődött. A bizottság eljelentéktelenedett. A másik intézmény, az egyházmegyei belm. előadáság egyre eredményesebb. Egyáltalán sikerre vitt a munka helyes felfogása. Módszere a személyes munkamódszer volt. Épúgy veszély volt az individuálizmus és institucionálizmus, melyeket belmisszióink sze-

rencsésen legyőzött. Az egyes munkaágak érvényesítik ma is az egyháziasság és önkéntesség elvét. Kisértések persze vannak, a munkamenet állandó küzdelem. Szervezetileg vannak különbségek, pl. a vas. iskolában hiányzik a kellő szervezet. A nőszövetségi és férfiszövetségi munkák kiestek a belm. bizottság hatásköréből. A módszerben helyes e két lépés: 1. mindenki hallja meg a hívást; 2. közösségbe kapcsolva személyes lelki gondozásban legyenek. A másodikat hanyagolta el pl. a nőszövetség. Ma megoldandó nehézségek: 1. Minden munkában érvényesíteni kell a bibliai alapot. 2. Minden munkában külső eredményre főrekvés helyett belsőre kell igyekezni. 3. Minden belm. munka rendeltessék a belm. bizottság hatásköre alá, egyházközségekben a lelkész befolyása alá. 4. Minden munkában maga a munka termelje ki saját szervezetét. 5. Ha e feladatokat nem tudják az egyes ágak betölteni, átszervezendők. A belm. bizottságba beveendő minden munka kerületi vezetője. Missziói tanács lenne helyes elnevezés, mert a külmisszió is körébe tartozik. 6. Így lenne szabályozva a ker. belm. előadó feladata is.

(Hozzászólások): A nő- és férfiszövetségek feladatainak elhatárolása szükséges, amit a Missziói Tanács fenti elgondolása biztosít. Szükség van ennél belm. tanácsra is, sőt a nagyobb egyházközségekben is. Utóbbira a presbiterium illetékes. Revízió alá veendő szövetségi munkánk.

A *Hogyan segítsünk magunkon?* c. megbeszélést Földes Károly lévita (írásban) és Kósa Mihály ln. vezette be. A helyzetkép kétségbeejtő. Földes a megoldást jórészt föld-, kert- és baromfigazdálkodásban. új munkák (méhészet, gyümölcstermelés stb.) beindításában látja. Kósa szerint komolyan vett papi hivatásunk nem enged időt a mellékfoglalkozásra, az Írás is azt mondja, hogy az evangéliumból éljünk. Várunk kell, momentán nem bírunk segíteni egymáson. (Hozzászólások): Adja meg az Igtanács a lehetőséget papjainak, hogy gyermekeiket, bár terményfizetéssel s moratóriummal a régi tartózásra, tegye lehetővé. Az akut bajon nem lehet segíteni, a jövőre jók Földes indítványai. Menjünk vissza a Bibliához. Nyomorúságunk oka, hogy elvettük, ami Isten tulajdona. Itt a gyógyítás módja is, nem az iniekciónban. Szenteljük Istennek mindenünket s ennek bibliai jeleként adjunk tizedet mindenből. Így lesz pénzünk segíteni egymáson is. Központi járandóságok csökkentendők s kongruából levonandók ne lehessenek. Adóztassuk meg magunkat egymás segítésére. Egyes egyházközségek indítsanak e célra természetbeni gyűjtést. Kérjük meg a városi lelkészeket, hogy lelkészek gyermekei részére is szerezzenek ingyen kosztot, esetleg a vá-

rosi fiú nyaraltatása ellenében. Egyházközségi gyümölcsösök állítandók be, ezt ajánlja a főhatóság.

Horváth Jenő „*Sáfárság a lelkipásztor életében*“ c. dolgozatát olvasta fel ezután, melyet a Szövetség valami úton-módon kiadatni kíván.

„*Jeremiás theológiája a nagy prófétákhoz való viszonyában*“ volt a címe Nagy András nyáradszbenedeki lelkipásztor előadásának. Theológiája prófétáknak is van, amennyiben összpontosított Ige van próféciajukban. Akikkel foglalkoznunk kell Jeremiással együtt (J. a tengely): Amós, Hózséás, Ézsaiás, Mikeás, Sofoniás. Jeremiás kora a legnagyobb fordulat a választott nép külső-belső életében. A kijelentés Jeremiásnál ítéleten át üdv. Hózséás mint fiú az apja szavát a házban, hallja Isten szavát. Mikeás mintha személytelen volna. Ézsaiás és Amós közt van a helye. Mindnyájukat Isten hívja el s azt természetesnek veszik. Isten ígéje a tengelye próféciajuknak. Jeremiás nem örül, de nem tud szabadulni a küldetés elől. Jeremiás istenfogalma ítéletvonással van tele. Messze van az embertől. Hózséásnál: Izrael megcsalta, hű, tiszta férjét. Ézsaiásnál is messze van Jehova, de csak az ő akarata érvényesül s ez az akarat tisztító, megváltó. Mind-ezeket, mintegy összefoglalva, megtaláljuk Jeremiásnál is. Ő követeli ezenfelül a megtérést.

A napot Jel. 20 : 11-15. szerint *Dósa* Dániel *áhitata* zárta. Az igazi látás: a végső dolgokkal való összefüggésben szemlélni mindent. Elődázhatatlan ítélet veszi számon cselekedeteinket. De ott az élet könyve, melyben Annak megtartó neve van, aki kipótolja bűnös életünk hiányait.

Jel 21 : 1-7 volt csütörtökön a reggeli *áhitat* tárgya, dr. *Musnai* László theol. m. tanár vezetésével. Az emberi kérésre Isten felel. Bármilyen sötét a világ, Istené a diadal. S akkor együtt leszünk vele. Tőlünk csak azt várja Isten, hogy győzzünk. Magunk felett.

A lelkészek együttműködése kimélyítésének megbeszélését *Kósa* Mihály aranyosegerbegyi lp. vezette be. Természetes lenne az együttműködés s mégis világnézeti különbségek miatt fogyatékos az. A hitvallási keret és lelki alap nem elég erős. Út-mód van rá sok, de első, hogy Krisztustól tanuljunk mindnyájan szelid és alázatos lenni. Ez áthidalja a különböző theol. felfogásokat. A hitben való egységben lehet csak egység, de ezt a Szentlélek adja. Mindenki közülünk tegye mérlegre magát, hogy megteszünk-e mindent a testvéri együttlétért. Minden választás gyöngíti az egyházmegyékben együttműködésünket, testvériségünket. Pedig él rá a vágy.

A *határozó gyűlés* után a konf. bezárása előtti *záró áhítatot* II. Péter 3 : 10-14 alapján *Horváth Jenő* tartotta. Ez az élet és világ mindenképpen fogyatékos. Ösrégi a teljes, az új ég és új föld várása a szívben. Nálunk ez nem öntudatlan ábrándozás: mi tudjuk, mit várunk s bár tőlünk függetlenül jó el, készüljünk rá, szolgáljuk. Ebben a szolgálatban élni s elégni a mi hivatásunk.

Az új moderátor, *Juhász Albert*, zárószavai után a konferencián megjelent 26 lelkipásztor Isten iránti hálával és azzal a vágyakozással oszlott szét, bárcsak mindnyájan találkozhatnánk mi lelkipásztorok így Isten színe előtt.

H. J.

Zanchius Jeromos: The doctrine of Absolute Predestination. Stated and Asserted. Latinból fordította A. M. Toplady. A Sovereign Grace Union kiadása. London 1930. 170 l.

Ez a könyv, néhány mással együtt a *Sovereign Grace Union* (Szuverén Kegyelem Szövetség) kiadásában jelent meg, mely szövetség célja a szabad és szuverén kegyelem tanának védelme és terjesztése a következő fundamentumon: a Szentírás teljes elégsége a hit és cselekedet zsinormértéke gyanánt, a Szentháromság egy igaz Istenről szóló tan, az ember bűnesetéről, a feltétel nélküli kiválasztásról, a részleges megváltásról, a hatékony elhívásról, a Krisztus érdeme nekünk tulajdonítása általi megigazulásról szóló tan. A szövetség a Westminsteri Káté alapján áll, vezetősége s tagjai nagy része az anglikán egyházból való és ezen egyháznak a református hithez való nagyobb ragaszkodását akarja előmozdítani. Kiadványai közül az itt ismertetendő mellett legjelentősebb Luther: Az emberi akarat szolgaságáról c. műve angol fordítású kiadása, a Luther galata levélhez írt kommentárja, Kálvin: Az Isten eleve elrendeléséről és az Isten biztos gondviseléséről szóló műve kiadása.

Zanchius 1516-ban született Bergamóban, s elhagyva Olaszországot, ahol Peter Martyr Predikációiban ismerkedett meg a reformációval, előbb Genfbe, majd Strassburgba ment, ahol 1553-tól kezdve Sturmmal együtt működött. Sturm és többi barátai halála után nehéz helyzetbe került, mert az augsburgi hitvallás aláírását követelték tőle, melyet megtagadott, de azzal a megjegyzéssel, hogy „modo orthodoxe intelligatur”. Ezenkívül egyéb nehézségek is léptek fel, úgy, hogy elfogadta a Chiavennai egyház meghívását a lelkipásztori állásra, melyet 1563-ban foglalt el, épen akkor, mikor az egész környéken pestis dühöngött. Négy év múlva 1568-ban a heidelbergi egyetemre hívták Ursinus utódjául, ahol a socinianizmus ellen adott ki iratokat. Innen Neustadtba ment, s itt is halt meg 1590-ban. A munka fordítója *Toplady*, aki ezt a művet 19 éves korában fordította le, — de a kiadása mostanig késett — egy előszót ír a könyvhöz, melyben a predestináció tanának a ker. hitben való jelentőségét fejtegeti.

Maga a munka két főrészből áll. Az első az *Isten személyének* azon *attributumairól* szól, melyek a predest. tana megértéséhez szükségesek. Itt fejtegeti az Isten *bölcsességét és előretudását, mellyel Isten mindent, öröktől fogva előre lát, de amely nem akadályozza meg az ember szabad tettét; Isten akaratát, melyet titkos és kijelentett akaratban különböztet meg, mely akarat változhatatlan, mindenható, mert nem más, mint Isten a maga akarássában, mindennek oka, ezért Isten nem akarja, hogy mindennek üdvözüljenek, nem akarta, hogy Krisztus mindenkiért meghaljon, Isten akaratára forrása és oka egyedül az övéi üdvösségének; Isten és dekrétumai változathatlanságát, ami azt jelenti, hogy Istenben s amit ő elhatározott, nincs változás, bár ez nem zárja ki, hogy*

intézkedéseiben más és másképp ne intézkedjék; Isten *mindenhatóságát*, mely korlátlan, ezért hatékonyan munkál választottaiban, míg gyakran engedi a gonoszt továbbmenni gonoszságában, de azért a bűnt nem közvetlenül, per se okozza, s ezért a bűn okának nem mondható; Isten *igazságosságát*, mely végtelen, abszolút és változhatatlan, ez nyilvánul Isten három vonásában: mint minde- nek teremtője, Ura és Birája; ezért Isten igazságossága tesz igazán mindent, ami igaz, mert Isten nem azért tesz valamit, mert az igaz, hanem azért igaz, mert Isten teszi vagy akarja; Isten *kegyelmét*, mely végtelen, nem valami indulat, részvét, hanem a kegye- lem jelenti szabad és örök akartát az elesettek közül némelyek megváltására.

Ezen épül fel most a munka második része, mely magával a *predestináció tanával* foglalkozik. Először a kérdéssel kapcsolatos *kifejezéseket* magyarázza meg. Isten *szeretete* alatt nem szenvedélyt vagy indulatot kell érteni, hanem az ő örök akaratát és szán- dékát övei megszabadítására ezért Isten választottait sem szeret- heti önmagukban csak a Kr. igazságában s ez a szeretet független minden emberi tettől; Isten *haragja, gyűlölete* a fenti szándék hiánya, s egy pozitív akarat a bűn megbüntetésére. A *választás* általában jelenti Isten örök, szuverén, változhatatlan cselekedését, a választottak látható elkülönítése csak annak következménye, az pedig, hogy egy népet választott, nem az üdvösségre, csak akarata kijelentésére vonatkozik, így egy tisztre való választás is egy idő- leges megbízásra (Judas). Az *elvetés* azt a tény, hogy Isten mellőz némelyeket, mikor másokat üdvözíteni akar, hogy nem hívja el kegyelmével ezeket, s végül, hogy Isten némely néptől megvonja a maga ismeretét. Isten *előretudása* az, hogy Ő előre tudta, amit tenni fog maga és teremtményei. A *predestináció* szó latin és görög eredetijét vizsgálva, megállapítja négy vonását: Isten örök, böles és változhatatlan dekrétuma, melyet gondviselése visz vég- hez, s mely a teremtésre, s a teremtett lényekre vonatkozik; az emberiségre vonatkozólag vonatkozik az ember teremtésére és bűnbeesésére; a választottakra; a váltságra; és az elvetettekre a kárhozatra vonatkozólag. A második fejezet a *predestináció értel- mét általában fejtegeti*. Az Irással állítja, hogy kettős predesti- náció van, életre és halálra, mely nem tagadható az Irás tekin- télye és Isten léte tagadása nélkül, hogy Istennek örök végzése volt az ember az Ő képére teremtése és az ember esetére vonatko- zólag, hogy amint nem minden ember van elvetve, úgy nem min- denki van elválasztva, hogy az elveszettek és választottak száma nem változhat, hogy az erről szóló dekrétum változhatatlan.

A harmadik fejezet a *kiválasztást* vizsgálja. A kiválasztottak nem valami érdemük folytán rendeltettek el, a Krisztusban és Krisztus által megnyerendő életre, s az életre való kiválasztással együtt jár mindazon adományok megnyerése is melyek ezzel jár- nak (hit, megszentelődés, stb.), a választottak közül senki el nem veszhet. A kiválasztás célja nem a választottak üdvössége, hanem Isten dicsősége, vége pedig az örök élet. A választottak kiválasztá- sukról biztosak lehetnek s e bizonyosságot keresniök kell, viszont nemcsak a saját kiválasztásukban kell hinni, hanem mindazokéban, akik Krisztusban testvéreik. A *reprobatio* a kiválasztásból követ- kezik. Mutatja az elvetés fennállását, hogy mindig nagyobb része volt az emberiségnek, amely a kegyelem külső jeleiben nem része- sült. Ez nemcsak negatív kivétel a kegyelemben való részesülésből, hanem pozitív elvetés is. A reprobatio nemcsak a bűnre, hanem a kárhozatra szól. Elvettetésük oka nem bűnük, hanem Isten akarata, aki azonban nem tekinthető bűnük forrásának. Isten ezen akarata nem tekinthető sem tiranizmusnak, sem igazágtalannak, sem sze-

mélyválogatásnak. Az elválasztás ténye nem teszi feleslegessé Isten részéről az intést, parancsot, s az ember részéről az imádságot.

Az utolsó fejezet annak a megmutatására van szánva, hogy a *predestináció tanát nyilvánosan prédikálni kell*. Hirdetni kell, mert hozzátartozik az evangéliumhoz, mert nélküle Isten kegyelméről nem lehet beszélni, mert csak ezen tan által dicsőíttetik igazán Isten és aláztatik meg az ember, mert ez által a hívők erősödnek hitükben és üdvösségük reménységében, míg e tan nélkül nem láthatjuk meg Istennek Krisztusban hozzánk nyilvánított szeretetét, mely szeretet, ha e tan által hirdettetik, a hívők szívében is szeretetet gyűjt Isten iránt s a hívőkön kívül általában előmozdítja az istenfélelem terjedését, a testvéri szeretetet, türelmet és Isten akaratán megnyugvást.

A könyvhöz egy *Appendix* van csatolva a régiek fátuma, a mohamedánok és pápisták predestináció-hite magyarázatáról. A munkának, mely mindenütt a magyarázatban a ker. életgyakorlatra is levonja a következményeket, nagyon mély, világos, logikus fejtegetései, a Bibliára támaszkodó érvelése, (ezen kívül Augustínusra és Lutherre hivatkozik sokszor) ma is értékes és hasznos olvasmány.

I. L.

Luther Martin: The Bondage of the Will. *Translated by H. Cole, corrected by H. Atherton. Eeerdmann Sovereign Grace Union kiadása 1931.*

A S. G. U. mely a tiszta református hit védelmére és hirdetésére alakult, e mű lefordításával ismét nagy szolgálatot tett az angol nyelven olvasóknak. Ez a munkája Luthernek eddig nem volt nagyon ismerős, a magyar Luther-fordítások sem tartalmazzák ezt a munkát, pedig igen fontos és tanulságos volna, ha magyar fordításban is megjelenék. Németül szintén nem régen adta ki Gogarten, egy utószóval, mely a protestantizmusnak a modern szellem iránt tett engedményeit s azzal való ellentétét fejtegeti.

A munka angol fordítása már nagyon régen készült, a fordító 1822-ben kezdett munkához, de kiadásra csak most került. A fordításnak alapul a Melancthon kiadása szolgált, melyet közvetlenül Luther halála után bocsátott közre, ez a kiadás rövidebb is, s bizonyos pontokon enyhébb is kifejezéseiben, mint a Gogarten kiadása, mely a Justus Jonas fordítása után készült. Innen magyarázható, hogy a két, a német és angol szöveg nem egyezik mindenben egymással. A fordítónak gondja volt arra is, hogy a szöveget, mely Luthernél minden fejezetbeosztás nélkül, egyfolytában megy végig, áttekinthetőbbé tegye azáltal, hogy az egész könyvet, a főbeosztás megtartása mellett, rövidebb fejezetekre osztotta, összesen 168-ra, a hivatkozott bibliai helyeknél, ahol Luther csak a könyvet és fejezetet közli, a megfelelő verset is kikérte és feljegyezte. Egyébként a fordító gondolata az volt, hogy minden kommentár és magyarázat nélkül adja a Luther művét, ami nagyon helyes is, mert beszél a munka magáért. Ha a mű most jelenik meg, a kiadó részéről alkalmasan megválasztott időnek kell mondanunk, mert ma éppen szükség van arra, hogy ezekben a kérdésekben, melyekről itt szó van, Luther véleményét meghalljuk s felújítsuk.

Az egész munka különben egy válasz Erasmusnak a *Diatribe* című munkájára, mely az akarat szabadsága kérdésével foglalkozik, s az emberi akarat szolgaságának kérdését tárgyalja, kapcsolatos kérdésekkel együtt. Itt ismerjük meg világosan Luther

felfogását a predestinációról is. A munka módszere az, hogy pontról-pontra veszi az Erasmus által említett ellenvetéseket, és pedig az előszótól kezdve, s pontról pontra cáfolja azokat. Ezért nem is rendelkezik olyan értelemben rendszerrel, de viszont mindenütt eleven, újabb és újabb gondolatokat, érveket használ fel.

Az első pont, amit Erasmussal szemben tisztáz, az Irás tekintélye, melyről E. azt állította, hogy sokhelyt homályos és érthetetlen. Azután azon ellenvetéssel végez, hogy E. szerint a szabad akarat kérdést másodrendűnek kell tekinteni, mellyel szemben L. azt állítja, hogy a saját tehetetlenségünk ismerete nélkül Isten hatalmát nem ismerhetjük el. A harmadik kérdés Isten szuverénitása és eleve tudása természetéről szól, majd E. azon ellenvetésével végez, hogy ha az ember tehetetlen, akkor senki sem fog a jó elérésére törekedni s Isten szeretetében hinni, mire L. azt feleli, hogy erre képtelen is az ember magában, mert ezt csak Isten Leleke ébresztheti az emberben. Foglalkozik azon kérdéssel, hogy kell-e tehát hirdetni az emberi akarat szolgaságáról szóló tant s megállapítja, hogy ezt hirdette az egyház kezdettől fogva.

A munka három főrészből áll az előbb ismertetett bevezetésen kívül: az elsőben a szabad akarat mellett felhozott érveket cáfolja, a másodikban az E. által cáfot érveket védelmezi, a harmadikban új érveket hoz fel az Irásból a maga állítása védelmére.

Az első rész a szabad akarat meghatározásával foglalkozik, mely E. szerint az ember azon hatalma, hogy elfogadhatja, vagy elvetheti Isten ígését és munkáját s saját maga alkalmazhatja magát az üdvösségre tartó dolgokhoz. Itt megvizsgálja most azokat a bibliai helyeket, melyekkel E. ez állítását igazolja. Itt rámutat arra, hogy Isten törvénye, mely engedelmességet kíván, nem lesz hiábavaló azon tény miatt, hogy az ember nem képes engedelmeskedni, hanem épen erre a tehetetlenségre mutat rá s ezt akarja az emberrel elismertetni s tiltakozik L. az ellen, hogy a törvény imperativusát valaki indicativussá tegye. Fejtegeti azokat a részeket, ahol a Biblia jutalomról beszél, melyet E. szintén a szabad akarat védelmében hoz fel. A második főrészt védelmezi azokat a szentírási helyeket, illetve azok magyarázatát, melyeket E. megtámadott. Ilyenek az Exod. 9:13, Malak. 1:2, 3. tiltakozik az ellen, hogy ezeket tropusoknak lehessen tekinteni, foglalkozik azon kérdéssel, mit kell érteni azon, hogy Isten megkeményíti a szívet, hogy a szabadság milyen viszonyban van a kényszerűséggel. Fejtegeti Ésa. 45:9. és Jer. 18:6. és más helyeket, melyeket a Diatribe hiában akar megcáfolni s végül azon kijelentéssel zárja, hogy ilyen dolog, hogy szabad akarat nincsen, csak egy üres frázisból alakult az egész, s így a szabad akaratot tagadva, mindent Istennek kell tulajdonítanunk, ezzel megszűnik minden ellentét és ellenmondás eloszlik az Irásban s ami marad az olyan, amin nem lehet segíteni. A harmadik részben új érveket sorakoztat fel a szabad akarat ellen. Az egyik ilyen Róm. 1:18-ban található, mely az egyetemes bűnösségről beszél minden kivétel nélkül, s mely azt mutatja, hogy a szabad akarat az Isten előtti megigazulás legnagyobb ellensége, minél teljesebb ez a szabadság, annál rosszabb az emberre nézve s ezt nem lehet elmagyarázni úgy, hogy itt csak a törvényről van szó. A másik „villámesapás” a szabad akaratra Róm. 3:21–22, 23, a harmadik Ján. 3:6. melyhez Róm. 10:24 tartozik. Ezután egész sereg helyet hoz fel János evangéliumából és leveleiből, melyek a szabad akaratra vonatkozólag oda vezetnek, hogy az tarthatatlan.

A befejezésben felhívja Erasmust, hogy tegye meg, amit ígért, hogy legyőzötven elismeri az igazságot. A könyvhöz mellékelve van két érdekes dokumentum: egy barátjához írt levele Erasmusról

s Armsdorff Miklóshoz írt egy másik levél, mely szintén Erasmus-ról való véleményét tartalmazza.

Az egész munka egyike Luther legérdekesebb műveinek. Alaposan világít rá ez a munka Luther írásmagyarázó módszerére, éles logikájára, kemény harcmodorára, emellett megmutatja sok érdekes személyes vonatkozású megnyilatkozását a saját életéről és küzdelmeiről, de nem hiányzik a Luther humora sem, mellyel ellenfele gyengéit olyan világosan, hol szelíden, hol keményen tudja megmutatni.

A fordítás gondos munka, mely nem elégedett meg magával a fordítással, hanem, mikor igyekezett teljes hűségre, át is értette Luther gondolatait. Kár, hogy a fordítás alapját képező szöveg nem a teljes, hanem, mint mondottuk, csak rövidített kiadás szövege. Így is azonban értékes és követendő példát ad arra, hogy Luther ezen művét magyar fordításban is nagyon időszerű és szükségességes lenne kiadni.

I. L.

Jean Moura és Paul Louvet: Calvin. (Bernard Grasset Paris, 1931. november, 348 old.)

A francia irodalomban megjelent, Kálvinnól írott legújabb könyvnek különös érdekességet kölcsönöz *regényes* színezete, amely a nagy reformátor életének külső körülményeit, korát — hol költői színezettel, hol drámai erővel — rajzolja meg.

Az emberiség kimagasló alakjai életének regényes megírása annyira divat napjainkban, hogy maga Kálvin sem tud megszábadulni annak dühétől. Itt azonban világosan kitűnik ennek a módszernek a hibája. — Kálvin életének megmagyarázásához, lélekének megértéséhez sohasem elég környezetének akármilyen szemlélően való megrajzolása s munkájának éles szemmel való látása; mindaddig érthetetlen marad számunkra, amíg a hívó lélek adottságaival fel nem fedezzük életének úgyszólván minden mozdulatában a belső rügőt, a természetfeletti erőt. — Így a két író, szokatlan tárgyilagosságuk dacára — beleesik abba a nagy hibába, hogy Kálvinban az emberfeletti erők küzdelmét, amelyek ellen-állhatatlan erővel lendítik — minden akadályon keresztül — a reformáció megvalósulása felé — bizonyos politikai sikerek hajhászása mellett — egy „zsarnok beteg”-emberi szenvedélyeinek tekinti, aki mindenkit rabigában hajtva maga körül, vérszomjasan pusztít és rombol, hogy azután a romokra rá tudja építeni a maga új világát. Képtelenek meglátni, hogy „a szeretet, — amely a reformátort emészt — nem csupán egy embernek az Isten iránt való szeretete, hanem ez az Isten szeretete minden ember számára, Istenen keresztül, Isten által, isteni szeretettel szerette az egész emberiséget”¹ — Genf, az „új Antiochia” erkölcsi romlottsága és saját teste hét betegségtől marcangolt roncsain szüntelenül és egyre élesebben látta felvilágolni a Soli Deo Gloria — fényvizióját. Munkájának ez a *Soli*, ez a *csak* — volt a kulcsa, amelyet azok, akik nem tudnak hinni — az ő korában — nem értették meg s a mi korunkban — félreértének.

Mindettől eltekintve a két író a kálvini irodalom francia nyelven eddig megjelent összes munkáját feldolgozva — alapos munkát végzett. Főforrásuk Emil Doumergue Jean Calvin című, 7

¹ H. Bergson: Les deux sources de la moral et de la religion. — Paris 1932.

kötetes, monumentális munkája; csak ez igen nagy értéket ad a műnek. Kálvin életét és munkáját huszonnégy fejezetben a megszokott felosztás szerint tárgyalják. — A XVI.-ik század a maga teljes egészében életre kel ezeken a nagy művészettel megírt lapokon, — amelyek keretében filmszerűen perognak le a reformátor életének eseményei. A könyvnek különösen három igen sikerült része van: Kálvin ifjúsága; feleségének alakja és jelleme, s végül második genfi tartózkodása.

Mindjárt a könyv elején szinte magunk előtt látjuk Noyon-t, a „szent várost” — papjainak, templomainak tömegevel, mindig zúgó harangjaival, amint a kicsi János az anyja mellett szökdecselve — mindennap a templomba megy. Anyjának hite és kegyessége igen nagy hatással van a gyerekekre, amelyet egy rágalommentes, igen szép képből rajzolnak meg. Környezete állandóan tele egyházi emberrel. „A sekrestye ideje, az oltár virágai, a reliquiák — mind elmúltak, de megmaradt a Krisztus, mint viaszban — a gyermek szívében plántálva...” (24. old.). Párisban Cordier van rá igen nagy hatással, aki jóságosan nevei „Genf város robusztus és festői szónokát és egy szabad íróát az utókor számára” (28). Nemsokára „Páris legöregebb, legpiszkosabb és legfeketébb kollégiuma (Montaign) nyomja rá bélyegét, ahol kacagás helyett — előadások, végnélküli szónoki viták, a latin s a tanulókat verő vesszők suhogása, sziszegése — tölti be egész életét.” Kálvin már itt szorgalmas, igen tehetséges, komoly és mélyen vallásos tanuló, aki könnyelmű társait megveti, „mert akik bünt követnek el — Krisztusnak okoznak szenvedést” (32. old.). Innen az orléansi egyetemre megy, — az ellentét leírhatatlan. A diákok élete nem egyéb, mint léha semmittevés és szakadatlan mulatozás. Kálvin szinte rideg komolyságát itt is megőrzi, de „vannak, akik felfedezik a tüzet, amely ezt a testet égeti s lelküket felmelegítik barátságának sugárzásában” (Duchemin, Daniel) (43.). — Bourges-ban Wolmartól tanul sokat, aki a görög mellett Luther tanaiba vezeti be az ifjú Kálvint. Így beszél hozzá: „Tudod, hogy apád tévedett, hivatásod felett? Te nem vagy arra elhíva, mint Alciati, hogy a jogot prédikáld s mint én, hogy a görögöt add elő. Add oda magad a theológiának, mert a theologia a mestertudománya az összes tudományoknak” (53.). A tanítvány a környéken kezdi hirdetni az igét. A katolicizmustól egyre távolodik, amelyben döntő hatással van rá apjának és öccsének az egyházból való kiközösítése és az előbbi halála. 1531-ben apja ravatalánál tudja meg, hogy az egyház nem akar egy sírhelynyi helyet adni a temetésre. „És akkor Kálvin kétségbeesésében és gyűlöletében a történtek felett, az atyai ház előtt elképzel egy templomot harang, búcsújárás és szobor nélkül: egy szegény, meztelen templomot” (58.). — Ismét Párisban „a királyi olvasókkal mohón és fáradhatatlanul dolgozik az irodalmi szellem újjászületésén, ahol a középkor *betűjét* — a szellem váltja fel. — Orléansba való visszatérésekor meglep minket az a gondolat, újszerűségével, hogy Francoise, a kedves, komoly, vallásos Duchemin leány és Calvin vonzódtak volna egymáshoz, azonban Kálvin, amint távolodik a katolicizmustól, mind inkább belátja ennek lehetetlenségét (73. old.).

A második, igen sikerült és egyben megragadóan szép része a könyvnek — Kálvin feleségének, Idelette de Burnek — alakja és jelleme. Az u. n. „rideg” történelemnek nem mindig van ideje és helye az élet apró eseményeinek megörökítésére, amelyek bizony néha fontosabbak a megöröztött eseményeknél s döntőleg határoznak meg egy jellemet, amelyet eddig vagy nem ismertünk, vagy félreismertünk. — Kálvin, az anabaptista özvegyében megtalálja, azt akit keresett: „az egyetlen szépség, ami engem csábít, egy

asszonyinak szemérmessége, kellemetessége, takarékosága, türelmessége és gondoskodása az egészségemre“ (206). A koravén 32 éves ember csak munkát, bajt, áldozatot és végnélküli próbát tud ígérni neki. „Idelette nem mutat félelmet, amikor hallja a reformátor szigorú szavait... a gondolat, hogy ezt az erényes, Isten szolgálatában érdemes embert gondolhatja — kegyes örömmel tölti el“ (209). Ettől kezdve élete nem egyéb, mint egy türelmetlen, beteg ember gondozása, hűséges ápolása. „Soha a legkisebb szemrehányás sem hagyja el ajkát; még a férjének buzgalmat is felülmúlva, ég a vágytól, hogy ő is terjeszthesse az Isten igéjét. Elmegy a haldoklók ágyához vigasztalja, buzdítja őket... nem egyéb, mint maga az erény és a lemondás, nagy romlottság kellett ahhoz, hogy egyesek egy rosszleletű asszonyhoz merjék hasonlítani“ (213).

A harmadik jól sikerült része a könyvnek Kálvin Genfben való második tartózkodása és munkája, habár itt is sok túlzást találunk. Genf előbbi „szarnoka“, aki kémeinek seregével, mindenkit vasakarátának igájába hajt száműzetés, halál vagy egyéb büntetés súlya alatt, 1531. szept. 13-án ismét Genfben a Cornavin keresztje előtt áll. „Fekete és meghajlott mintha ennek a fényűző és büszke városnak minden bűnét a vállain hordozná“ (232). Első tartózkodásának hibái megfontoltá tették, ismeri természetének here népét és küzd sajátmaga ellen. A genfiek romlottsága nem ismert határt; s „a máglyák nem szűnnek meg többé füstölni Genf városában s nem látszik nagy különbség az ő és a szent Inquisitio igazsága között“ (?) (284). Kálvin napjai vitákból, harcából és szidalmakból vannak összetéve. Szünet nélkül szemben kell állania ellenségeivel, s dühöngnie kegyetlenül, hogy mind jobban gyűlöletessé tegye magát; gyengeségét nem szabad mutatnia, semmit sem sejtve belső gyötrelmeiről, hogy hideg arcot mutatva, a közzel szemben érzéktelen maradjon. „De otthonában az álarc lehull, az idegek megengednek, látszik, hogy fáradt, meggyötört, megőit a terhes munkától és a gondtól s hogy óriási energiája kell hogy legyen, amelyre még kevés ember adott példát“ (258). A két író objektív a Servet kivégzéséről szóló fejezetben, ahol ismételtén világosan látszik, hogy Kálvin mindent megtesz Servet megmentéséért s azután annak gyalázatos makaessége folytán — mindent megpróbál a kivégzés enyhítéséért.

A könyv utolsó fejezetében van valami azouban, aminek nem csak Kálvin egész élete és munkája mond ellent, hanem mindazok, akik megőrizték a kálvinizmus tiszta szellemét. „A protestáns egyiséget kívánta s kollégiuma — minden gondjának tárgya, büszkeségének öröme — nemsokára szétterjeszti a világban azt a filozofikus szellemét, amely Boussetnek, a protestantizmusról beszélve, megengedi azt mondani, hogy az igazság nem lehet egy sokféleségében a különböző tanoknak és igazságoknak, amelyek egymást támadják“ (347). — „Milyen lehetett a haldokló kétségbeesése, ha előre érezte a műve számára fentartott balszerencsét?“ — Az írók kérdésére mi nyugodtan felelhetjük, hogy Kálvin ilyen érzések nem nyugtalanították. Ellenkezőleg! — óriási reformátori munkájának hordozója, lendítője a Szt. Írásban, *ismét megtalált igazság* volt, amely felől nyugodtan balt meg. S míg az aquinói doctor angélicus időbe és térbe fagyott dogmarendszerén elsiklik és kitérik a nyaka annak, aki lelkének kereső lendületében kilénik a századok monoton ríthmusából. — addig a kálvinizmus keretén belül a szomjas lélek elmehet a *forráshoz*, ihatik belőle és — *si*. S ha Isten valami igazságot mutat meg neki amelyet eddig elkerült a véges emberi szem és fül az isteni szó hallgatóságában — az, az „*ecclesie semper reformari debet*“ elvénél fogva is

— mindég közelebb vezethet az isteni kijelentés megismeréséhez. A kálvinizmus tehát inkább a *menetelésnek*, mint a *helybenállásnak*, vagy amint napjainkban láthatjuk, a *helybentapосásnak* a theológiája.

Az írók buzgalma túlzott a Kálvin első genfi tartozkodásának megírásában, ahol a reformátor emberi gyöngéi, „zsarnoksága“ s ezzel szemben a genfiiek romlottsága (140. old.) túlerős hangsúlyt kapnak. Itt inkább a karrikaturájával, mint az igazi jellemével találkozunk Kálvinnak.

Sokat levön — az egyébként igen nagy gonddal megírt munka értékéből, annak *regényszerűsége*; e miatt aztán valóban érdekes és újszerű eseményeket csak fentartással tudunk elfogadni. Pld. annak dacára, hogy Kálvin nem volt jelen a Servet kivégzésénél, az erről szóló fejezetben ezeket olvashatjuk: „*a két pásztor* lapos sapkái inganak egyik a másik mellett, amint még argumentálnak a Servet kivégzése felett, akit *Calvin* megvetésével sújt. „Servet Mihály meghalt anélkül, hogy hitvallást tett volna tévedéséről“ — ismétli a *két pásztor* méltatlankodva (a dombról lejövet) (291. old.).

A könyv befejező szavai ismét méltók a Kálvinhoz: „A harcnak és a teremtésnek az embere volt, aki tudott rombolni és tudott építeni; egyike a legerősebb intelligenciáknak és a legmagasabb öntudatoknak, de mindenekfelett egyike a legnagyobb bátorságoknak, akik valaha is mutatkoztak a emberi fajban“ (348.).

Nemcsak ezekben a szavakban, de az egész könyvben örömmel láthatjuk, hogy az írók igyekeznek rágalommentesen, méltóan beszélni Kálvinról. Különösen élete apró eseményeinek művészi megrajzolásában, sok új dolgot látunk, amelyek szerencsésen egészítik ki Kálvinról alkotott képünket. S most amikor a Karl Barth által irányított theologiai újjászületés nagy lendületet adott a francia „neocalvinizmus“-nak is, s a nagy közönség figyelme ismét Kálvinra terelődik, ez a Kálvinról szóló legújabb munka nagy szolgálatokat tehet, amely Jaques Pannier, a noyo-ni Calvin-múzeum igazgatója szerint — a legjobb a Kálvinról írott teljes munkák között, amelyek jelenleg a közönség rendelkezésére állanak.

Farkas Jenő.

Kálvin Almanach. A folyó év elején „Kálvin János Almanach“ címen egy füzet jelent meg Genfben, amelynek minden egyes része Kálvin szellemének hódol, s amelynek az a célja, hogy összeköttesse létesítsen a különböző országoknak a Kálvin reformációja által áthatott francia nyelvű egyházai között.

E füzet első része képes naptári rész. A képek eseményeket ábrázolnak Kálvin életéből kora ifjúságától egészen halottas ágyáig. 12 ilyen kép van, és pedig: Kálvin mint diák a párisi Montaigne kollegium udvarán; az ifjú Kálvin beszélgetése Olivetanus Róberttel; Kálvin írja Institutioját; Farel visszatartja Kálvint Genfben; Farel és Kálvin kiűzése Genfből; Kálvin visszatérése után megjelenik a genfi tanács előtt; Kálvint megtámadják a libertinusok; Kálvin az általa létesített kollegium növendékei között; Farel, Béza és Irret Kálvinnál; Kálvin theologiai előadása; a beteg Kálvint búcsuzni viszik a genfi tanácshoz; Kálvin a halálos ágyon; — Jellemző képek, amelyek híven fejezik ki azokat a lelki tüneteket, amelyek uralták a helyzetet és személyeket azokban a körülményekben, amit a képek feltüntetnek. Minden kép alatt rövid magyarázatot olvashatunk a képekhez.

A füzet tartalma a következő: W. Monod: *Kálvin János*. Rövid életrajz és jellemzés. Jean Adam: *Kálvin tartózkodása Strassbourgban*. Kálvin strassbourgi munkálkodását és élményeit írja le röviden. A. Bouvier: *Kálvin benső világa*. Kálvin érzését és gondolkodását írja le. E. Doumergue: *A kálvinizmus és a 10 parancsolat*. A 10 parancsolatnak kálvinista értelmezéséről szól. Krafft: *Ho Kálvin Hollandiába jött volna...* Kifejti, hogy akkor ma úgy állna a világ előtt Hollandia, mint egységes református ország.

A füzet további részében különböző tartalmú cikkeket találunk Zwingli Ulrich haláláról, Josue Janavel jellemvonásáról, Saussune asszony jószívűségéről, Soederblom Nathanról, az ökuménikus mozgalmakról. Közben egy-egy vallásos költeményt olvashatunk és rövid leírásokat Kálvin noyoni házaról, és a reformáció tört. múzeumegyesületéről. — A füzetet befejezi végül számos könyvnek a felsorolása, amelyek Kálvinnal, a protestantizmussal és a keresztyén élettel foglalkoznak.

Dr. D. Gy.

• Folyóiratok Szemléje •

Evangelical Quarterly a Theological Review. Ed. J. R. Mackay D. D. és Donald Maclean D. D. Edinburgh. 1932. II. III.

A folyóirat e két száma több értékes cikk mellett foglalkozik a kálvinizmusnak és magának Kálvinnak az igehirdetéssel való kapcsolatával.

Vollenhoven amsterdami professzor A kálvinizmus jelentőségéről a filozofia reformációjában megkezdett cikkét folytatja, vizsgálva a részleges theista gondolkozást Európában a keresztyénség előtt, majd a keresztyénség fellépte utáni időben és pedig a szintézis periódusát az egyházi atyák és középkor idejében. Dr. Geo. Johnson Kálvinizmus és írásmagyarázat címen írt dolgozata szerint az írásmagyarázatnak három eleme van: Isten aki szól, amit szól és akihez szól. Az etikai irányú theologia csak a másodikra, a dialektikai csak a *Deus loquens*re, az igazi kálvinizmus a harmadikra fordítja figyelmét. Rámutat az írásmagyarázat három formájára: az allegorikusra, filológiai és lélektani magyarázatra. Végül három pontban foglalja össze a kálvinizmus írásmagyarázati elvét: Isten a Szentírásban választott emberei által szól hozzánk, amit Isten ott mond, az mind a mi üdvösségünkre vonatkozik, tehát értelmét csak alázatossággal lehet megismerni, végül, hogy a Biblia minden idők választott szentjéhez szól. H. Macpherson a Kovenanterek harcáról ír, Gerrit H. Hospers Theol. gondolkozásunk alapvető rekvizitumairól, s cikkében felmutatja a jelen helyzetet, melynek nehézségét az egymással homlokegyenest ellenkező theol. irányokban látja, melyek harca, különösen Amerikában már egészen kiélesedett s ennek okát abban, hogy theol. értelemben helytelen alapokból indulnak ki. A helyzet orvoslását abban látja, ha a theol. tudomány a kijelentés alapjára helyezkedik és a Kuyper által kimutatott útra tér.

H. G. Stoker folytatja A lelkiismeret fenomenológiai analizise című cikkét, majd Geo. McCready Price Az apologetika tudományos szempontjait keresi különösen a teremtés-történetnél tapasztalható kérdéssel kapcsolatban. Geo. Johnson A kálvinizmus és igehirdetés c. cikkében, ahol a dialektikai theol. igehirdetésre vonatkozó gondolataival is foglalkozik, melyek szerinte Istent olyan transcendenssé teszik, hogy minden emberi beszéd szükségképpen bűnös az Ő szentségével kapcsolatban. Thos. Johnson Kálvin és a Biblia c. cikke meg akarja világítani Kálvinnak a Bibliáról való felfogását az Írásról szóló nyilatkozatai, az ó és újszövetség egymáshoz való viszonyáról szóló nyilatkozatai, az Institucio tanítása

alapján. Végül Zwemer a híres mohamedán misszionárius cikke nevezetes, A vallástörténet helyéről a theol. tudományokban, mely szerint három okból tartja szükségesnek a theol. tantárgyak közé való felvételét: mert csak ker. ember értheti és magyarázhatja helyesen más-vallások történetét és jellemét, mert módot nyújt az idegen vallásokkal szemben való apologetikus fellépésre, mert megerősíti a keresztyénség szellemének ismeretét s azt, hogy a keresztyénség a végső és abszolút vallás.

I.

Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses 1931. évi 4–5, 6 és 1932. évi 1. száma.

„A feltámadás hitének karaktere az őskeresztyénségben“, ezzel az értekezéssel kezdődött a folyóirat 4–5. száma. Szerzője M. Goguel, a folyóirat egyik főmunkatársa. A feltámadás problémája — úgymond — egyike azon legfontosabb kérdéseknek, amelyek éber-ten tartják a keresztyénség historikusainak a figyelmét; és ezt a problémát nem tárgyalták soha mint történelmi kérdést, hanem mint a keresztyén tapasztalat és lelkiesség bizonyoságát. Az első keresztyének előtt a feltámadás problémája úgy áll, min a tényeknek és a hitnek erőssége, amely kettő szoros szolidaritásban van egymással és összefoglalódik ebben a formulában: „Krisztus feltámasztatott“, ami egyfelől kifejezi a földre való visszatérés ideáját, másfelől az örökélet végleges diadalát a halál felett és végül a kettőt együtt, egyszerre.

E füzet második tanulmánya Franck Sebestyénről szól A. Koyré tollából. Szerző rámutat arra, hogy bár Franck kezdetben Luther híve volt, de alapjában véve sohasem volt lutheránus. Mint bölcész sem volt egészen eredeti, sem mély filozofus. Mindenféle bölcészeti eszmének a hatása alatt állott; mesterei voltak azonban Erasmus, Pirkheimer és Thamer. Ezeknek műveit tanulmányozta főképen, s ezek hatása alatt fejtette ki bölcészeti elméleteit Istenről, a világról és Krisztusról. Előtte Isten és a világ egyé olvadt. Isten minden, minden mindenben, a látható és láthatatlan dolgok állománya, lényege, élete. Az ember is isteni lényegű, akit Isten a semmiből teremtett. A világról szóló felfogásában azt vallja Franck, hogy az tele van erkölcsi romlottsággal, s arról volt meggyőződve, hogy ennek a világnak el kell pusztulni és ennek romjain egy egészen újnak kell felépülnie.

A harmadik tanulmány Victor Cousinról és tanítványairól szól 1840 körül. Írója Jean Pomier úgy állítja elénk Victor Cousint, mint aki korának szellemvilágában domináns volt, úgyszint mint professor, úgyszint mint prédikátor, úgyszint mint adminisztráns. Tanítványai körében pedig mindig ezt az evangéliumi ígét hangoztatta: „menjete el és tanítsatok minden népeket“.

A füzet további részeiben olvashatjuk a következő dolgozatokat: Th. Gerold: „Az egyházi atyák és a zene“. Ebben olvashatjuk azt a megállapítást, hogy a keresztyénség első idejében a kultikus zene egyformán érdekelte a theologusokat és a muzikologusokat, akik énekeikkel azt a célt szolgálták, hogy lelki közösséget éreztessenek az isteni és emberi között és felkeltsék a szíveben a felebaráti szeretet érzését. — Azután következik Ch. Mugler dolgozata: „Megjegyzések a Makkabeusok második könyvére“. Írója a könyvben előforduló szavak statisztikáját tárgyalja és a könyv szerzőjének kérdését fejtegeti.

A 6. számban, ami a múlt évi utolsó szám, először Jean Baruzi tárgyalja Luthernek a Zsidókhöz írott levél kommentárját. A kom-

mentár keletkezése 1517 húsvétól 1518 húsvétig terjedő időre van jelezve és benne rámutat Luther arra, hogy bár páli gondolatok vonulnak végig a levélen, de az eredeti szövegezés nem Pál apostóltól ered. Alaptémája pedig az, hogy Krisztus nélkül, sem a törvény, sem az áldozat, sem a profétálás, sem az angyalok szolgálata nem elegendő az üdvösséghez. És mert Krisztus a mi főpapunk, bizalommal jelenhetünk meg a kegyelem trónja előtt, hiszen Krisztus nem ellenünk, hanem értünk munkál magára vévén a mi bűneinket. Ez a levél Luther szerint a hitnek éneke, amely hallásból vagyon és isteni munka. Erre vonatkozólag a levél spiritualis része a 11. rész 6. verse, ahol a levél szerzője eképpen szól: „hit nélkül pedig lehetetlen Istennek tetszeni, mert aki Isten elé járul, hinnie kell, hogy ő létezik és megjutalmazza azokat, akik őt keresik.“ — Az egész mű különben egy bizonyág Luther exegetikai gondolkozásáról.

A következő értekezés néh. Ed. Lehmann lurdi egyet. tanár tollából ered és szól a dán protestantizmus két reformátoráról: Kierkegaardról és Grundtvigról. Ez a két reformátor munkálkodott azon, hogy Dániában megújuljon a keresztyénség és a vallásos élet.

A harmadik értekezésben Mihalcescu bukaresti theol. tanár értekezik Cyrillus Lukáris patriarchának kálvinista eszméiről, amelyekkel kálvinizálni akarta egyházát, illetőleg közelebb hozni a kálvinizmushoz. Cyrillus a maga eszméit egy kis könyvben fejtette ki, amely 18 fejezetből áll és szől ezekben a Szentlélekről, amelyről azt állítja, hogy az Atyától származik a Fiún keresztül. Ezzel az állítással mintegy áthidalni akarta a katolikus és görögkeleti felfogást. Aztán beszél a Szentírásról, mint Istennek művéről. A 3-ik fejezetben szől a predestinációról teljesen kálvinista szellemben, a 4., 5., 6., 7. fejezetben szől a bűn eredetéről, hol orthodox, hol pánkeresztyéni értelemben. A 8. fejezetben beszél Krisztus közbenjárásáról Isten és emberek között, protestáns felfogással mondván, hogy csak ő egyedül a közbenjáró. A 9-ik fejezetben ugyancsak kálvinista felfogással a Krisztusban vetett hitről beszél. A kálvinista felfogást ugyancsak visszatükrözik a 10-ik, 11-ik, 15—17-ik fejezetek, amelyekben azt fejtegeti, hogy halandó ember nem lehet az egyház feje, ennek tagjai pedig csak kiválasztottak, végül Cyrillus is csak két sákramentumot ismer el: a keresztséget és az úrvacsorát. — Cyrillus tehát úgy tekintendő, mint aki létrehozni akarta a protestáns és ortodox egyházak unióját.

A kritikai részben a strasbourgi protestáns liturgia eredetéről szőló tanulmányt olvashatjuk.

A *folyó évi 1. szám* Paul Humbertnek: Nahum próféta könyvének problémája c. értekezésével kezdődik. Eszerint a Nahum könyve történeti bizonyíték az assyr uralom végéről. Azután dokumentum Juda liturgiájáról és kultuszáról.

A következő értekezésben V. Monod szől az „Egyetlen Istenhez vezető két útról“ és reámutat arra, hogy az Istenről vallott keresztyén felfogás eredetiségét és erejét a zsidó vallásos tradíció és a görög bölcsesség közötti érintkezési pontokból veszi. Ugyanis mind a görög nép eljutott az egyetlen Istenről vallott hithez, csakhogy különböző utakon. Más a próféták „forrása“ az egyetlen Isteneszmét illetőleg és más az Aristotelesé. — Erről a két felfogásról, mint két útról értekezik Monod, reámutatván végül arra, hogy ebből a két különböző felfogásnak az összesűrődéséből, hogyan keletkezett és fejlődött ki az Istenről alkotott keresztyén hit.

A füzet további részében olvashatjuk Glahn tanulmányát a Tritó Ezsaiás kérdésről és annak jelenlegi állapotáról, valamint

Konopések prágai egyetemi tanárnak tanulmányát, az új testamentomnak retorikai kérdéseiről és egy fejezetet M. Goguel: Jézus és a keresztyénség eredete c. művéből, amelyik Jézus életéről szól.

Mind a három füzetnek a végén gazdag könyvszemlélt olvashatunk az újabban megjelent theologiai tudományos könyvekről.

Dr. D. Gy.

Schule u. Evangelium. Zeitschrift f. Erziehung u. Unterricht. Hgg. v. D. Magdalene von *Tiling* u. P. Dr. theol. *Cramer* Gotha, 6. (16.) évfolyam

Weinhold: A ker. igehirdetés s a tanító személye a vallásttanításban című cikkében abból indul ki, hogy a Krisztusban megjelent kegyelem juttat ker. istenismeretre s az határozza meg a ker. vallásttanító személyét. A ker. élet annak következménye, hogy Isten emberré lett, az egyh. tört. ezért folytatott harc, a reformátorok emiatt kellett kiváljanak a római egyházból, ezt keresi a modern protestantizmus harca. Ennek elhanyagolása következményeit mutatják Kierkegaard és Tolstoj, akik közül az első válásos búskomorságba, a másik kétségbeesésbe, míg akik meglátták a testté lett kegyelmet, Augustinus, Luther, Dostojewsky megszabadultak. Senki erre a maga eszével el nem jutott. Ez nem idea. A ref. atyák azért írták, hogy csak ott van ker. egyház, ahol a testté lett Isten hirdették. Csak azért lehet ker. theologia, azért lehetnek dogmák, ker. vallásttanítás, ker. művészet, ker. élet. Minden tökéletlen a Krisztus visszajöveteléig s minden csak homályos es töredezett. Szüksége van a kegyelemre és bűnbocsánatra. Csak ez alapon lehet beszélni ker. igehirdetésről a vallásttanításban. A ker. vallásttanítás igehirdető tanítása azoknak, akik erre rá vannak szorulva, bármely formában történjék. A ker. vallásttanításnak amit Istenről tanít, *adva van*, a vallástud. alapon álló keresi Istent, mint az emberi kultúra csúcspontját. A ker. vallásttanításban nem emberi gondolatról van szó, tanítót és tanítványt Isten tanítja. Anyaga egyedül a Biblia. Ebben tanít bennünket a testté lett Isten a bűn, kegyelem s a halottak feltámadása felől. Ezért hívja magához a gyermekeket. Ezért a nevelő nem „személyiség“ a szó modern értelmében, mert a „személyiség“ a saját maga által képzett ember, hanem olyan valaki, aki hallotta a testté vált Istenről az üzenetet s átadja másnak. Minél jobban tudja ezt, annál tényszerűbbé, objektivebbé lesz, nem akar „példakép“ lenni, sem kegyességre kényszeríteni a gyermekeket, mert ez Isten helyébe állás lenne; ez üzenet előtt komikus ha valakit kérdés és felelettel akar Isten ismeretére vinni. A katechetiába nem tartozik a kérdés és felelet. Itt a Szentlélek tanít. A ker. tanítás is csak töredék. — A ker. egyháztört. nem a hősök tiszteletén, hanem Isten dicsőségén alapul, mert a történet a döntés helye, ahol a testté lett Isten színe elé áll az ember. Isten testté létele misszióra kötelez. Isten színe előtt mindenki egyenlő, más a tanítói tekintély is. Mikor a tanító a gyermek lelkében a tanítás eredménye után kutat, azt teszi, mint a gyermek, aki az elvetett magot mindennap újból felkaparja. A vetés sorsa Isten kezében van. A kegyelemtől függ.

D Magdalena v. *Tilina:* A *pedagogiai megbeszélés az evan. táborban* címmel írt cikkében azt állapítja meg, hogy az iskola-politikai kérdésekben s az evang. iskoláért folytatott harcban addig nem lehet állást foglalni, míg az ev. nevelés kérdésében egy ponthoz el nem jutottunk s az ev. pedagogia kérdését nem tisztáz-

tuk. Az iskola életében merülnek fel ezzel kapcsolatban kérdések, pl. hogy a sex. felvilágosítás, munkaiskolai elv, a klasszikus idealizmus hogy áll az ev. ped. szempontjából. Ma rohamos érdeklődés van a ped. kérdések iránt, az „evangéliumi pedagogia” jelszavával. Heckel, Schreiner, Bohne, Delekat, Eberhard, Müller, Cordier, Merz próbálják tisztázni a dolgot. De alig van két pedagógus, aki egyet értene az ev. ped. lényegére nézve. Ennek oka a két fogalom: pedagogia és evangélium, tisztázatlanságában van, van-e ev. szerinti nevelés: továbbá, hogy milyen viszonyban van egymással a képzés és nevelés, nevelés és tanítás; e mellett súlyos ellentétek, melyek bár megegyeznek a humanist. idealistikus nevelés-gondolat elvetésében nem tudják mit tegyenek a helyébe, elég-e csak az ember abszolutizálása ellen harcolni, vagy az emberről szóló egész felfogást revízió alá kell venni, vagy a nevelés mint ilyen, egészében vált kérdésessé.

Az evangéliumra nézve is, mindenki különféleképen gondolkozik. Az ev. hit tartalma felett is különbözőképp vélekednek, anniyval inkább arról, milyen viszonyban áll ez a pedagogiával. Egyik csak a legfőbb értékben látja az ev.-t, az érülettel a tisztá hitet, a tette való neveléssel az ev. erőt adó hatalmát állítja szembe. Világos, hogy az ev. ped. a ped. minden kérdését érinti. Végül némelyek az ev. ped.-t a gyülekezetben, egyházban képzelik el, másoknál az egyházzal való viszony nem fontos. Ezért a folyóirat foglalkozik az ev. ped. egyes képviselőivel. Legelőször *Bohne: Az Ige és a tanítás* c. könyvét ismerteti, mely az idealizmus pedagogiájával száll szembe, s melyet a dial. theol. vallástanítási módszertana gyanánt néznek. Bohne azok közé tartozik, akik a háború után a kultúridealizmus összeomlásán mentek át, így a kultúra és keresztyénség kibékíthetetlen ellentétét meglátták; Nála a vt. arra szolgál, hogy a gyermeket beállítsa abba a döntésbe, mely Isten és ember, Isten országa és kultúra közötti feszültségben engedehetetlen. Ezért egyik oldalon az embert el kell ismerni a maga embervoltában, melynek lényege, hogy értéket keres. Ez a keresés, az értékekhez való ragaszkodás viszi a kultúridealizmusba, mellyel szemben a nevelő rámutat Istennek minden érték feletti valóságára. A humanista nevelés Istent az emberi rendelkezés körébe akarja bevonni. Ezzel szemben áll a másik sarok, Isten valóságának minden emberitől való különbsége elismerése. Az Isten előtt való meghalásban az ítélet alatt levő emberrel a kultúra is meghal, hogy a kegyelemben, az engedelmisségben Isten előtt (von Gott her) éljen az ember a kultúrában. Ez a nevelési munka nagy megütközése így áll a munka a krízisbe. A nevelés az ige hirdetésével történik, mely az ember kezében ismét emberivé válik s ez a nevelői munka másik krízise. Ezt nem szabad látszatmegoldásokkal (dogmatikus vagy humanisztikus) megoldani, hanem elfogadni kell. — A Bohne felfogásának az a hibája, hogy Isten immanenciáját és transcendenciáját összevegyíti s így a vallást is Isten és ember egvüttes cselekvésének fogja fel, mely a ker. idealizmus álláspontja, mely Istent egy zárt világnézeti rendszerben fogja fel, s így az embert teszi ismét a középpontba. Így a munka egy állandó kettősséget mutat, hol a teljes ellentétet Isten és ember között, hol lehetőséget az ember önállóságára, s a humanist. nevelést is hol elfogadja, hol elveti. B. tehát féluton megállt az idealizmussal való leszámolásban. Az idealist. Istenfogalmat feladta, de az emberről és világról szóló felfogása maradt. A vallástanításban B. a döntés kérdésre helyezi a fősúlyt, mely a gyereknél fejlődési foka szerint történik. Ebben a kérdésben súlyos hiba, hogy megmarad a nevelés humanisztikus felfogásánál, holott az egész

nevelési munkának más értelmet kell adni. Az emberről szóló idealisztikus felfogás eredménye, hogy e za döntés kiszakad az üdvtörténet összefüggéséből, mert a Biblia világába az idealist. ember csak akkor tud belépni, ha szabadon dönt Isten igénye mellett. B. megszükiti az igehirdetést, mikor azt csak a Jézus tanítására korlátozza, s a döntésnek a Bibliával való kapcsolata megszakításával törvényt csinál az evangéliumból. A döntés már megtörtént, a Krisztus váltságával, az Isten munkája, míg itt emberi munkának tűnik fel. Ezt csak a kiválasztásról szóló tannal s az abban való hittel lehet meglátni. Így a döntés tulajdonkép a saját személyisége felépítése lesz. Végül a döntés ilyen felfogása kiszakítja a gyermeket s a tanítót is az egyházi közösségből. A tanítás módjaira nézve elgondolásai nem felelnek meg a gyakorlatnak s itt is z idealist. elgndolás uralkodik.

Ugyancsak az ev. pedagogia kérdésével foglalkozik *Beckmann* ismertetése *H. Schreiner: Hitből való nevelés* c. könyvéről, mely azt tűzi ki célul, hogy minden nevelési formának a hithez való feloldhatatlan kapcsolatát keresse fel. A könyv megállapítja, hogy minden ped. gyökérkérdése *az emberről való felfogás*, melynek antropologiai előfeltételeit teszi kritika tárgyává az ideáлизмussal és reális humánizmussal szemben, melyet a világ pusztá immanens felfogásán alapulnak. Minden hum. szemlélet alapja a teremtő ember, a személyiség. Az evang. is ismer teremtő vonást az emberben, ez a hit központi tényében az imádságban van. Itt az író tévedésben van, mret az ev. nem ismeri el az embert teremtő személyiségnek. Nem látja az ellentétet az ember ideálist. és „hívó” felfogása közt, s míg a subj. ideáлизмust elveti, a kritikai ideáлизмusnak esik áldozatul, mikor azt állítja, hogy a mi akaratunk egyesül az Isten akaratával, hogy az emberi akarat megteik teremtő erőkkkel, a mi a reformátori kegyelemfelfogással szemben katolikus felfogást árul el. Ugyanez áll a jóakaratról mondottakra is, mely a ref. hit szerint nem jóvá lett, hanem jó gyanánt elfogadott akarat. Az ideáлизмustól a hithez nem átmenet van, hanem egy összeomlás, nem átmenetről, csak a kijelentés kontingenciójáról lehet beszélni. Téves, hogy az Istennek való átadás. „természetes forrás” gyanánt hozza magával az új engedelmességet, „magától értetődő visszadaását a kapott ajándékoknak, a jócselekedetek „belső szükségét.” Ez a hitfogalom a pietizmus hitfogalma, az élmény. Így a mű nem felel arra: mi az ember, ezért az antropologiai előfeltételei nem alaposak, aminek oka, hogy nem veszi komolyan a teremtő Istenben való hitet. Egy ev. pedagógika, mint tudomány feladata kimutatni a *hit és nevelés* közötti *kapcsolatot*, kimutatni, hogy ez a kapcsolat *feloldhatatlan* s hogy *mniden* nev. tevékenységet magában foglal. Schreiner szerint a nev. kiinduló pontja, alapja, gyökere, lehetősége, ereje és jogosultsága a hitben van s pedig a bűnbocsánatban való hitben. Szerinte nevelés csak közösségben történhetik, de igazi közösséget, teremtő közösséget csak Isten hozhat létre a kijelentés által, ezért a reformátori hit a bűnbocsánatról alapja minden nevelésnek. Schr. gondolatmenete helyes, de kivitele téved a *közösség* fogalmában. melyet ideális értéknek gondol, a *nevelés* fogalmában, melynek lényege szerint a közösség igényeinek továbbadása, amely megvan és megtörténik a bűnbocsánatban való hit nélkül is, és téved a *hit* fogalmában, mely szerinte Isten teremtő élete betörése az emberi életbe, minden közösséget alkotó teremtő aktus, mely azonban a reformátori hitfelfogással nem egyezik. A hit e ref. felfogás szerint nem valami kész dolog. amije van „promissione”. ígértben bírja. tehát nem is alkothat igazi közösséget. A „hitből való pedagógiát” csak egy olyan theol. ped. tudja biztosan mely theologiaillag

meg nem terhelve a pedagógiát jogához juttatja, s reformátori alapon komolyan veszi a hit és a teremtő Isten fogalmát.

D. M. von Tiling: *A tekintély lényege és jelentése* c. cikkében *Gogarten: A tekintély megvetése ellen* c. munkájából indul ki, keresve tekintély kérdése megoldását a nevelésben. A tekintély ideálist. felfogása a „szabad ember” felfogásán épül fel, a szmeélyiség szabadsága gondolatán. A tekintély elleni harc vége az lett, hogy az ifjúság tekintély után vágyik. A tekintély különbözik a zsarnokságtól, benne a köteles vonása van s az egymásért való felelősség, mely elviselhetetlen lenne, ha nem Isten törvénye gyanánt fognánk fel. Így a tekintély alapja Isten kegyelmében van. Az ember nem autonóm, a szeretet törvénye áll felette.

Ziegnet P. arról ír, *Hogyan állítjuk oda Ábrahámot a tanításban?* Ez a kérdés függ attól, mi „a felfogás a hitre nézve. Ha azt egy képességnek tartjuk, mely az meberből fakadt, akkor Ábrahám az, akinek be szokták mutatni, egy „vallásos személyiség”; ez azonban ellenkezik a hit reformátori felfogásával, mely a kijelentésen alapul s a hitet úgy nézi, mint amelyet Isten ingyen ad övéinek. A kijelentésben az ember ki van véve a maga individualitásából s közösségbe van helyezve. Így kapjuk Ábrahám alakját úgy, ahogy az Irás mutatja. István vértanú beszédében úgy hivatkozik Á-ra, mint akivel Isten tett valamit, amit azonban a körültre levők nem értettek s nem akartak elfogadni. Pál is úgy nézi, mint akihez először intéztetett az ígélet, melynek mi is részesei vagyunk, akinek Isten magát, mint a *mi* Istenünk mutatja meg. A jelentőségét Pál abban látja, aki ő minden hívő számára, aki tehát Á. gyermeke, az a kegyelemben nyert igazság gyermeke. A Galata levélben azt hangoztatja, hogy Á. hite Isten munkája miérettünk; s így Á. személyét az ígéletből s pedig az őszövétségből és a Krisztusban való beteljesedésből érti meg. A zsidókhöz írt levél Á-t nem a hit, hanem az ígéletben való hit emberének rajzolja: a megelevenítő Istenben való hit emberének, aki, a hívőkkel együtt a várakozásban, reménységben él. Ez a kiválasztás hitére vezet vissza. Az őszövétségben a szövetség Isten-től indul ki, ezen épül a parancs és engedelmség. A parancs Isten akarata kifejezése, Isten követelése az, hogy megmaradjon az ő útján, Isten ajándéka az ígélet. Isten úgy beszél Á.-hoz, mint bűnőshöz, akit a bűn és halál felett kiemelt. Ezt már a teremtés története is írja, hogy Isten az embert a maga képére teremtette, vagyis, hogy az ember mindig magával szemben látja Teremtőjét. Az Izsákra vonatkozó ígéletben Á. látja a bűnből és halálból kimentett emberre vonatkozó ígéletet, s a megmentőt, a Messiást. Az Izsák áldozásában az egyház mindig a Krisztus halála és feltámadása előképét látta. Így Á. története csak az egyházban tanítható, mert útal a szentek közösségére, s csak úgy, ha nem történet-tanítás lesz belőle, hanem az elmondottak szerint magyarázzuk. Végül az író az I. Móz. 11—25. fejezetei vezető gondolatát adja.

Szinte egy teljes számát a folyóiratnak foglalja el az 1931. októberében tartott *pedagógia-theológiai konferencia* előadásai ismertetése, melyek közös problémája *Az ember valósága és nevelési feladatunk* kérdése volt. A konferencia a jelenlegi ped. alapkérdéseire ment vissza. Az első előadást *Beckmann* tartotta: *A pedagógiai akarat és a valóságos ember* címen: A mai ember a bolsevista emberképpel szembe a humanisztikus emberképet állítja. A ped. akarat a jelenkorban megrázkódott. Ma a világnézeti pedagógia uralkodik, melynek két formája van: az idealist. és a ker. pedagógia. Az *idealist.* ped. a nevelés feladatául az értékmegvalósulást vallja, s alapjául az ember idealistikus fogalma áll, az

ember valósága az értékek valósága. Így a tényleges ember helyébe egy tényleges embert állít, amilyen nincs. A *ker.* vagy *evang.* ped. szintén ezen épül fel. Az evangélium a legfőbb érték, Krisztus az erk. ideál megtestesítése. A jelenvaló világ az Isten világához úgy viszonylik, mint a levő a kellőhöz, melyre az embernek magát fel kell fejleszteni. Ezen felfogás a valóság idealistikus képét az értékefilozófiában immanenssé teszi. Erdeklődése nem a valóságos, hanem az ideális ember felé fordul. Ezekkel szemben Gogarten három tételére hivatkozik: 1. Az ember léte mint történeti lét mindig egy egymásba kapcsoltság, mellette állás a jelenben, egymásutánosság a nemzedékekben; 2. Mindig egy egymástól megkülönböztettség, szembeállítottság nem egyenlő emberek közt (pl. a nemek); 3. Mindig egy függésbe állítottság. A valóságos teremtmény határa a halál. A teremtmény valóságos teremtője ítélete alatt áll. Léte az ítélet által semminek állított lét. A halálnál megszűnik az emberségről való beszéd, ha Krisztusban a kegyelem nem szólana. *Jarusch K. A kultúrped. és a valóságos ember* c. előadásában a ped. alapját a struktúrpsychológiában és kultúrfilozófiában látja. Feladata a gyermeket a kultúra átadásával annak odaadó munkássává tenni. Az értékekkel betöltött személyiség nevelése egy szell. struktúr összefüggésben történik s a nevelés célja az erk. személyiség a kultúrközösségben. Ez a felfogás humanistikus alapon áll. Isten neki a történeti élet mélysége, az ember történeti lény, melynek existenciája történeti gyanánt érthető s mely az én-te viszonyban él. De ezen felfogás az ént csak a te mellé helyezi, nem teszi függővé tőle s a mással való viszonyban is középpontban marad. Az ember az alany, aki a történet ura, ahelyett, hogy egy fontos találkozásban a történet lenne úr felette. Így sem az emberi egymással kapcsolatban állás, sem az ember idői végessége gondolatát nem látja. A harmadik előadást *Gogarten* tartotta *Az erkölccstan problémája és a nevelés* címmel. Vizsgálja az emberek közötti tulajdonképeni viszonyok alapját, az ember igazsága kérdését, mely többé nem csak egy ismeretelméleti ügy, hanem annak kérdése, hogy az igazság rajtam történik-e meg, az emberi gonoszság megismerése kérdését, hogy az ethikai milyen viszonyban áll a ker. hittal. Végül M. v. *Tiling*, *A nevelés lényegéről és céljáról* beszélt.

I. L.

Szerkesztőségi és kiadóhivatali üzenetek

Olvasóinkhoz. Lapunk három számát kellett adnunk itt egy, nagyobb füzetben. Erre a lap bizonytalan anyagi helyzete kényszerít bennünket, mely nem tette lehetővé, hogy pontosan kiadjuk a számokat. Mikor ez összevonásért olvasóink elnézését kérjük, kérjük azt is, hogy az előfizetési díjak beküldésével tegyék lehetővé, hogy ezentúl a lap pontosan minden hónapban megjelenhessen. Reméljük, hogy előfizetőink e kérésnek igyekezni fognak eleget tenni és így lapunk, ha a jelen kisebb terjedelemben is, pontosan megjelenhet.

A kiadóhivatal.

Ravasz László.

Születése ötvenedik évfordulóján lapunk is háladással áll meg Isten előtt azon áldásokra gondolva, melyeket Ő általa eddig adott s amiket rajta keresztül ezután várunk egyetemes református egyházunk számára.

Mint lapunk alapítója először látta meg, hogy a református lelkipásztor önképzése, elmélyedése előmozdítására ezen az úton szükség van, s e lap hasábjain küzködött és tusakodott azért, hogy képzetebb, öntudatosabb, lelkibb lelkipásztori nemzedék állhasson Anyaszentegyházunk falaira.

Mint lapunk szerkesztője, professzora és pásztorja volt az erdélyi református papságnak. Professzora, aki komoly tudományos munkássága alapján bizonyosságot tett a lelkipásztori hivatás szentségéről, az ige áldott és felséges erejéről, az igehirdetés komolyságáról, a pásztori és tanítói munka képmutatás-nélküli, alázatosságban járó s dicsőségéről bizonyoságtételének tudományos komolysága utjában állt minden felületességnek, hívő mélysége minden nyegleségnek. Pásztorja, akinek a szivéből a hivatás iránti alázatos meghódolás tüze melegített fel minden lelket, mely hozzá közel jutott, s a hivatás méltóságával tudott vigasztalni minden csüggedőt.

Szeretettel és hálával érezzük Őt most is és ezután is közel azokhoz, akik ezen lap köré gyülekezve azt a munkát folytatjuk amit itt Isten kezdett általa.

Az Ige tükrében

„Ha nem hiszték, bizony meg nem maradtok.“

Ésaiás 7. rész 9 vers.

Ha...

A válságos idők szava ez. Maga a megtestesült bizonytalanság. Hányszor halljuk manapság ezt s éppen a megmaradással kapcsolatban. Megmaradunk, ha fordul a helyzet, ha lesz adósságkonverzió vagy infláció, ha nem veszítjük el állásunkat, ha kapunk kölcsönt, ha enyhül a gazdasági válság és így tovább.

Milyen hazugságok! Mind-mind a külső változásra építenek. Baj a politikai helyzet, baj a munkanélküliség, baj a pénztelenség, de az nem baj, hogy a szívünk tele van hitetlenséggel. Látszik, hogy nem az igazi, hanem csak a földi, testi megmaradáson csüggünk. Pedig voltaképpen csak a hitetlenség baj. Nélkülözésben, állástalanságban, pénztelenségben még mindig megmaradhatunk, meg tud örizni Isten, de hitetlenségünkre csak ez az üzenete, végzése: Ha nem hiszték, bizony meg nem maradtok.

*

Az természetesen kétségtelen, hogy Ésaiás csak az Istenben való hitre, bizásra gondolt. Ezt kifejezi már maga a szó is az eredeti héber szövegben (taaminu), de különösen kifejezi Ésaiás szelleme, lelkilete, mely egész könyvében tükröződik. Ha valaki, úgy ő az a próféta, aki mindent Istentől várt, a szent és felséges Istentől, akivel szemben az ember mást nem tehet az alázatos rábizásnál, ónatadásnál. Ahogy Mercier mondja: * az ő felfogásában „Isten minden s az ember semmi.“

Istennek ez a mindenek felett való, kizárólagos uralma s az embernek ez az egyedül Benne és nem másokban, egyházban vagy szent cselekedetekben való bizalma a igazi református keresztyénység. Ezt látjuk Luther hitében, Kálvin felfogásában s a mai reformátori theologiai gondolkozásban egyaránt leginkább.

Hát vajjon a mi életünkben ez-e a döntő vonás?

*

Ha nem hiszték, egyedül Istenben, bizony meg nem maradtok...

* Mercier—Muraközy: Israel prófétái. Bp. 1926. 53. oldal.

Nem hittek a júdabeliek, Ésaiás próféta királya és kortársai. Bizonytalan, válságos idő volt az is, a Krisztus előtti VIII. század. Júdára és Jeruzsálemre a testvér Izrael tört rá, a pogány szivekkel szövetkezve. Mögöttük ott áll az assziri veszedelm. Ésaiás királyt, népet egyaránt int: Ha nem hisztek, bizony meg nem maradtok. De Júda Akhán királlyal együtt emberi segítséget keres. Még a templom kincseit se sajnálja Akhán elprédálni, hogy hizelegve ajándékot küldhessen az asszirok királyának, Tiglát Pilézernek. Később ugyanez a hitetlenség nyilvánul meg a júdabeliekben, mikor Egyiptom hadiszekereiben biznak, az élő Isten helyett. (És. 31.)

Ha nem hisztek...

Nem hittek a zsidók, Isten üzenete után sem. És a feltételes, bizonytalan *ha*...-ból szomorú bizonyosság lett... bizony meg nem maradtak — Ésaiásnak ebben a jövendölésében Isten ítélete teljesedett be a választot népen. Izrael pusztulását még Ésaiás is megérte (722), egy századdal később odajut Júda is, de meg-nem-maradásuknak igazi, megdöbentő ma áll igazán előttünk a zsidó nép elvetésében. Nem véletlen az, hogy minden istenellenes eszmeáramlatban, mozgalomban zsidók járnak elől. Bármennyire is a világ urait látjuk bennük anyagi hatalmuk folytán, a pusztulás útján vannak.

Mert nem hittek Isten igéjének, mert nem hisznek a testté lett igében: Krisztusban.

És itt már szemben állunk önmagunkkal, akik ma olvasunk a Kijelentés könyvét, halljuk Isten üzenetét. Ha nem hisztek, bizony meg nem maradtok. Számunkra ez az ige teljesen megvilágítva és maradék nélkül: Krisztus. Ő a hit értelme és Ő a megmaradás értelme. Benne értjük meg, hogy bármi is hiányzik vagy elvész rajta kívül — panaszkodunk: hitetlenség. Benne van elrejtve az igazi élet, az igazi megmaradás. Az élet és halál, a lenni vagy nem lenni nagy hamleti kérdésre, mely alapjaiban rázza mai világunkat, Ő a felelet. Bizonytalanságnélküli, ítéleten felülálló, pozitív felelet. Krisztus e névben nincs *ha* és nincs *nem*. Több van, mint Ésaiás megsejtésében is, a maradék megtérése felől. Ez van:

Hisztek, bizony megmaradtok.

H. J.

A nevelés sorsa az evangélium világánál.

Évme megnyitó beszéd a kolozsvári ref. theol. Fakultás megnyitó ünnepélyén, 1932. október 2-án.

Amikor megállok ezen a helyen, amellyel együttjáró nagyobb munkára, súlyosabb felelősségre a nt. tanári Kar, a méltóságos Elöljáróság és a méltóságos Igazgatótanács elhívott és megbízott, s amikor végigtekintek a feladatokon, melyek itt várnak, meggondolom a felelősség súlyát, amit ez a megbízás hordoz és tekintetemet rávetem azokra, akik vezétele most még nagyobb mértékben nehezedik reám, a Salamon imádsága jut eszembe: „a te szolgád a te néped között van, amelyet te magadnak választottál” s csak a Salamon imádságával tudom kérni én is: „adj a te szolgádnak értelmes szívet, hogy tudja ítélni a te népedet és tudjon választást tenni a jó és a gonosz között, mert kicsoda kormányozhatja ezt a tenépede?” (I. Kir. 39:8,9.) S egyrészt, ha a feladatokra nézek, melyek a kormányzásban, annak kisebb és nagyobb kérdéseiben, a külső dolgok mellett a lelkek megismerésében, az egyesekért való nagy számadás kötelezettségében előttem állanak, ha arra gondolok, hogy itt minden egyes lelket támogatásban, munkában, imádságban hogyan volna kötelesség hordozni, érette aggódni, küzdeni, Isten előtt tusakodni — ezek a gondolatok mind csak a saját erőtlenségemre emlékeztetnek, mely ellen azon a hiten kívül, hogy Isten kegyelme mellette van annak, akit valamivel megbízott, csak az a bizonyosság ad erőt, hogy intézetünk főhatósága s különösen a főtiszteletű Püspök Úr, Elöljárósága és tanári Karában hűséges, testvéri szívek segítségével vesz körül. Legyen ennek a segítségnek a kérése az első szó, melyet itt hozzájuk, s egyuttal az ifjúság egészéhez is intézek.

De még e vigasztalás mellett is megmarad előttem az a félelmes és súlyos gondolat, amely a Salamon imádságában is kifejezést nyer, hogy *Isten népét ember nem is képes kormányozni*. Isten népe Istené, az Ő tulajdona, aki felett csak maga az Úr állhat igéje kormánypalcájával, akit Ő igazgat, sorsát, jövőjét, életét vagy halálát, diadalát és sikereit, élete egész alakítását nem ember tartja kezében, hanem mindenható Ura és Királya. S Isten saját népe az az ifjú sereg, mely most

azért áll itt előtte, hogy újból elkötelezze magát szolgálatára, újból felvegye e szolgálatra való előkészület felelősségteljes munkáját. Reájuk vár az a kötelesség, hogy Isten gyermekeit a gyülekezetekben majd vezessék Isten félelmében és tisztelőben, hogy legyenek bizónyságtévői, pásztorai, papjai Isten sokat sujtott népének. Lehetséges, vállalható feladat-e ez? Olyan feladat-e, melyet álmódó, ifjúi célkitűzések csillogó légváraival lehet egyszintre állítani? Olyan cél-e, melyet több más mellett kitűzhet magának az ember, mely elé a biztos siker magabizó lendületével vetheti oda magát, vagy olyan, mely előtt meg kell torpannia és le kell mondania minden reménységnek? Van-e kilátása, célja, reménysége ma, odaadni magunkat a nép nevelésére, lehet-e várni áldást ebben a munkában, mikor kiábrándult lelkipásztori életek siralmakat hangoztatnak az eredménytelenség és a munka hiábavalósága felől? És lehetséges-e bizni abban, hogy ez az intézet, vagy bármelyik más a benne folytatott nevelő munka folytán tehet valamit, hogy nemcsak künn, hanem itt benn is áldás koronázza a munkát?

Ez a kérdés, a *nevelés sorsának kérdése*, a jövő, az ifjúság, a világ és az egyház egyik legsúlyosabb kérdése, amely kérdést itt az *evangélium világánál* kell megoldanunk. Mert bár sok helyen fel van vetve ez a kérdés, bár tusakodnak vele mindenféle tudományos álláspontokról s megoldásában a felszínes optimizmus épen úgy szót kér magának, mint a keserű lemondás, mégis egyetlen hely sincs, ahonnan igazán szembe lehessen nézni vele csak ez, ahonnan Isten szava hallik, s egyetlen módon sem lehet beletekinteni, csak az evangélium világítása mellett. És a keserű lemondás, ami ebben a kérdésben olyan sokszor nyer kifejezést, épen úgy, mint a felületes magabizás, azért fogja be hinár gyanánt a lelkeket, mert ezt a kérdést nem ezen világosság vezetése alatt nézik.

A nevelés sorsának ez a bizonytalansága nem helyi, vagy idői körülményeken alapul s nem azoktól függ. Nem a jelen idők háborgó, tusakodó karaktere okozza, nem a mai ember kiábrándultsága, a jövőre való építés lehetetlensége, az eddig szilárdan álló alapok megrendülése, nem külső körülmények és feltételek. Ezek a felszínen levő okok és jelenségek csak mutatják, ma világosabban, mint eddig, hogy a nevelés maga önmagában hordozza bizonytalanságának okát. Sőt, e mellékes, kísérő jelenségek sokszor épen elleplezik a valódi bajt és arra ösztönöznek, hogy annak okát a felszínen keressük és orvoslásáról is csak a felszínen gondoskodjunk. Sokan hiszik azt, hogy a külső helyzet javulása, az emberiség felzaklatott lelkének csillapodása, jobb módszerek, alaposabb vizsgálatok, a lélektani kutatások újabb eredményei megszabadítanak attól a bizonytalanságtól, mely a nevelés előtt áll, s

visszahelyeznek arra a boldog, régi alapra, mikor minden olyan világosnak, szilárdnak és biztosnak látszott s mikor az ember ebben a kérdésben is azt hitte, hogy az eredmény és a munka áldása az ő akarátán kívül semmitől sem függ. Pedig ezzel szemben úgy a dolog, hogy minél mélyebben tekint az ember a dolgok és kérdések mélyére, annál megdöbbenőbbnek kell látnia, hogy itt teljes homály és bizonytalanság veszi körül, s annál inkább kell számolnia a tehetetlenség tapasztalásával.

A nevelés lényegében rejlik tehát e bizonytalanság forrása és pedig abban, hogy a nevelésben a cél gyanánt előttünk álló követelése Istennek és az ember ömagában való gyarlósága és tehetetlensége egymással kiegyeztetetlen, reménytelen kettőséget mutatnak fel. Minden nevelés, mely nem akar megalkudni egy alacsony, hétköznapi cél beállításával, vagyis más szóval, amely az ember elé valamilyen, a jelen helyzetnél magasabb rendeltetést akar kitűzni, vagy elismerni, szükségképpen jut e kettőség, ezen tragikus ellentét tudatára s vele a nevelés sorsa bizonytalanságának elismeréséhez. Nem lehet látni, csak kicsit öszinte lélekkel is ezt az ellentétet, mely Isten változhatatlan követelése, az általa adott és kitűzött emberi rendeltetés és az ember valóságos helyzete között van s minél komolyabban veszi a maga hivatását az, aki emberi lelkek vezetésével van megbizva, annál világosabban látja, hogy az egyetlen igazi akadály, mely munkája előtt fennáll ebben az ellentétben van, s ebből származik minden egyéb.

De ez az ellentét nem a nevelés ellentéte csak, hanem magának az egész emberi életnek az ellentéte. A törvény és bűn harca, mely ott dul az emberi lélekben, mely Isten örök törvényével megítéli és kárhoztatja az ember minden cselekedetét, akarását, gondolatát, kilátástalanná teszi, hogy az ember ennek megfelelőhessen, reménytelenné teszi életét, ez a harc a nevelés számára is lehetetlenné tesz minden az emberből kiinduló s az emberre támaszkodó munkát. Nem csak a szorosabb értelemben vett nevelés nehézsége ez, hanem minden olyan munkának, mely e két ellentét között öröklődik, tehát az ige hirdetésnek, lelkigondozásnak is. Mindenütt, ahol Isten ezen akarátát tisztán akarják hirdetni, ahol arra törekednek, hogy emberi lelkek hallják meg Isten szavát, vegyének tudomást arról a feladatról, melyet Isten eléjük szabott, ahol lelkek vágyanak a szentség és tisztaság azon mértéke után, melyet eléjük rendeltetésük állít, határt szab ennek ez a halálos, elkerülhetetlen ellentét.

A nevelés természetesen akar ebből a meglátott ellentétből menekülni. Ezért táplál magában illuziókat, melyekkel vigasztalni akarja magát és fel akarja oldani a munkáján nyugvó íélet súlyát. Néha azzal bíztatja magát, hogy vég-

eredményben mégis az embertől függ a nevelés sorsa, s hogy ezt különféle módszerekkel lehet biztosítani, s mikor ezt hiszi, görcsösen kap újabb és újabb eljárásokhoz, azoknak varázserőt tulajdonít, tőlük reményel mindent, s az igehirdetés, gyülekezeti munka, vallásos nevelés új és csálhatatlan hatású eljárásairól ábrándozik. Máskor a moralizmus idolájához fordul, Isten valóságos akaratát előírások, cselekvési formák, rendelkezések és szabályok emberi kötelezésévé akarja változtatni s azt hiszi, hogy ezek betöltésével vagy betöltetésével kimenekült az ítélet alól. Majd az idealizmus délibábjai után fut, ragyogó képeket fest magának kiszínezi azokat, célokat tűz ki, melyek csillognak a távolból, de megfoghatatlanok és eloszlanak, ha közel ér hozzájuk az ember, s ezekből állít bálványokat saját maga elé. Jelszavakat hangoztat, vagy jalszavakká tesz komoly parancsokat azért, hogy ne kelljen meglátni a tragikus tény, a lesújtó tapasztalatot és ne kelljen emberi göggyének bevallani a tehetetlenséget. Végül néha a kiábrándultság és kétségbeesés hangulata kísérti azokat, akik a lelkek gondozása munkájával foglalkoznak s azt hiszik, hogy ők már látják a nevelés sorsának tragikumát, pedig ezek sem látnak mást, csak saját magukat s a befektetett fáradság, az elpazarolt hiábavaló erő kinoseit siratják. Pedig míg a valódi ellentét látása fel nem dereng a lelkekben, addig nincs megtörve az emberi göggy, addig minden kísérlet újabb lebírhatalan nehézségek és kísértések közé vezeti az embert. Minden nevelői munka, mely le akar mondani Istennek elének írt akaratáról, akár úgy, hogy emberi célokkal cseréli fel azt, akár úgy, hogy kétségbe esik felette és felhagy a munkával, magában megsemmisül és felbomlik.

A nevelés sorsának ezt abizonytalanságát az evangélium világosságánál tekintve, azt találjuk, hogy ebben a világításban az ellentét nem elenyészik, nem csökken, hanem még világosabbá és mélyebbé lesz. Az Isten ígéje, még élesebben mutatja meg az Isten akaratát és az ember közötti kibékíthetetlen ellentét valóságát s ezzel minden nevelői munka számára megadja azt a kiinduló pontot, mely számára nélkülözhetetlen. Csak a valóságnak e világos látása szabadíthatja meg a nevelés munkáját minden illuziótól és emberi agyrém-től, melyek örvényébe egyébként beleesik. Így lehet elfogulatlanul és hamisítatlanul meglátni az ember igazi rendelkezését, azt a célt, aminek munkálására a nevelés elé Isten feladatokat tűzött ki, amely cél nem emberi ábrándok légvára, hanem Isten akaratának valóságos kötelező, felettünk álló isteni ténye. Az egyháznak, mely különösképen van megbízva e feladattal, ez azt jelenti, hogy minden nevelői ténykedésében Isten ígéjében adott eme szilárd alapra kell építenie, óvakodnia kell minden olyan célkitűzéstől, mely

emberi gondolatokkal kapcsolja össze, vagy helyettesíti az ígében adott feladatot. De épen így a valóságra figyelmeztet az evangélium a gyermekkel kapcsolatban, akit az ige fényében lehet igazán megismerni a maga reális valóságában. A gyermek, az ifjúság, a nép megismerésére való minden törekvésünk hibás, annak minden eredménye téves és megbízhatatlan lesz, reáfordított munkáink kárbavesztett és félrevezető konstrukciók, ha nem nézzük ezeket az Isten ígéje reális, határozott és félreérthetetlen mevilágításában. Ezért lehet nagyon szép és megvesztegető megállapításokat tenni a gyermek szellemi alkotásának, a nép lelkének, viszonyainak, gondolkodásának megrajzolásában, de amelyek csak üres játékká válnak, ha hiányzik belőlük a tényszerűség, hiányzik az a legfontosabb alap, melyből e mellékes jelenségeket magyarázni, megérteni lehessen. S a nevelő, a lelkipásztor szerepét, munkáját is az Isten ígéje tisztázza. Ez nem engedi érvényesülni az uralás, a nevelő, a lelkipásztor hatalma, tekintélye gondolatát, mellyel szemben csak Isten ural ebben a munkában, s tekintélye, hatalma csak Isten Lelkének van. A nevelő így szakíthat a cselekedetből való igazság elvével, mely a saját munkáját, eredményeit, lért sikereit tartja munkája igazolásának s ezekből várja nyugodt öntudattal az elismerést, erre építi érdemei épületét, — nem, Isten nem ismerhet el érdemeket, ember nem tolhatja oda magát teremtő munkás gyanánt Isten mellé, vagy fölé, az ember csak szerző, mely által Isten Lelke dolgozik s végrehajtja azt, amit Ő akar. De a kudarcok és sikertelenségek megoldása is ebben van, Isten akaratában, mely szuverénül ad, vagy nem ad eredményt a munkának, melyet nekünk teljes hittel és engedelmességgel kell végeznünk.

Ha most Isten ígéje az a világosság, mely tisztán megmutatja a feladatot, mely előttünk áll, azokat, akik reánk vannak bízva, s a mi szerepünket a munkában, e munka sorsára nézve, melybe az ige követelése és az emberi tehetetlenség összeütközése nyomja rá a maga tragikus bélyegét, az ígének az a tanítása igazít el, mely a kegyelemből való váltáságról és bűnbocsánatról beszél. A bűnbocsánat oldja fel az ellentétet Isten követelése és az ember tehetetlensége között, de nem úgy, hogy a követelés mértékét szállítja le az emberhez, sem nem úgy, hogy az embert összeroppantja és megsemmisíti a betölthetetlen követelés súlya alatt, hanem úgy, hogy eleget tesz Isten Fia az ember számára elérhetetlen feladatnak s ez elégtétel számíttatik e az ember részére. Ha nem lenne bűnbocsánat és nem lenne kegyelem, akkor így a nevelés munkája is nemcsak kilátástalan, hanem egyenesen elvesztett munka lenne, melyet nem volna érdemes végezni, hiszen minden aktusa csak világosabban és világosab-

ban mutatná a reménytelen küzdelmet. A nevelés és minden e körbe tartozó munka csak a haragot gyarapítaná, Isten bűn feletti haragját tenné nyilvánvalóbbá az ember előtt. De Isten ígéje szól arról, hogy Isten az Ő Fiát küldte azért, hogy a kegyelem által való váltság munkáját végrehajtsa értünk. Ebből a kegyelemből élünk, ebben a kegyelemben, „az Úrban“ folyik a nevelés munkája, melyben a nevelő, a gyermek, a lekipásztor és nép nem önmagában, hanem ebben a Krisztusban lett váltságban keresi élete és munkája igazságát. Hatalma nincs arra, hogy jóvá tegyen valakit, siker és eredménytelenség Isten kezében van: de hisz abban, aki az istentelent meg akarja igazítani s e hite tulajdonítatik neki igazsággul.

A kegyelem ezen üzenete az, amiről ez áldott intézetben együtt akarunk bizonyosságot tenni s aminek csodálatos útjait együtt akarjuk kutatni ez év folyamán is. Áldott és csodálatos ajándéka Istennek, hogy erre nekünk e zivataros időben lehetőségeket nyújt, de komoly és súlyos felelősség azokon, akik e lehetőséget megbecsülni, ez alkalmakat engedelmesen felhasználni elmulasztanák. Boldog megbízás azok számára, akiket sok más, náluknál nem rosszabb társaik közül azért hívott ide ez évben először az Úr, hogy e dicsőséges feladatra elkészülhessenek. Milyen nagy háládatossággal, milyen alázatos elszánással, milyen kitartó munkával és hűséggel kell igyekeznetek e megbízást elfogadni és naponta azért hálát adni. Milyen komolyan kell készülnie mindenikötöknek arra, hogy a kegyelem Lelkét el ne oltsátok s hiábavalóvá ne tegyétek azt a tervet, melyet Isten számotokra kinyilvánított. Ez legyen ebben az évben állandó törekvésünk, ez legyen alázatos imádságaink tárgya.

Ezzel az 1932—33. isk. évet, a Szentháromság egy igáz Isten segítségül hívásával megnyitottnak nyilvánítom.

I. L.

Magyar református lelkipásztorok munkája a csehek közt 150 évvel ezelőtt.

II.

„Az Út” számára írta dr. Rican Rudolf, cseh lelkipásztor.

A megelőző cikkben láttuk, hogy miként ment ki több ifjú magyar lelkipásztor elhagyatott testvéreikhez Cseh- és Morvaországba, hogy szolgáljanak nekik Isten igéjével. Lássuk most életüket és munkájukat magukválasztotta új hazájukban.

Valóban idegenek voltak új gyülekezeteikben. Sok nehézség várt rájuk az idegen szokású és hagyományú nép közt. Magasabb társadalmi osztállyal nem volt kapcsolatuk: egyszerű nép alkotta a cseh gyülekezeteket. Ismeretlen nyelvű néphez jöttek, — hogy fognak prédikálni nekik? A gyülekezetek szervezetileg a kezdet kezdetén álltak: nem volt templomuk, papilakjuk, iskolájuk, vagy éppen egyetlen alkalmas szobájuk sem, ahol a lelkész megtelepedni s dolgozni tudott volna. Papilakul kicsi, szegényes, gyakran fából vert házikó szolgált. Fizetésük a lehető leggyengébb volt, 300 forint, ami akkor a római kath. egyházban a legegyszerűbb kápláni díjazásnak felelt meg. A hívek egyáltalán nem voltak ahoz szokva, hogy papjaikat fizessék, minthogy a róm. kath. lelkészeket rendszeren csak némi terménnyel és stórával támogatták, rendes fizetésüket csak hűbér-uraiktól nyerték. A protestánsok pedig, amelllett, hogy lelkészeiket patrónus hiányában maguk javadalmazták, kétszeres stóráat fizettek, saját papjuknak is és a helyi kath. papnak is. A földesurak, áll. hivatalnokok, a róm. kath. papság és nép általában ellenséges indulattal voltak a prot. egyház iránt. A prot. lelkipásztorok gyülekezeteikkel együtt sok szidalmat, bántalmat s néha üldözést szenvedtek a fanatikus nép részéről. A magyarok közül sok nemesi származású volt, most pedig a szó szoros értelmében nem volt becsülete a társadalmi életben. Végül a nép lelkesedése sem volt kitartó s az anyagi támogatás készsége a nehéz időkkel nem tudott lépést tartani.

Nem csoda, hogy ilyen körülmények közt több magyar lelkipásztor túl nehéznek találta a munkát. Néhányan közülük vissza is tértek pár év alatt. Voltak, meg kell vallanunk, olyanok is, akak rendetlen életükkel, iszákosságukkal megbotránkoztatták gyülekezetüket. De a jobb rész legyőzte az új munka nehézségeit, hittel és jó lelkiismerettel birván (I. Tim. 1:19.). Sokan ottmaradtak, körülvéve az általuk szolgált és vezetett nép szeretetével. Szorgalmasok és állhatatosak voltak. Bár alig bírták a nyelvet, prédikáltak cseh nyelven. Prédikációikat

megírták magyarul, majd szótár segítségével lefordították csehre — egész hetet betöltő munka volt ez. Felhasználták latin tudásukat is: *Végh*nek pl. néhány hónapig volt egy diákja, aki persze nem tudott magyarul, de kifogástalanul latinul; ez az ő latinul megírt beszédjét átfordította csehre, úgy, hogy *Végh* elmondta cseh beszédjét az istentiszteleten, sokszor egész mondatokat nem értve belőle. Még kollégái is kölcsönvették olykor a beszédeit. Aztán hamarosan megtanulták a cseh nyelvet, noha ez nem könnyű dolog a magyar embernek. Természetesen egy kissé mindig idegenes hangsúllyal ejtették azt ki, ami a cseh hallgatóság előtt később úgy tűnt fel, mint valami szent nyelv. A katolikus nép csudálta, hogy ily hamar megtanulták a nyelvet s azt mondta, hogy az ördög kellett, hogy segítsen nekik. Néhány magyar lekipásztor azonban azzal sem elégedett meg, hogy prédikált és gyülekezetét vezette — nem egy közülük hasznos vallásos könyveket is írt cseh nyelven. Cseh- és Morvaországban az elmúlt 160 év alatt (1620. óta) nem jelenhetett meg protestáns könyv. A cseh száműzöttek Németországban és a tót protestánsok Magyarországon természetesen kiadták több ízben is cseh nyelven a Szentírást, úgyszintén tekintélyes számú népies vallásos íratot, de a buzgó magyarok szükségét érezték új könyveknek, részint a nép hitvallásos nevelése, részint az istentiszteleten való felhasználás céljából. Így aztán megpróbálták könyveket írni. Az a cseh diák, aki *Végh*gel lakott volt (neve *Václav Kramerius*, később jólismert író és kiadó) segítette őket ebben. Vele *Végh* lefordított (már 1783-ban!) egy magyar „Ágendá“-t és írt egy „Rövid előkészítőt az Úrvacsorához ifjak számára.“ *Kramerius* aztán átment *Lysá*-ba, *Szalay*hoz, ki vele 1783. telén lefordította csehre a *Helvét Hitvallást*. Említettük már, hogy *Szalay* gyenge és beteges volt, 1784. május 12-én meg is halt *Lysában*, tüdőhájban. Magyar lekipásztortársai nagyon szerették, úgy állt előttük, mint az igazi szolgálat és áldozat példája. *Végh* később kiadta a nép számára az ő „*Keresztyén imái*“-t, melynek most 1927-ben jelent meg a 13-ik kiadása. Ebben az időtájban (1796.) fordította le *Blazsek* moráviai lelkész is magyarból csehre *Szikszay* György „*Keresztyén tanítások és imádságok*“ c. könyvét, melyet szintén állandóan használtak a cseh protestáns családok; máig négy kiadást ért el. *Szalay* és mások szintén írtak hasonló imakönyveket, kátékat stb., sőt verseket is (*Soltész* Gerson). Ezt az irodalmi munkát a gyülekezet-szervezés nagy nehézségei közt végezték, legyőzve a kedvezőtlenégeket és élve szegénységben. Gyülekezeteik számára, könyveik kinyomtatására kaptak ugyan olykor segílyt a magyarországi protestánsoktól, (különösen a nemességétől); de rendszerint csak saját pénzükön adták ki könyveiket.

Mind Végh, mind Szalatnay hagytak hátra leírást munkájukról. Így tudjuk, hogy Végh, aki 1830-ban halt meg Csehországban, élete vége felé, kissé csalódott volt, úgy érezte, hogy a cseh születésű ifjabb lelkipásztorok háttérbe szorították. A szerény Szalatnay 1827-ben halt meg, miután a legjobb harmóniában élt szegény gyülekezetével s fiát utódul hagyta gyülekezetében (ifj. Szalatnay János 1877-ben halt meg.) A többi lelkipásztorok is életük végéig helyükön maradtak s a hívek becsülő szeretete közt hunytak el: *Tardy* Mózes 54 évig dolgozott Libicén, Szt. Adalbert szülőhelyén; *Baka* László 1810—1820-ig cseh szuperintendens, 37 évig élt Horátev-en; *Kazay* János korán meghalt Chleby-ben, kivánságához képest a templom ajtaja elé temették el, mivel a 84. Zsolt. szavai szerint Isten házának küszöbéhez annyira ragaszkodott. Vauovice-ben, Brno-hoz közel, 1796—1824-ig munkálkodott *Nagy* György; majd fia, Sámuel, (később kiváló moráviai ref. szuperintendens), 1824—1863-ig; 20 év múlva ennek fia, Lajos került oda; végül az ő halála után a negyedik Nagy, *id. Nagy* Kamil, lett az utód. Láthatjuk, hogy ezt a családot mennyire becsülték nemzedékeken át. A magyar lelkipásztorok közül sok cseh leányt vett el és ezen az úton is kezdtek beleolvadni az új hazába, noha első fiának a legtöbb a Gerson nevet adta (lásd: II. Móz. 2:22). Némelyikük gyermekét Magyarországra küldte theologiai tanulmányra; ezek visszatérve folytatták apáik munkáját. Szalatnaynak pl. mindhárom fia lelkipásztor lett, lányai közül három ment férjhez cseh lelkipásztorhoz. A későbbi időkben sok Szalatnay foglalt el kiváló helyet a cseh ref. egyházban, egyikük ma szénior Kutná Horában (Kuttenbergben). A *Tardy*, *Soltész* és *Molnár* családok tagjai szintén nemzedékeken át állottak a cseh egyház szolgálatában. Egy *Soltész* ma lelkipásztor Hradec Králové-ben (Königrätz-ben).

150 év múlva Husz János és Koméniusz Ámos János házában a helyzet egészen más. A prot. egyházak, ref. és ev. megnöttek s 1918-ban egyesülve létrehozták a „cseh testvérek evangéliumi egyház“-át. Ennek nagyon sok kath. is tagjává lett, úgy, hogy ma 161 gyülekezetben 300,000 híve van, a legnagyobb városokban irányító jelleggel. Prágában magában mintegy 8 gyülekezettel és 30,000 taggal. Az 1789-i türelmi rendelet 150 éves jubileumán, a Cseh Testvérek hálát adtak Istennek gazdag kegyelméért. Hálásan emlékeztek meg ekkor azokról is, akik engedelmessé eszközök voltak Isten kezében. A magyar ref. egyház képviselőjének, ki (Antal Géza pápai püspök) ebből az alkalomból a prágai ünnepeken résztvett, kifejezték a cseh protestánsok háláját azért a szolgálatért, melyet 150 évvel ezelőtt nyújtott nekik. Látjuk, hogy a mi Megváltónk evangéliuma erősebb, mint a nemzetek közti különbségek. Mi sóvárogjunk a jó és szíves viszonyt valamennyi

protestáns között, hogy lehessünk „egy szívvel-lélekkel együtt“ (Ap. Csel.: 4:32.), összegyűjtve a Szent Lélek által sok népből Jézus Krisztus egy testévé. A mai zavaros, diszharmóniával tele időkben, azok a ref. magyar lelkipásztorok és az ő hűséges szolgálatuk Jézus Krisztus egyházáért egy más nép körében — keresztyén szeretetre és együttműködésre ösztönöz bennünket.

(Angol eredetiből ford.: *H. J.*)

Br. Kemény Simon curator Instructiója a marosvécsi egyházi számára.

A vécsi egyháziú Instructioja.

A templom és czinterem körül való romlásokat és fogyatkozásokat csak egy sendely vagy egy szeg hijjánosságát is tartozik felcsirkálni és megigazíttatni. Hasonlóképen a Pap és Mester házok körül való romlásokat és fogyatkozásokat tartozik napról-napra való halogatás nélkül megigazíttatni és az harangláb körül is, ha mi fogyatkozás és bomladozás vagyon, azt is tartozik megorvosoltatni. Mindezeknek az Instructio szerint való Punctumoknak véghezvitelére az egyháziú nem sufficiolván, amit véghez nem vihet és idevalósi emberekkel véghez nem vitethet, a Possesor Uraknak tartozik ottan-ottan, nem egyszer, nem kétszer, a fogyatkozásokat bejelenteni és a Gondviselőket is mindkét részről vizsgálni elvárni.

A Templomot és annak minden részét, padimentumát, oldalát és menyezetét tartozik szép tisztán tartani. Hasonlóképen a Templombéli székeket tisztán tartani, helyekből kimozdultakat illendő helyekre tenni és megerősíteni tartozik és a Templom ajtainak zárjaira, sarkaira gondot viselni tartozik.

Valamely férfi ember és valamely asszonyi ember vasárnapokon reggeli s déllyesti praedicationokat elmulat, névszerint ki legyen az, megtudgya és mi okon nem mehetett a Templomba, végire menjen és mind a Templomba nem menő személy, mind pedig Templomba nem menetele iránt való mentségei a Mesterrel felíratassék minden vasárnapokon úgy, hogy a mikoron én mind Curator tőlle elő kérem kicsodák azok a Templomba nem járó személyek és Templomba nem mehetéseknék micsoda az oka, írásban előadhassa.

Vasárnapokon és Innepnapokon tánczó, jádpszadozó és szégeskedő embereket Pap és Possesorok nevekkel incse, a vakmerőknek neveket pedig hasonlóképen mind a Templomba nem járókat felírassa és in supra a Curator kezében adja.

Ha kiket káromkodni és egyéb czégeries vétkekben élni lát vagy hall és tud, a Curatornak és Papnak személyre való látás és kedvezés nélkül, nyomban beadni kötelességében álljon. Különben ha az Egyháziú mindezek a megírt Punctumok ellen vétő embereket és azoknak cselekedeteket igazán fel nem írja, az Egyházi büntetődik meg érette, akár kedvezésből, akár negligentiaiból mulassza is el maga kötelességét.

Ami pedig a Quartát és a Tavasz desmát illeti, az Egyházi minden gazda embereket eljárjon és a Curator nevével megtiltsa, hogy senki is búzáját, gabonáját, a Quartának és a desmának kiadása előtt a mezőről maga házához ne hordgya, hanem a mezőről a Pap jelenlétében adgya ki mind a quartát, mind a desmát; különben ha ki ez ellen cselekedni bátorodik, az ország Törvénye és arról írt Articulus szerint büntetődik meg, avagy keményen megcsapattatik a paraszt ember és jobbágyból álló udvari széken. Borsót, lencsét is míg mikor elcsipli, a szérőről tartozzék ki ki kiadni.

Mindezek körül való parancsolatot ne csak kihirdesse, hanem ugyan megvigyázza és a Papnak és Curatoroknak írásban beadja, ha pedig valaki hejéről való búzát, gabonát bevinne, a Papnak és Gondviselőknak hírt elvigye s a kalandjátat helyekre felhányja.

A Papnak és Mesternek fizetésének felszedésére és kézhez való szolgáltatására szorgalmatos gondja legyen és amint a Protocollumba be vagyon írva, aszerint szedje fel.

Az Ecclesia javaiból, pénzéből ha valaki kölcsön többet vagy kevesebbet fel vett, az Egyházi szorgalmatosan fel szedgye és tegye az Ecclesia ládjába, mellyből a Pap és a Curator hívek nélkül csak egy pénzt is másoknak valakinek adni vagy maga szükségére fordítani, kemény büntetés alatt ne bátorkodgyék.

A káromkodóknak és egyéb czégeries vétkekben élő embereknek büntetések, hogy az ország Törvénye szerint léssen, nem különben a Templomban nem járók és egyébbként részeskedők, vasárnapokon jádszadózók, tánczolók, falóval vagy kézi kolodákkal büntettetnek, az Egyházi házanként meghirdesse és kinek, kinek értésére adgya. Tudtára legyen pedig az Egyházinak, hogy ha mind ezekben híven és igazán el nem jár és valakinek, akárkinek is, kedvezni fog és személyt válogat, példásképpen maga büntetődik meg. Vécs, 7. Augusti Anno 1718.

Kemény Simon m. p.

Közli: Olajos László.

• Gyülekezeti munka •

Az egyház harca a betegséggel.

Abban a harcban, melyet az egyház a világ nyomorúságai ellen vív, a betegség ellen való küzdelem egyike a legfontosabbnak. Egyrészt azért, mert a betegség természeténél fogva olyan *leverő hatással* van az emberre, hogy ennek hatása alatt az ember lelki életét is folytonos háborúsággal fenyegeti, megtámadja kitartását, elerőtleníti, kétségekkel halmozza el és így gyakran Isten elleni támadásba viszi. Közismert példa erre a bibliai Jób példája, akit mikor rendületlenül hagyott a vagyona, sőt gyermekei elvesztése is, az egészsége ellen intezett támadással próbál a Sátán Istennel szembe állítani és az Ő megtagadására vinni. Ha tehát a lélek épségére, Istennel való viszonyára az egyház gondot akar viselni, nem hanyagolhatja el ennek egyik legveszedelmesebb ellenségét, a betegséget, s az ebben való állásfoglalást. A másik ok, amiért az egyháznak a betegség kérdéséhez hozzá kell szólnia az, hogy a *halál kérdése* itt áll világosan és megdöbbenítő erővel a lelkek elé. Az evangélium hirdetésében, mely az életnek, a halált legyőző életnek a hirdetése, az egyháznak világosan kell látnia azt, hogy a lelket körülvevő halálfélelem ellen neki tennie kell valamit, hogy az embert ettől a soha le nem győzhető és el nem hárítható veszedelemből, a teljes kétségbeesésből kimentse. Annyival inkább szükséges ez, mert a betegség és halál kérdését semmiféle földi és emberi orvoslással elmulasztani a lélekből nem lehet s ez állandóan ott él és győtrő módon háborítja a lelket. A harmadik ok, ami kötelességévé teszi az egyháznak e kérdéssel való foglalkozást, az, hogy az evangélium *az egész emberhez szól*, tehát van felelete az emberi életnek erre a kérdésre is s ezt a feleletet hirdetni kell az egyháznak. Ha ettől a kérdéstől elzárkózva csak a szellemi és lelki lélettel foglalkoznék, megszükitené azt az üzenetet, mely reá van bízva s ezt a kört kiszakítaná az ige szabályozása és hatalma alól.

Mindezek arra mutatnak, hogy az egyház nemcsak nem zárkóztatik el attól, hogy a betegséggel szemben is hirdesse az evangélium üzenetét, hanem ez egyenesen *beletartozik* abba a munkába, melyet alapítója reá bízott. A megbízásban, melyet kapott, fontos részt foglal el az a felhívás: *Betegeket gyógyítsatok!* és Jézus beszéde, melyben arra figyelmezteti követőit, hogy aki egy valakivel jót tesz azok közül, akiket Ő magáéinak mond, azt vele cselekszi, határozott parancs arra nézve, hogy ezt az egyház nem hanyagolhatja el. Az egyház ezen munkája tehát az egyház egész

hivatásához tartozik. Nem tekinthető úgy, mint valami külön munka, egy többlet, melyet a lelki kérdésekkel való foglalkozása mellett még felvesz, mint valami privát fogakozás, vagy jótékonyosság, hanem mint egyenes parancs, melyet az egyháznak engedelmesen kell fogadnia. Mikor tehát az egyház a betegség ellen a küzdelmet felveszi és a betegek gyógyítására törekszik, nem valami lényegétől idegen dolgot cselekszik, hanem olyat, melyre egyenes megbízása van. Ez azt jelenti, hogy az egyház nem egyszerűen emberi részvétekből, jótékonyaságból, vagy földi sikerek elérése céljából veszi fel ezt a munkát. Nem az a célja vele, hogy a maga befolyását növelje, vagy anyagi hasznot biztosítson magának, hanem mert ez parancs, melyet ha elhanyagol, elhanyagolja azt a feladatot, melyet alapítójától kapott. E parancs magyaráztánál Kálvin ezt mondja: „E szavakkal inti Krisztus a tanítványokat, hogy szolgálatukban hives és bőkezűek legyenek s megtiltja, hogy elvonják azokat az ajándékokat, melyeket mindenek javára és hasznára tett a kezükbe Isten. Maguk a Krisztus csodatételei is jelzik, miért küldte őt az Atya s hogy mi az Ő evangéliumának végcélja. Mert inkább azt parancsolja, hogy halottakat támasszanak és betegeket gyógyítsanak, mint hogy az egészségeseket betegséggel sújtsák vagy az élőket halállal. A Krisztus csodatételei is azt a hasonlatot és analogiát mutatják, hogy tudjuk, hogy Ő minden jó szerzőjéül jött hozzánk, aki minket a Sátán és a halál zsarnokságából kiszabadítson, aki meggyógyítja betegségünket és bűneinket s segít minden nyomorúságainkon“. Ami azt jelenti, hogy az egyház beteggondozásának egészen más szempontjai vannak, mint az általános jótékonyaságnak s nem lehet addig az egyháznak ezen munkatéréről beszélni vagy azt megítélni, míg ezt a szempontot világosan nem látjuk.

Akkor tehát, mikor az egyháznak a betegség elleni küzdelméről beszélünk, három kérdésre kell kiterjeszteni a figyelmünket: Először meg kell keresni, hogyan nézi a ker. egyház az evangélium alapján a *betegség problémáját*, azután, *hogyan igyekezett* az egyház a gyógyítás parancsának eleget tenni a maga története folyamán s végül, *hogyan milyen módon harcol* ma az egyház a betegség ellen és milyen feladatok azok, melyek ebből a harcból az egyház tagjaira háramlanak. Ezek tisztázása nélkül könnyen vagy túlbecsüljük azt a munkát, mit az egyház ezen a téren végez, vagy pedig nem látjuk meg azt a célt, mely őt e feladatok teljesítésében kell, hogy vezesse.

Az első kérdés, amivel itt foglalkoznunk kell, az, hogyan nézi az egyház a Biblia alapján a betegség problémáját. Legelőször is azt kell megállapítanunk, hogy ez a szempont teljesen különbözik minden más szemponttól és elhatározó az egyház munkájára nézve.

Először is azt látjuk, hogy míg minden emberi szempont az

emberi élet abszolút értékéből indul ki, addig az evangélium nem tartja az ember földi életét a legnagyobb értéknek. Sőt különbözik azoktól a felfogásoktól is, melyek szintén nem a földi életet tartják ugyan a legfőbb értéknek, hanem ezen felül más értékeket vesznek fel, de ebben mégis az emberre néznek s az emberi haladás, kultúra, tudomány, igazság, jóság, stb. értékre építik az ember életét. Az emberi életnek, mint fundamentomnak, elfogadása, akár az egyes ember földi élete, akár az egész emberiség jövődjéje, holdogulása vagy haladása legyen az, ellenkezik az Isten igéjével s a következménye szükségképpen az, hogy az Isten szolgálata helyébe az emberi célok szolgálatát tűzi ki. Az a gondolat, melyet az evangélium tűz ki az ember elé, Isten szolgálatában, feloldja az embert a maga élete és földi sorsa felőli aggodalom és az abban való elmerülés kísértésétől, mert az emberi életnek végtelen, világ- és élet feletti lehetőséget nyújt. Míg tehát az általános felfogás megáll a halhatatlanság gondolatánál, mely nem más, mint az emberi élet vonalának a végtelen felé való megnyújtása, a keresztyén gondolat a feltámadás és örökélet gondolatára megy át, mely a halállal szemben a megújulás, a földi élettel szemben az örök életet állítja. Ezzel az állítással két ellenkező véleményt tesz hiábavalóvá. Az egyik a testi élet túlértékelése, minden elméleti vagy gyakorlati materializmus, mely az emberi életnek csak ezen a földön tulajdonít jelentőséget és lehetőséget. Itt a keresztyén tan úgy áll, mint amely az ember földi életét megkülönbözteti, sőt ellentétbe állítja a mennyei élettel, mint annak eszközét, mint amely a maga tökéletlensége és elégtelensége miatt szükségképen utal a feltámadásra, ha az ember teljes megsemmisülését nem akarja elismerni. Másik oldalon szemben áll minden humanizmussal és idealizmussal, mely viszont az egyes ember földi életét megveti, jelentéktelennek és értéktelennek tartja, s itt a keresztyén tan a földi életet nem esetlegesnek, az emberre nézve közömbösnek nézi, nem mint amelytől szabadulni, amelyet egy halhatatlanság-eszmével a végességétől megfosztani kell, hanem amelyben az örök élet előkészülete van lerakva. Ez adja a keresztyén hitnek azt a képességét, hogy tudja reálisan nézni az életet s fel tudja használni azt.

Ebből következik most a másik jellemző vonása az evangélium tanításának, mely a *halál gondolatára* és tényére vonatkozik. Jellemző erre vonatkozólag, amit a református hitvallás mond, mikor erre a kérdésre: Ha Krisztus meghalt értünk, miért kell nekünk is meghalnunk? — ezt feleli: A mi halálunk nem bűneinkért való megfizetés, hanem csak meghalás a bűnre nézve és átmenetel az örök életre. Ez világosan megmutatja, hogy itt milyen felfogást táplál a keresztyén hit. Az a vélemény, mely a halált végső megsemmisülésnek nézi, tarthatatlan, egyrészt azért, mert akkor le kell mondani a halhatatlanságra és örök életre vonatkozó minden gondolatról, melyet pedig az ember

képtelen feladni, de le kell mondani minden kontinuitásról is s fel kell tenni azt, hogy minden szellemi élet önmagában kezdődik és végződik, de másrészt ez a vélemény a bűn hatalmát, melynek a halál a következménye, végtelenné és diadalát biztossá teszi. Ebben az esetben a halál megfizetés lenne bűneinkért, vagyis az ítélet ebben nyerne kifejezést, ami a bűn felett elhangzik s ebből következőleg minden tette Istennek felesleges és hiábavaló lenne. Mutatja ezt az is, hogy a léleknek a halál utáni fennállását s életét a legkülönbözőbb formában mégis mindig fenn akarta tartani az ember, s ez bizonyítja, hogy a halál véglegeségében sohasem hihetett komolyan. De szemben áll a ker. hit a halálnak olyan felfogásával is, mely annak a földi élet végére való vonatkozását tagadná és ezen földi élet lélekvándorlás, vagy más elmélet útján való folytatását vallja, mert ezzel a halál kérdése el van jelentéktelenítve s megfosztatik attól a hivatástól, melyet betölt. A kérdést csak az oldja meg; ha a halált a földi élet végének nézzük ugyan, de olyan végnek, mely feloldja ez élet ellentéteit s teljességre viszi az embert a maga örök rendeltetésében. Ez azonban nem történhetik meg a Krisztus váltsága nélkül, mely a bűnt eltörli, az ítéletet felfüggeszti és az embert a maga rendeltetése teljességére viszi az által, hogy a halál elveszti ugyan végleges jelentőségét, de egyuttal teljesen véget is vet mindannak, mely a bűn következtében az ember életét félszeggé és tökéletlenné teszi. A halál tehát a keresztyén hit szerint a bűn következménye ugyan, mert ha nem az, akkor az emberi életet csak egy torzónak és megsemmisülésre ítélt hiábavaló erőfeszítésnek kell néznünk, de egyuttal kiszabadulás is a bűn hatalmából, úgy, hogy az ember igazi létét kapja meg, mert ha ebből ki nem szabadul, akkor ismét reménytelen és tehetetlen az ember sorsa. Az ember tehát a halált nem úgy hordozza, mint végső ítéletet, de hordozza a bűn miatt, mely alá vetve van, melytől, minden végességtől és gyarlóságtól, mely a bűn következménye, meg kell válnia, hogy előre megállapított rendeltetését elnyerhesse és részesülhessen abban, amit elvesztett, de ami számára a Krisztusban visszaszereztetett. Ezért nem állhat meg a keresztyén hit egy szellemi halhatatlanság, vagy örökélet gondolatánál, ezért tartozik hozzá a test feltámadásának gondolata.

Ezen két kérdés közé esik az, hogy hogyan nézi a keresztyén-ség s vele az egyház a *betegség kérdését*. A Biblia erre nézve azt tanítja, hogy a betegség és minden más, a földi élettel együtt járó nyomorúság a bűn következménye a világon. Ez azt jelenti, hogy nem önálló rossz, hanem következik a bűnből, mely az embert Istennel szembeállította és része annak az ítéletnek, mely a bűn miatt, mint Isten haragja van a világon. A betegség tehát Isten akaratából származik, aki tetszése szerint bocsáthat ilyet akárkire. Ez a gondolat szemben áll minden olyan felfogással, mely a betegséget vagy *gonosz szellemektől* való megszállottság-

nak, démoni hatásoknak tulajdonítja, vagy olyan természetes folyamatnak, mely az ember lényegével megegyezik és abból folyik. Az első a bibliai néphitben is előfordul, mert itt minden betegség neve tulajdonképpen annak a gonosz léleknek a neve volt, mely azt okozta (néma és siket lélek stb.), de főképpen előfordul ma is a primitív vallásokban, s hozzá mindig a polytheizmus valása fűződik. A primitív népeknél ezért kell nagy küzdelmet folytatni a betegség ilyen felfogása ellen, ezért okoz ez a felfogás mindig súlyos nehézségeket a missziói munkának, mert össze van fonódva vele az egész vallásos hit s egyik a másik nélkül nem ingatható meg. Viszont a varázsló orvosokban való hit megrendülése s a varázslásból való kiábrándulás mindig magával hozza a régi magikus hit megingását is, mert bebizonyosodik, hogy az illető képtelen gyógyítással segíteni. Ezért pl. Livingstone munkájában olvassuk, hogy neki az volt a szokása, hogy csak akkor fogott hozzá, mint orvos egy beteg meggyógyításához, ha az illető maga kérte, egyébként nem kereste az összeütközést a varázsló orvosokkal. Mert abban a pillanatban, mikor a betegség ezen magyarázata megszűnik, mikor a gonosz szellemek elűzésének magikus eszközei hitelüket veszítik, egyuttal át van törve a polytheizmus, vagy polydemonizmus hite is s ezzel megnyílik, de csak ezzel nyílik meg az út az Isten szuverén akarata elismerésére.

Meg kell különböztetnünk ettől a gondolattól azt, amit a Bibliában is találunk, mely szerint a betegség szintén a *Sátán munkája*, de a Sátán ezt a munkát nem végezheti Isten engedélye és akarata nélkül. Ez a gondolat a Jób könyvében is kifejezést nyer, ahol Isten engedélye kapcsán bocsát a Sátán Jóbra különféle csapásokat. Itt az a gondolat nyilvánvaló, hogy a bűn következménye gyanánt következik az emberre a betegség, de Isten akaratával és engedélyével, aki a maga gyermekeire gondot visel, hogy ez a betegség, melynek őket, a maga akaratából átadta, végleges pusztulásba azokat ne vihesse. Itt tehát a Sátán is, mint a betegség szerzője, Isten hatalma alá van vetve s csak azt teheti, amit Isten neki megenged. Ez most az egyik vonás, amit a keresztyén felfogással kapcsolatban meg kell jegyeznünk, mint annak egyik jellemvonását: Isten szuverén hatalma s az emberekhez való kegyelme a betegséget, bár az a bűn és harag következménye, nem engedi odáig jutni, hogy az a lélek pusztulására legyen, hanem uralkodik afelett, megelégeti a csapást, amikor ő jónak látja, s ebben a szenvedésben mellette van azoknak, akiket sújtol. Így a betegség eredetének és jelentőségének kérdése összefüggésben van Isten szuverénítésének s az abban való hitnek a kérdésével. Így olvassuk a Bibliában, hogy Isten akaratából jött a betegség Jóbra, Ézékiás királyra, Saulra, akire gonosz lelket küldött, hogy gyötörje azt, Pál is azt mondja, ha ugyan az a „tövis“, amiről beszél, valami betegséget jelent, hogy Isten adta azt az ő testébe.

Hogy mi a *közvetlen célja* annak, hogy a betegséget Isten valakire bocsátja, arra nézve a Bibliából azt látjuk, hogy lehet ilyen eset akkor, mikor ez a betegség büntetés, amint Isten sokszor fenyegeti a népet is, egyeseket is betegséggel, ha nem engedelmeskednek neki, vagy sújtolja őket ezzel, az elkövetett bűn miatt (fürjek a pusztában), ami nem egyéb, mint az, hogy Isten a bűn következményét, a maga haragját korlátozás nélkül engedi érvényesíteni azokon, akikre ilyen betegséget bocsát, tehát nem valami külön aktus, hanem a bűn következményei érvényesítése. Másutt látjuk megjelenni a betegséget próba gyanánt, mikor Isten próbára akarja tenni az övéit, hogy csak a jóléthen állanak-e mellette, vagy akkor is, ha őket sújtolja, ilyen pl. a Jób-esete. Pál a maga betegségét annak tulajdonítja, hogy Isten az elbizakodottságtól akarja megóvni (hogy a kijelentések nagysága miatt el ne bizakodjam) azzal, hogy a betegséggel a maga emberi gyarlóságára, arra, hogy a kapott ajándékok dacára is Isten haragja alatt álló világban él, míg ebből ki nem vétetik, figyelmezteti. Sok helyen utal az Isten ígéje arra, hogy a betegségből Isten hatalmának, sőt irgalmasságának nagyobb és mélyebb meglátása következik (Ezékiás: ime áldásul volt nékem a nagy keserűség) s tulajdonképpen ezzel érte el a maga célját.

Teljesen ellenkezik a keresztyén felfogással a betegség azon felfogása, hogy az *természetes és hozzá tartozik* az ember lényegéhez. Ez a gondolat az emberi élet földi vonatkozásából táplálkozik s az a felfogás vallja, mely az embert csakis földi létezőnek nézi. Ezen felfogás mellett természetesen le kell mondanunk a betegség egyéb, nem csak testi, vagy az embernek nemcsak e világi életében való kereséséről, s nem beszélhetünk arról sem, hogy annak valami célja volna, csak hatásokról, melyeket esetleg az emberre gyakorol. De le kell mondanunk az örök élet gondolatáról is, mert ez esetben ez élet teljes végződésével kell a halál által számolnunk. A keresztyén hit ezzel szemben azt vallja, hogy a betegség nem tartozik hozzá az ember lényegéhez, vagyis az emberhez úgy, mint az megteremtett, s hogy a teremtés az embert testileg is tökéletesnek és épnek hozta e világra. A világba az ember által belépett bűn okozta a testi szenvedést, halált, s így a betegséget is. A keresztyén hit ezen tételéből folyik most már, az, hogy ebből a bűn által okozott s Isten haragja által az emberre elszármazott veszedelemből van szabadulás, mint ahogy szabadulás van a Sátán hatalma alól. Ez a szabadulás a váltságban áll. A váltságot tehát a keresztyén hit nemcsak úgy nézi, mint a lélek szabadulását a kárhozat alól, hanem, mint az egész ember szabadulását a bűn és annak következményei alól. A meg nem váltott világban a betegség a bűn jogos és igazságos büntetése, mely annak szükségképeni következménye s mely alól nem vonhatja ki magát az, aki a bűn hatalma alatt van, tehát egyetlen ember sem. A megváltott világban s mindazok előtt, akik a vált-

ság alatt élnek, a betegség is, mint minden más következménye a bűnnek, egészen más szempontból jön tekintetbe. Mivel a váltság a Biblia tanítása szerint nem actio physicalis, vagy medicalis, hanem actio forensis, azaz a váltság ténye abban áll, hogy az ítélet súlyát elvette ugyan az emberről, s áthelyezte az embert a kegyelem állapotába, de ez a kegyelem a maga teljességében és valóságában s a bűntől való szabadulás az örökéletben lesz a megváltottak részévé (l. Heid. Káté 42.), és nem az a váltság következménye, hogy az emberi bűn s annak következményei azonnal eltöröltetnek, mely esetben betegségnek s más ilyen szenvedésnek nem szabadna lenni a világon, — ezért nemcsak nem tartozik eredetileg és lényegesen az emberhez annak rendeltetése, folytán a betegség, de véglegesen sem tartozik hozzá, vagyis akkor, mikor az ígéret beteljesedik, elvétetik tőle a betegség átka is. *A betegség kérdése tehát a váltság által oldódik meg*, melynek következtében az embernek szenvednie kell ugyan a gyarlóság terhét ezen a földön, de már nem mint a bűn büntetését, azaz nem mint megsemmisítő büntetést, hanem mint amelyben a kegyelem nyilvánvaló s melyet épen ezért arra használ fel Isten, hogy a maga irgalmát, a földi élettel szemben az örökélet és kegyelem diadalát mutassa.

Ez a felfogás ellenemond annak a zsidós felfogásnak, mely a betegséget *a bűn köznetlen büntetésének* tartja, mely benne azt látja, hogy konkrét bűn boszulja meg magát, de feloldja azt a felfogást is, mely azt csak a természeti törvényekkel való ellenszégüléshől magyarázza. Az előbbi is és az utóbbi is abban a tévedésben szenved, hogy nem ismeri a váltság gondolatát s egyik a szenvedés, a másik a bűn örök áldozatának tekinti az embert. Jézusnak van egy mondása, melyet akkor használ, mikor a tanítványai azt kérdezik tőle, mi az oka a vakon született ember betegségének, ő-e, vagy a szülei bűne? Azt feleli rá, hogy sem a szülők, sem az ő bűne nem oka a betegségnek, hanem azért van, hogy Isten dicsősége legyen nyilvánvaló. Ugyanezt mondja akkor is, mikor a halálos beteg Lázárhoz megy a tanítványaival. A betegség tehát nem önálló rossz, de nem is végleges és megsemmisítő baj, mihelyt az élet értékéről és a halál kérdéséről keresztyén felfogás szerint gondolkozunk. Megoldása a váltságban van, vagyis abban, hogy váltság által a bűn hatalma alól felszabadulva, az örökéletre tekintve s arra vágyakozva a lélek számára Isten a betegséget a kegyelem jeléül használja fel.

Ha most így látjuk, hogy a keresztyén felfogás szerint hogy nézzük a betegséget, próbáljunk levonva ennek a következményeit arra a kérdésre felelni, *mi következik ebből a ker. betegápolásra* s az egyháznak a betegséggel szemben való harcára nézve. Nem beszélünk most arról a kérdéstről, hogy a beteg maga hogyan nézi ezt a kérdést, csak a beteg gondozására való következményeket vonjuk le.

Következik először az, hogy a ker. egyház a betegséget nem úgy tekinti, mint aki a betegsége miatt értékben csökken, tehát valami szánakozó és lenéző gyöngédségre tarthat számot, mint aki tökéletlenebb másnál. Ez a természeti pogány felfogás, melyet a népnél is gyakran találunk, a ker. szemlélettől teljesen idegen. A ker. ember szemében a beteg olyan valaki, akin Istennek az a próbája van, mely holnap engem érhet, ezért a betegség terhe, azaz az azt okozó harag terhe ugyanaz, közös vele és velem. Úgy tekinti, mint akinek alkalom adatott arra, hogy bizonytságot tegyen a maga Istennel való kapcsolatáról, aki próba alatt van s most dől el, hogy a próbát hogyan fogja kiállani. A betegség nem felfüggesztése, hanem fokozása a lélek Istennel való kapcsolatának. Ebből következik, hogy a ker. gyógyítás és betegápolás nemcsak a testre, hanem a lélekre néz, tudja azt, hogy a lélek állapota a testet is sokszor befolyásolja s állapotát könnyíti. Amivel a betegre néz, a testvéri szeretet tekintete, mely nem fellobbanó részvétből, hanem az ugyanazon ítélet alatt álló lélek szeretetéből s a próba kiváltsága alatt álló iránti gyöngédségből fakad. Ezért van, hogy a betegápolás igazán csak ker. lélekkel történik, s hogy a keresztyénség volt az, mely olyan betegek ápolásával is foglalkozott, akiket a nem ker. világ kivetett magából, mint az elmebetegek és bélpoklosok gyógyítása. Mikor tehát a ker. egyház a betegség ellen harcol, nem csak a külső baj ellen küzd, hanem a bűn ellen, mely azt okozza, nemcsak testi gyógyulást akar, hanem a lelket akarja erőssé tenni, hogy meglássa a betegség igazi jelentését. Mivel pedig a betegség a test és lélek megválásának a harca, benne a test és lélek különböző volta tűnik ki, a ker. betegápolás, anélkül, hogy mesterkélt eszközökkel próbálna „megtartani a lelket“, amire ember képtelen, felhasználja ezt az alkalmat a lélek erősítésére. Ezért a ker. gyógyítás és ápolás csak Isten nevében történhetik, vagyis tudva, hogy a gyógyulás Isten kezében van. Ebből következik az, hogy a keresztyén egyház számára a betegség elleni harc elengedhetetlen, az erről szóló parancs az ige hirdetésének parancsa, mellyel hirdeti azt, hogy Isten üdvözítő akarata és hatalma felette áll a gonosznak és győz afelett, tehát Isten diadalának hirdetése, mely diadal a kegyelemben van. Ezért a ker. betegápolás szolgálat, nem érdem, kenyérkereset, vagy dicsőségvágy, ezért misszióforrása az Isten megváltó kegyelmének hirdetése az embernek.

Ha azt kérdezzük, hogyan próbálta végezni az egyház a betegápolás munkáját és hogyan harcolt a betegség, mint a bűn egyik következménye ellen, csak rövid áttekintést adhatunk ezen a helyen erről a folytonos, az egyház megalakulása óta váltakozó sikerrel és búzgalommal végzett szolgálatról. Ez áttekintésben inkább azokra kell tekintettel lenni, hogyan változott e munka szempontja mindig az -evangélium vezetése alatt, de különböző formákban.

Az *ősegyházban* s az első századokban az utasításokat az apostoli iratok adják a betegek gondozására. Ez a munka az őskeresztységben és az első századokban a tevékeny szeretetnek minden intézményes megnyilatkozása és eszköz nélküli munkája volt. A diakonusok férfi és női beteglátogatók voltak, akik felkeresték a betegeket, segítettek rajtuk és támogatták őket s ez a munka meg volt szervezve az egyházban, mint azt az apostoli iratok, egyháztörténeti művek is bizonyítják. Különösen jellemző, hogy a ker. egyház tagjai és megbizottai a pogány betegek látogatását is végezték, s ez a tény volt az, ami többek között Julianus Apostata császár csodálatát is kihívta a keresztényekkel szemben. Ebben az időben a beteggondozás munkája tehát minden nagyobb szervezet nélkül, mint a gyülekezet egyik természetes munkaága folyt s benne a hívők közösségének másokat támogató szeretete nyert kifejezést.

A *középkorban* a beteggondozó munka egy intézménnyel bővült ki, a kórházzal, mely a szegények otthona, hospitale pauperum névből kapta a régi magyar ispotály nevet is. Különösen a szerzetrendek, johanniták, templariusok végezték ezt a munkát s ez volt az első fázisa a munkának, a lovagrendek által végzett betegápolás. A másik eszközték képezték a polgári ispotályrendek munkája s az egyes szerzetek kolduló barátai és terciáriusai. Ezek a polgári rendek a beteggondozás és szolgálat eleinte elzárt munkáját kitérítették, bevonták abba az egyház tagjai nagy részét, érdeklődést ébresztettek a szolgálat munkája iránt, a terciárius rendszer, mely a tagokat megtartotta a maguk hivatásában s így használta fel a szolgálatra, azzal járt, hogy a szolgálat gondolata egyetemessé vált. A harmadik eszköz a városok által fenntartott kórházak, melyeknek előnye volt, hogy a város is tevékeny szerepet töltött be ebben a munkában, le hátránya, hogy a kellő eszközök hiánya miatt nem volt képes megfelelő ápolást és gondozást biztosítani. A középkor különben a félelmes járványok egész sorát mutatja fel. A pestis, bélpoklosság, az abban az időben fellépő vérhaj, a vitustánc s más betegségek nemcsak azért voltak borzalmasak, mert gyógyításukra nézve a legprimitívebb eszközök voltak szokásban, hanem azért is, mert gyors terjedésük és megjelenési formájuk miatt igazán önfeláldozó, halálra szánt szolgálatot követeltek, türelmet, odaadást és búzgóságot. A bélpoklosság elleni küzdelem, mely inkább a megtámadottaknak gondozást, mint gyógyítást akart és tudott nyújtani, ezeket a betegeket, akiket a közfelfogás még pogány és ókori forrás alapján tisztátalanoknak tartott, az elmebajosok ápolása, akiket minden emberi társaságból kivette, magukra hagytak, elkülönítettek, vagy épen bebörtönöztek még a középkorban is sok helyen, olyan önfeláldozó türelmet kívánt, hogy ez méltán sorozható a kereszténység szolgálat története legnemesebb eseményei közé. Az, hogy a keresztység s az egyház ezek gondját felvette, mikor sokkal pri-

mítivebb volt az ápolás és kilátástalan a gyógyítás, mutatja a szolgálat lelkét, mely az egyházban megvolt. Hiányzott ebben az időben a vakok, gyengeelméjűek, siketnémák rendszeres gondozása, mellyel csak később találkozunk. Ennek a kornak jellemző vonása az a gondolat, mely a ker. szolgálatban eszközt látott az üdvösség megszerzésére, a betegápolást úgy tekintette, mint olyan módot, mellyel az ember a maga üdvösségét biztosíthatja. Másik jellemző vonása az, hogy a betegek szolgálata nem gyülekezeti feladat, mint azt az ősker. egyházban láttuk, hanem egyes rendek, ezek tagjai egyéni feladata. Ennek következménye, hogy a beteggondozás munkája elveszti gyülekezeti karakterét, vagyis a beteget nem egy ker. gyülekezet veszi körül gondoskodásával, hanem csak egy rend, vagy egy néhány lélek. Az előbbi vonásból pedig következik, hogy az üdvösségét megszerezni akaró léleknek szüksége van a betegekre és szegényekre, hogy ezek ápolása által szolgáljon, tehát nem a nyomor megszüntetésére törekszik, nem a beteget akarja Istennel kapcsolatba hozni, hanem ő akar ilyen kapcsolatba lépni a szolgálat által.

A *reformáció* ezt a gondolatot elvetette s a beteggondozás alapjává a háládatosságot tette, hogy aki Isten jóságát maga érezte, az ezt a szolgálat által másnak is köteles megmutatni. Így rendelkezést olvasunk a betegek látogatása és gondozása felől szinte minden egyházi rendtartásban, ahol a betegápolás szolgálata gyülekezeti alapon, tehát a Biblia és az őskeresztyén egyház által adott módon van szervezve. A Kálvin genfi egyházalkotmányában és szervezeti szabályzatában a diakonusi tisztelet teljes felelősségében állítja vissza s kórházat állít fel Genfben, ahol a betegeket elhelyezték. A legelső reformáció cura pastoralis is (Bucer: Von der Wahren Seelsorge 1538.), részletesen szól a betegek iránti kötelességekről. Közvetlen a reformáció után alapítottatott a debreceni ispoatály s 1550-ben már Marosvásárhelyen találunk egy másik ilyen alapítást. Így a reformáció egyházaiban új erővel lépett fel ez a gondolat s minden egyház és gyülekezet gondoskodott betegei és szegényei ápolása felől. A reformáció után a római egyház is újból hozzákezdett ennek a feladatnak. Így keletkeznek új ápoló rendek, az irgalmasok (1550.), akik kórházak felállítására igyekeztek, a szent Vince-rend, mely betegápoló nőket akart különösképen kiképezni. A protestáns egyházakban a pietizmus végzett erre vonatkozólag nagy munkát. A Wichern Emlékiratában, melyet a belmisszió munkájának megalapozása érdekében írt, szó van a beteggondozás és kórházak felállítása szükségéről is.¹ Már előbb kezdte meg a munkáját Fliedner Theodor, aki Kaiserswerthben, ma is fennálló, de hatalmasra növekedett diakonisszaképző intézetében kezdte meg a hivatásos diakonisszák kiképzésének a munkáját, az intézet mellé nemsokára kórházak, az intézettel kapcsolatos, más városokban létesült intézmények csatlakoztak. Az anyaintézet 1833-

ban létesült. Ezzel egy időben Sieveking Amália az 1831-iki kolerajárvány idején végzett munkát a kolerás betegek ápolásával. Protestáns talajon keletkeztek legnagyobbbrészt olyan intézetek, melyek az eddig minden gondozás és ápolás nélkülieket vették gondozás alá. Így a vakok számára Tyflo tartott iskolát, előtte már 1784-ben felállított Henry Valentin Párisban egy otthont; a siketnémák tanítását már a XVI. században megkezdte egy benedekrendi barát, rendszeres iskolázást kezdett velük, de l-Epay abbé szintén Párisban 1730. körül, a hülyék és gyengeelméjűekkel először Guggenbühl kezdett foglalkozni 1841-ben. Bodelschwing az epileptikusokat gyűjtötte össze hatalmas betheli intézetben, s ma már külföldön óriásira megy az egyházak által fenntartott kórházak száma s hatalmas szervezetekben munkálkodik a beteggondozás szolgálatában az egyház. A magyar református egyház kebelében a régebbi ilyen intézmények mellett úttörőjelentőségű volt a Bethesda kórház s a vele kapcsolatos Filadelfia diakonissza-intézet (1866.), nálunk a marosvásárhelyi diakoniszaképző s a tervbevett kórház az első, az impériumváltozás utáni beteggondozásra alakult intézménye egyházunknak.

Külön kell egy szóval megemlíteni a betegápoló és gyógyító szolgálatnak azon oldalát, melyet a ker. egyházak a *misszió terén* végeznek. Itt nem csak az jön tekintetbe, hogy a ker. igehirdetés munkáját nemcsak szóval lehet szolgálni, hanem főleg azzal, hogy a felebaráti segítő szeretet munkáját érvényesítik azokkal szemben, akik ezt inkább tettek, mint szavak által értik meg, s hogy ezáltal elhagyott, járványnak és pusztulásnak kitétt vidékeken, sőt egész országokban emberi életet mentenek meg, hanem az, hogy olyan betegségek ellen viszik oda a tudomány segítségét, melyek gyógyíthatatlanoknak tartattak eddig. Így a pestis, de különösen a keleten súlyos mértékben dühöngő lepra ellen felállított kórházak és a kezelés sok száz és ezer életet ment meg évente. Ebben az ágban a protestáns misszió végez nagyobb és szélesebbkörű munkát. A római egyháznak 691 kórháza van a missziói területeken évi 283.503 beteggel, 1848 dispensére; évi 11.066,749 ambulanssal, 81 lepráskórháza, 14.060 leprásbeteggel. A prot. egyházak és társaságok misszióinak ez adatai a következők: A prot. missziók által fenntartott kórházak száma 858, a poliklinikáé 1685, azonkívül van 104 lepráskórháza 10.880 beteggel, 32 siketnéma és vak intézete 1136 beteggel, 19 orvosképző, 72 ápolóképző.

Végül egy pár megjegyzést kell tennünk arra nézve, hogy ez a feladat és ez a munka, mely így a ker. egyházak előtt áll s melyet azok végeznek, milyen közelebbi utalásokat tartalmaz reánk nézve.

Először is világos, hogy ez a munka *parancs*, melyet az egyház a maga alapítójától kapott, aklor erre nem az egyháznak önmagának propagálására, hanem azon izenet hirdetése céljából

ván-szükség, melynek hirdetése az egyház létalapja. Világosan kell tehát látnia az egyháznak, hogy a más társadalmi közösségek által jobban felkarolt népjóléti munka az ő munkáját nem teszi feleslegessé és őt nem menti fel a további munka alól. Erre figyelmezteti az egyházat a jelen helyzet is, melyben a sajnos nagyobb alkalmak a betegeknek való szolgálatra valósággal kényszerítik az egyházat arra, hogy a beteggondozás, a diakonia munkáját jobban és öntudatosabban karolja fel. Különösen fontos, hogy a ma nagyon elhanyagolt falusi gyülekezeti munka ezen a téren megerősödjék, hogy a távoli vidékeken és egészségtelen körülmények között élő lakosságra terjessze ki a maga munkáját. Természetes, hogy amint ez a munka nem az egyház dicsőségét szolgálja, úgy az egyháznak is nem az kell, hogy a célja legyen, hogy hatalmas intézményeket állítson, hanem az, hogy mindenüvé el tudja vinni a segítséget. A diakonia szeretetmunka, az nem lehet üzleti vállalkozás s minden ilyen gondolatot távol kell ettől a munkától tartani. A szolgálatot az jellemzi, hogy aki szolgál, az tartozik háládatossággal Isten iránt, hogy neki a szolgálat lelkét adta és megengedte, hogy szolgáljon. Ez a munka tehát mindig arra kell, hogy törekedjék, hogy az ingyenes szeretetmunka vonását hordozza magán.

A másik, amit ki kell itt emelni az, hogy *a beteg körüli szolgálati munkája az egyházban sohasem választható el a maga alapjától: az ige hirdetésétől*, sőt valójában annak csak egyik formája, a tettekkel való igehirdetés. Mint láttuk, ez különbözőt meg határozottan a ker. betegápolást minden más ilyen munkától. Az egyház ezen szolgálata tehát arra kell, hogy törekedjék, hogy a betegeknek Isten izenetét vigye el szóval és cselekedettel. Ez egyik oldalon azzal jár, hogy az egyház ezen munkáját csak olyan tagokkal fogja végezni, *akiknek fontos az, hogy az evangélium mindenkihez eljusson*, tehát akik számára az egyház nem egy külső szervezet, nem is egy társadalmi alakulat, nem is valami világi vállalkozásokban résztvevő s világi szervekkel versenyre kelt társaság, hanem szeretetközösség, melynek tagjai ögnek egymásért, törődnek egymással, s mindenekfelett küzdenek azért, hogy az egyházra bízott munka, az evangélium hirdetése minél erősebben és komolyabban folyék. Ha az egyház tagjai ezt meglátták, ha ezért a munkáért nemcsak beszélni, hanem áldozni is tudnak, akkor eljött a lehetősége annak, hogy ez a munka meginduljon. Ekkor minden fillér, amit erre szánunk, az Isten ügye iránti igaz szeretetből adott pénz, szent és Istennek szánt összeg, melyhez szolgáló és Isten ügyéért égő lelkek imádsága kapcsolódik, s melyet felületesen nézni, s vele könnyen bánni nem lehet, de amely éppen azért az igazi lehetőségek kapuját nyitja meg az egyház számára. A másik oldalon jelenti ez azt, hogy maga a munka is az igehirdetése kell, hogy legyen, tehát az egyház *nem elégedhetik meg a betegség testi gyógyításá-*

val, hanem ezt egyesítenie kell az evangélium hirdetésével, mely által a beteg nemcsak testi gondozást, hanem lelki táplálékot, a legsúlyosabb nehézségek között vigasztaló szeretetet és megnyugvást kapott, ahol gyógyulást keresni jött. Míg tehát egyik oldalon biztosítania kell az egyháznak azt, hogy a munkája a betegség testi vonatkozásaiban igazán alapos, komoly, a tudomány színvonalán álló munka legyen, épenúgy biztosítania kell azt, hogy abban a munkában a keresztyén szeretet lelke égjen, hogy ott mindazok, akik dolgoznak, semmi mást, mint azt a parancsot tarítsák szem előtt, melyet az egyház kapott s melynek alapján munkáját végzi: Betegeket gyógyítsatok!

Igy ez a munka nem valami külön vállalkozása lesz az egyháznak, hanem természetesen és magától folyik abból, ami az egyház lényege, s reá nem külső körülmények, hanem az a törekvés vezeti, hogy minden eszközt felhasználjon feladata teljesítésére: az Isten megváltó izenete hirdetésére.

(I. L.)

„Egyház és papság.”

Fenti címen egy újonnan megjelent lap érkezett minden parochiára, amint ezt ugyanazon lap felhívásából megtudtuk, mutatványszám gyanánt, hogy megrendelésre ajánlja magát.

A „Beköszöntő” — hangsúlyozza, hogy nem akarja a papság részekre osztását, hanem épen egy táborba tömörítését vallja céljául. Nem akarjuk elvitatni sem e célt, sem a jószándékot a laptól, annál kevésbbé, mert hiszen a szerkesztők személye úgy hisszük elég garancia arra nézve, hogy megnyugodjunk az egy táborba tömöríteni akaró szándékára nézve. Mégis úgy hisszük, hogy van egy pár olyan kitétele, amelyik legalább is nem szerencsésen alkalmaztatott a „Beköszöntő”-ben épen a fenti cél érdekében.

A „Beköszöntő” ugyanis jónak látta rámutatni arra, hogy van egy „másik tömörülés” — már, amelyik azonban dehonosztáló az egyetemes papságra nézve, mert egyeseket felmagasztal, akiknek „személye tetszik és akiket a többi papoknál különbeknek tüntet fel” Nyilvánvaló, hogy ugyanakkor másokat megáláz és nem tart mindenkit testvérnek.

Nem akarunk polémiát e kérdés körül, vitát provokálván, de bizonyos dolgokat határozottan le kell szögeznünk épen a lap által és általunk is vallott cél érdekében.

Nem tartjuk szerencsésnek és célra vezetőnek az „egyetemes papság” orientálódásának kialakulását olyan eszközzel, amelyik egy másfajta orientálódás jóhiszeműségének elvitatásával indul el, határozott és köztudomású tények letagadásának, tudomásul nem vételének az útján.

Hogyan illethetné méltán azt a „Szövetséget” — amelyekre utalás történik a „Beköszöntő”-ben az exkluzivitás és a testvértelenség vádja mikor köztudomású, hogy ezelőtt négy évvel felhívta az „egyetemes papságot” — személyi válogatás nélkül, hogy tömörüljön egy táborba az Ige fundamentumán; a Krisztusban való testvéri — és munkaközösség, mint számára egyetlen lehetséges közösség kialakítása által!

Hogyha meggyőz valaki azzal, hogy ez az orientálódás helytelen, vagy céltalan, vagy éppen szükségtelen, azonnal kapitulálunk, de a vádat, akár tendenciózusok azok, akár nem, éppen a testvéri tömörülés szent nevében kénytelenek vagyunk visszatartani.

Ha mi hasonló tendenciát tételeznénk fel e lap megindítói-

nál mint amivel a lap említett kitétele azt a „bizonyos szövetséget“ illeti, úgy bátran dehonesztálónak nyilváníthatnók az egyetemes papságra nézve e lap azon látszólagos hiedelmét, hogy azzal fut be legbiztosabban a parochiákra, ha azt a másik orientációt megbélyegzi.

Mi azonban nem tulajdonítunk ilyen indulatot azoknak, akik most a „Lelkész egyesület“ nevében kopogtattak be hozzánk, csak a minket illető vádak ellen emelünk óvást.

Mi nagyon komoly evangéliumi szempontokból és megfontolásokból voltunk kénytelenek a „Szövetségben“ — szembe állani a később jött „Lelkészegyesülettel“ — harci eszközeink sem voltak méltatlanok az ügyre nézve, szeretettel kérjük és méltán elvárjuk tehát, hogy a Lelkészegyesületből és csak az Ige fegyverével, a hit paizsával és a Lélek kardjával csapjanak felénk és akkor nem is a Lelkészegyesületben, de még mindig egy táborban állkozhatunk.

Toró Gyula.

A Heidelbergi Káté magyarázata.

Sajtó alá rendezte: Derzsi Endre balázsfalvi lelkész 1932.
Gyűjteményes kiadás.

A H. K. magyarázatára régóta vár az egyház munkása. Igehirdetésünk az utóbbi évtizedben kezdett határozott hitvallási jelleget ölteni, vallástanításunknak pedig egyenesen a gerincét képezi a Káté. Aki azonban kezébe vette a Kátét, az vallástanításban, akár az igehirdetésben, s legtűzetesebben a konfirmációi előkészítésben, annak éreznie kellett azt a merev magatartást, amit a vele foglalkozóval szemben tanusított. Nemcsak az évszázadok távolsága, a nyelvezet nehézsége tette szinte idegenné, hanem a benne levő *igazság*, mely annyira új és meglepő volt, hogy hirtelenjében nem tudta az ember, mit kezdjen el vele. A Kátében bennefoglalt igazsághoz nem tudtunk, vagy ha igen, csak nehezen és kiváltságosok hozzáférközni. Ezért sürgette minden munkás nap-nap után a H. K. magyarázatát. Természetesen nagyon örvendtünk, amikor e *rendkívül* hatalmas és nagy *felkészültséget* igénylő munkára a kezdeményezés megtörtént, habár kezdettől fogva zárójelben és megkérőjelezve előlegezték a munka sikerét. A H. K.-n eleitől végig egy *egyöntetű* igazság vonul végig. Bizalmatlanságra okot épen az adott, hogy ehhez az egyöntetű igazsághoz *ennyi* kéz nyúl hozzá. Gyorsan kellett cselekedni és *egy* ember bizony sok időt igényel, hogy a Káté igazságába és mélységébe behatolhasson. Különben semmi baj sem volna, ha minden egyes ember azt tette volna. Hogy azonban az igazságba és mélységbe való behatolást sok helyen fájdalmasan nélkülözzük, azt mindjárt első áttanulmányozásra szembetűnik. Pedig e műnek igen nagy hivatás volt szánva. Ez a könyv és ez a kátémagyarázat hosszú időn át nemcsak befolyásolja, hanem megköti és meghatározza az igehirdetést. Ezt abból a várakozásból merjük gyanítani, mely a mű megjelenését megelőzte.

A könyv összeállítója előtt is beismert tény, hogy a magyarázatnak vannak „gyarlóságai és fogyatkozásai“, amik azonban korántsem enyészthetők el azért, hogy nem a szisztematika, hanem a praktika theológia szemüvegén át nézzük. Ezzel a követelménnyel nem lehet egy H. K. magyarázatot útnak indítani. Nem tehetjük, hogy csak egyik szemüvegén át nézzük, különösen akkor nem, ha tudjuk, hogy a H. K. épen nem gyakorlati, hanem szisztematika theológiai kérdéseket és feleleteket foglal magában.

Egy igazi H. K. magyarázatnak az a legfontosabb kérdése, hogy a benne levő etikai és dogmatikai kérdések, melyek önmagukban olyan szárazak, az igehirdetés aktusában miképen alkalmaztatnak a gyakorlatban. Tisztában kell lenni tehát a Káté etikai és dogmatikai kérdéseivel e kérdések összefüggésében, tisztában kell lenni azzal az emberrel, akik előtt *ma* e kérdéseket felvetjük és rá felelünk, s e kettő kapcsolata adná a sikerült Kátémagyarázatot.

Az kétségtelen, hogy a H. K. sem nem dogmatika, sem nem

etika, s még azt sem igényli, hogy maga legyen az igazság odanyújtása; csak a kérdesei és feleletei dogmatikaiak és etikaiak. Hogy egy kérdés dogmatikai és etikai, az nem azt jelenti, hogy mellette már most egy gyakorlatira is szükség van, sőt egyenesen azt jelenti, hogy az eiethez köze van és szeretne gyakorlativá lenni. A gyakorlati kövételme nye tehát nem az új és egyetlen követelmény a mások mellett, még akkor sem, ha gyakorlati magyarázat a neve; hanem a már kettőnek, a dogmatikumnak és etikumnak a realizálódása. A H. K. magában meg nem realizálódott igehirdetés, épen ezért éreztük, hogy idegen to lünk, száraz, nem sokat mond számunkra. A H. K. az *igehiractésben* realizálódik, amikor az élő Isten el kezd az ő szavain át *ma is* és a *mai emberhez* is beszélni. A benne foglalt igazságnak igazsággá kell lennie épen *ma*. Épen az az ember, aki hallgatja tőlünk a magyarázatot, kell hogy érezze, hogy őt az Isten személyesen megszólította, épen neki mond valamit, épen tőle vár valamit. Ha ez az egzisztenciális viszony a Kátében szóló Isten és az őt hallgató ember között nem jön létre, akkor a kátémagyarázattal nem sokat csináltunk; esetleg annyit igen, hogy szószátyárkodásunkkal az igazságot még érthetlenebbé tettük, mint ahogy a káté a maga szárazságában elmondja. A magyarázatnak, ami pedig igehirdetés, azt a hangot kell megtalálnia, amit a magyarázók közül nem sokan találtak meg, hogy a Kátében van egy theoretikus igazság theoretikus odanyújtásáról, hanem az élő Istenről van szó, aki nekünk magát kijelentette, s ha valaki ezt az igazságot nem fogadja el, éreznie kell, hogy ő nem csupán egy igazságot utasított el vagy nem fogadott el, hanem magát az élő Istent. Ezért is van a Káténak kérdés és felelet formájában ez a személyes beállítása.

Hiszem, hogy *egy* ember, aki a H. K.-hoz való hozzányúlás e fontos vonását látja és végig érvényesíti, jobb és használhatóbb magyarázatot adott volna, mint 40–50 ember, akiknek egyikemásika bizony nem igen tudta, hogy milyen nagy dologra vállalkozott, mert ha tudta volna vagy nem magyarázta volna el, vagy másképen magyarázta volna a kérdését.

A különböző kezekből kikerült magyarázatokat persze nem oszthatjuk két részre olyan értelemben, hogy a magyarázók egy része a Káté igazságának megfelelően nagyszertien érvényesítette az egzisztenciális személyes beállítást, a másik rész pedig azt teljesen mellőzte volna. A hallgatóval való személyes kapcsolatot általában mind igyekeznek megteremteni. Egyik megtalálta (pl. Nagy Ferenc, Maksay A., Tavaszy S., Bonczidai D., László D., Káli D., Jákó D., Vásárhelyi J., Kádár G., Nagy S., Adorján G., Ardi A., Daróczy F., Imre L., Debreczeni I., Kiss A., Horváth J., Bakk J.); másik nem találta. Nehány magyarázó olyan messze jár az embertől, a mai embertől, mintha az anachoreusok és flagellausok földjén prédikálva nem létező pogány istenek ellen (Szász F.); talá lunk megdöbbenő tárgyi tévedésre, amit súlyosbít éthetetlen, nélkülözhető és magyarban jól pótolható kifejezésekkel: „resignáció”, „elementum”, „Sztandard”, „Norma”, „kvalitativ”, „kvantitativ” (Bokor S.), az a szerencse, hogy e kifejezéseket nem értik, mert ha értenék, csak önmaguknak és az igazságnak ártanának, különösen a két utóbbival. Semmiképen sem nyugodhatunk bele. pl. a Nemes E. vallástörténeti szemléletébe, sem pedig Kún Z. és Sárközy ó-testamentomi felfogásába, akik vagy nem tudnak mit csinálni az ó-testamentumi kijelentéssel, vagy az ó-testamentum Istenét (Jehovát) egy fokkal helyezik magasabbra a bálvány isteneknél.

Többeknél előfordul a testi és lelki élet szembehelyezése, előbbi lebecsülése és bűnbakká való tevése (Dérezy, Tarnóczy). A magya-

rázatok rendjén előforduló *ellenmondások* is sokszor bántók; ezen nem is kell csodálkoznunk egy több kezből kikerült műben. A *D. E.* megrendelése annak idején úgy szólt, hogy a magyarázatokat el-
lehesen mondani úgy a városi — mint a falusi gyülekezetben. Ez
mindenesetre biztató jel volt a mű használhatósága szempontjából.
Mit csinál azonban az a szegény lekipásztor, aki ezt meg is pró-
bálja s kérdőre fogják vonni ellenmondásaiért. Csak a főbbeket.

1. Tavasz S. az Istentől való távoiság borzasztó szenvedéseiről
beszél (nagyon helyesen).

Mezey M. azt mondja: a különbség (Isten és ember között)
nem kétségbeejtő szakadék.

2. Maksay A., Krisztus és minden emberi közötti óriási külön-
séget, Krisztus egészen *más* voltát hangsúlyozza (amint
a kijelentés igazsága meg is követeli).

Bokor S.-nak olyan emberei vannak, akik a szemképrázta-
tóan dicsőséges Alakot(!) egy őrizetlen pillanatban le-
fotografálták (mi lesz a kijelentéssel?), Messiást termel-
tek ki magukból; ami különbség van Krisztus és az em-
ber között, az nem kvalitatív, hanem *quantitativ* (sőt!)

3. Derzsi szerint (és az igazság szerint) Krisztus megfeszített
testét enni és kiontott verét inni... azt is teszi, hogy mi
titokzatos módon az ő testével egyesülünk. Nem képlete-
sen (*symbolice*), hanem valóságban.

Mezey szerint Krisztus jelenléte a szakramentumokban első-
sorban *jelképes* (*symbolikus*) jelenlét.

4. Imreh Lajos nagyon helyesen azt mondja: a test és a lélek...
együtt adja az életet, az embert, az emberi életet. „Az élet-
ről és pedig annak mindkét oldaláról” beszél.

Tárnóczy egy egész részben arról elmélkedik, hogy a lélek
előbb való, mint a test.

A munka gyakorlati használhatóságát a tárgyi tévedések és
ellenmondások bár meguehezítik, a nyitott szemű olvasó és mun-
kás számára azonban lehetetlenné nem teszik; sőt még ezekből is
azt tanuljuk meg, amit Derzsi E. nagyon ügyesen meg is valósí-
tott, hogy ne restelljük elővenni Kálvin iratait, a II. Helvét Hit-
vallást is, továbbá Tavasz S. Dogmatikáját, hogy minden egyes
kérdésről mielőtt beszélni kezdenénk, azoknál tárgyilagosság szem-
pontjából is kiokosodjunk. Ajánlatos továbbá olvasgatni a magyar
nyelven idáig megjelent H. K. magyarázatokát, mint pl. *Kétske-
méti Zsigmond* polgári H. C. tartó gyülekezet Prédikátorának
LXXX. prédikációkból álló Katekhetikáját, *Oesterzee* 52 egyházi
beszédét a H. K. alapján, (ford. Dr. Antal Géza); *Kohlbrügge* vilá-
gosító és szilárdító kérdéseit és feleleteit a H. K.-hoz (ford. Rácz
Károly). Ne felejtsük el azonban azt sem, hogy a legnagyobb fel-
készültség, és kiokosodás sem fogja meghozni az eredményt, ha
nincs meg bennünk az igehirdetésben szükséges igazi felkészülés:
az alázatosság.

Dávid Gyula.

*Helyszüke miatt H. J. ismertetését a „Hajnal”-ról következő
számunk hozza.*

Az Ige tükrében

A farizeus és a vámszedő.

Lukács 18:9-14.

(Préces a ref. theológián. 1932. május 21.)

A felolvasott példázat két embertípust tár elénk. Egymással szembe állítja, mert a kettő között semmiféle analógiát nem lehet vonni. Nem hasonlítanak semmiben egymáshoz, talán csak abban, hogy mindketten emberek.

A farizeus az önmaga igazságosságában megnyugodott ember. „Megáli“ az őt megillető előkelő templomi helyen. Érzi, hiszi, hogy neki kijár az előkelő hely az Isten házában. Ő megérdemelte azt. Neki érdemei vannak. Sok érdeme. A publikánus, a vámszedő az önmagafelett kétségbeesett embert tárja elénk. Aki „távol áll“, elrejtőzik a templom egyik zúgában, mert érzi, hogy nemhogy az Istenhez, de még az Isten házához sem méltó.

Különbség van közöttük az elmondott imádságban is. A farizeus hálaadó imát mond. Neki az ima csak arra jó, hogy elmondhassa benne, hogy ő milyen kiváló, hogy ő mennyi-mindent tett, mennyivel különb ő a többi embernél. Az imádság alkalom számára, melyben előnyeivel dicsekedhetik.

A vámszedő magára vesz minden bünt. Lemond teljesen arról, hogy Istennel szemben bárminemű érdeme is lenne. S amíg a farizeus azért imádkozik, hogy a maga kiválóságai-
ban gyönyörködjék, emez Istenhez menekül, hogy védelmet találjon nála bűnei támadásával szemben. A vámszedő példája eszünkbe juttatja, hogy az embernek nincs és nem is lehet soha érdeme Istennel szemben.

Hiszen az ember önigazsága az ember legnagyobb hazugsága! Hazudom, ha azt mondom, hogy én igaz vagyok. *Az öni igazságosság illuzió, mely által olyan világot alkot, melynek centrumában ő áll.* Ebből a világból elsősorban Isten van száműzve. Isten messze van ettől a világtól. Hiszen itt nem Isten az igazság, a törvény, az akarat, a jóság, a szentség, hanem én. Itt az igazság emberi tulajdon! Az ilyen ember mentalitása farizeusi mentalitás! Milyen jó, hogy nem vagyok olyan, mint ama parázna vámszedő! És az ember nem veszi észre, hogy az öni igazság értéktelenít, hiszen az ember emberi mértékkel, a saját mértékével méri magát, tehát leszáll földi relációk közé és elveszíti az örökkévalóság perspektíváját. Az

ilyen embernek csak azért van szüksége földi relációkra is, emberekre, hogy előttük kiválóságát csillogtathassa: Nézzétek, mennyivel különb vagyok nálatok. A farizeus tehát különbséget tesz, de ő csak a pluszt, a többletet akarja meglátni, azt, *amennyivel több másoknál*. A publikánus is összehasonlít, ő is földi relációk között él, azonban ebből az összehasonlításból szörnyű *minusz* az eredmény; a publikánus azt látja meg, hogy ő *mennyivel kevesebb*, mint a többi: semmi. Ember. *Mea culpa, mea culpa*, hangzik ajkáról. Ez egyenlő annak a felismerésével, hogy semmi egyéb, csak ember. Bűnös ember. A publikánus példájából látható, hogy ha Isten akaratát komolyan vesszük, annak mértéke olyan súlyos, hogy csak a publikánus alázatosságához vezethet el. Csak ide. Ha nem ide vezet, nem vettük komolyan az Isten akaratának szentségét, isteni voltát. A publikánus életének centruma sem az Isten még, mert ő *nem meri* elhinni, hogy egy olyan nyomorult élet centrumát képezheti az Isten. Nem meri még elképzelni sem, hogy lehetséges legyen az, hogy Isten, a szuverén, szent, jó Isten központjává lehessen olyan nyomorult, bűnös életnek, mint az övé. De a publikánus már sokkal tovább van, mint a farizeus. Egészen más úton. Amaz még az értelem fáklyafényénél keresgél az életlabirintusában. Emezt a hit világánál elérkezett a fájdalom hegyéhez: a bűnbánat marcangoló kínjaihoz. Emezt már észrevette, hogy szörnyű szakadékban jár, hol körülveszi a sötét bűn, a millió vétek, emez már meglátta azt a nagy szakadékot, mely elválasztotta Istentől: saját nyomorúságát. Amaz még olyan, mint mi vagyunk — a válság nyomorultja. Emezt már a váltság harcosává tüzesedett a meaculpák tüzeiben. A farizeus *alapokra* építi élete házát, jó messzire a Golgothától: ezek az alapok: az *én* jócselekedetem, az *én* igazságosságom, az *én* erőm, az *én* érdemem. Ezek emberi alapok, tehát idő-alapok: elpusztulnak. A publikánus élete házát a Golgotha tövében rakja lassan, *egyetlen alapra*. A fájdalom alapjára. Arra a szörnyűségre, hogy ő ember, hogy ő újra és újra bűnözni fog, hogy nagyon lassan ér el élete útján a damaszkusi fordulóhoz. Ott, ahol valóban Krisztussal találkozhatnak.

De ha valaki meglátta a bűnt, már megtalálta Istent is. *Mert Isten azon a ponton vár az emberre, ahol az emberi ész már teljesen felmondotta a szolgálatot*. Ahol az emberi ész már azt mondotta: nincs tovább! Amikor az emberi ész ki tudja mondani ezt: „Nincs“, akkor az Isten felelete: a hit ki mondja a „van“-t. Azt, hogy Ő van. Hogy Ő ott van, ahol más nincs. Ahol csak Ő van. Ahol nem lehet más, csak Ő. Amikor Ő lesz a középpontja az emberi életnek. Amikor az egocentrikus világból theocentrikus világ lesz. A 14. versben azt olvassuk: megigazulva: mintha az lenne: megnyugodva ment haza a vámszedő. Megnyugodva, mert a bűn szörnyű meglátása

visszaadja az embernek az Istenben való bizalmat. Az ember Istenben nyúgszik meg.

Milyen ez a megnyúgvás? Karbatett kezek? Vegetáló élet? Meditáló kolostorbavonulás? Ábrándozás? Fellegekben járás? „Ideálizmus“?

Nem. Az Istenben való nyugalom a Krisztus-i harcokhoz vezet el. Aki Istenben megnyúgszik, az egész életén át harcolni fog. E az emberi élet nagyszerű dialektikája. Ebben az ellentmondásban rejlik az emberi élet. Mert a meaculpa hangját és mozdulatát szukségképen követi a halleluját kiáltó hang s a feltétlen felajánlás mozdulata.

A farizeus azért jutott válságba, mert saját erőire támaszkodott.

A publikánus azért váltatott meg, mert meglátta, hogy nem támaszkodhatik saját erőire.

Az egyik „plusz“-a a könyörtelen semmihez vezetett el.

A másik „minusz“-a a diadalmas semmihez vezetett el.

Mert mindkettő semmi. Mindkettő teremtmény. Semmi a teremtőhöz képest.

De az egyik meglátta, hogy semmi.

Ezért „megigazulva méne alá az ő házához“.

Az ilyen ember számára semmit sem jelent az, hogy „a világ szörnyű válságban van“. Ő megnyúgodott. Ő tudja, hogy Isten mindenkit felmagasztal, aki megalázza magát. Isten tudatta ezt vele.

Felmagasztalta.

Nagy József.

A vallásos nevelés módszerének problémája.

a) A nevelés módszerének alapkérdése az, hogy milyen kapcsolatban áll, vagy milyen kapcsolatba lehet hozni az igét a lélekkel. Erre a kérdésre a felelet könnyű annak az irány-
nak, mely az igét emberi színvonalra vonja le és emberi gondolatokkal azonosítja vagy amely az emberi lélekre azzal az optimizmussal néz, hogy azt képesnek hiszi az ige befogadására. Ha azonban sem az ige abszolutságát megsérteni nem akarjuk, sem az emberről való azon felfogást nem osztjuk, hogy az képes az igét a maga teljességében befogadni, akkor itt egy legyőzhetetlen nehézség előtt állunk. E nehézség két oldalon merül fel, az ige és a lélek oldalán.

Az egyik oldalon világos, hogy a reformátori theologia nem nyugodhat bele az igének semmi nemű relativizálásába. Nem tekintheti az igét embertől függőnek s nem cserélheti fel emberi gondolatokkal. Isten igéjében maga Isten beszél s nem elégedhetünk meg a vallásos nevelésben azzal, hogy a gyermeknek Istenről bizonyos gondolatokat vagy fogalmakat adunk át, vagy vallásos érzelmeket ébresztünk fel, mert ezek azonosak Isten igéjével. Sőt minden ilyen beszéd Isten valóságát sérti meg és hatalmát korlátozza. Az igében Isten cselekszik s a nevelés tárgya erről a cselekvésről kell szólania a nevelésnek, de úgy, hogy abban Isten maga cselekedjék. Ezért, mint fent mondtuk, Isten megismerését semmi más ismerettel egy színvonalra nem hozhatjuk. Továbbá Istennek az Ő igéjében adott ez a beszéde cselekedet annyiban is, hogy általa Isten a lélekben munkálkodik, az ígéret feleletet teremt a lélekben s az embernek ez a felelete ismét nem az ember munkája, hanem Istené. Azt az eredményt, melyet a nevelés az ige hirdetésével el akar érni, csak Isten képes véghezvinni, minden emberi munka csak félrevitele Isten azon akaratának, mellyel a gyermeket maga elé állítani akarja.

Az ige oldaláról tehát semmi emberi tevékenység számára nem nyílik út az eredményes munkára. Isten a maga igéje hirdetésével szuverén, hirdetteti, akinek akarja, elfogadja az, akit Ő erre rendelt.

Másik oldalon a lélekről azt kell állítanunk, hogy az önmagában képtelen megismerni és elfogadni Isten akaratát. Itt számolnunk kell egy olyan ténnyel, mellyel a modern pedagógia nem számol eléggé, az emberi akarat megromlott

ságának es ezzelegyütt az ember tehetetlenségének tényével. Az ember a bűn miatt nemcsak képtelen arra, hogy Isten akaratát megismerje, hanem benne egyenes hajlandóság van arra is, hogy a neki hirdetett ígét mással cserélje fel és saját szolgálatába állítsa. Ez a tény az ember és az ige között egy elháríthatatlan válaszfalat emel, melyet emberi oldalról semmi eszközzel sem lehet lerontani. Még ha tehát a nevelés hirdeti is Isten ígét, s tisztán hirdeti is, minél tisztábban hirdeti azt, annál megközelíthetlenebb lesz az az ember számára. Itt látszik ismét a súlyos következménye annak, ha az ige hirdetést tesszük a nevelés feladatául, mert akkor számolnunk kell vele, hogy ez az ige az embert; az emberi természet romlottsága következtében idegen, s míg a vallásos érzelmeket, vagy értékelést könnyen elsajátítja, az ige befogadásához minden emberi akarat és próbálkozás elégtelen. Még súlyosabb az eset, ha arra gondolunk, hogy az ige azért hirdettetik, Isten azért szól a gyermekhez, hogy az által a lélekben az Isten mellett való döntést, a megtérést ébressze fel. Most a nevelésnek lehet ugyan hatalmában az, hogy bizonyos képzetekkel a megtérés fogalmát, érzelmi hatásokkal annak az életre kiható hatását szemléltesse, de egyáltalában nincs ereje arra, hogy a gyermeket megtérésre vezesse. Harmadszor, nehezíti ezt a kérdést az, hogy azok az eszközök, melyek a nevelés kezében vannak, a gyermek lelkének ismerete, a lelki hatások felébredése és megszilárdítása révén, a lélektan képtelen épen azokra a kérdésekre feleletet adni, melyek a lélek e döntésének igazi lényegét alkotják, legfeljebb csak az azt kísérő jelenségeket tudja leírni. A mai pszichologia pedig, mely módszerében bizonytalan, tárgyát csak az emberi lélek külső jelenségeire korlátozza, még akkor sem volna képes a nevelés módszere alapjául szolgálni, ha nem állana fenn az a tény, hogy a megtérés lelki jelenségében Istennek egy olyan titkos és meg nem magyarázható tényével állunk szemben, melyet igazában megállapítani és leírni nem lehet. Ha pedig a lélektan nélkülözi az ember megismerésére vonatkozó biztos alapot, melyet ez a tudomány természeténél fogva nem adhat, mert az ember lényegét csak a kijelentésből lehet megérteni, akkor a nevelés módszerébe sem játszhat döntő szerepet. Végül a pedagógiának az a felelete, hogy a nevelés feladata nem a megtérés létrehozása, csak a lélek befolyásolása s bizonyos vallásos motivumok elsajátítása, szintén azt mutatja, hogy a nevelés többre vállalkozik, mint amennyire képes, ha ezeknek a motivumoknak életformáló erőt tulajdonít, vagy kevesebb, mint amennyi fogalmában van, ha csak bizonyos képzetek és érzelmelek felkeltésével megelégszik.

Ez a két feltétel, így szembeállítva, az ige abszolútsága és az emberi lélek képtelensége, azt mutatják, hogy a mód-

szer kérdésében számolnunk kell minden emberileg megállapított módszer tehetetlenségével s tisztában kell lennünk vele, hogy a vallásos nevelés vagy megelégszik azzal, hogy az ige hirdetése legyen és nem akar semmi más lenni, mint ez, vagy azon veszedelem előtt áll, hogy túl akarva tenni magát az ige és a lélek közötti különbségen és ellentétben, emberi eszközöket tol be Isten igéje és a lélek közé, melyek, osztozva az emberi gyarlóság és bűn terhében, akadályai lehetnek és lesznek Isten munkájának a gyermek lelkében. Ha az előbbi feladatot vállalja, akkor tekintetbe kell vennie, hogy az ige hirdetésével is lehetetlenség előtt áll és vakmerő feleletre vállalkozott, hogy minden emberi munka véges és erőtlen s a nevelésnek csak Isten munkája feltétele alatt lehet megállania. Az az ellentét, mely a gyermek és Isten örökkévaló igéje között van, s a nevelés munkája, mely az ígét hirdetni akarja a maga tehetetlensége dacára is, rámutatnak arra a tényre, hogy a nevelés egész munkája és egész módszere Isten ítélete alatt van, a bűn és gyarlóság korlátaiba zárva s a nevelés csak ezen ítélet elfogadása, ismerete és feltétele alatt lehetséges. Ez a módszerre nézve azt jelenti, hogy a nevelő nem alanya a munkának, hanem egyedüli alanya a Szentlélek Isten s hogy a nevelés útját és módszerét nem emberi meggondolásokból, hanem az ige követelményeiből kell levezetni. Így a nevelés tulajdonképpen Isten munkája, melyben Ő tetszése szerint használja fel a nevelőt, akinek azonban ismernie kell azokat a módokat, melyeken Isten az ő munkáját igénybe akarja venni.

b) Ha a vallásos nevelés az ige hirdetése, akkor annak módszerét sem lehet máshonnan, mint az igének az emberi lélekben végzett munkájából meríteni. Itt legelőször azt kell meglátnunk, hogy az evangéliumot nem szabad azonosítani a neveléssel. Az Újszövetségben³ azt látjuk, hogy ott szó van az ige hirdetéséről (kérügma) Isten kegyelmi, megváltásáról szóló izenetéről (eüangelion) és tanításáról (didaskhein), mely Krisztus parancsainak megtartására vonatkozik (didaskontos térein: Mt. 28:19). Továbbá az ige hirdetés által történik a megtérés (metanoia), még pedig úgy, hogy a hit, mely erre vezet, az ige hallásából származik, (Róm. 10:17). A nevelés munkája tehát tulajdonképpen az ige hirdetés munkája, nem képes arra, hogy hitet adjon, vagy a hitre való eljutást valami módon kieszközölje, sem arra, hogy a megtérést létrehozza a gyermekben, mindezt a kegyelem cselekszi, mely minden emberi munkától független, hatásaiban és munkájában emberi módszernek alávetve nincs. Ha tehát a nevelés módszerét keressük, legelőször azt kell megállapítanunk, hogy ez a módszer teljesen az ige hirdetésnek van alávetve, függ teljesen az Isteni kegyelem munkájától, melyet az ige hirdetés sem befolyásol, egyedül Isten akarata. Ez a nevelésnek sokkal kisebb

kört és jelentőséget ír elő, mint amennyit annak rendszeren tulajdonítani szoktak. Ezt a gondolatot sokan hangoztatják a nevelésben manapság, de kevesen vonják le annak következményeit, különösen azt a következményét, mely a módszer labilitására és a módszer felett a Szentlélek munkájára és uralmára vonatkozik.

Ha most az ige útját nézzük a lélekben, azt látjuk, hogy ez az út azért nem önkényes vagy rendszertelen. Bár az ige sorsa a lélekben teljesen Istentől függ, mégis a nevelésnek ismernie és tekintetbe vennie kell azokat az előfeltételeket, melyeket erre nézve Isten adott. Két ilyen előfeltételt kell találnunk: az egyik ezek közül a keresztség. A keresztségben zálogát és pecsétjét látjuk annak, hogy Isten a nevelés alatt álló gyermeket a magáénak ismeri, a kegyelemben részesíteni akarja. A keresztség biztosít arról, hogy „renovari Dei Spiritu pro aetatis modulo, donec per gradus suo tempore, quae in illis occulta est virtus augeat et papam refulgeat“, életkoruk szerint újulnak meg a Szentlélek által, míg fokozatosan a maga idejében a bennük most rejtett erő megnő és nyilvánvalóvá lesz. A keresztség tehát olyan feltétel a nevelésben, mely által a nevelő bizonyos lehet, hogy Isten a gyermekeket a Szentlélek által a maga kezében tartja és őket a hit és bűnbánat által a kegyelem megismerésére elvezeti. A keresztség nélkül a nevelés ügye és munkája bizonytalan és sorsa kétséges lenne, mert az emberi munkához legfeljebb csak hozzájárulhatna Isten munkája, de nem képezné annak fundamentumát.

A másik ilyen feltétel, melyen a nevelés nyugszik, a kiválasztás. Ezt a keresztség teszi előttünk világossá, mely a kiválasztás záloga. A gyermekek, akik a nevelésben előttünk állanak, Isten tulajdonai, aki őket Fia által megváltotta s ebben a váltságban van a lehetősége és kezessége annak, hogy Isten őket az ige ajándékában részesíteni akarja. Ezért mondja Kálvin, mikor a Mt. 19:14. versét magyarázza: Testatur, se velle pueros admittere et tandem in ulnas receptos non modo complectitur, sed manuum impositione benedicit: unde colligimus ad hanc quae aetatem extendi eius gratiam. (Ez bizonyítja, hogy a gyermekeket magához akarja fogadni és ezért az ölébe vetteket nemcsak átöleli, hanem kezeit rájuk vetvén megáldja: amiből következtethetjük, hogy erre az életkorra is ki akarja terjeszteni áldását.) Ez a nevelés módszerére vonatkozólag azt jelenti, hogy a gyermek minden elhatározása, melyet a nevelés a gyermekben ébreszteni akar, a kegyelem munkájára megy vissza s mint a Szentlélek munkája tekintendő,⁸ mely tehát függ a Szentléleknek a gyermek lelkében végzett s a kiválasztáson alapuló munkájától.

Végül ez a magyarázata annak, hogy a gyermek nevelésére és tanítására már az újszövetségben, ezenkívül a hitval-

lási íratokban is állandó utasításokat találunk. Ezek az utasítások mind megegyeznek abban, hogy az egyháznak kötelességévé teszik a gyermekeknek Isten törvényében való tanítását, hogy az Isten parancsolatai, a hitvallás és uri imádság s a sákrámentumok tanítása által gyermekei helyes nevelésben részesüljenek. A szülőknek is kötelességévé teszi a gyermekeknek az Úr félelmében való nevelését. A Heidelbergi Káté pedig a 103. kérdésben Isten tiszteletének módja gyanánt említi az iskolák fenntartását, amely kötelezés az egyháznak azt a feladatát jelenti, hogy az ige igaz tudományát arra alkalmas egyének által mindenkinek hirdesse mindenek épülésére.

Azt találjuk tehát, hogy a nevelés munkájában számíthatunk Isten igéjének munkájára, mely szuverénül és minden emberi hozzájárulás nélkül már megalapozta azokat a feltételeket, melyek a gyermeknek szóló igehirdetéséhez szükségesek. Istennek ez a munkája az igehirdetésben minden emberi módszer nélkül munkálkodik, de ugyanakkor biztosít afelől, hogy a gyermek számára az igét Isten hirdettetni akarja. A másik oldalon azonban világos az, hogy Istennek a parancsa az ige hirdetésre nézve fennáll s kötelezőleg áll fenn nevelő előtt. Ebből most a nevelés módszerére nézve a következőket láthatjuk:

Ha a nevelés előtt zárva van az a lehetőség, hogy bármilyen módon Isten igéjének hatékonyságát és munkáját befolyásolja a munkája által, viszont annál világosabb az, hogy feladata ennek az igének a hirdetése. Feladata a nevelésnek tehát nem az, hogy bizonyos változásokat igyekezzen a lélekben létrehozni, hanem egyszerűen az, hogy az ige hirdetését végezze. Anélkül tehát, hogy a nevelés képes lenne magának az igének is tiszta és tökéletes hirdetésére, egyet tud megtenni és ez az, hogy munkájával *rámutat* és *rántal* az igére. A nevelés módszerének feladata tehát keresni azokat a formákat, módokat, ahogy Isten a maga igéjét épen a gyermek számára szólani akarja, vagy ahogy szintén szokták kifejezni, utat készíteni az ige számára, bár maga az útkészítés is, az ige befogadásának döntő munkája szintén nem áll a nevelés hatalmában. Ebben a tekintetben a katechetika feladata egyezik minden igehirdetési tevékenység feladatával, csak módszere különbözik annyiban, hogy a nevelésnek azokat a formákat kell megtalálnia, ahogy a *gyermek és ifjú számára kell hirdetni Isten igéjét*. Ebben áll a nevelés speciális módszere az igehirdetés más formáival (gyülekezeti igehirdetés, pásztoráció, misszió stb.) szemben. A nevelésnek tehát a gyermek életformájához, az ő életének kérdéseire kell leszállania és azt kell hirdetnie, hogy abban az életformában mit mond neki Isten. Ismernie kell azokat a kérdéseket, melyek a gyermek életében előfordulnak, az ifjú lelkivilágát, de nem egyoldalú részkr-

dések, hanem az egyetlen kérdés alapján, melyet Isten igéje tesz fel eléje: kinek mondasz lenni Engemet. A gyermeknek a maga felfogási formái, szemléleti köre, érzelmi világa, a gyermeki fantázia és akarat formái között egy dolgot: Istennek felette álló és reá vonatkozó igényét kell a nevelésnek megmutatnia. A gyermek ezen ismerete és a hozzá való alkalmazkodás azonban csak formális, vagyis nem érintheti az ígét magát s annak munkáját a gyermek lelkében, a nevelő feladata csak az, hogy ezt az ígét olyan módon állítsa a gyermek elé, hogy a gyermek abból Isten ítéletét és kegyelmét megláthassa.

Végül egy kérdés van hátra: Ha a nevelésnek az ígét kell hirdetnie, mely szuverénül és az emberi munkától függetlenül hat a Szentlélek által a gyermek lelkében s ezt a hatást sem előmozdítani, kieszközölni, sem biztosítani nem lehet, van-e egyáltalában szükség a módszerre s van-e *jelentősége* a módszernek? Már a modern valláspedagógiát sokszor érte az a vád, hogy a módszer jelentőségét lebecsüli, viszont sokszor hangzik el az a felfogás, hogy a vallásos nevelésben minden nevelőnek saját módszerének kell lennie. Ez a felfogás, a módszer feleslegességének ez az állítása teljesen jogosult, ahol a módszer az ige felé kerülve, azt befolyásolni akarja, vagy ahol a módszerrel Istennek a lélekben végzett munkáját befolyásolni vagy éppen helyettesíteni akarják. Minden ilyen esetben a módszer bálványává lett s ezt el kell mozdítani, ha azt akarjuk, hogy Isten munkálkodjék a gyermek lelkében. De nagy tévedés volna azért a módszert teljesen elvetni. A módszer csak eszköz, mellyel a nevelő dolgozik, de a módszer csak az ige feltétele alatt állhat meg. Jelentősége, hogy állandóan figyelmeztet az igére, melyet hirdetni kell, rámutat a gyermekekre, akinek számára hirdetnünk kell az ígét és figyelmeztet arra, hogy e munkának rendje és módja van, mely bár emberi cselekvés, mégsem nélkülözhető, ha megmarad a maga hivatáskörében és nem akar a Szentlélek munkája elé lépni. Csak a kegyelem feltétele alatt állhat minden módszer, mert csak a kegyelem adja meg neki a lehetőséget, erő és jogosultságot. Azért, ha az előbb azt láttuk, hogy a módszer is, mint a nevelő személye Isten ítélete alatt áll, mert tehetetlensége és bűnössége az emberi bűnből és tehetetlenségéből származik és attól meg nem szabadulhat, most tovább azt kell mondanunk, hogy ez ítélet alól való szabadulása csak a kegyelemben lehetséges, ha önmagát és munkáját a módszer nem önállónak nézi, hanem olyannak, melyet csak a kegyelem tesz lehetségessé. A törvény vége, beteljesülése, Krisztus, „quidquid doceat Lex, quidquid praecipiat, quidquid promittat, semper Christum habet pro scopo; ergo ipsum dirigendae sunt omnes partes.“ *A módszer vége Krisztus*, benne teljesül be és igazul meg minden emberi munka, mely magában *tökéletlen* és

erőtelen, de a benne való hit: az Ő megváltó és újjászülő kegyelmében való hit által lesz megigazulva, azaz eszközévé a Szentlélek munkájának. Ez a módszer ítélete és dicsősége egyben s csak ezzel a hittel lehet a nevelés módszere igazi eszköze az ige hirdetésének.

I. L.

A református kollégium hivatása.

— Székfoglaló értekezés.* —

Méltóságos Elöljáróság! Tekintetes Tanári Kar!

Mélyen tisztelt közönség! Kedves Tanítványaim!

Isten iránti hálaadással teszek ez alkalommal eleget annak a kötelességemnek, hogy e kollégium vallásánári tanszékét szakértekezés tartásával foglaljam el. Kérdésem, amelyre választ keresek ez: *Mi a református kollégium hivatása?*

Isten előtti felelősség készítet a feleletadásra. Nem térhetek ki a személyes állásfoglalás elől sem mint anyaszentegyházunk tagja és lelkipásztora, sem, mint e kollegium neveltje és jelenlegi munkása. Legsürgetőbb azonban e kérdés tisztázása a reánk bízott ifjúság érdekében, amellyel szemben idősebb testvérként és nevelőként állunk. Amit itt és most előadok, alkalomszerűvé válik, mint az én megbízatásomról való bizonyágtétel. A református kollégium vallásánára nem tesz egyebet, mint hogy a maga erői és lehetőségei szerint szolgálja a református kollégium hivatását.

Meggyőződésem szerint *a református kollégiumnak, mint-hogy az egyházunknak intézménye és közössége, Isten ígéből nyert hivatása egyedül csak az, hogy egészében és tevékenységében Isten ígését szolgálja az igéből táplálkozó hívő és engedelmes tanítás és nevelés keretében.*

Ezt a tételt könnyebb tárgyalhatás végett szétbontom hét, egymáshoz láncszerűleg kapcsolódó megállapításra a következőképpen: 1. A református kollégium az egyház része. 2. Nemcsak intézmény, hanem közösség is. 3. A kollégium hivatását Isten ígében találjuk meg. 4. Ez a hivatás egyesegyedül Isten ígéje szolgálatában áll. 5. E kizárólagos szolgálatot egészében és tevékenységeiben egyaránt kell végeznie. 6. A kollégium e szolgálatának kerete a tanítás és nevelés. 7. A kollégiumban végbemenő tanításnak és nevelésnek az igéből élőknek, azaz hívőknek és engedelmesnek kell lennie.

* Felolvasatott 1932. november 6-án, a zilahi református Wes-selényi-kollégium erre a célra tartott ünnepélyén.

1. Első megállapításom megjelöli a református kollégiumnak anyaszentegyházunkhoz való viszonyát. Ha a kollégium egyházunk része, ez egyik oldalon kizárja, hogy máshová tartozhassék, másoldalról pedig jelenti azt is, hogy egyházunknak nem csupán ideiglenes függeléke, hanem testének élő tagja. A közfelfogás gyakran másként tudja ezt. Ahol hiányzik az egyház igazi ismerete s ahol nem tartják Istentől nyert kiváltságnak az anyaszentegyházhoz való tartozást, ott azonnal felburjánzanak azok a jelzavak, amelyek a református kollégiumot máshová tartozónak tüntetik fel. Ennek a ténynek a fenti okokon kívül van még egy magyarázata. A kollégium, mint intézmény helyet foglal és szerepet kap nemcsak az egyházban, hanem az állam, a nemzet, a társadalom, egy vidék és egy város közösségében is és e közösségekkel több-kevesebb kapcsolatot tart fenn. Tévedés és sérelem csak akkor áll elő, ha ezeknek a kapcsolatoknak a kollégium hivatását lényegesen megváltoztató szerepet tulajdonítanak. A református kollégiumot az állam nem tekinti magáénak, de nem tekinthető úgy általánosságban a magyarságénak sem, még kevésbé úgy, min társadalmi intézmény vagy valamely vidék, város tulajdona, hanem a református anyaszentegyházé. Szerepe, sokszor pótolhatatlan jelentősége van mindeme közösségek életében, de hivatását mégsem ezek határozzák meg. Megtörténhetik ugyan, hogy elvileg ezt senki kétségbe nem vonja, de ugyanakkor a valóságos helyzet és a gyakorlati magatartás eltér ettől az elvől. Szükséges tehát leszögeznünk, hogy minden magatartás, intézkedés, kijelentés vagy tett, amely mögül kihullott a kollégium egyházhoz forrottságának gondolata pusztulásthozó a kollégiumra nézve. A legszomorubb eset e tekintetben, mitől minden kollégiumot óvjon Isten, amikor akár egyén, akár egyének csoportja tervszerű munkájával önző célok szolgálatába élődiként sorvasztja el azokat az élettereket, amelyek a kollégiumot az egyházzal összekötik.

A református kollégium tehát teljességgel a református egyházé. Nemcsak eredete, jelenlegi jogi helyzete, anyagi és szellemi hordozottsága bizonyítja ezt, hanem létének éltető gyökere, hivatása is. Az anyaszentegyház élő szervezet. Benne a fő Krisztus, tagjaiban pedig, akár egyének, akár intézmények legyenek azok, egy és ugyanazon élet lüktet, ugyanazon Lélek uralkodik. A református kollégium is egy tag az egyház emez élő testében, vele együtt kelt életre, vele él, ugyanaz ereje és célja is. Létét és jelentőségét, terheit és dicsőségét egyaránt az anyaszentegyházról nyeri, azzal áll vagy esik, életre-halálra hozzátartozik. Míg emellett marad, semmiféle külső veszedem sem árthat neki, de sorsa lassú halódás lesz, ha bármirészben is elszakad tápláló egyháztól.

E gondolat a másik oldalon érezteti az egyházat kötelező felelősséget is. Az egyház számára sem lehet a kollégium könnyen nélkülözhető függelék, amelyetől, ha felette az idők járása megne-

hezül, lelkiismeretfurdalás nélkül megszabadulhat. Vannak olyan tagjai az emberi testnek, amelyeknek elvesztése előbb-utóbb az egész test halálát vonja maga után. Ilyen tag az egyház számára a kollégium. Minden erőfeszítést, áldozatot és küzdelmet megér az anyaszentegyháznak egy hivatását teljesítő kollégiuma.

2. Mindezeket azonban csak akkor értjük meg teljes horderejükben, ha az egyháznak szigorúan református magyarázatát valljuk. Hitünk szerint az anyaszentegyház azoknak közössége, akiket a Szentháromság egy örök, igaz Isten kihívott és elválasztott az Ő akaratának való engedelmességre. Az egyház tehát a hatalmas Isten előtt való megalázkodás, hitben és szeretetben való egység helye. Amit belőle látunk, intézmény, esetleg telve bűnnel, emberi gyengeséggel és küzdelemmel. De van emellett egy láthatatlan, diadalmas arca is, amellyel Isten felé fordul. A református kollégium is magánviseli a kettősség jegyeit. Intézmény a kollégium is, az egyház szervezetében számára kijelölt hellyel, szereppel, feladatokkal s ezek végzésére szolgáló szervekkel és eszközökkel. Az egyházon belül helyzetét és munkáját jogait és kötelességeit, tagozódását az egyház törvényei, szabályzatai és rendeletei határozzák meg, kijár neki a támogatás, de az ellenőrzés is a felettes hatóságok részéről. Intézményes voltától származnak nehézségei és fogyatékoságai is, amelyeket megismerni és orvosolni szükséges. Lehet-e azonban az, hogy a kollégium az egyházból csak az emberi nehézségeket és nyomoruságot hordozza s ne legyen része az anyaszentegyház lelki kincseiben, ígéreteiben, diadalmában, a Szentlélek által megújult életek igazi egységében? A református kollégium, éppen úgy, mint egyházunk, nemcsak intézmény tehát, hanem közösség is, Isten előtt élők közössége, az Úrban örvendezők kicsiny seregét foglalja magában. Ez a közösség hármason nyugszik: élő hiten, reménységen és munkás szereteten. Ezt a hármat szokták rendszerint összefoglalni (nagyon bizonytalanul és határozatlanul) a református kollégium „sajátos szelleme“ név alatt. Világos dolog azonban, hogy a református kollégiumban nem ilyen, vagy amolyan „szellem“ uralkodik, hanem Istennek szentlelke munkál. A Lélek formálja *hitnek* közösségévé, amely bátran és határozottan tesz bizonyosságot az anyaszentegyház Urában, Krisztusban való hitéről a rendelkezésre álló területen, valahányszor csak arra alkalma nyílik; ez teszi a *reménység* közösségévé is, mi által kikerülhetetlen jel lesz e világ bűne és reménytelensége között, mutatván odafelvalókra, Isten várvavárt szabadítására s végül formálja *szeretet* közösséggé, egy Isten előtt élő népes családdá, amelyben az egymásért való szolgálat minden alkalma kihasználható. Az előljárók, a munkások, a kollégiumra bízott ifjúság, az onnan szárnyra kelték serege, a szülők, pártfogók és érdekeltek egy különös összetételű és elhelyezésű testvéri gyülekezetet alkotnak, amelyet az Isten szerinti, minden akadályt áthidaló munkás szeretet fűzi egybe. A kollégium ekkor felis-

merve teljes nagyságában anyai hivatását, nemcsak a rábízott ifjúság számára alkot testi-lelki megújulást jelentő légkört, hanem a gondjai alól kikerültek által széles mezőn teremti új közszellemet, a keresztyén szolgálat jegyében. Mindenek fölött el kell itélnünk azt a szűkkörű gondolkozást, amely a református kollégiumban csak egy úgy, ahogy járó hivatali gépezetet vagy üzleti rugókra épített iskolát lát és akar látni. A kollégium nem csupán egy iskola vagy iskolák együttese, ahol csak vizsgát lehet tenni s bizonyítványokat lehet szerezni, hanem Istennek sokat érő szántóföldje, a Szentlélek munkatere. Igaz, azoknak, akik nem akarnak Isten színe előtt állani, kényelmetlen lehet ez az örökkévalóságra emlékeztető pecsét, amelyet a kollégium láthatatlanul visel, de csakis azoknak. A református kollégiumnak olyan belső gazdagodást kell adnia minden rábízott gyermeknek, amely még abban az esetben is sokszorosan kárpótoljon, ha esetleg a tanulási eredmény gyengébb.

Ha ennyire egyházias a református kollégium, nem képvisel-e szűkkeblű felekezetiiséget, s nem lesz-e rövidlátó vakbuzgóság vagy lélekalászó tulbuzgalom melegágya? — kérdezheti valaki. Felséges ettől félni. Minél szorosabban húz a református kollégium egyházához annál kevésbé esik e kísértésekbe vagy (ami époly veszedelmes) ezek ellenkezőjébe, a tunya közönbössége és a számító tágkeblűsége. Semmirevalók lennénk, ha hitünkhöz nem ragaszkodnánk, őszintén meg nem vallanók s nem tartanók a testvéri közösséget mindenekkel, különösen a mi hitünk cselédeivel. A református kollégium népe, éppen mert református, nem feledkezik el azért is imádkozni és áldozni, hogy Krisztusban „mindnyájan egyek legyünk“ és legyen végre egy nyáj s egy pásztor.“

3. Harmadik megállapításom emlékeztet arra, hogy a református kollégium hivatását készen kapjuk Isten ígében. Ez azonos az egyház egészének Isten ígében fekvő hivatásával. Isten, az ó- és újszövetségi szentírás egyező tanúsága szerint rábízta egyházára az ifjúság nevelését, az ő akaratára vezetését. A választott nép e megbízás alapján nevelte gyermekeit, Jézus Krisztus pedig örök rendeletként hagyta tanítványainak: „Tanítsatok minden népeket.“ Pál levelei világosan kijelölik az egyháznak az ifjúsággal szembeni kötelességeit. Ezek alapján erősítik meg hitvallásaink is (a Heidelbergi Káté 103. kérdésében és feleletében, a II. Helvét Hitvallás pedig XXV. részében), hogy Isten által parancsolt kötelesség az iskolák fenntartása, az ifjúság tanítása és nevelése. Nem emberi érdek vagy belátás, hanem Istennek való engedelmesség gyümölcse a református kollégium, úgy kell hát megbecsülnünk hivatását, mint Isten reánk bízott drága eszközét.

4. Isten ígéje tartalmazza a kollégium hivatásának indokát s maga a hivatás pedig kizárólag Isten ígésének szolgálata. A Heidelbergi Káté ezt kérdi: Mít akar Isten a negyedik parancsolatban? s így felel: Isten azt akarja először, hogy az igehirdetés és az is-

kolák fenntartassanak.“ Eszerint az iskola ugynezt végzi, amit az igehirdetői hivatal: hirdeti Isten akarátát. Nevezik régtől fogva az iskolát Isten igéje veteményes kertjének. Helyesen értelmezve csakugyan *kert*, ahová a legdrágább magot, Isten igéjét hintjük. Kollégiumunk legrégebb törvényei azért fordítanak akkora gondot az iskolai igehirdetés alkalmaira (*Leges Scholae Zilahianae, III. Lex.*). Mindez kötelez arra, hogy szembeszállva minden ellenmondással a református kollégium egyedüli hivatásának csakis az *Isten igéje szolgálatát* mondjuk. Helyette más hivatást nem szolgálhat, sem mellé másokat nem vehet. Miért ne lehetne más hivatása? — vethetné fel valaki. Azért nem — felelhetjük, mert Isten az ő igéjében csak ezt a hivatást tűzte ki számára, épúgy, mint az egész egyház számára. Emberektől nyerhet biztatást más hivatás végzésére, legyen az becsületes emberek nevelése, általános műveltség terjesztése, gyakorlati életre való előkészítés, állampolgári vagy nemzeti eszmény ápolása, de Isten igéjében ezek egyikét sem találjuk így fel. Döntenie kell, kitől fogadja el a kollégium hivatását: Istentől vagy emberektől? Ha elszakad Istentől idegen szolgálatba szegődik, nem református kollégium többé. De még ha nem is Isten adná neki, akkor is ezt kellene választania. Van-e nagyobb, állandóbb, értékesebb, mint Isten akarata? Az emberek célkitűzései a világgal együtt máról-holnapra gyökeresen megváltoznak, csak Istenünk beszéde marad meg örökké. (És. 40:8. v.) Amit ember gondol ki, korlátolt s végig nem gondolt, semmi sem biztosít arról, hogy érdemes-e kockáztatni érte valamit, sőt még arról sem, hogy meglehet-e valósítani. Aki Isten igéjét veszi alapul, nem homokra épít, hanem kősziklára s nem károsodik vagy csalódik soha. Ha hitünk szerint nincs másban megtartás, csak Jézus Krisztusban, Isten testté lett örök Igéjében, áttatás és rászedés nélkül kereshetne-e a református kollégium más hivatást, mint e megtartó Ige szolgálatát? E szolgálat vállalása igaz, merész lépés, de az idők félelmes jelei és sok, más úton vezetett lélek összeroppanása igazat adnak a mi felfogásunknak. Megnyugtató még az is, hogy míg egyedül Isten igéjét szolgálja, megkapja ráadásul mindazt, ami a többi célkitűzésekből igazán értékes. Ahol Isten igéjét megbecsülik, ott mindig van becsület is, igazi műveltség is, életreteremttség is, az ige tanít meg valóban az állampolgári hűségre és a nemzetünk iránti kötelelességeinkre is.

5. Isten igéjének szolgálata kétféleképpen történhetik: az ige szorosan vett *hirdetése* és az ige *megtartása*, illetőleg az arról való bizonyágtétel által. Mind a két módot igénybe veszi a kollégium *egészében* és *tevékenységeiben* egyaránt. Az Isten igéjének hirdetés által való szolgálatát külön lelkipásztor, (a vallás-tanár) erre rendelt alkalmakon végzi, bár ez nem zárja ki, hogy mások is ne gyakorolják Isten igéjének hirdetését a kollégium keretén belül. Az igehirdetés alkalmai az ifjúsági istentisztelet, áhítatok, összejövetelek, a bibliával való beható foglalkozás al-

kalmi, sőt a vallástanórák is. Nagyon csonka lenne egy református kollégiumban Isten beszédének szolgálata, ha azt csak a vallástanár végezné s csak e külön alkalmakkor. Mindezt meg lehetne valósítani nem református kollégiumok keretén belül is. A református kollégium egészében és tevékenységeiben olyan többléttel rendelkezik, amely kétségtelen bizonyosságról, hogy felette Isten az Úr. Ezt a többléttet az Isten igéjének *megtartása* adja s azok a jelek, amelyek erről bizonyosságot tesznek. Mindent végre lehet hajtani kétféleképen: Istennel és Isten nélkül. A református kollégium mindent és mindig Isten mellett döntve végez. Nem rekeszt külön az úgynevezett vallásos kötelességek számára egy szegletet, hogy minden egyebet Isten nélkül intézzen el, hanem egész munkáját Isten törvényei alá rendeli s legjelentéktelenebbnek látszó tevékenységét is Isten igéje szolgálatának tudja. Kicsiny és nagy dologban egyaránt Isten iránti felelősséget érez és hűséget tanusít. Ez adja hivatása szilárd *egységét*. Isten hatalmas keze alatt megalázkodva, mint az igének nemcsak hallgatói, de megtartói végzik feladataikat felügyelői és előjárói, munkásai és alkalmazottai. Nem akarnak tudni más célról vagy szemponttól, csak Isten akaratáról. Ifjúsága pedig egyetlen testként áll szemben Isten kötelező igéjével, jövője egyetlen és igazi zálogával. Minden tanóra, nevelési alkalom, minden tantárgy, foglalkozás vagy összejövétel, sőt a szabad idő öröme is utal, emlékeztet Isten megtartó örök beszédére a bűnből a Krisztus által való szabadulás örömezenetére. Isten akaratába futnak össze az elszájtandó ismeretek és igazságok szálai, ez adja gerincét a különböző képességek, testi-lelki erők ápolásának, Isten törvénye szabályozza a kollégium benső életközösségét is. Nincs olyan távollának látszó vonatkozás, legyen az az ügyvezetés vagy az anyagi javak számontartása, melyet ki lehetne és szabad volna kivonnia Isten igéjének szolgálatából. A fenntartásra szolgáló anyagi javak csak akkor áldottak, ha Isten igéje szerint sáfárkodnak vele, a külső rend csak akkor ékes és éri el célját, ha Isten nagyobb dicsőségére tartják és tartatják meg.

Isten igéjének szolgálata nemcsak egységet teremt, hanem *egyensúlyt* is az egyes tényezők között. E szolgálatban minden tényező egyformán jelentős, nincs közöttük különbség, nem játszható ki egyik a másik ellen. A szolgálatban különbség van, de ugyanaz a szolgálat. Ura és így célja is. A vallástan a Biblia ismertetésével a hitvallások magyarázatával az egyháztörténet megelevenítésével és az egyházi ének gyakorlásával egy a többi tényezők között. A tényezők száma, mivolta, sorrendje változhat, sőt szükséges is, hogy változzék. Minél több az éleltnyilvánulás, minél nagyobb a kollégium működési köre s minél változatosabbak tényezői, annál bővebb alkalom nyílik benne a változatlan hivatásnak, Isten igéje szolgálatának teljesítésére.

6. Isten igéje azonban ehhez a világhoz szól, e földön élő hús és vér emberekhez, hozzánk. A református kollégium hiva-

tása sem légbepített elmélet, hanem arra való, hogy ebben a világban megvalósuljon. E hivatáshoz ez a világ kettős keretet nyújt: a tanítás és nevelés keretét. Nem foglalkozhatom azzal, mi a különbség a tanítás és nevelés között, mindössze azt érintetem, hogy mi a jelentőségük, mint az Isten ígéje szolgálata keretének. Mindazok a szempontok, amelyeket eddig valami okból kénytelenek voltunk elutasítani, e keretnél teljes mértékben érvényre juthatunk s biztosíthatják a kollégium hivatásának az élő valóságba való beépülését. A tanítás és nevelés kérdéseit (tanterv, tanmenet, módszer, eszközök, tankönyv, fegyelem, önnevelés stb.) a református kollégiumban nem az Isten ígéje határozza meg. Meg vannak az ebben döntő tényezők: az állami törvények rendelkezései, nemzeti múltunk kötelező öröksége; a jelen élet követelményei, az ifjúság testi-lelki életének ismerete, didaktika és pedagógia irányzatai, a koráramlatok, sőt speciális helyi igények, valamint a rendelkezésre álló erők és eszközök korlátja. Ha azonban e tényezők sokféleségét és folytonos változását látjuk, jó tudni, hogy mindez csak keret, amelyen sok fordul meg ugyan, de nem minden e keret fölött is hatalma van az ígével együtt munkálkodó Léeknek.

7. Tételtem utolsó gondolatát csak röviden érintem. A református kollégiumban folyó tanítás és nevelés **egyben** különbözik minden más tanítástól és neveléstől. Erőforrása és tápláléka az ige s az ebből izmosodó hit és engedelmesség. Az ige öröme hiteletet ébreszt, a megmentetés hálából való munkára és engedelmségre ösztönöz. Így érthető, hogy a református kollégium hivatását nehézségek (sem külsők, sem belsők) meg nem akadályozhatják, mert a hit átharcolja magát ezeken, bizonyos lévén Isten kegyelméről; a siker és eredmény kérdése sem játszik benne szerepet, mert nem dicsőséget hajszol, se nem érdemeket keres, hanem a már megkapott kegyelmet akarja meghálálni. A hit adja a bűn világos felismerését és a bizakodó harcos kedvet a hála táplálja az imádság lángját, amelynek egy református kollégiumban soha sem szabad kialudnia. Ez a hit és engedelmség teszi a református kollégium ügyét az örökkévalóságra várakozóvá, amely ügy előtt álló reménység soha meg nem szegyenül.

Szándékosan maradtam tételtem megvilágításánál csak általános megállapítások területén. Arra nem adok feleletet, hogy ez a kollégium megfelel-e a fentebb tárgyalt hivatásnak? Boldognak vallom magam, hogy Isten az ő ígéjének szolgálatából itt nekem is részt juttatott. Bűnbánó szívvel kérem a kegyelem Urát, hogy könyörüljön rajtam s tegyen Lelke által alkalmas szolgáljává. Az ő kegyelmében bízva mondok köszönetet a nekem juttatott bizalomért és fejezem ki köszönetemet azoknak, akik mindezt ideig készületemben és munkámban támogattak, kérem további munkámhoz a kollégium előljáróinak és tanárainak szíves támogatását, tanítványaimat pedig szeretettel kérem, hallgassák és

tartsák meg Isten ígését, amellyel míg Isten engedi, szolgálók közöttük. Adja a kegyelem Istene, hogy e kollégiumból messze világítson szüntelen Isten örök életet adó világossága. A kollégium címere *hegy tövében illatozó rózsatövet* mutat. Hadd legyen valóság ez úgy, hogy egyúttal teljesüljön az apostoli szó és: áradjon szét onnan drága illat, legyünk mi *Krisztus jó illata, életre* s nem pedig halálra. (II. Kor. 2:15—16. v.)

M. Nagy Ottó.

(Jegyzet. Az értekezés felolvasása után, amikor már nem volt módom a szövegen változtatni, vettem észre, hogy a 2. pontban egy-egy kifejezés dogmatikus szempontból nem kifogástalan s esetleg félreértésre adhat alkalmat. Kérem az olvasókat, hogy e kifejezésnek csak a dolgozat gondolatvilágába beleillő szűkebb értelmet vegyék tekintetbe. M. N. O. —)

Gyülekezeti munka

A 60 éves „Francia Évangélikus Népmisszió“.

(Mac—All.)

Ma sokan vannak azok, akik figyelemmel kísérik a francia protestántizmus heroikus és kicsiny számához (1.000.000) képest szinte emberfeletti munkáját a külmisszió terén, amelynek óriási jelentősége és felmérhetetlen sok áldása a múlt évi párisi gyarmatügyi kiállításon bámulatba ejtette az egész világot. Vannak, akik ismerik súlyos küzdelmét az anyagi nehézségekkel, mert jövedelmének több mint felét a külmisszióra kénytelen áldozni; akik tudják élet-halál harcát az évről-évre súlyosabb természetű elnéptelenedéssel és a nagyszámú misszionárius nevelése miatti lelkész hiánnyal. Vannak — továbbá — akik ismerik rettenetes szétszórtságát s végül, akik tudnak a francia vallásnélküliek, szabadgondolkozók óriási tömegéről s akik előtt minduntalan felmerül a kérdés: „Vajjon a francia protestántizmus e miatt a „nagy dobveréssel“ csinált külmissziója miatt nem hagyagolja-e el a belmisszióját, a saját lelkét?“ A francia protestántizmus munkájában hosszabb időn keresztül benne élve és azt tanulmányozva hátran és határozottan felelhetjük, hogy: „Nem!“ — Nem lehet célunk itten felsorakoztatni azt a sok egyesületet, amelyek a francia nép minden rétegében dolgozva *hősi aktivitásával* cáfolja meg az imént idézett kérdést. Próbáljunk azonban megismerni egyet — az *Évangélikus Népmissziót* — amely az idén ünnepli meg csendben 60 éves fennállásának évfordulóját s amely méreteinél, munkásságával, módszerénél és eredményeinél fogva értékes tanításokkal szolgálhat nekünk is.

Az evangélikus népmisszió létrehozása egy próféta lelkű angol pap *Robert W. Mac All* nevéhez fűződik. 1872-ben Párisban tartozkodik, ahol egész lelkében megrendülve látja a francia-német háború nyomán kitört és dühöngő *Commune* (1871) irtózatatos hatását a lelkekben. Úgy érzi, hogy itt tenni kell valamit, úgy érzi, hogy a sajnálkozás semmit sem ér e felett a szörnyű testi és lelki nyomor felett, amelynek az enyhítésére maga az Isten hívta el őt. Odahagyja angliai rokonait, barátait, szeretett parochiáját s Belleville-ben, Páris egyik külvárosi negyedében — minden segély és anyagi támogatás nélkül — 1872. jan. 18-án megkezdi a „nyomor gyermekeinek“ evangélizálását. Ebből a kicsiny kezdetből alakul meg aztán a *Mission aux Ouvriers de Paris* (Misszió a párizsi munkásoknak) s később 1882-ban a *Mission Populaire Évangélique*, vagy a *Mission Mac All*.

„Tizenhat évvel később — írja A. Pierson az „Apostolok új cselekedetei“ c. könyvében — már 112 terem áll rendelkezésükre, ahol 14.000 összejövetelt tartanak évente. Ez a misszió teljes egészében egy modern csodája a Gondviselésnek.

A kezdet természetesen nehéz, az első összejövetel 40 hallgatója inkább csak kíváncsiságból gyűl össze, hogy azután lelkekben meggazdagodva távozzanak, magukkal víve rokonaiknak, barátaiknak és ismerőseiknek az ott kapott kicsiny nyomtatványokat: „Angol barátaink Istennek a Jézus Krisztusban kijelentett szeretetéről óhajtának beszélni Önöknek.“

A munka fokozatosan nő, a következő évben négy új evangélizációs terem nyitnak meg s aztán így tovább. A francia Protestánsizmus eleinte meglepődve nézte ezeknek a *merész idegeneknek* prófétai munkáját s az ebből sarjadzó csodálatos eredményt Páris legsötétebb nyomortanyáin, ahol ő eddig alig volt képes valamit tenni; majd sokan közülük az angolok segítségére sietnek szívvel-lélekkel.

Az összejövetelek fő jellemvonásai: *A szivélyesség és az egyszerűség.* Minden belépőt üdvözölnék; az összejövetel végén pedig a szónok minden távozóval kezét fog egy-két szivélyes szót váltva, amikor egyesek könnyezve vallják meg testi és lelki nyomorúságukat, mások lelki békéjüket megtalálva hálásan fejezik ki örömlüket. Minden polémia, minden ellenmondás ki van zárva: a Kereszt elég magában. Minden előadás és beszélgetés célja: *megmutatni a bűnösnek Isten határtalan szeretetét és bűnbánatra és új élere szólítani fel minden egyes embert.* Az evangéliumnak vissza kell adni a sokszor leírhatatlan nyomorral küzdő és fáradt ember életének célját és értelmét. Ebben óriási szerepet játszanak a Mac All által saját kezűleg írt és komponált egyszerű evangéliumi énekek, amelyeknek gyűjteménye a „*Recueil rouge*“ ezer meg ezer példányban terjedt el az egész Franciaországban.

A munka folytonosan nő; Párisban már 58 protestáns lelkész dolgozik a „*vetés missziójával*“, hogy együtt örvendzhesenek az „*aratás Egyháza*inak“ Mac All és munkája a Protestánsizmus rokonszenvét teljesen megnyerte, amelyet az 1884-i zsinaton Bersier fejez ki.

A munkatársak között ott találjuk a francia protestánsizmus nagyjait: *Bersier-t, de Pressensé-t, Th. Monod-t, Appia-t, Stapfer-t, Doumergue-et, Lorriaux-t, Dieterlen-t, Bois-t, Sautter-t, etc. etc.*

„*Őn nekem gyakorta való csüggedésemben biztatást és bátorítást ad*“ írja Pressensé Mac Allnak. „*Őn közöttünk élő példa és bátorítás*“ írja Stael báróné. A hála és az elismerés legszebb jelét azonban 1892-ben kapta Mac All, amikor a Missió 20 éves, alapítójának pedig 70 éves évfordulóját ünnepli a francia protestánsizmus: Egy óriási albumot, amely 136 teremből 117 levelet és 6000 aláírást tartalmazott. Egyszerű aláírások, beszorva

az írástudatlanok keresztjével és tele ilyen bizonyágtételekkel: „*Mi ez előtt szomorú viszonyok között élünk. Életünket a világ gyönyörei zavarták meg és gyakran tönkre tette az alkohol. De ahogy beléptünk egy „terembe“ ahol megismertük Isten ígését kiszabadultunk az örvényből. Elfogadtuk a Megváltót. Az Isten békéje, öröme és szeretete a mi részünk. Az Úr áldja meg Önt.*“

Mac Alláldásos munkájára nemsokára a francia állam is felfigyel s sokféleképen támogatva kitüntetésekkel halmozza el a „jó angolt“

A misszió csodálatos hatása és emberfeletti munkája a Párisban időző amerikaiakat is bámulatba ejti s meggyőződvn, hogy Isten dolgozik ott, szívvel-lélekkel adják oda magukat Mac Allnak s Amerikában is gyűjtést rendezve főleg anyagi szolgálataikkal tettek nagy szolgálatot a Népmisszióknak. Nemsokára a *Mac All misszió Barátai* néven szervezkednek s a mai napig kimeríthetetlen anyagi segítséget jelentenek a Misszióknak. Más országokból is jönnek anyagi támogatások és buzdítások, úgy, hogy amikor Mott János elragadva szemléli ezt az Istennek kedves, grandiózus munkát, így kiált fel: „*A Mac All Misszió a legrégibb internacionálé, amelyet én ismerek.*“

A Népmisszió jellegzetes módszere: hogy *minden alkalmat meg kell ragadni az evangélizációra*. Ezek között a legérdekesebb a *Missziói hajó*, amelyet 1892-ben bocsátanak vízre. A Missziói hajó 100 folyóvizen és csatornán keresztül az egész országot átszeli, olyan helyekre is elhordozván az evangéliumot, ahol az emberek nagy távolságok miatt képtelenek a templomba menni. Az ilyen falu, vagy tanya határán időző hajó nagytermébe seregestől özönlenek az emberek s zokogva énekelnek és imádkoznak. Természetesen a hajó távozása után ott hagyott bibliák és más vallásos iratok is nagy hatással vannak a lakosságra. Egy a „Jó üzenet“ által megnyert asszony adományából nemsokára 1902-ben munkába áll még egy nagy hajó: a *Jó hír*.

Ugyanilyen célra szolgálnak a *Misszió autói* nem kevésbé értékes és áldásos munkával, mint a hajók.

1892-ben anyagi nehézségekkel küzd a Népmisszió, amiért egy néhány evangélizációs termet kénytelen bezárni. Így Bordeauxban, Cognacban, La Rochell-ben Alger-ban etc.

Az írtózatot munka hatása nemsokára mutatkozik Mac Allon, Angliába megy, ahonnan aztán már csak meghalni tér vissza Párisba. Temetésén óriási tömegek vesznek részt s Páris egyik legnagyobb lapja: Le Matin — így ír: „*Páris népe elvesztette legnagyobb barátját*“ — Az Oratoire templomban elhangzott beszédek (Th. Monod, G. Appia, R. Hollard, Rev. Noyes) rövid tartalma a következő: „*Ez a munka Istentől származik és Isten folytatja tovább*“

A Népmisszió óriási hatásának, nagyszerű eredményeinek oka jórészt módszerében van: *minden felekezeti elfogultság és polémia nélkül végzi az evangélizációt*. Így nagyon sok olyan

lélekhez elér, akik máskülönben vagy eltévelyedtek volna, vagy szándékosan távoltartották volna magukat az evangéliumtól. Első sorban az üdvösséget predikálják, de úgy érzik, hogy a Népmisszió csak protestáns lehet. Ezt bizonyítja, hogy a megtértek a protestántizmushoz csatlakoznak. Az egyház és a Népmisszió között szoros kapcsolat van, amely különösen a lelkészek segítő munkájában nyilatkozik meg. A Népmisszió nyomán már sok protestáns egyház jött létre. Csak a két utolsó évben 300 lélek csatlakozott a különböző egyházakhoz. „*Nekünk a vetés, a lelkészeknek az aratás*“ írja a Népmisszió egyik igazgatója. „*Szükség van cserkészekre, akik törjék és egyengessék az utat a hadseregnek, ez a mi alázatos hivatásunk, amelyet szeretnénk hiven betölteni.*“ Ime a Népmisszió nem más, mint előcsapata Krisztus egyházainak. Munkájának gyümölcseit önzetlenül nyújtotta és nyújtja oda a francia protestántizmusnak. A Népmisszió alapítja meg továbbá a *Bercy-i* és a *Grenelle-i missziói egyházakat*.

Az *útnak ez a misszionáriusa* a francia evangélikus népmisszió automobilon és hajón, városokban, falvakban és tanyákon szinte emberfeletti munkát végez, hogy az örömhírt elvigye azokhoz, akik már tömegesen kezdenek zsákmánya lenni a radikál-socializmusnak és a szabad gondolkozók tömegeinek. Számos lélek üdvözli Jézust, mint Megváltóját és csatlakozik az egyházhoz, hogy életének hátralevő részét boldogan és békében töltsé el. Ezt a békét és boldogságot igazán csak akkor lehet megérteni, ha egy ilyen missziói autót elkísérünk az emberi nyomor poklaiba és látjuk heroikus munkáját s halljuk az ennek nyomán fakadt ilyenszerű kérdéseket: „*Miért van az, hogy Önök protestánsok, akiknek egy a Bibliához hasonló kincsük van, olyan sokáig késtek, amíg elhozták azt nekünk.*“

Napjainkban az evangélizációs termék száma egy kissé megfogyott. A tömeg ma már nem annyira fogékony az evangélium predikálása iránt, mint régebb. A sport, a mozi, az újságok és a rádió szabad idejét nagyon lefoglalják. Azonban ezeken a helyeken ma is sok öngyilkos jelölt, hitetlen, romlott és kétségbeesett ember falálja meg az Élet titkát s ezeket aztán, mivel a Misszió egy másik területen folytatja munkát — a közeli Egyház gondozására bizzák.

Nagy fontosságot tulajdonít a Népmisszió az ifjúsági munkáknak, ahol fiú és leány egyesületekben, cserkész közösségekben, vagy a Kék Kereszt keretén belül fogja össze a falusi és városi ifjúságot. Ahol a munka jól megy, ott nemsokára megszületik a *Népotthon (Foyer Populaire)*, a *Fraternité*, vagy *Solidarité*, amelyek aztán az evangélizáció meggyökeresedését, állandósulását jelentik. — Ezek a *Népotthonok* eredményei az evangélizáló termeknek. Hosszas tapasztalatból és szükségéből jönnek létre. Egy megrögzött alkoholistát, ha valaki arra int, vagy kér, hogy mondjon le testében, lelkében egyaránt nagy károkat okozó

szenvedélyéről. az rendesen elmenekül. Ha azonban sikerül egy ilyen embert hosszú időn keresztül egy testvéri környezetben tartani, eljön az idő, amikor a keresztyén hatás alatt összefőri poharát és teljesen a Krisztusé lesz.

Hány, meg hány bűnösnek elrepül feje felett a felszólítás: „Hallj meg magadnak, hagyd el bűneidet s meg leszel váltva.“ Egy bűn elhagyásának az áldozata megijeszti az embereket: tovább mennek, nélkül, hogy visszatérnének. — Egy ilyen Népotthon úgy fogadja az embereket, amint vannak. Ott él az evangéliumban, testvérek körében, látja őket *élni* s megkívánja azoknak örömét, akik hisznek és akik megváltottak. Felébred benne a büntudat, — amelynek fontosságát az mutatja a legjobban, hogy a francia nagy tömegek lelkiismeretének nevelésében alig játszik szerepet a Biblia — s lelke kinyílik az Isten szeretetének. Egy munkás mikor belépett egy ilyen Népotthonba így szólott: „A forradalom csakis fegyverekkel és gépfegyverekkel jöhet létre“ és ma így beszél: „*Jézus Krisztus az, aki által a világ megváltozik.*“

Hogy néz ki egy ilyen Népotthon? A legimpozánsabb a hatalmas méretű díszterem, ahová 300—700 hallgató is befér. Ezenkívül egy szép tágas udvar, egy játék, vagy tornaterem, fürdő, etc. gondoskodnak arról, hogy *ott mindenki jól érezze magát.* Ezenkívül kisebb termek szolgálnak a cserkész fiúknak és leányoknak, az unionista ifjúságnak és más összejöveteleknek: Imaóra, bibliakör, úrvacsoraosztás és még sok más ilyen célra.

Amint láthatjuk a *Népotthon* csodálatos instrumentuma az avengélizációnak. Az egyik ilyen *Népotthonban*, *Fives*-ben dolgozik rendkívüli hatással és eredménnyel a francia protestáns-tizmus modern apostola: *Nick* református lelkész. Boldog az a theológiai hallgató, aki az ő kötelező nyári szolgálatát (stage) *Nick* pasteur mellett töltheti el. Ez a munka annál fontosabb és értékesebb, mert színtere Északfranciaország, amelynek munkás telepein a francia népességhez aránylag kevés — kommunista él és dolgozik.

A Népmisszióknak nagyszerű munkaeszköze továbbá a *nyári gyermek colonia*. (Colonie des vacances). Ennek kettős célja a francia gyermek *testi* és *lelki* pusztulástól való megmentése. — Egy ilyen coloniának áldásos munkájában magam is részt vettem, mint gyermeknevelő és vallástanító egy Páris melletti gyermekcoloniában. A Népmisszió már hetekkel azelőtt falragaszon felszólítja a szülőket, hogy ha gyermekeiket olcsón, vagy éppen ingyen nyaraltatni akarják, jelentkezzenek valamelyik központi irodájában. A számos colonia létszáma hamar betelik s egy kitűzött időpontban megjelennek valamely állomáson a szülők gyermekeikkel, akiket a misszió megbízottjainak adnak át. Leírhatatlan látvány tárul az ember szeme elé: *az egy pár jobb ruhás gyermek között az olyan alakok tömege lézeng, akiknek alig van emberi kinézésük.* Ezek a nyomor gyermekei, a „fény-

város“ külvárosainak dérütött virágai, Dostojevskij lázas képzeletének népe, büszke Páris városának irtózatossá ítélete. Sírnak és nevetnek, zsebkendőjüket és sapkájukat lobogtatva búcsuznak s az árcukon ott ég a felvirágozott vonat ígérete: kenyér és ruha, napfény és portalan, koromtalan, tiszta levegő. — Az erdőktől és a Szajnától körülvevő szép tágas épületben eleinte nagyon nehéz a munka, amíg sikerül eltüntetni róluk a nyomor csúszó és mászó jeleit. A napfény, a friss levegő, a jó koszt, nemsokára csodákat tesz. A hosszú sétákon é a Szajna partján boldogan éneklők a Jézusról szóló hozsánna énekeket, amelyeket a reggeli és estvéli áhítatokon tanultak meg. Jézusról beszélnek és énekelnek, akiről sokan nyíltan bevallják — vagy egyáltalán nem, vagy nagyon ritkán hallottak. Ez a nevelőknek is nagyon jó iskola: egy diakonisszának, három tanítónőnek és e sorok írójának minden pillanatát lefoglalta a gyermekekkel való munka, amint főzőkanállal és fehérkötényesen ételt osztogatunk ki nekik, vagy amint mosdattuk őket, vagy éppen sebeiket kötöztük. A 72 gyermek testi és lelki nevelése teljes odaadást követelt. A két-három hónap gyorsan eltelt s a felzöldögözött, de most már hozsánnát éneklő vonat ismét megjelent Párisban. A szülők alig hittek szemüknek, amikor megépült, csillogó szemű gyermekeiket sírva ölelgették s köszönetet mondtak a nevelőknek. — Szinte ott lobogott a szemükben a félelem: *Vajjon hogy vezessék vissza ezeket a testileg, lelkileg ujjászületett gyermekeket a legfeketébb nyomor hideg, sötét, szomorú tanyáira.*

Ime ezek azok az eszközök, amelyek által a francia Népmisszió 60 éven keresztül dolgozott és dolgozik ma is szép eredménnyel. Ennek a hatvan évnek a története világosan mutatja, hogy miképpen munkál Isten Szt. Lelke által a francia protestantizmus. Ugyan az a Szent Lélek dolgozik a külmisszióban, mint a Népmisszióban és belmisszióban, *de egyikben sem a másik rovására.* A francia protestantizmus anyagi és lelki erejének teljes megfeszítésével tartja fenn és csinálja úgy a bel-, mint a külmissziót, mert úgy érzi, *hogy nem ő menti meg a missziót, hanem a misszió az, amely mindegyre új, friss léleterőt önt az Anyaszentegyház életébe.* Ennek világos példája Mac All misszió története és munkája, amely ha napjainkban anyagi nehézségekkel is küzd, egy pillanatra sem csügged el, *mert nem embertől van, hanem Istentől s így megdönthetetlen.*

A francia evangélikus Népmissziót 60-ik évfordulója alkalmával mi is testvéri szeretettel üdvözljük és Isten minden gazdag áldását kérjük további munkájára.

Farkas Jenő.

H. Gerbaud: La Mission Populaire Évangélique (thèse) 1931. Montpellier.

Mme. Mac All: La vie de Mac All. Christianisme.

E. Chastand: Une belle aventure de la foi.

Sáfárság a lelkipásztori életben.

1. A hivatás safárság jellege

A lelkipásztor-sáfár — mi is lehetne más! Mégis ha alaposan, lelkiismeretesen megkeressük, hogy mit jelent ennek az egyeletnek meglehetősen ismeretlen jobboldala, megdöbbenve látjuk, hogy mennyire sántít a mi életünkben ez az egyelet.

Mi mégse tekinthetjük másnak, mint egyeletnek. Jól meg-gondolva se tagadhatjuk le, hogy a lelkipásztor Isten szolgája, safár mindenekelőtt. De ha őszinték vagyunk, egyikünk ezt teszi hozzá: így kéne, hogy legyen. másikunk ezt: így kell — Pál azt mondja (I kor. 4:1—4): „Úgy tekintsen minket az ember, mint Krisztus szolgáit és Isten titkainak safárait. Ami pedig egyéb-ülant a safárokban megkívántatik, az, hogy mindenik hívnek találtassék Rám nézve pedig igen csekély dolog, hogy ti töletek ítéltessem meg vagy emberi ítélelnaptól; sőt magam sem ítélem meg magamat. Mert semmit sem tudok magamra, de nem ebben vagyok megigazulva; aki ugyanis engem megítél, az Úr az.” Hadd idézzem még hitvallásunknak az egyház szolgálaira vonatkozó egy pár mondatát, melyeket épen a fenti bibliaidézetekhez kapcsol: „Következésképen azt akarja az apostol, hogy az egyház szolgáit szolgálóknak tekintsük. Hyperetáknak, azaz alárendelt evezősöknek nevezte őket az apostol, akik egyedül a kormányosra figyelnek; vagyis olyan emberek, akik nem önmaguknak és saját kényök-kezdők szerint, hanem másoknak, tudniillik saját uraiknak élnek, akiknek parancsaitól függenek teljesen. Mert az egyház szolgálójának az van parancsolva, hogy minden-nemű kötelességében ne a saját önkényét kövesse, hanem csakis azt végezze, amit ura parancsol.”⁷

„Úgy tekintsen minket az ember, mint Krisztus szolgáit és Isten titkainak safárait.” — de mi úgy tekintjük-e magunkat? Mikor teológiára készülünk, vagy amig ott vagyunk, még probléma számunkra, hogy az Úr küld-e valóban vagy mi keresünk megélhetést, de miután „a magunk urai lettünk”, olyan kevésbé nyugtalanít ez bennünket! Legalább is ez a látszat, mi-kor annyi esetben rögtön pályává zsugorodik hivatásunk, mi-helyt arról van szó, hogy melyik lelkészi „állást” foglaljuk el vagy épen korteskedjük ki magunknak. Ahogyan hirdetjük a

⁷ II. Helvét Hitvallás. Dr. Erdős J. fordítása. Debrecen. 1907. 76. o.

megürült helyeket, semmi mást nem tartván szükségesnek elmondani róluk, mint a fizetést: ahogyan esekedünk a „jó“ ekléziáért; ahogyan szidjuk a nyakunkbaszakadt nyáját, ahogy igyekszünk szabadulni egyik-másik „gyenge“ ekléziából s amilyen könnyen ott tudjuk hagyni akármelyiket is a jobbért; ahogyan elhítjük magunkkal, hogy mindenütt lehet dolgozni, előremenni, csak épen ott nem, ahol mi vagyunk, ahogyan sajnálkozunk mártír-magunk felett és ahogyan panaszkodunk, sírunk az embereknek — minden arra mutat: mi nem vesszük komolyan, hogy Isten sáfárai vagyunk akiknek semmünk sincs, csak isteni megbízatásunk. Misszionáriusok vagyunk akiket Ő küld, tehát azt kell néznünk elsősorban, hogy Ő hova küld, ekléziánk az Ő ekléziája, népünk az Ő népe, akikért felelősek vagyunk s akik felől Neki tartozunk számadással. Szolgák vagyunk, akikre az Úrnak van gondja s akik Neki kell, hogy szerezzünk. Pásztorok, akik nem legeltethetjük magunkat. (Ezék 34:2.)

A sáfárság gondolata állandóan élénk állítja lelkipásztorságunk hivatásvoltát. Emlékeztet, hogy számoljunk le magunkkal; nem élhetünk magunknak, és a világgal: nem kergethetjük a jobb sorsot, több méltóságot — Krisztus szolgái, Isten sáfárai vagyunk, akárhol is vagyunk s ennél nincs „jobb állás“ és nagyobb méltóság a földön. —

2. A sáfárkodó lelkipásztor-élet.

a) A követelmény.

„Ezt már egy papnak nem lehet“ — halljuk nem egyszer az ítélő közvélemény indokolását. Még érvényben lévő egyházi törvénykönyvünk is szabályozza a lelkipásztorok lelkipásztori életét. Követeli, hogy

- a) hivatásuknak teljesen megfelelő életet éljenek;
- b) hallgatóik iránt jézusi szelidséggel és szeretettel viseltesenek;
- c) lelkész társaikkal testvéri egyetértésben éljenek;
- d) a tanítók — mint a népnevelés és egyházépítés terén munkatársaik — iránt szeretettel viseltesenek, őket jóakarattalug tanácsolják és vezéreljék;
- e) a lelkészek családi életükkel is példát adjanak; az egyház iránti hűség és hitbuzgóság, tiszta és feddhetetlen, munkás és takarékos élet, szerénység és egyszerűség által hallgatóik között szövétnekként világoljanak; feleségül református vagy ágostai hitvallású evangélikus nőt vegyenek, gyermekeiket református vallásunkban tartoznak nevelni és gyermekeik egyházas nevelésében a híveknek példányképpül szolgáljanak;
- f) a politikai pártküldelemekben előfordulható tüntetésektől szigorúan óvakodjanak;
- g) tartózkodjanak minden olyan foglalkozástól, mely hivatásuk méltóságának meg nem felel, vagy amely a tanulmányozásban, hivatalos teendőik végzésében akadályul szolgálhat, hallgatóikkal való viszonyukat megzavarhatja. Hivatalos órákhoz kötött mellék-

foglalkozást az egyházmegyei közgyűlés hozzájárulása mellett vállalhatnak.⁹

Ezzel szemben ugyanaz a törvénykönyv az egyháztagok életére nézve csak egyházi kötelességeik közt emlékezik meg, ott is ilyen általános formában csupán: „Az egyháztagok kötelességei a) magán életükben a feddhetetlen, erkölcsileg tiszta, az evangélium szellemétől áthatott józan, mértékletes élet.”⁹

Miért e kétféle mérték? Az Úr Jézus is azt mondja a hűtlen előjárókat illetőleg és pedig nem azért, mert hűtlenebbek, mint a hűtlen köznapi emberek, hanem mert előjárók, hogy „ezek súlyosabb ítélet alá esnek.” (Mk. 12:40.) Más benne hát a köznapi ember és más a lelkipásztor erkölcsi törvénye? Többet kíván Isten a lelkipásztorok életétől, mint másoktól? Nem kíván többet mindenkinek szól a parancs, hogy „legyetek tökéletesek” s a tökéletes fogalmában elképzelhetetlen a fokozás. Isten mindenkitől egyformán kívánja, hogy sáfár legyen s az ő sáfárja lehet épenúgy a lakatos, földművelő, festő, miniszter stb., mint a lelkipásztor. De a lelkipásztornak, mint egész hivatásával közvetlenül az Isten ügyéért szolgálónak, könnyebb meglátnia, hogy élete sáfárság kell, hogy legyen, s amennyiben nem az, fogyatékosságai súlyosabban, mert közvetlenül hatnak vissza az egész emberiség sáfárkodására. E z é r t a hivatásunknak megfelelő élet követelése s mulasztás esetén e z é r t súlyosabb az ítélet. Nem az emberi ítélet, mert Pállal együtt arra nem tekintünk, ám vele együtt tudnunk is kell, hogy aki minket megítél, az Úr az (I. kor. 4:3—4).

Nos, ez a csak Isten ítéletére való tekintés az életben, ami a lelkipásztori élet tengelye, tengely egyben a sáfárságnak is. Említettük, hogy az egész sáfárkodás a csak az Isten lelke erejével gyakorolt önfegyelmezésen épül fel, kérdem, elképzelhető-e egy lelkipásztor életének más úton való fegyelmezése? Először is nem lehet olyan törvénykönyvet összeállítani, amely teljesen kimerítőleg szabályozná a lelkipásztor vagy bárki életét. Másodszor ki az, aki a vesékhöz lát s ellenőrizni tudja egy élet nemcsak kirívó botlásait, hanem titkos bűneit is, melyek épügy számítanak s épügy rombolnak, mint a napvilágra kerültek? Hiszen jól tudjuk, hogy bármennyire eleven is az egyházi fegyelmezés, az életünk szabályozására fentidézett törvények mégis sokkal inkább a mi önfegyelmezésünk számára iratik. Az önfegyelmezés pedig csak úgy vezet eredményre, ha nem „erős akarral”, hanem a Szentlélek erejével gyakoroljuk.

b) A pásztor lelki élete.

Ez a sáfárságra mutató gondolat jelzi az első kapcsolatot, melyben a lelkipásztor élete lefolyik: az Istennel való közösséget. Enélkül nincs lelkipásztori élet. „Az a kapcsolat, mely őt

⁸ Egyházi Törvények. Debrecen, 1906. 52—53. o.

⁹ Egyházi Törvények. 40. o.

Istenhez fűzi, a lelkipásztor legnagyobb, egyedüli erőforrása“ — mondja Imre Lajos.¹⁰ Abban a pillanatban, ahogy a lelkipásztor közössége Istennel megszakad, élete hiábavaló. Nos itt látszik meg igazán, hogy mennyire nélkülözhetetlen a lelkipásztor számára a sáfárság gondolata s milyen nagy segítség az a Sáfársági Mozgalom, amelyik épen az Istennel való közösséget s életünk minden mozzanatának a neki való átadását hangsúlyozza. Ki nem vágyik magát egész életére elkötelezni így Istennek? Kinek nincs közülünk naponként szüksége arra a figyelmeztetésre, hogy minden Istené? Kinek van közülünk már elggé beégve a szívébe az, hogy mi Isten előtt élünk, mindenért Neki tartozunk számadással és az Ő életét tartjuk szem előtt? Ki nem szorul buzdításra, hogy imádkozzék, hogy egyetlen nap se mulassza el olvasni a Bibliát? Csak orcapirulással beszélhetünk mulasztásainkról ezen a téren! S végül ki vetheti meg azt a testvéri segítségnyújtást, egymásért való imádkozást, amit e téren a Sáfársági Mozgalom nyújt tagjainak?

c) A lelkipásztor testi élete.

A lelkipásztornak elsősorban lelki erőre van szüksége, lelki körbe utalja hivatása, de testben él ő is. És ez a test is Istené. Túl vagyunk már azon a félszeg állásponton, hogy csak lelkünkkel szolgáljunk Istennek, testiünkkel pedig élünk magunknak. Nem szabad felednünk, hogy a test a léleknek is hordozója ezen a világon. „A Szentlélek temploma“ — mondja Pál apostol (I. kor. 6:19.). Ám a sátán számára is ez a legbiztosabb talaj, hogy megvesse a lábát bennünk. Épen ezért a testiünkkel sáfárkodni sokkal küzdelmesebb és nehezebb, mint a lelkünkkel. De az evangélium megalkuvás nélkül követeli ezt is. „Áron vétettetek meg, dicsőítsétek azért az Istent a ti testetekben és lelketekben, amelyek az Istenéi.“ (1. kor. 6:20.).

A lelkipásztornevelés nem sok gondot fordított nálunk eddig a testre. A theologusok a sport és nemi élet kérdéseiben nagyjában magukra vannak hagyatva. Valahogy így áll a szórakozás ügye is.

Még szomorúbbak a testi élet könnyen-vevésének gyümölcsei a lelkipásztorok életében. Nincs lelkipásztori életünknek (talán az egy kiránduláson kívül) semmi üdítő, izomfrissítő sportja, hacsak a favágást és kényszerű gazdasági munkákat nem számítjuk ide. Sport hiányában aztán annál inkább leszünk tékozló szenvedélyek rabjaivá.

A sáfárság gondolatának érvényesítésére talán sehol sincs akkora szükségünk, mint testi erőnket, egészségünket illetőleg. Gondoljunk csak az egészség alaptörvényeire, a tisztaságra, táplálkozásra, mozgásra, pihenésre, mértékletességre és gondoljunk azokra az elsorolhatatlanul sokféle vagy ki nem mondható visz-

¹⁰ A magyar kálvinista lelkipásztor eszménye. Kvár. 1922. 11. o.

szaléésekre, amelyekkel testünk ellen vétkeztünk, vétkezünk s gondoljuk el, mennyire több lehetne szolgálatak, ha testünkkel is, mint Isten templomával, igazán sáfárkodni tudnánk. Milyen nagy parancs is az: „Isten akarata szerint éljétek a testben hátralevő időt!”

A testi élethez kapcsolódik

d) a lelkipásztor családí élete.

Billy Sunday¹¹ szokta volt mondani: „A híred-neved az, amit az emberek beszélnek rólad. A jelleméd pedig az, amit Isten és a feleséged tudnak felőled.“ Ez a mondás mélyen rávilágít arra az igazságra, hogy erőnk és gyengeségünk a mindennapi életben, a leplezetlen és állandó együttlétben nyilatkozik meg igazán. S míg egyfelől ennek az életnek a nagyvilág elől örökre rejtve maradó, csak a családnak adott értékei és szépségei vannak, másfelől itt vétkezünk legtöbbit, itt nyilatkozik meg legkíméletlenebbül minden emberi gyarlóságunk. Több, mint felét életünknek otthonunkban éljük le. Jól rendezte azt a Mindenható, hogy az otthon legyen a legnagyobb szeretet fészke, mert ott van a legnagyobb szükség rá: senki ezen a földön annyi türelmet, szelidséget, megbocsátást, önmegtagadást nem igényel tőlünk, mint a családunk. Megannyi képmutatás, a világ mennyi hazug máza válik az otthonokban füstté! S mennyi hátramaradás és bűn gyökere megy ide vissza, mert az otthon hatása az ember életére rendszeren a legállandóbb s legnagyobb.

Nyilvánvaló, hogy a lelkipásztor életét is nagyon meghatározza otthona, családí élete. Ezért állítja eléje egyházunk törvénye is a már fentebb idézett követelményt e téren. Ha nőtlen s tisztátalansággal küzd, élete merő vergődés, ha már nem is küzd, egész lelkipásztori élete okvetlenül összeomlott s nem marad belőle más, legfeljebb ámitás és önámítás. Ezért sújtja megvetéssel a tisztátalan nőtlenséget, mint amit megítél az Isten, a II. Helvét Hitvallás.¹² A tiszta nőtlenség a Biblia tanítása szerint a boldog házasságnál is töbebt jelent a lelkipásztori életben. Nagyon szép erre vonatkozólag a II. Helvét Hitvallás tétéle:¹³ „Akiknél megvan a nőtlenség rendkívüli adománya úgy, hogy szívvel lélekkel tiszták és önmegtartóztatók s szerfelett nem is gerjedelmesekek: ám szolgáljanak e hivatásban az Úrnak, ameddig érzik, hogy megvan bennük az isteni ajándék; de másokkal szemben ne kérkedjenek, hanem szolgáljanak az Úrnak állhatatosan, egyszerűségben és alázatosságban. Az ilyenek az isteni dolgok ellátására alkalmasabbak, mint azok, akiket a család magánügyei akadályoznak. De viszont, ha ez az adomány elvé-

¹¹ Amerikai evangélista. S. I. közléséből a Magyar Református Naptárban.

¹² II. Helvét Hitvallás. XXIX. 7.

¹³ XXIX. 1.

tetvén tőlük, folytonosan vágyat éreznének magokban, gondoljanak amaz apostoli szavakra: „Jobb házasságban élni, mint égni!” (I. Kőr. 7:19.) A sáfárkodás gondolata e tekintetben a legteljesebb szolgálatra ösztönöz és figyelmeztet, hogy parázna és tiszta élet egyaránt az övé s csak Ő képes megtisztítani és a tisztaságban megtartani.

A házáséletről s épen az Úr szolgájával kapcsolatban több helyen szól Pál apostol, legrészletesebben az első Korinthusi levél 7. részében. Altalában tanítja az Írás, hogy azt Isten szerette s megáldotta (I. Móz. 1:28, 2:18, Mt. 19:5—6). Az Úr Jézus tanítása szerint a paráznaság okán kívül más okból soha fel nem bontható. A Biblia alapján a II. Helv. Hitvallás, többek közt, a következőket mondja: „A házasságot, (mint a mértéklétlenség gyógyító szerét, sőt mint magát az önmegtartóztatást) Isten rendelte. Taníjuk, hogy a házasságot az Úr félelmében, törvényszerűen kell kötni kiválóan arra a célra, amelyre az Úr a házasságot szerette; továbbá tartsák szentnek azt a házasságot, az ő legbensőbb hűségökkel, kegyességökkel, szeretetökkel és tisztaságukkal. Annálfogva kerülni kell a viszálykodást, egyenlenséget, bujaságot és házasságtörést És kétségtelen dolog, hogy azok a cselekedetek, amelyeket a szülék igaz hittel, házassági frigyök és háztartási tisztók szerint visznek véghez: mindezek, Isten előtt szent és valósággal íó cselekedetek.”¹⁴

A lelkipásztor előtt mindez világosabban ott áll követelményként és ha ő kerül vele ellentétbe, súlyosabb a dolog, mert a rossz példák közt az övének van legnagyobb hatalma s mert amit maga nyilvánvalóan elejtett, azt bajosan fogja a hívek elé követelményként odaállíthatni. Vagy tudja-e például egy, feleségétől nem paráznaság miatt elvált lelkipásztor követelni a Jézus szavai szerint való el-nem-válást? Ha az Úr rendeli a társat az embernek, szeretnünk kell azt, akit Ő rendelt. A lelkipásztornak ezen felül különösen fontos szem előtt tartania, hogy az Úr **segítő**-társnak rendelte a nőt.¹⁵ Mert az aztán bizonyos, hogy ha igazi házasság az — földi ember egy se lesz akkora befolyással, hatással további életére, mint a hitestársa.

Itt kerül döntés elé a kérdés: kié a házasság? enyém-e egészen, mint a köznapi vélemény tartja, hogy magának nősül az ember, vagy Istené az is, velem együtt? Engem szolgál-e vagy pedig Isten dicsőségét? Talán itt valljuk be legnehezebb szívvvel, hogy ez is csak sáfárkodás lehet, nem pedig életünk „happy end”-je, holtig tartó dinom-dánom a szerencsésen kiharcolt révben.

A házassággal megnövekedett felelősségünk még tetőződik, amikor a hitvesi együttlét családdá lesz s az elinduló új életeteket annyira ránk bizza Isten. Ha akarok se tudok már magammal

¹⁴ II. Helvét Hitvallás, XXIX. 2., 3., 6.

¹⁵ I. Móz. 2:18.

élni, sáfár vagyok csak, mint szülő, mint családfő, egy rámbizott, drága értékekkel tele házban-családban, ki magam se vagyok magamé, nem lehetek más, sáfárrá kell lennem. Egy szerető holdog otthonban, amelyik Isten országának az előképe a földön, azokkal élve, akikkel való együttélés az Istennel való együttélésre, akiknek meg nem érdemelt szeretete szüntelen az Úr soha meg nem érdemelhető szeretetére emlékeztet s akik közül a hitvesem iránt épolyan teljes hűséggel s a gyermekem iránt épolyan teljes felelősséggel tartozom, mint aminőt Isten vár tőlem, mint sáfárától, lehetetlen, különösen egy lelkipásztornak, elhessegetni a sáfárság gondolatát. Viszont ahol a lelkipásztor házasságtörő férj vagy felelőtlen apa, ha létezik ilyen, ott a sáfárság szóba se jöhet.

e) A lelkipásztor és az anyagiak.

Csak ez van hátra még: a pénz (vagy kenyér vagy földi javak), mint ami meghatározó szerepet játszik minden ember s így a lelkipásztor életében. És méltán, mert enélkül nincs földi élet. És nem ok nélkül említjük a család kérdése után sem; azt mondja az apostol: „Ha valaki az övéire s főképpen a házanépére gondot nem visel: az a hitet megtagadta és alábbvaló a hitelennél.“ (I. Tim. 5:8.) Ma különösen előtérbe került az emberiség és lelkipásztoraink életében ez a kérdés s épen ezért fokozottan fontos ehez való viszonyunknak a sáfárságszempontra alatt való tisztázása. Tagadjuk azonban, hogy az anyagi eltolódás épolyan égető kérdése lenne a lelkipásztornak, mint a világnak, bár elismerjük, hogy kívánatos és helyes a lelkipásztorok egységes javadalmazása.

Szükséges, hogy a lelkipásztor tisztességes megélhetést nyerjen munkája zavartalan ellátására; még szükségesebb, hogy maga könnyelműen ne vigye anyagi romlásba magát és családját; legszükségesebb pedig, hogy a lelkipásztor megszívlelje a Biblia szavait, egy bibliai lelkipásztor bizonyágtételét: „Én megtanultam, hogy azokban, amelyekben vagyok, megelégedett legyek. Tudok megaláztatni is, tudok bővölködni is; mindenben és mindenkben ismerős vagyok a jóllakással is, az éhezéssel is; a bővölködéssel is, a szűkölködéssel is. Mindenre van erőm a Krisztusban, aki engem megerősít.“ (Fil. 4:11—13.)

Bár nem kárhozzátjuk a jómódot s a lelkipásztor jó jövedelmét, a második Helvét Hitvallás szavaival szólva „A gazdagságot és gazdagokat, ha kegyesek és gazdaságukkal helyesen sáfárkodnak, nem kárhozzátjuk“, (XXIX. 7.) nem szabad felednünk, hogy az Úr Jézus is szegény volt anyagiakban s az éhezéstől Isten még Pál apostolt se kímélte meg.

A lelkipásztor a megélhetéséhez szükséges javadalmazást az egyháztagnak Istennek szánt áldozatából kapja. Mint hitvallásunk mondja: „Mert az apostol bizonyítja, hogy ezt a gyüle-

kezet jogosan adja és az egyház szolgálai jogosan fogadják el.¹⁶ És így van jól, hiszen a lelkipásztor Istennek sáfára.

Am a sáfárnak magának semmije sincs, így bár neki adták, az a pénz, vagy bárminő földi jó, mégis Istené. Tehát ha más forrásból jön a pénz, akkor is Istené. A lelkipásztor élhet vele, sőt az az Isten akarata, hogy éljen is vele (ezért adta a földi javakat), de úgy, mint Isten pénzével. Nagyon fontos ez a „forráság“, mert sokkal inkább másképp fogja így felhasználni ezt a pénzt, értéket, mint ha sajátjaként használná. (Ugyan soha, semmiféle pénz nem a mienk, legfennebb mi azt hisszük.) Először is kiszakít abból egy részt és Isten ügyére fordítja. Ez a kifejezése, jele, záloga annak, hogy ő kész az egészet is Istennek adni, az egészet letette az ő oltárára, az egész fölött elismerte Isten tulajdonjogát. Ezt az Istennek kiszakított részt, az Úrnak szentelt tizedet, melyet mindig látunk az igazi hívő áldozásában, adományában, régen elégették, ma Isten országának terjesztésére adják. A tized nem változhatatlan törvény, csak a rendszeres áldozat jelzője. Ami változhatatlanul kötelez, az maga a sáfárkodás. De ez nemcsak abból áll, hogy kiszakítjuk a tizedet. A maradékot is úgy használjuk fel, mint ami nem a mienk, hanem a mi Urunké. Sokkal jobban meggondoljuk így, hogy mire adjuk ki pénzünket. S mivel inkább Isten tulajdonának tudjuk minden javunkat tartani, annál takarékosabb, de nem fősvény és annál bőkezűbb, de mégse tékozló lesz életünk. Így esmétlődik meg a bibliai csoda: a mi rendesen kevés fizetésünkből megkisebbitve több jut, mint másképp jutott volna. Mai anyagi válságunknak sincs jobb orvossága ennél.

A lelkipásztor a legjobban tudja, hogy minden földi jó csak a sírig érték s hogy hiábavaló a földön kincseket gyűjteni. Az is természetes, hogy aki a szívét kész odaadni Istennek, az a jövedelme tizedrészét is oda tudja adni. De anélkül nem, se kiszámolva, se számatlanul. A pénz elárulja az embert, hogy sáfár-e, nem-e igazán.

*

Ezeket tartottuk szükségesnek elmondani a sáfárkodó lelkipásztori életről. Először erről szóltunk s a lelkipásztori munka sáfárságával rövidebben is végezhetünk, mert a dolog az életünkben dől el, a munka abból fakad.

3. A munka mint sáfárkodás.

A munka régen lealázó és megvetett dolog volt, amit, aki csak tehette, került. A lelkipásztor órához nem kötött irodai- s határtalanul összezsugorítható és kitégítható egyéb teendői nagy kísértést jelentenek mindig a tétlenségre. Másrészt olyan természetű maga a lelkipásztori munka, hogy nincs látszatja, mint a háziasszony napi teendőinek. Egy lelkipásztor évekig végezhet

¹⁶ II. Helvét Hitvallás. XVIII. 18.

valahol lelkigondozást anélkül, hogy annak nyoma és eredménye mutatkoznék, különösen laikus szem előtt.

Nem orvosság azonban, hogy nekilátunk a gazdálkodásnak vagy kirakatba tesszük, ami kicsi látható része van a munkánknak. Még azzal se, ha külön irodát nyitunk s naponta 8 órán át hivatalos órát tartunk. Sőt még azzal se lesz kiköszörülve a csorba, ha nekilátunk és reggeltől estig tanulunk, dolgozunk. Elémészthetem magam a munkában s akkor is lesznek, akik azt mondják: ez nem munka!

De nem is a munka fontos. Hanem az, hogy ne legyen hiábavaló az *Urban*.“ (I. Kor. 15:58). Igen az kell, hogy a munkánk az *Urban* legyen. Azon fordul meg minden: kinek dolgozunk? a népnek, mint egy alkalmazott, a fizetésért, vagy Istennek, mint sáfár, az ő dicsőségéért? Csak ez a rajtunk urrá lett felfogás tud felszabadítani a lustaság és az emberek ítélete alól egyaránt s adja meg munkánk felemelő, tiszta örömét. Igy munkánkat so-hase fogjuk fizetéshez, emberekhez, vagy ellenőrzéshez mérni, hanem ahoz, amihez az Úr Jézus mérte: „Az én Atyám mind-czideig munkálkodik, én is munkálkodom.“ (Ján. 5:17.)

4. A lelkipásztori munka alapfeltételei.

A sáfárság gondolata szüntelenül hangoztatja: semmi sem az enyém, minden Istené. Ezért különös erővel állítja eléink nap-nap után a lelkipásztori munka alapfeltételeit.

„Az én gyülekezetem“, „a tanítóm“, „a híveim“ — hogy megszoktuk ezeket a kifejezéseket! És gondoljunk most Salamon imádságára: „Adj nékem bölcsességet és tudományt, hogy *a te* néped előtt, mind ki-, mind bemehessek; mert vajjon kicsoda kormányozhatja *ezt a Te nagy népedet?*“ (II. Krón. 1:10). Megkapó világossággal áll előttünk e versben a sáfárságként végzett lelkipásztori munka első feltétele: *a ráknbizott nép nem a miénk: Isten népe*. Nem ott van a nagyobb hiba, hogy magunkénak tartjuk, (hányszor nem is tartjuk!) hanem ott, hogy nem tartjuk Istenének.

Döntő fontosságú az a viszony, amelyben a lelkipásztor él Istennek rábizott népével. Egyházi törvényünk ezért írja elő kifejezetten, hogy lelkipásztorai „hallgatóik iránt jézusi szelidséggel és szeretettel viseltessenek, ső külön s kiemeli azokat, akik szolgálatukban osztoznak: lelkész társaikat és a tanítókat.“⁸ Mert kereskedni, vagy vasuti jegyeket nézni lehet idegenek közt közömbös szívvel is, de lelkipásztori munkát csak azok közt lehet végezni, akiket ismerek és szeretek. A bibliai gonosz sáfár nem szerethette, mert ütlegelte szolgatársait. (Lk. 12:45.) Olyan sáfár meg el se képzelhető, aki ne ismerje azokat, akiket ura az ő gondjaira bízott.

Szeretni pedig Isten népét (mindenkit, akik közt élünk) csak Isten taníthat meg. Mert minden, s így a szeretet is, Istentől van. (I. Ján. 4:7.)

Az igazi lelkipásztori munka másik alapfeltétele, hogy a *munka is Istené az ő Szent lelke végzi általunk, engedelmis eszköz által*. Ez adja meg a kitartásra annyiszor szükséges erőt s ez biztosít az eredmény felől.

Mi azonban nem vagyunk vak eszközök Isten kezében: élő szívünkön át a mi életünk beleszövődésével akarja országát felépíteni. Ezért munkánk megköveteli a komoly, alapos készülést. Amilyen imádsággal és tudománnyal teljes, alapos előkészülést kíván a lelkipásztori hivatás a maga egészében, éppolyan szükség van minden egyes munka előtt a készülésre. Es itt két dologra mutat rá erőteljesen a sáfárság a lelkipásztor tudományos feladatára és a munkájáért való imádkozásra.

Nemcsak a lelkipásztor, más is sáfárságba kapta szellemi képességeit s azokat nemcsak használnia, hanem gyümölcsöztetnie kell. Különösen fontos azonban ez egy lelkipásztornál. Egy munkás, ha megtanult valamit készíteni, különösen ha egy alkatrészt készítő kézi vagy gyári munkás, minden további készülés, tudományos tanulmányozás nélkül csinálhatja ismét és ismét, sőt a pusztá gyakorlat folytán egyre jobb lesz munkája, a lelkipásztor ellenben, ha ugyanúgy tesz, munkája egyre gyengül, egyre bizonyosabban hiábavaló. Szellemi képességeink, tehetségünk továbbfejlesztését tehát nagyon meghatározza munkánk és elengedhetlenné teszi sáfárkodásunk. E téren ismét mérhetetlenek mulasztásaink. Saját theol. könyvairaink szegényesek, theol. fakultásunk könyvtára egész lelkipásztortársadalmunk szükségletét nem szolgálja, de nem is szolgálhatja, mert nem ez az elsődleges feladata, theol. tudományos konferenciákon való részvétel, tudományos folyóiratok járátása fényűzés-számba megy köztünk. Újra fel kell vennünk s meg kell valósítanunk a közös laprendelés és a közös (egyházmegyei vagy egy nagy egyházkerületi) tudományos theol. könyvtár létrehozásának tervét.

Munkánk utolsó alapfeltétele, amire a sáfárkodás szüntelen emlékeztet, hogy *imádkozzunk szolgálatunkért*. Akármilyen is az a munka: prédikálás, vallásitanítás, esketés, látogatás, én azt mind nem másnak Istennek végzem, az ő megáldásának reménysége alatt. Ezért minden egyes részletmunkámat Neki kell felajánlanom. Skóciában a legtöbb lelkipásztor soha nem veszi addig magára palástját, míg evonulva belső szobájába, térdre nem borul az Úr előtt. Így kellene ezt tennünk a legjelentéktelenebbnek látszó keresztelési esetben is, sőt a lelki munka-mivoltát legkevesébb hordozó család-látogatások alkalmával is. Emlékezzünk Lutherre, aki akkor tudott a legvakmerőbb hittel imádkozni s mindent Istenre bízni, mikor a pápai átoknak az akkori közvélemény előtti nagy súlya alatt tisztító munkája eredménye felől a legkevesébb reménysége lehetett. És sokszor el kell csöndesülni, sikketté kell lenni a világ számára, hogy tisztábban halljuk Isten szavát. Mélységes titok nyilatkozik meg abban, hogy Beethoven siketen szerezte legszebb kompozícióit.

5. Sáfárság az egyes munkaágakban.

a) Az igehirdetés kötött alkalmai.

A lelkipásztor minden munkája igehirdetés, mégis van, ami csak közvetve nevezhető annak, mint pl. az egyházközség anyagi és szellemi vezetése, az irodai ügyvitel, mindkettő részben kötött, részben szabad, továbbá az egészen szabad tanulmányozás és alkalmi szeretetmunkák, szolgálatok. Minden egyéb munkája a pásztornak közvetlen igehirdetés.

Az egyházközség vezetésében az, hogy Isten sáfára, megbízottja vagyok, két dolgot nem enged szem elől tévesztenem: az egyik, hogy bármilyen tekintélyek közt is, mint pásztor, én vagyok elsősorban felelős a nyáj vezetéséért; a másik pedig, hogy csak mint szolga a szolgák közt vagyok az első s az Úr Jézus szava kötelez: „Aki köztetek első akar lenni, legyen a ti szolgá-
tök.” (Mt. 20:26.)

Az irodai ügyvitelről csak annyit, hogy ebben nem a büntető posta, vagy a szigorú egyházi vizsgálat, hanem csakis a sáfárkodás gyógyít ki hanyagságunkból.

Az a lelkipásztor, akinek egy gyülekezet vagyona, azaz Istennek szánt áldozata kezelésében, gyümölcsötetésében a legnagyobb része van, e tekintetben sem tagadhatja, hogy ő sáfár. Irj neki, ha nem így fogja fel ezt a dolgát! ha csak a vagyontároltár, a presbiterium s felettes egyházi hatósága ellenőrzése határozza meg egyháza anyagi értékeihez való viszonyát. Lehet, hogy nem fogja ez esetben öntudatosan kijátszani, de nem is fogja szentnek tartani s öntudatlanul is átlépi a korlátozást. Csak egy dolog tud megőrizni ezen a kényes úton: az Úr ellenőrzésének tudata a szívben. Hogy Ő a gazda, nem ez vagy az az egyházi vezetőség. Templomtól, papilaktól egészen a legkisebb számadási tételig mindent csak így képes kezelni vagy felügyelni. Jó emlékezetben tartani, a talentumnak példázatát, mely szerint még az ítéletre jutott rossz szolga is az legalább megőrizte, ha nem is gyarapította, ami uráé volt. (Mt. 25:25.)

A szabad ellenőrzéshez nem kötött közvetett munkák közül a tanulmányozásról már volt szó. A szeretetmunkák, alkalmi és más kisebb-nagyobb szolgálatok önkéntes, ingyenes, hálát és köszönetet nem váró végzésére erőt a sáfárnak az a tudat ad, hogy nem a magáé, rendszeres végzésére pedig képessé teszi őt az, hogy mindig van rá anyagi fedezete a félretett tizedben, még olyankor is sokszor, mikor maga szükségét lát.

Az egészen szabad, időhöz nem kötött munka veti fel a munkaidő kérdését a lelkipásztor életében. Aki csak egyházi hatóságot nézi gazdájának, az úgy teszi fel a kérdést: hány órát dolgozzam naponta?, aki Istent tartja urának, így: hogyan sáfárkodjam időmmel? Nagy kérdés, melynél csak muasztásaink nagyobbak. E sorok megfeszített munkával, hajnalba átnyuló órák igénybevételével íródnak, míg megelőzőleg napok vesztek el

soha nem pótolható tétlenségben — beszédes bizonyosságul annak, hogy milyen nagy út van még a helyes sáfarkodás meglátásától annak betöltéséig.

b) Az ígehirdetés közvetlen munkaágai.

A közvetlen ígehirdetési alkalmak a lelkipásztor legfontosabb munkái, különösen a kötött formái: egyfelől az istentiszteleti szolgálatok, az istentisztelet vezetése és az Ige hirdetése, sákramentumok kiszolgáltatása, új egyháztagok felavatása, házassulandók megesketése, temetés, másfelől a nevelői tevékenységek: a konfirmációi előkészítés, vallástanítás általában a hitvallásos iskola felügyelete. Az ígehirdetés szabad formái, a kötött munkáknak jönnek segítségére, így az istentiszteleti téren az ú. n. belmissziói munkaágak: vasárnapi iskola, ifjúsági bibliakör, férfiszövetség, nőszövetség, vallásos estély, ünnepély, stb. vezetése illetve rendezése, nevelői téren pedig a lelkigondozás, melyet törvénykönyvünk a következőkben részletez: „a hiveknek különösen a szegényeknek és betegeknek meglátogatása, az áttérések és kitérések körüli eljárás, viszálykodásban élő házastársak békítése, a vegyes házassulók körüli eljárás, a foglyok és halálraítétek körüli lelkeszi szolgálat.”¹⁷

Ha futólagosan is, vegyük sorra ezeket, a sáfárság szempontja alatt.

A kötött istentiszteleti munkákban a lelkipásztor vállán levő palást nem ceremónia, nem a termet és a tekintély növelését szolgálja, hanem állandó jele annak, mind a pásztor, mind a gyülekezet számára, hogy Isten megbizottjaként áll ott. Bármennyire éget is a palást, ebből jottányit sem engedhetünk. Bizonyos, hogy így könnyelműen nem is vetjük a vállunkra soha. Ha komolyan vennők ezt, sokakl inkább leroskadnánk a palást súlya alatt, mintsem felmagasulnánk. Nincs felháborítóbb mint mikor valaki annyira felmagasul ilyenkor, hogy az Úristennek is prédikálni kezd „ímádságában“, virágos szavakkal, összekulcsolt kezeit majd szétfeszítő lendülettel.

Prédikálás, azaz a Szentírás magyarázata kapcsán az Ige hirdetéssel sem képzelhető másnak, mint sáfárságnak. Csak így lehet ígehirdetés, csak az Ige benne, amit nem magától, mond. De nem is a másik paptól! Hanem az Úrtól. „Igy szól az Úr“ — mondták, merték mondani beszédjük megkezdésekor a próféták. Hány kiváló szónok tehetné oda ma beszédje elejére prófétai őszinteséggel, hogy: így szól X. Y. Az Isten szavának ez a hiánya bátortalanítja el és erőtlentí meg a kulcsok második hatalmának, az egyházi fenyítékeknek gyakorlását is bennünk, ami pedig elválaszthatatlan az ígehirdetéstől s így a lelkipásztori munkától, a Biblia tanítása¹⁸ s a Heidelbergi Káté kifejtése sze-

¹⁷ Egyházi Törvények. 143. §.

¹⁸ Mt. 18 : 15—17. Ján. 20 : 22—23. Mt. 16 : 19.

rint.¹⁹ Már pedig jól mondja a II. Helvét Hitvallás,²⁰ hogy akire az Úr, mint sáfárra, a házát rábízta, annak a kulcsot is kezébe adta. A sáfárságban egyébként az egyházi fegyelmezést már el is kezdte az ember — önmagán.

A fegyelmezés kérdése mindjárt átvezet ígehirdetésünk másik formájához, a *sákramentumok kiszolgáltatásához*.

Az *úrvacsora* könnyelmű kiszolgáltatásában, illetőleg az eltiltás bibliai²¹ fegyelmezésének elejtésében minket is terhel a felelősség.

A *keresztelésénél* a sáfárságunkról való elfelejtkezésünkre jellemző, ahogyan nem tartjuk fontosnak a különbségtételt, hogy kinek a nevébe vagy nevében keresztelünk, holott az előbbi, a helyes, gyökeresen más és mélyebb jelentésű mert a mi személyüinktől, tettüinktől elvonatkoztat és utal Arra, aki egyedül képes keresztelni, azaz vérevel a bűntől megmosni, aminek a mi munkánk csak jelképe, záloga, mint a tized az önátadásnak.

Az *új egyháztagok konfirmációja* a többé-kevésbé szabad *előkészítési munkával* függ össze. Ebben a sáfár bár annyira megtesz mindent, mintha azon fordulna meg az új tagoknak nemcsak református öntudata hanem leki átalakulása, érettsége is, mégis nem szégyelli előttünk sem bevallani, hogy ő „egyetlen hajszálat sem tehet fehérré vagy feketévé“ És aki Isten előtt számolta el ezt a munkáját, az lehetetlen, hogy annak fogyatkozásait a gyülekezet előtt, néha még a gyermekekkel való összebeszélés árán is, leplezni akarja.

A *„házasulók megesketeése“²²* vagy a *„házasság megáldása“²³* tekintetében mint a kétféle elnevezés mutatja, zavar van ma egyházunkban s a lelkipásztor nem tudja, hogy esketni kell, vagy csak fogadalmat bevennie. Már pedig „ha a trombita bizonytalan zenést tesz kicsoda készül a harcra?“ Egy bizonyos: a sáfár nem tehet engedményeket a hűség rovására, a világhoz való alkalmazkodás végett.

A *temetés* is ígehirdetés, amit a sáfár-lelkipásztor Istennek, nem pedig az elhunytnek dicsérésére végez. Papos temetés, őszinte részvét nélkül — ceremónia.

A lelkipásztori munka áldott külön terhe a *hitvallásos iskola gondja, felügyelete*. Az igazi sáfár a több munkát csak többre-biztatásnak foghatja fel. A tanutlan *vallástanításban* a felületességre vagy külső eredmény-hajszolásra adódó sok kísértéssel szemben csak a sáfárodó lélek tud lelkiismeretes lenni. Hogy az állam, az ő iskoláiban maga is rászánta magát a vallásórák pontos megtartásának ellenőrzésére.²⁴ Szomorú jele ebben az országban a papi hanyagságnak e téren.

¹⁹ Heidelbergi Káté. 83. k.

²⁰ XVIII. 11.

²¹ Mt. 7 : 6. 16 : 19. Tit. 3 : 10. I. kor. 5 : 11—13.

²² Egyházi Törvények. 143. §.

²³ A mi istentiszteletünk. Kvár, 1929. 98. o.

²⁴ „Református Szemle“ XXV. évf. 207. o.

Az ígéhirdetés szabad, végzésében vagy részleteiben nem kötelező alkalmai, még törvénykönyvünkben is, legalább a régié, elő vannak írva. Mégis nem egyszer találkozunk azzal a félszeg papi véleménnyel, hogy csak már (ifjúi) túlbuzgóság-, ráadás-számba mennek. Ez a nézet semmiesetre sem folyik a sáfárság-öntudatából.

Vagy nélkülözhető-e a *vasárnapi iskola* a pásztor előtt, aki azt a gyermeket is pászorolni akarja s látja, hogy egyetlen más munkájában sem tud annyira közelférközni a gyermekek lelkéhez? Hiszen az élet is különös gondot diktál a kicsinyek iránt. A hú sáfár, a hú pásztor (akármelyiket mondhatjuk, annyira egy a kettő) nem sokallja, hanem természetesnek veszi a több bajlódást, a több alkalmat arra, hogy a bárányokat is megtarthassa a nyájban.

Épen így csak örülni tud a lelkipásztor, aki nem a magáé nár, hanem uráé, hogy az ifjúsággal a konfirmáció alkalmain kívül is foglalkozhat az *ifjúsági bibliakörben*. Hogy még ifjúkorukban adják oda életüket Krisztusnak. Ha ugyan ezt akarják (mert ezen fordul meg a dolog) s nem csupán azt, hogy járjanak templorba s maradjanak meg reformátusoknak. A sáfár ezt akarja; nem templomnak, nem egyháznak — mindent Istennek akar. Ha a magunk sok bűnnel, tévelygéssel teli ifjúságára gondolunk, ha nem sajnáljuk a fáradságot utána menni a most tévelygőknek, ha nem tudjuk eltussonli a felelősséget érettük, akkor még annál is többet tusakodunk érettük, mert úgy látjuk, hogy a meglevő munka-alkalom is kevés.

A *nőszövetségi, férjiszövetségi* munkákban is a sáfárkodás irányítja figyelmünket. Aki csak külső sikereket, olcsó eredményeket, a megújulásnál kevesebbet hajszol, annak a kezei közt elsikkadnak a lelkek. Pedig épen arra kell vigyáznunk, azért vagyunk lelkipásztorok. *Gyűlések, megbeszélések, összejövetelek, vallásos estélyek, ünnepélyek* mind-mind ezért nem elegendők, kell a bibliakör, ahol nyíltan és *menthetetlenül* erről van szó.

A *hívek látogatásában* a sáfárkodó lelkipásztor nem tud megelégedni csak a *szegények és betegek fölkeresésével*. Neki nem elég csak akkor ismerni őket, a lélek betegsége, ami őt elsősorban érdekli, különben sem jár a testi betegséggel, nyomorúsággal okvetlenül együtt. És Ő az Úrnak mindenik rábízott juháért egyformán és mindig számadással tartozik. Ez nem zárja ki természetesen a megpróbáltatás (ami nem mindig testi, külső) alá került lelkek különösebb gondját.

Az *áttérések, kitérések*, vegyes házasságok körüli eljárásban szintén szükség van a sáfárkodó lélek szempontjára, hogy a lelkipásztor lépéseiben ne feledje a felekezethez való tartozáson túl az Istenhez való tartozás jóval fontosabb tényét sem.

Végül a *viszálykodásban élő házastársak békítése és a foglyok, halálraítéltek gondozása* sajátos és ritkán előforduló alkalmában csak az tud igazán szolgálni, emberrel, Istennel békíteni,

aki maga is békét talált Istennél s békében él embertársaival. A lelkipásztor ilyen kell, hogy legyen; a sáfár ilyen.

Akár vállalja valaki, akár nem, mindenki sáfár a földön: számadással tartozik Istennek. Hogyne volna az a lelkipásztor, akit földiek is sáfársággal biztak meg! És ha tetszik, ha nem, ha nem, egyszer mindenki megáll majd Az előtt, Aki így szól hozzá:

„Sáfár, adj számot!“

A számadás elkerülhetetlen.

És vajjon kit nem marasztal el közülünk a nagy számvetés? De egy bizonyos: hogy azok, akik már most is hallják szívükben uruknak ezt a számonkérő szavát, és nem tudják elfojtani — azoknak nincs miért aggódni. Nem kell egyebet tenniök, mint erre nézni, életükben, munkjukban ezt soha szem elől nem téveszteni.

Vagy más szóval: az Ő szavában, az Ő szeme előtt élni.

Ez a sáfárság. A keresztyén élet.

A Heidelbergi Káté magyarázata.

(Válasz Dávid Gyula bírálatára.)

Első sorban is illesse köszönet csekélységem részéről is D. Gy. testvérünket a Heidelbergi Káté magyarázatáról írt bírálatáért, mert így módot adott vele bizonyos kérdések tisztázására.

1. Személyes vonatkozással kell kezdenem. Derzsi Endre a Sakramentumokról írt magyarázatomat lényeges kihagyásokkal tette közzé, anélkül, hogy engemet erről tájékoztatott volna. A bíráló által kifogásolt — ellenmondást kiváltó — mondatok egyikét magam is észrevettem a könyv megjelenése alkalmával. Az volt a szándékom, hogy beszédeim kiadása alkalmával az eredetit is nyilvánosságra hozom s akkor utalni fogok a különbségre.

Ez alkalommal azonban Derzsi Endrét, mint a sajtó alá rendező lelkipásztor társamat kérem, hogy a nyilvánosság előtt is igazolja fenti állításomat.

2. Mielőtt a bírálat érdemi részével foglalkoznék, kénytelen vagyok megállapítani, hogy a bírálatnak ezt a módját nem tartom kifogástalannak. Másképp hatott volna, ha valóban a magyarázatokkal foglalkozott volna a bíráló és igazoltan juttatta volna kifejezésre dicsérő vagy gáncsoló megjegyzéseit, magának a magyarázatoknak témáiban és feldolgozásaiban s nem pedig személyeiben. Ha „rendkívüli hatalmas és nagy készültséget“ a fejtegetők legtöbbszöréről nem tételezett is fel, akkor annál inkább rá kellett volna mutatnia „a tárgyi tévedésekre“ és a felkészültség hiányát eláruló „ellenmondások“ tartalmi valóságára.

Nagyon szívesen foglalkoznék a bírálat kiinduló szempontjainak egyoldalú és tendenciózus megkötöttségével. Különösen érdemes volna tanulmány tárgyává tenni a Heidelbergi Káté, mint Igehirdetés kérdését, vagyis az Ige és a hittételek és elvek közötti összefüggést s az azokból folyó követelményeket. Talán adódik egyszer erre is alkalom. Azonban már most kijelentem, hogy helytelenítem, azt az újabb szokásos módszer alkalmazását, amely abból áll, hogy feltesszük a divatos theológia — most a paradox theológia az minden emberi, igyekezetet iszonyatosan elsötétítő szemüvegét s ezért ha érthető is némiképp a dialektikai homály okozta idegesség és türelmetlenség, de az éppen nem ritkán jelentkező gúny és gőg ma már nagyon visszataszító jelenség.

Legyen meggyőződve a bíráló testvérünk, hogy egy-két év-tized múltán a mai robajos theológiai irányzatokból a Gondviselés titokzatos hatalma és ereje éppen azokat az elkülönítő vonásokat fogja letörölni, amelynek kihangsúlyozásával annak követői minden más felfogást lekicsinyelnek.

Az Ige azonban mindig új, időszerű és aktuális marad, mert maga a tiszta, újjáteremtő élet! Ezért senki sem mondhatja elbizakodottság nélkül, hogy csak az ő szempontjai lehetnek irányadók annak hirdetésében.

3. Az ellenmondás illusztrálására éppen csekélységemet volt szíves kiemelni. A bíráló aa. kiragad a Dr. Tavasz S. beszédéből egy mellékmondatot s mint főgondolatot állítja az olvasó

elé. A dolog azonban nem éppen így van, mert Tavaszgy a 84. oldalon — utolsó bekezdésben — ezt mondja:

„Krisztus, hogy megszabadítson minket az Istentől való távolság borzasztó szenvedéseitől, poklokig menő gyötrelmeket és fájdalmakat hordoz.“ Az én dolgozatomból a 123. oldalról szintén kiszakít összeröve egy mondatot, de az utána következő magyarázó mondatokról már nem tesz említést, holott világos és kényeszerű az összefüggés azok között, dacára, hogy D. E. itt is nagyon sok részt hagyott ki ami éppen a kifogásolt állításra vonatkozik. Ha csak annyit mondtam volna, mint amennyit a bíráló aa. idéz, akkor az összehasonlítás az én káromra helyénvaló lett volna, de én nem álltam meg az idézet mondatnál, hanem folytattam: „a különbség nem kétségbeejtő szakadék“, mert Isten „az ő egyszerű Fiát adta“ stb.

Ravasz Lászlótól tanultam, mint tanítványa, hogy az Igehirdetésben soha sem szabad szem elöl téveszteni az Isten transzcendentálisának és reálisának egyensúlyát. Ez a gondolat sokszor volt tanácsadóm, mikor a teológiai elméletek útvesztői között biztos irányokat kerestem. Nyugodt lélekkel és büszkén mondani, hogy *Ravasz Lászlót* el lehet fogadni tekintélynek az Igehirdetésben és annak tudományos magyarázatában, éppen úgy, ha ugyan nem biztosabban, mint sok külföldi, tömegszuggerenciót kiváltó teológust.

Akármenyire el akarja távolítani egyes teológiai felfogás az Istent az embertől és akármenyire gunyolódik is a vallásos élménnyel, nekem az Isten mégis csak Gondviselő Atyám, aki előtt leborulok és így kiáltok Hozzá: *Atyám...* (Luk. 15:21) Akármenyire „más“ Krisztus, mint az ember én mégis azt mondom: *Uram kihez mehetnék...* (Ján. 6:68) Isten szent színe előtt valom meg, hogy nemcsak kenyér és éppen nem karrier végett álltam az Úr szőlőjébe munkásnak. Nemcsak az élet legnagyobb borzalmai között éreztem, hanem sok máskor is, hogy minden kétséget kizáró módon az Isten ragadott meg, Ő volt közel hozzám, Ő volt velem.

4. Ami a symbolikus jelenlétet illeti, a nt. Szerkesztő úr szíves engedelmevel közlöm, a D. E. által kihagyott részt. Azonban előzetesen hivatkozom *Dr. Makkai Sándor* előadásaira. A dogmatikai kurzusa 1920—21. évről a 225. oldalon ezt mondja: „A kenyér és a bor valóságos kézzelfogható reálisítása a testre nézve: symboluma a Krisztus egész élete és üdv munkája hasonló valóságának és reálisításának a hívő lélekre nézve.“ Azonban utalok *K. Barth: „Die Lehre von den Sakramenten“* c. tanulmányára is, mint amelyet a *Kálvin Intituciójának* vonatkozó részeivel együtt magyarázatomban irányadónak tartottam.

A Heidelbergi Káté 125. oldal utolsó bekezdése 6-ik sor ...jelent szóval végződő mondat után a következőket írtam: „A jelképiség az igazságnak egyik határozott formája. A Sakramentumokban a jegyek és a jelzett dolog, az igazság és a jelkép között oly erős hasonlóság van, hogy az Idvezítő megelevenülő emlékezetét váltja ki belőlünk. Mi magunk is csak jelképek vagyunk. A test a lélek képmása, a lélek pedig az Isten képmása. Ki tagadhatná, hogy a képmásnak nincsen végtelen értelme, értéke és valósága? Minden jelkép valóságot ábrázol. A Sakramentumok jegyei Krisztus életét ábrázolják, a mi bennem a Sakramentumokkal élőben — valóság kell legyen.

A Sakramentumok Isten igazsága és a víz, a kenyér és a bor jegyek egységéből állanak. Ezt az egységet nem a mi jószándékaink hozzák létre, hanem Isten kegyelme teremti meg számunkra. A jegyek pedig — a testetlen igazság, az Ige érzéki valóságaival

Krisztus szellemi jelenléte által lesznek. Az egyesülésnek kötelemé a Krisztusnak lelke (Kálvin.)

A Krisztussal való titokzatos egyesülést az emlékeztető jegye-ken keresztül a Szentlélek teremti meg bennünk. A Krisztus jelenlétéről a Sakramentumokban a Szentlélek tesz bizonyosságot.

Az emlékezet nem valami üres kamara, ahova képeinket elraktározzuk, hanem szintén jelkép, amely a lélek rejtett életének megérzékítését szolgálja. A Sakramentumok jegyein keresztül az emlékezés által a Krisztus élete áramlik a lelkünkbe, a Krisztus lelke ragyogja körül bűnbánatba megfürdött lelkünket. A Krisztus jelenvalósága azonban nemcsak jelképes és szellemi jelenlét, hanem erejénél fogva lehet ő — virtuális — jelenlét is egyszersmind. (K. Barth). A Sakramentumokban Isten cselekedete jut kifejezésre, minthogy az Ő Igéje hatást és gyümölcsöt eredményez...“

Kérem a bíráló testvéremet, szíveskedjék összevetni az itt mondottakat a *Dr. Tavaszy S. Dogmatikájának* a 242. oldalon található tanításával.

A bíráló aa. kifogását ebben a vonatkozásban elismertem, amint fentebb is említettem. Bántott a csonkítás, de nem emeltem szót, mert dolgozataimmal nem a magam dicsőségét kerestem és keresem s ezért a Hegyi beszéd parancsa szerint rapirendre tértem felette. Nem tartozik szorosán véve ide, de mégis meg kell említenem, hogy a Heidelbergi Káté magyarázatai nem is lehetnek valóban „kész beszédek“ s amennyiben azok annál kevésbé „magyarázhatók“, hanem csak azok anyagául szolgálható elmélkedések, „magyarázatok“.

Abban pedig teljesen igazat adok Dávid Gyula testvérünknek, hogy valóban „szegény lelkipásztor“ az, akinek más prédikációit kell elmondania.

Dr. Mezey Mihály
lelkipásztor.

„Hajnal.“

A Magy. Ref. Külmiszió Szövetség havi szemléje.

193 március—augusztus, XVIII. évf. 3-4. sz.

Nehéz félév a lap és a mögötte álló magyarországi ref. külmisziói munka életében. A *vezércikkek* harcos szelleme, állandó serkentése jelzi ezt a küzdelmet a külmisziók részint gazdasági („Veszélyben a külmiszió“ (4. sz.), „Ki nem kötele a külmiszióért adakozni?“ (8. sz.), részint elvi okokból (itthoni pogányság — „Mi való előbbre?“ (3. sz.), dr. V. Csia S.-től), részint az istentelenség-ből származó (Morvay I.: „Gonosz idők“ (7. sz.), dr. Major L.: „Kelj fel...“ (4. sz.) hátraszorítással szemben. Gonosz időben, erőnk felett való útunkban nekünk mégis a nem bizonytalan zengesű kürtre kell figyelniük: „Tegyetek tanítványokká...“ (4. sz.-ban, Draskóczy L.) *Mit kell hát tudnia és tennie minden ref. embernek a külmiszió terén:* (3. sz.): 1. A külm. Isten kijelentett akarata. 2. Ezt Isten Egyháza által végzi. 3. Mindenre bizatott misziói feladat. Teendők: Elfogadni a külm. parancsot, étellel példát adni, imádkozni, megismerni a külm. munkát, adakozni, kész lenni külm. munkára.

A kínai helyzetről özv. dr. Misley Sándorné ír. (5. sz.) A miszióáriusok értesítései szerint még általánosságban nem tudott gyökeret verni az evangélium s a munkát a rablók és az üldözések sokszor gátolják. Csangjában s a külállomásokon biztató jelek közt

folyik a magyar reformátusok áldozatából vállalt munka. *Hudson Taylor*-ról, születésének százéves forruloja alkalmából, *Satay* I. beszei el (6. sz.), hogy megterestet anyja imádsága, kínai missziói munkáját apja kerte, meg na születese előtt, Istenolt. *Taylor*nak is az imádság lett csodaiatos erőforrasáva, míg Ietrehozta a ma több, mint 300 misszionáriussal dolgozó Kína-Berőliú Missziót. *Ij. Baberaner K.*, a böicesz-organamuvesz-orvos-missionarius *Aibert Schweitzer* életét festi par vonással. 30 éves koraban, itthagya szep pályafutasát, megy ki 1913-ban az afrikai Lambarénebe s ma is ott dolgozik. *A jeruzsateimi mohamedán kongresszust Vásárhelyi D.* írja le. XII. 6—17. közt folyt le 150 résztvevovel. Sok kérdés tárgyalatott, de megoidás nélkül, mert a ket vezető, Husszene Murti es Sankát Aló összevezett s párhuzamos ellenkonferencia is volt

A zsidómisszióról Földes D. dr. folytatja előadását, a zsidó lélek megértését sürgetve. (3. sz.) Szeretet kell, Krisztus irant és a zsidóság irant. *A cigányok közt végzett missziójáról Koutay Józsefné* számol be. Hét éve jár közük. 22 énekük van már nyelvekre lefordítva. Az igét figyelmesen hallgatják es sok jel mutatja az eredményt. (4. sz.)

Bíró János törökországi magyar mérnök levelében leírja, hogy ott nyílt missziói munka nem vegezhető, mert minden kiterés utan kutatás es üldözés van, de Krisztus szelieme egyre inkább érezhető, különösen az ifjúság körében. (4. sz.) Idekapcsoljuk a mohamedánizmus híreit. Sok törökországi helyen arab helyett már törökül olvassák a Koránt. A mohamedánizmus erősen terjed Keletázsiban. A Német Keleti (dr. Leptius-fele) Mohamedán Misszió, bár sok nehézség közepette, ma is munkálkodik Bulgáriában (Szófia, Philippopolis) es Szíriában (Kesszád es Aleppó-árvaházak). Utóbbi helyen most ismerte el a francia fennhatóság a munkát. utakat tesz.

Döbrössy Lajos bulgáriai magyar misszióárius eleinte Ankarába készült, tanulmányútra, majd ez nem sikerülvén, kényszerűségből meghosszabbított itthoni tartózkodását arra használta fel, hogy körutakat tett, a törökökről, a mohamedán misszióról tartva előadásokat. Végül június 1-én újra kiutazott bulgáriai munkahelyére, Sumenbe, még pedig egyelőre egyedül, mivel időközben kislányuk született. Legutolsó levele megdöbbenő nyomorról számol be: a rossz valutaviszonyok miatt nem kaphatta meg itthonról a fizetését s hogy megélhessen, kénytelen volt béresnek beállani, miután sokat nélkülözött, csak hivatását végezve.

Molnár Mária óceániai misszionáriusnőnk végre útrakelhetett Új-Guinea felé, egészségének helyreállítása végett. Január 9-én indult el Pitiluról, hol a barna testvérek sírva kérték: „Jöjj vissza, Misziz, mert még nem tudunk az Úr útján járni!” A rossz utazási viszonyok következtében csak március 4-én érkezett meg a satelbergi üdülőtelepre, közben missziói állomásokat látogatott Új-Guinea többi részén.

Morvay I. utazótítkár *itthoni levelei* missziói útjairól s az egyre ébredező missziói felelősségről számolnak be.

Dr. I. L. „*Az Erdélyi Ref. Egyház külmissziója*“ címen megemlékezik a mi elindulásunkról a külmisszió ügyében, az „Egyház es Misszió“ első számának megjelenése alkalmával. (5. sz.)

Kunst Irén kínai misszionáriusnő itthon van még s őszig *kör-Vasel* Matild a kínai Csangsaból ír elég nyugtalanító híreket.

Gánes Aladár az *Ev. Misszióegyesület munkájáról* ad beszámolást. (8. sz.) A misszióra való buzgó előkészülés.

(Aninósza, 1932. X. 19.)

H. J.

Thaly Ida: Az apai örökség. Bp. 1932. 16° 16 o (Ára 20 fill.) A Magyar Református Külmisziói Szövetség (Bpest, VIII. Gyulai Pál u. 9.) kiadásában megjelenő Külmisziói Füzetek e 9-ik száma különös figyelmet érdemel. Paton János mult századbeli skót misszionáriusnak életét írja le egyszerűen, de a misszió ügyéért égő szív megkapó lelkesedésével. Paton, mint szegény takács fia, sok nehézség és nélkülözés közt küzdi ki magának előkészületét s missziói munkája is az új hebridai tannaiak körében merő harc és életveszedelem, az el mégse maradható győzelemig. E szolgálat, mint vágy, már mélyhitű apjában is ott élt, kivel együtt-imádkozva készült gyermekéveiben is.

Ez a kis füzet sok felelősségérző apa és készülő fiú lelkében talál visszhangra. Lelkipásztorok, vezetők kezében a sorozat többi darabjaival együtt bárkinek adható, „kis olvasnivaló“, evangélicizáló füzet.

H. J.